

ЕВРИКА – XVIII

Івано-Франківськ
2017

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, ректор ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, доктор політичних наук, професор; *Загороднюк А.В.* – проректор з наукової роботи, доктор фізико-математичних наук, професор; *Васильєва В.А.* – доктор юридичних наук, професор; *Гуцуляк В.М.* – доктор географічних наук, професор; *Благуни І.С.* – доктор економічних наук, професор; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Голод Р.Б.* – доктор філологічних наук, професор; *Гоян І.М.* – доктор філософських наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Калуцький І.Ф.* – доктор сільськогосподарських наук, професор; *Великочий В.С.* – доктор історичних наук, професор; *Луцук В.І.* – доктор біологічних наук, професор; *Шпарик Ю.С.* – доктор сільськогосподарських наук, доцент; *Пилипів В.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Билиця Я.Т.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Василишин Т.В.* – кандидат фізико-математичних наук, доцент; *Ковальчук М.П.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Кошель В.І.* – кандидат технічних наук, доцент; *Лісовський Б.П.* – кандидат біологічних наук, доцент; *Луцький В.Я.* – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; *Матківський М.П.* – кандидат технічних наук, доцент; *Волощук Ю.І.* – кандидат мистецтвознавства, доцент; *Плекан Ю.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Рега О.С.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Федик О.В.* – кандидат психологічних наук, доцент; *Гаврилишин П.М.* – кандидат історичних наук.

Адреса редакційної ради:

76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Тел. 59-60-51

V : збірник студентських наукових праць. – Івано-
М34 Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2017. – 189 с.

У збірнику висвітлено результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту. Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

© ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2017

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Абрамець Ігор,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук, асистент.

Не можна виключати того, що наша епоха може бути епохою затьмарення філософії – затьмарення, можливо, навіть смертельного. Нехай так, припустимо такий крайній сценарій. Що з цього виходить для нас? Чи повинен філософ занадто хвилюватись щодо “смерті” філософії? В реальності для великих класичних філософів філософія до них (до того, як істинна філософія була розроблена ними) в певному сенсі ще не існувала (вона складалась тільки з туманних думок та гіпотез, а вони принесли істину); або меншою мірою початкові пошуки попередників набували свого істинного смислу лише ретроактивно, завдяки їх власному розумінню філософії, в якому вони знаходять її завершення. Таким чином, саме в них філософія здобуває своє істинне життя. Звичайно, сьогодні жоден філософ не довіряє достатньо своєму “ліхтарю”, щоб насмілитись стверджувати, що істинна філософія має в ньому свій початок і свій кінець – і навіть що вона завдяки йому, як в Арістотеля, близька до свого завершення. Є плюраліст, який припускає збіг підходів. Але тоді, якщо “смерть філософії” означає незацікавленість інших у філософії, це не вирішує питання для мене самого. Філософія істинно вмирає лише тоді, коли вона помирає для мене, в мені самому. Вона помирає, якщо я не вірю більше в те, що називається мисленням, вона живе, якщо я в це вірю.

Тоді напевне скажуть, що філософ ризикує опинитися в самотності, ризикує бути “останнім”. Але якщо можна побоюватись бути “останнім”, або що твоє мислення залишиться без відгуку, то можна надіятись і на протилежне. Що стосується філософування в самотності, то чи не є це долею будь-якого філософа? І в чому доля філософа у світі? Чи змінюється щось в основах філософування, які тримаються на тому, що умови існування людини неясні самій людині, і тому, якщо не задовольнятися вже повністю готовими відповідями, необхідно за допомогою нашого власного мислення старатись бачити ясно? Тоді чому розум, який глибоко незадоволений, не має, як інші – менш фундаментальні – потреби людини, права на задоволення?

Очевидно: залишається філософом лише той, хто філософує, мислить. Не можна знайти такого вибачення і ухилитись від свого завдання в роздумах про долю і про смерть філософії. Навіть якщо ця смерть реальна – на рівні історії – вона його не стосується, оскільки сам він має протилежний досвід: досвід не смерті, а життя. Що означає філософувати? Реагувати. Філософія – це реакція (але вмотивована, заснована на рефлексії, виправдана, обґрунтована і розумна) людської істоти на умови людського існування. Або це загальна реакція, але виражена мовою розуму, реакція людини на ту неясність, яка оточує її. Умови людського існування відносно незмінні: якщо щось можна зробити проти якоїсь незадоволеності, якоїсь тривоги, якоїсь форми страждання, нещастя або смерті, то нічого не можна зробити проти самого факту вічного повернення до людини незадоволеності, страждання, нещастя, смерті. Але саме людське існування змінюється: воно є продуктом певного типу суспільства, середовища, епохи. Тоді смерть, наприклад, завжди причетна до умов людського існування, але вона не має одного і того ж значення. Тому реакції (розумні) людей іншого часу на фундаментальні аспекти умов людського існування (їх філософські вчення) могли б здатись повністю справедливими і прийнятними людині наших днів лише за умови (якщо принаймні між їхнім часом і нашим немає аналогій, які прирівнюють їхній час із сучасністю), що вони перетворюють ці реакції в сучасні, відривають їх від свого світу і від “сьогодні”. Відповідно, філософія може залишитись живою, лише відновлюючись, як самий світ людини.

Ідеали – це філософська категорія, яка в сучасному дискурсі розглядається здебільшого в етиці та естетиці. На думку автора, ідеали є: 1) засобом отримання визначеності у світі; 2) способом розвитку людства; 3) якісно – як уявлення про належне.

1. Виникають ідеали через свободу, яку ми трактуємо тут як можливість заперечення. Через парадигму такого трактування свободи з необхідністю приходимо до світу, який людина не в змозі оцінити, визначити в ньому межі, визначитись у ньому як щось не тотожне з ним. Ідеали цю свободу заперечують, виникаючи як форма оцінки і визначення людини і контурів людського у світі. Так, можливо, дане бачення і трактування світу є доволі суб'єктивним, проте автор переконаний у тому, що Людина у своїх одиничних формах хоч і є доволі різноманітною, проте мислення й умови існування, які детерміновані суспільно-культурним контекстом, у нас спільні.

2. Ідеали і їх боротьба є причиною розвитку людства. Боротьба ідеалів відбувається через їх заперечення. Можна виділити три форми заперечення: 1) первинне, тобто просте їх протиставлення; 2) вторинне, формами якого є: а) зневажання протиставлення і подальша абсолютизація одного з ідеалів; б) зняття протиставлення в новому ідеалі; 3) абсолютне зняття ідеалів, що відображено в проектах надлюдини, постлюдини etc.

3. Доволі важко проаналізувати та зрозуміти природу ідеалів, проте ми обмежимось загальним визначенням: ідеал – уявлення про належне. Пов'язано це із пунктом 1, оскільки крізь ідеали ми сприймаємо інформацію з відносною належністю (якою є фактично вся інформація). Йдеться не про істину чи хибу, а про оцінку людиною (загальною і конкретною) того, має це місце чи ні; добре це чи погано; корисно чи ні etc. Дана праця не має на меті проаналізувати феномен ідеалу чи вирішити проблему ідеалу в цілому, оскільки форма тез та обсяг самої проблеми є неспіввідносними. Вона спрямована на те, щоб сформулювати коректне відношення до ідеалів.

У зв'язку з вищесказаним першою тезою нашої роботи є така: $A = \sim B$, де A – ідеали, B – свобода.

Доведення цієї тези полягає в доведенні пунктів 1 та 2; п. 3 доведення, на думку автора, не потребує.

Доведення п. 1 (зокрема дефініції свободи) базується на тому, що людина, яку ми оцінюємо з біологічної, соціально-історичної, психічної точки зору, змінилася настільки (і можемо припустити, що зміниться ще більше), що для філософа-антрополога немає можливості виділити якусь конкретну сутність людини, оскільки вона надто змінна. Інакше кажучи, людина сама відносно себе знаходиться в суперпозиції, де дослідження людиною людини змінює саму Людину.

Доведення п. 2 (зокрема дефініції заперечення) можна проілюструвати:

- 1) біологічною зміною ідеалу людини (проблема статі і гендеру);
- 2) суспільною зміною ідеалів (зміна форм організації суспільства);
- 3) індивідуально-особистісно-психічною зміною (зміна епох).

Виходячи із трьох форм заперечення, перша форма є заперечення як протиставлення пануючому ідеалу, друга виявляється в наданні значущості певному ідеалу. Відповідно до того форма A полягає в ігноруванні одного з ідеалів, і боротьба спрямована на його знищення та утвердження певного ідеалу. Найяскравішим проявом цієї форми є середньовіччя та інквізиція в ньому, або ж кілька аспектів сьогодення освіти в Україні. Форма B – передбачає їх чесне протиставлення, та через отримання значущості, ваги, через підтримку суспільства (в цілому, чи тільки авторитарною елітою, а через неї – до суспільства, чи будь-яким іншим методом). Іншими словами, це боротьба ідеалів. Третя форма наразі є неможливою.

У зв'язку із цим можемо перейти до другої тези: $\sim A = B = C$, де A – ідеали, B – свобода, C – людина.

Власне, у цій тезі концентрується зміст основної ідеї, який полягає в тому, що варто усвідомлювати та розуміти ідеали, як такі, що:

- 1) створені людиною;
- 2) ті, що повинні заперечуватись;
- 3) їх заперечення відповідає людській природі;
- 4) іти проти цього означає іти за формою A та втрапити в середньовіччя.

Ілюструючи це метафорично, нам варто уявляти себе як таких, які підіймаються на гору, щоб побачити нові вершини, яких потрібно досягати, а не ставити здійснення на цю гору Ідеалу як самоціль. У цьому поступі людина відчуватиме власну свободу не як хаотичну і не надто обмежену одним ідеалом. Отже, це відношення є необхідним.

Бердар Любов,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Кияк С.Р.,
доктор філософських наук, доктор богослов'я.

Протестантизм представляє одну з трьох релігій, властивих християнству. Розвиток цього напрямку сягає далекого минулого, коли Мартін Лютер висловився про ставлення людей до релігії.

Основа цього напрямку полягає в тому, щоб просто вірити в Бога і дотримуватися положень Святого Письма. При цьому зовсім не обов'язково відвідувати церкву, йти в монастирі або поклонятись іконам.

Релігія закріплює своє головне положення у тому, що людині досить просто щиро вірити в Бога. Можна сказати, що цей напрямок ігнорує і відкидає основні положення католиків і православних. Для протестантизму невластиво поклоніння "святим" і спілкування з Богом за допомогою священників. Вони вважають, що справжньою цінністю є віра в Бога. Така релігія зосереджує увагу на Священному Писанні.

Протестантизм заперечує всі таїнства, за винятком причастя і хрещення.

Протестантизм же в цілому, і особливо кальвінізм, орієнтуючи людину на природність і необхідність виконання її обов'язків у повсякденності, пропагує матеріальне збагачення та професійну кваліфікованість як ознаку обраності Богом до спасіння. Цінувати світське життя, працювати зосереджено, якісно і наполегливо – саме в цьому особливості нової трудової етики, пов'язаної з реформацією християнства. Історичний досвід та сучасне ставлення до життя в країнах Заходу з переважно протестантським релігійним досвідом багато в чому демонструє втілення цієї особливої етики в соціально-економічній та політичній практиці.

Гуманізм, який поставив у центр уваги людську індивідуальність, активну і незалежну особистість, підготував церковну Реформацію. Якщо негативними рисами Італійського гуманізму XV ст. стали свавілля, егоїзм і аморальність особистості, то північне Відродження XVI ст., навпаки, привело до суворого моралізму, аскетизму в суспільстві, до свідомого зречення людини від життєвих задоволень і надмірностей.

Прихильники Реформації обстоювали повернення до того стану церкви, в якому вона була на початку християнської ери. Нові церкви, що відколотися від католицизму в ході Реформації, почали називатися протестантськими. Протестантизм виражало прагнення буржуазного суспільства до здешевлення і спрощення релігійного культу, до демократизації його в ім'я буржуазного індивідуалізму, приватної ініціативи і підприємництва. Протестанти відкинули основні католицькі догмати: про зверхність і непогрішність Папи Римського, про церковну ієрархію, про спасіння через посередництво церкви тощо. Замість них вони висунули свої

основоположення віри, головним з яких став догмат про спасіння через особисту віру. Основою протестантизму стали:

- визнання Біблії як єдиного джерела віровчення;
- заперечення Святого Передання (авторитету отців церкви, святих, Всесвітніх Соборів і досвіду церкви в цілому);
- невизнання церковної ієрархії;
- заперечення культу святих, поклоніння іконам, мощам тощо;
- відмова від постів, чернецтва, майже від усіх таїнств (крім хрещення і причастя);
- проголошення спасіння особистою вірою, а не добрими вчинками. Справа спасіння, вважали протестанти, знаходиться в руках кожної людини і залежить від її чистої віри, а не від церковних таїнств і обрядів.

Теза спасіння через особисту віру, “виправдання вірою” була протиставлена католицькій доктрині “добрих вчинків”, ідеї спасіння через нагромадження заслуг перед Богом. Протестантизм був зрозумілим для народних мас, приваблював простотою, торкався до совісті кожного.

Після гріхопадіння природа людини настільки спотворена, що людина вже немає свободи волі й може надіятися тільки на благодать Божу. Ніякі добрі вчинки не можуть подолати людську гріховність, і тільки Богу дано визначити, хто врятується, а хто ні. Люди можуть лише здогадатися за деякими ознаками, чи отримають вони спасіння. Однією з таких ознак є сила власної віри. Рішучість і непохитність у справах віри, суворість оцінки себе та інших, працьовитість, відданість своїй справі, ощадливість і організованість у житті, скромність, аскетизм і, разом з тим, енергійність, активність є основою протестантської етики й ознаками обираючої людини до спасіння.

Важливою ознакою обираючої людини стає життєвий успіх і багатство, досягнуті чесною працею. Кальвін підкреслював можливість більш активного включення християн у земні справи. Так, професія, вважав він, є місцем служіння Богові, і тому самоціллю, а не засобом для досягнення будь-яких цілей.

1. Головащенко С. Історія християнства : курс лекцій : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. закладів освіти. – К. : Либідь, 1999.

Василишин Софія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Надурак В.В.,
доктор філософських наук, професор.

Усі ми здатні ненавидіти. Тривалість цієї ненависті може відрізнитися від коротких спалахів до тривалих періодів. Миттєвий спалах ненависті переживає, наприклад, дитина, якій не вдалося домогтися свого. Тривалу ненависть людина може відчувати до суперника. Також існує постійна й звичайна ірраціональна ненависть, яку деякі люди випробовують до певних груп людей або до певних націй чи рас. Чи актуальна сьогодні тема ненависті? Так, тому що поняття є недостатньо дослідженим та суперечливим у трактуванні.

Але чим є ненависть? Що ми розуміємо під цим поняттям?

Ненависть – почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь; вороже ставлення до кого-небудь, – говорить тлумачний словник з української мови [2, с.607].

Звичайно, таке сильне, соціально важливе і стійке відчуття, як ненависть, не могло залишитися непоміченим для філософів і соціальних мислителів минулого. Філософи різних епох, від Емпедокла і Арістотеля до Б. Спінози і І. Канта, міркували про її природу і дії. Визначення, запропоновані різними мислителями протягом століть і навіть тисячоліть, відрізняються між собою.

Арістотель визначав ненависть, порівнюючи її з гнівом. Філософ вважав, що гнів виникає з речей, які мають до нас неопосередковане відношення, тоді як ненависті це не важливо. Гнів завжди направлений на певний об'єкт, а ненависть може бути спрямована і на цілу групу

людей, наприклад, кожен ненавидить злодія або ж обманщика. Гнів прагне викликати відчай, а ненависть – зло, тому, що той, що гнівається, заспокоїться, коли на долю ненависника випаде багато неприємностей, а той, що ненавидить, не заспокоїться, поки ненависник не зникне [1].

На противагу цьому у XVII столітті голландський філософ-раціоналіст Бенедикт Спіноза визначив поняття ненависті як біль, що супроводжується поняттям зовнішньої причини. Б. Спіноза писав: “... Любов є не що інше, як задоволення (радість), супроводжуване ідеєю зовнішньої причини, а ненависть – не що інше, як незадоволення (печаль), супроводжуване ідеєю зовнішньої причини” [5, с.467].

Феофан Прокопович порівнює ненависть з любов’ю і говорить про те, що ненависть – це прихильність душі до зла доти, поки воно вважається таким. “Визначення ненависті легко зрозуміти на підставі визначення любові, бо ненависть – протилежне почуття. Як, отже, любов є прагненням нашої волі до чогось доброго, ненависть – до чогось злого. Як ми там прямуємо до якогось добра, так тут відвертаємось від зла)” [4].

Також Е. Фромм виділяв два види ненависті: раціональну та ірраціональну. Раціональна форма ненависті проявляється особистістю при загрозі її життю, волі чи ідеям. З’являючись як реакція на загрозу, вона нейтралізується з її зникненням. Ірраціональна ж ненависть є більш складним феноменом. Автор писав: “Вона є рисою характеру, постійною готовністю ненавидіти, до пори до часу стримуваною людиною, яка завжди вороже налаштована, а не реакцією відповіді на зовнішні подразники. Так само як і раціональна ненависть, ірраціональна ненависть може виникати у відповідь на реальну загрозу, проте частіше вона виникає безпричинно, використовуючи будь-який привід, щоб вилитися, при цьому раціоналізується як раціональна ненависть” [6].

Проблеми ірраціональної ненависті торкається у своїх роботах німецький філософ Ф. Ніцше. Він визначає подібний стан як *ressentiment*, тобто психологічне самоотруєння – людина переживає негативну емоційну реакцію, що виливається в неусвідомлене стійке автономно діюче почуття ворожості і злості. Відповідно до цього Ніцше відводить *ressentiment* величезне різноманіття якостей характеру і включає: злопам’ятність, злість, заздрість, ревності, зловмисність і багато іншого. Але ці якості не приймають стану *ressentiment* до тих пір, поки не поглиблюються відчуттям безсилля. А в цьому величезну і домінуючу роль відіграє соціальний фактор [3, с.364].

Отже, ненависть – складне негативне емоційне явище, яке спрямоване на певний предмет, але проявляється по-різному. Можемо також простежити, що ненависть визначають як комплекс певних емоцій, таких як злість, гнів, заздрість, ревність. Ми знаємо яким сильним є почуття любові. Ненависть же виступає антиномією любові. Отже, можемо припустити, що ненависть є такою ж могутньою як любов. Проте ми не можемо сказати, що ненависть є негативною у всіх ситуаціях, зважаючи на те, що в певних випадках вона допомагає нам вижити. У неї завжди є свій специфічний предмет, зі зникненням якого зникає і ненависть. Звідси простежується і лінгвістичний аспект поняття “не виджу”, тобто не бажаю бачити. Проте ненависті важко позбутися. Інколи вона губить людей.

1. Аристотель. Риторика [Електронний ресурс] / Аристотель ; пер. Н. Платоновой // Античные риторики. – М., 1978. – Режим доступа : <http://lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/ritoriki.txt>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
3. Ницше Ф. Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей / Фридрих Ницше ; под ред. Я. Бермана, Г. Рачинского. – М. : Жанна, 1994. – 364 с.
4. Прокопович Ф. Філософські твори. Т. I : Про риторичне мистецтво [Електронний ресурс] / Ф. Прокопович. – Режим доступа : <http://izbornyk.org.ua/procop/proc110.htm#rozd8>. – Назва з екрана.
5. Спиноза Б. Избранные произведения : в 2 т. Т. 1 / Бенедикт Спиноза. – М., 1957. – 467 с.
6. Фромм Э. Человек для самого себя. [Электронный ресурс] / Э. Фромм. – Режим доступа : <http://rubooks.org/book.php?book=10448&page=59>.

Вітюк Святослав,
IV курс, філософський факультет.
Нуковий керівник – Куравська Н.В.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Психологічний вплив – це процес і результат зміни одним суб'єктом поведінки і психіки іншого суб'єкта. Він використовується не лише психологами, а й представниками інших професій, а також пересічними людьми, незалежно від віку, статі чи соціального становища. В цьому проявляється його всезагальність, тобто психологічний вплив є своєрідним законом людських стосунків і діє незалежно від того, усвідомлюється це людьми чи ні [1]. Повністю звільнитися від нього неможливо, однак можна навчитися розпізнавати його, а отже, і управляти ним.

Сьогодні дослідження деструктивного психологічного впливу є досить актуальним. На відміну від конструктивного впливу, цей вид впливу переслідує односторонні, частіш за все егоїстичні цілі. Тому де і ким він не використовувався б, він завдає шкоди тому, на кого спрямований. Отже, об'єктом нашого дослідження є деструктивний вплив, а предметом – його прояви у середовищі студентів ВНЗ.

У процесі теоретичного вивчення предмета нашого дослідження було з'ясовано, що деструктивний психологічний вплив є доволі поширеним явищем у студентському середовищі, за допомогою якого досягаються цілі як навчального, так і особистого характеру. Відкритий і прихований деструктивний вплив може спрямовуватись як на однокурсників, так і на викладачів. Під час спілкування студенти нерідко будують взаємодію в такий спосіб, аби в першу чергу вирішити власні потреби. Однак такий вплив не орієнтований на збереження і розвиток ділових та міжособистісних стосунків, спільної справи і тим більше особистісної цілісності іншої людини. Навпаки, він породжує ряд негативних наслідків для неї, зокрема це зниження авторитету в групі, самоізоляція, занижена самооцінка, зниження мотивації до навчання, зміна психологічних якостей особистості, тобто зростання агресивності, конфліктності, зниження товаришкості, комунікабельності тощо.

До головних видів деструктивного впливу відносять психологічний напад (це так звана словесна атака), психологічний примус і деструктивну маніпуляцію [2]. Щоб з'ясувати, які з цих видів впливу присутні серед студентів, ми провели емпіричне дослідження, в якому взяли участь 54 студенти 4-го і 5-го курсів спеціальності “Психологія” ПНУ. Нами було використано низку методик, а саме: методику “Діагностика маніпулятивного ставлення” (за шкалою Банта); методику “Визначення деструктивних установок в міжособистісних стосунках” (В.В. Бойко); методику “Експрес-діагностика некерованої емоційної збудженості” (В.В. Бойко); розроблена нами анкета, яка включала в себе три блоки запитань, спрямованих на те, щоб виявити чи присутній деструктивний вплив серед студентів нашої вибірки, в яких масштабах і яких видів.

За результатами анкетування ми з'ясували, що 64% студентів відчували на собі деструктивний вплив з боку інших студентів, причому найчастіше він використовувався в міжособистісних стосунках із приводу особистих питань, а також з питань навчання. Разом із цим цей вплив не можна назвати масштабним і тривалим, оскільки 71% студентів, які з ним стикались, стверджують, що його негативні наслідки були для них короткочасними.

Що ж стосується видів використовуваного студентами деструктивного впливу, то результати анкетування свідчать, що найчастіше студенти вдаються до маніпуляції (61%), далі за частотою використання йде психологічний напад (48%), і останнє місце посідає примус. Цікаво, що стосовно маніпуляції ми отримали аналогічні результати і за методикою “Діагностика маніпулятивного ставлення”. Ця методика підтвердила схильність студентів маніпулювати, однак ця схильність не є високого рівня, а навпаки, має середній показник з тенденцією до низького (61%). Разом із цим у більш ніж третини опитаних нами студентів цей показник має високу тенденцію.

Стосовно психологічного нападу можна зазначити: найчастіше студенти використовують таку його форму, як деструктивні констатації, тобто дозволяють собі жартівливі згадування “старих гріхів” інших студентів, які примушують їх ніяковіти; використовують “дружні” натяки на минулі їх помилки тощо. Ще однією поширеною серед студентів формою психологічного нападу є деструктивна критика. Вона принижує особистість іншого, містить осудження або осміяння його дій.

За результатами методики “Експрес-діагностика некерованої емоційної збудженості” (В.В. Бойко), призначеної для визначення ознак імпульсивності особистості, було виявлено, що 54% студентів мають ознаки імпульсивності. А на думку вчених, які вивчали проблему деструктивного впливу, саме імпульсивність є однією із причин психологічного нападу.

Проведене нами емпіричне дослідження також дало змогу виявити, які комунікативні установки спонукають студентів використовувати деструктивний психологічний вплив. Так, за результатами методики “Визначення деструктивних установок в міжособистісних стосунках (В.В. Бойко)”, встановлено, що більш ніж половина опитаних нами студентів (51,7%) схильні робити необґрунтовані узагальнення негативних фактів спілкування з іншими людьми. На нашу думку, наявний негативний досвід спілкування змушує їх захищатися, нападаючи на інших. Однак найчастіше вони використовують завуальований напад (44,8%), тоді як відкрита жорстокість у ставленні до інших проявляється лише у 14% респондентів. Виходячи з цього, стає зрозумілим, чому з-поміж різних видів деструктивного впливу студенти найчастіше використовують маніпуляцію.

Таким чином, підводячи висновок, можемо констатувати, що деструктивний психологічний вплив присутній у середовищі студентів, а це, у свою чергу, актуалізує проблему цивілізованого захисту від нього. Саме в цьому ми вбачаємо перспективи проведеного нами дослідження.

1. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу / В. В. Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2005. – 624 с.
2. Сидоренко Е. В. Тренинг влияния и противостояния влиянию / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2004. – 256 с.

Заник Юлія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Матейко Н.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

У вирі непрогнозованих соціальних тенденцій сучасного світу часто відбувається руйнування психічного здоров'я поколінь, зростання рівня невротизації та втрата внутрішньої гармонії людини.

Найбільш небезпечним є зростання чисельності дітей з різними формами межових психічних станів, пов'язаних із занепадом сімейного виховання, незадовільним виконанням батьками обов'язків щодо виховання дітей, в результаті чого діти стикаються із жорстоким ставленням в умовах сім'ї, отримують як фізичні пошкодження, так і психологічні травми, що в результаті стає причиною потрапляння дітей до закладів соціального захисту.

Діяльність центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, окрім задоволення базових фізіологічних потреб та соціально-психологічної корекції дитини, має на меті допомогти відновити її зв'язки із власною сім'єю чи потрапити у нову прийомну сім'ю, створити сприятливий соціальний фон подальшого життя вихованців.

За даними дослідників, психологічні особливості дітей, які потрапляють до закладів подібного типу, проявляються залежно від віку. Так, Н.К. Асанова стверджує, що у дошкільників загальними симптомами є тривога, нічні кошмари, загальний посттравматичний стресовий розлад, “уникаюча поведінка”, депресія, боязкість, агресія, антисоціальна і неконтрольована поведінка, невідповідна віку сексуальна поведінка. Для дітей шкільного віку характерні страх, невротичні розлади, агресія, нічні кошмари, ускладнення в школі, гіперактивність, регресивна

поведінка. У підлітків частіше спостерігалися депресії, суїцидальна та самошкодjuвальна поведінка, соматичні скарги, протиправні дії, втечі з дому і зловживання наркотичними речовинами.

Огляд теоретичної літератури з даної проблеми дає можливість виділити у дітей та підлітків межові психічні стани та психогенні розлади (Б.Д. Карвасарський, Н.Д. Лакосіна та ін.), психопатії (І.М. Нікольська, М. Лібніч та ін.), реактивні стани (В.А. Гіляровський, Б.Д. Карвасарський та ін.), системні невротичні розлади (М.І. Буянов, В.П. Петрунec, В.І. Гарбузов), стани тривоги та стресу (А.В. Мікляєва, Ч.Д. Спілберг, Г. Сельє, Дж.С. Еверлі та ін.), хвилювання (О. Кондаш, Г. Шелль, Ф. Хоппе та ін.), феномен страху (О.І. Захаров, К. Ізард, Я. Рейковський та ін.), агресії (К. Ізард, А.А. Реан, Д. Патерсон та ін.)

Разом з тим не достатньо вивченими залишаються особливості прояву межових психічних станів підлітків, які перебувають у соціальних установах даного типу, а також відсутні конкретні, науково обґрунтовані рекомендації щодо їхньої комплексної психологічної корекції та профілактики.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей м. Івано-Франківськ – це заклад соціального захисту, створений для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, з наданням їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги. Сюди скеровують дітей, які в умовах батьківської чи прийомної сім'ї зазнали впливу як психологічного чи фізичного насильства.

За даними емпіричного дослідження, проведеного з дітьми віком від 12 до 16 років у Центрі соціально-психологічної реабілітації дітей Івано-Франківська, ми виявили такі результати. За даними опитувальника “Шкала Зунге” зафіксовано три рівні депресивних станів: легка депресія – 20%, субдепресія – 70% та істинний депресивний стан – 10% досліджуваних.

У результаті дослідження тривожності за методикою “Шкала самооцінки ситуативної тривожності” Спілбергера – Ханіна отримано такі показники: високий рівень вияву реактивної тривожності зафіксовано у 80% досліджуваних, середній – у 20%, низький у 0%; особистісної – високий рівень у 80% досліджуваних, середній – у 20%, низький у 0%. Ми вважаємо, що тривожність учнів зумовлюється невротичними розладами й сигналізує про наявні у респондентів прояви межових психічних порушень.

Результати дослідження опитувальника “Міні-мульти” показали підвищені результати за базовими шкалами депресії (D), істерії (Hy), психопатії (Pd) та паранояльності (Pa).

За результатами проективної методики “Неіснуюча тварина” виявлено приховані агресивні та депресивні тенденції, уявлення обстежуваних про їхні найгостріші проблеми, цінності та прагнення.

Аналіз результатів діагностики за методикою Люшера, що ґрунтується на інтерпретації колірних пар, показав, що для опитуваних характерні фрустрація потреби в перспективі та надії на краще, прагнення до спокою, відпочинку, а також незадоволення ставленням до самого себе, негативне ставлення до ситуації, тривожність.

Таким чином, у дітей, які тимчасово перебувають у центрі, мають місце особливості поведінки та особистості, що співіснують на межі норми та патології. Існує небезпека, що при подальшому їх розвитку, за відсутності адекватної психологічної допомоги, це призведе до дисгармонійного становлення особистості. Тому існує необхідність системного підходу в дослідженні засобів корекційного впливу. В першу чергу, це експрес-корекція найбільш гострої симптоматики, що перешкоджає нормальному функціонуванню дитини, а також сприятливі умови для відновлення нормального сну, відпочинку і харчування, нормального рівня загальної активності, повернення до звичної діяльності.

1. Асанова Н. К. Жестокое обращение с детьми: основные методологические вопросы, практические и правовые аспекты / Н. К. Асанова // Руководство по ВЛАДОС, 1997. – С. 16–45.
2. Микляева А. В. Школьная тревожность: диагностика, профилактика, коррекция / Микляева А. В., Румянцева П. В. – СПб. : Речь, 2004. – 248 с.
3. Постанова “Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей” від 28 січня 2004 р. № 87, Київ.

Кунашик Ірина,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Даниляк Р.П.,
кандидат філософських наук, доцент.

Гендерна рівність відіграє важливу роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу. Гендерна рівність – це рівність стартових умов, отримання рівних часток суспільних ресурсів, рівної участі в соціальній владі для представників обох гендерних груп.

Згідно зі статтею 11 Закону України “Про зайнятість населення”, “держава гарантує особі право на захист від будь-яких проявів дискримінації у сфері зайнятості населення за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, членства у професійних спілках або інших об’єднаннях громадян, статі, віку, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками” [2]. Незважаючи на законодавчо закріплені нормативи про рівність між статями, гендерна нерівність існує.

Так, виходячи з позицій сучасних гендерних досліджень, можна визначити такі прояви гендерної нерівності на ринку праці:

1. Подвійна зайнятість представників жіночої статі – робота за винагороду і ведення домашнього господарства (робочий час жінок перевищує робочий час чоловіків на 30%). Це призводить до того, що жінки вимушено чи з власної волі обирають низькооплачувану роботу, трудову зайнятість на умовах неповного робочого часу, надомну або неформальну роботу.

2. Значна гендерна сегрегація – переважна зосередженість жінок у сфері обслуговування, у нижчому сегменті сільського господарства і т. д., що збільшує розрив у розмірі заробітної плати між чоловіками та жінками.

3. Наявність ефекту “скляної стелі” – управлінські посади обіймає менша кількість жінок. Окрім соціальних стереотипів, психологічним чинником цього явища є страх успіху через побоювання втратити власну жіночність.

4. Істотна відмінність за рівнем заробітної плати на користь чоловіків, що притаманно як низькокваліфікованим, так і висококваліфікованим працівникам та зумовлено професійною сегрегацією й упередженістю у структурі оплати праці.

5. Через обмежений доступ до навчання у галузі підприємництва та капіталу жінки часто стикаються з перешкодами у відкритті власної справи, а через відсутність наставницької та мережевої підтримки їх підприємства частіше банкрутують.

6. Жінки часто працюють на умовах неповного робочого часу, тимчасовій та випадковій роботі і, незважаючи на певні переваги, це позбавляє їх грошової винагороди та постійного професійного статусу.

7. Через добровільні перерви у трудовій діяльності для виховання дітей жінки мають менший доступ до соціального забезпечення.

8. Дискримінація за віком та сімейним станом при прийомі на роботу.

9. Сексуальні домагання на робочому місці.

За даними Державної служби статистики України, кількість зайнятих жінок віком 15–70 років за 9 місяців 2016 року становила 7,9 млн осіб, зайнятих чоловіків – 8,5 млн осіб. Рівень зайнятості серед жінок у 2016 році склав 51,8%, серед чоловіків – 61,8% [1].

Цікавими є також дані Світового економічного форуму (World Economic Forum), які відображають Індекс гендерного розриву – 2016 та рейтинг країн світу за показником рівноправності чоловіків та жінок. Дослідження охопило 144 країн світу. У ньому вимірюється розрив серед чоловіків і жінок за різними показниками у чотирьох основних сферах: економічна участь та можливості; рівень освіти; здоров’я і тривалість життя та політичні права обох статей. Україна за рівнем гендерної рівності порівняно з попереднім дослідженням погіршила свої позиції на 2 пункти і посіла 69 місце. Лідером рейтингу є Ісландія. До першої п’ятірки країн із гендерною рівністю також увійшли Фінляндія, Норвегія, Швеція, Руанда. Для порівняння: США займають 45 місце, Білорусія – 30, Росія – 75 [3].

На думку багатьох дослідників, гендерна нерівність на вітчизняному ринку праці не є виключно економічним, а швидше соціально сконструйованим феноменом, в основі якого лежать стереотипи, засновані на уявленнях про існуюче становище чоловіків та жінок, норми їхньої поведінки, мотиви та потреби. Що ж до соціально-економічної ефективності, то гендерна нерівність погіршує якість людського потенціалу; сповільнює економічне зростання; послаблює систему державного управління; знижує ефективність стратегій розвитку та боротьби з бідністю, що, звичайно ж, отримує відображення на структурі та динаміці зайнятості та безробіття.

Ці та інші факти мають місце в українському суспільстві передусім через відсутність ефективного механізму соціального контролю за дотриманням гендерної рівності.

1. Гендерні аспекти ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350808>. – Дата звернення: 19.03.2017. – Назва з екрана.
2. Закон України “Про зайнятість населення” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. – Дата звернення: 19.03.2017. – Назва з екрана.
3. Global Gender Gap Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/rankings/>. – Дата звернення: 19.03.2017. – Назва з екрана.

-
Кучирин Мирослава,
V курс, Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Петрів О.П.,
кандидат психологічних наук, доцент.

“Спочатку треба пробудити душу в дитини, а потім шліфувати розум..!” – писав А. Сент-Екзюпері.

Саме такі завдання ставить кожен учитель перед собою – пробудити в дитини душу. Декому вдається справитись із завданням, а декому ні. Виховання естетичного підґрунтя особистості відкриває можливості для правильної освіти. І найкращий період розвитку – це приклад дорослих, з якими спілкуються учні.

Педагогові потрібно чимало мужності та сил, аби щоденно з посмішкою заходити до класу, обіймати поглядом усіх своїх неповторних “чомучок” і дарувати їм любов та мудрість. Але мало хто з учителів витримує таке навантаження, що посприяло появі терміна “професійне вигорання”, що є наслідком некерованого стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням у професійній діяльності, виникає при перевантаженні, відчутті гніву та депресіях.

Синдром “професійного вигорання” є стресовою реакцією, яка виникає внаслідок довготривалих професійних стресів середньої інтенсивності. Це поняття характеризує психічний стан здорових людей, що знаходяться в інтенсивному спілкуванні з клієнтами, пацієнтами, в емоційно навантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги.

Дослідження українських вчених дають підстави стверджувати, що синдром “професійного вигорання” притаманний більшості вчителів вітчизняних закладів середньої освіти, а також має свою специфіку вияву в цій професійній діяльності. Розвиток “професійного вигорання” у вчителів відбувається через другий компонент синдрому – “резистенцію”, тобто найбільш поширеними симптомами прояву синдрому у вчителів є: неадекватне вибіркове емоційне реагування, редукція професійних обов’язків, розширення сфери економії емоцій.

Модель детермінант виникнення синдрому “професійного вигорання” у вчителів складається з трьох основних груп факторів: 1) соціально-економічних; 2) соціально-психологічних; 3) індивідуально-психологічних [1].

Існують статистично значимі зв’язки між синдромом “професійного вигорання” у вчителів та індивідуально-психологічними факторами (інтроверсія-екстраверсія, агресивність та психотизм) та між синдромом і соціально-психологічними факторами (мотиви праці, бажання працювати в обраній організації чи сфері діяльності та ставлення співробітника до взаємостосунків у колективі).

Можна стверджувати, що підвищення рівня підготовки вчителів до попередження та подолання синдрому “професійного вигорання” можна забезпечити в результаті використання спеціальної соціально-психологічної програми, спрямованої на оволодіння вчителями: а) знаннями, що розкривають зміст та структуру синдрому “професійного вигорання”; б) методами діагностики синдрому; в) засобами й прийомами профілактики та подолання синдрому.

Що робити, якщо ви розумієте, що вигорання вже відбулося та досягло глибоких стадій?

Пам’ятайте: необхідна спеціальна робота з відреагування травматичного досвіду і відродження почуттів. Не намагайтесь провести цю роботу самі із собою – таку складну (і хворобливу) роботу можна виконати тільки разом із професійним психологом-консультантом. Справжня мужність полягає в тому, щоб визнати необхідність професійної допомоги.

Спочатку йде важка робота, мета якої – “зняти панцир бездушності” й дозволити своїм відчуттям вийти назовні. Це не веде до втрати самоконтролю, але приглушення цих відчуттів може призвести до неврозів та фізичних проблем. При цьому важлива спеціальна робота з руйнівними “отруйними” відчуттями (зокрема гнів, образа). Результатом цієї підготовчої роботи стає “розчищення” внутрішнього простору, що вивільняє місце для приходу нових, відроджених почуттів.

Наступний етап професійної роботи – перегляд ваших життєвих міфів, цілей і цінностей, своїх уявлень про себе самого, інших людей і своєї роботи. Тут важливо прийняти й укріпити своє “Я”, усвідомити цінність свого життя; прийняти відповідальність за своє життя і здоров’я і зайняти професійну позицію в роботі. І лише після цього крок за кроком змінюються стосунки з оточенням і способи взаємодії з ним.

Коли відбувається освоєння по-новому своєї професійної ролі та інших своїх життєвих ролей і моделей поведінки, людина знаходить упевненість у своїх силах. А це означає – вона вийшла з-під дії синдрому емоційного вигорання і готова успішно жити і працювати.

1. Зайчикова Т. В. Детермінанти синдрому “професійного вигорання” у вчителів / Т. В. Зайчикова // Актуальні проблеми психології. Т. І : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К. : Міленіум, 2003. – Ч. 10. – С. 151–154.
2. Назарук Н. В. Методологічні аспекти дослідження феномену професійного “вигорання”: синдромологічний підхід / Назарук Н. В. // Актуальні проблеми практичної психології : зб. наук. праць. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2006. – С. 163–166.
3. Синдром “професійного вигорання” та професійна кар’єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Максименка С. Д., Карамушки Л. М., Зайчикової Т. В. – К. : Міленіум, 2004. – 264 с.

Ладаняк Лідія,

III курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Гайналь Т.О.,

кандидат філософських наук, доцент.

Посилення інтересу вчених-соціологів до проблем міста пояснюється тим, що урбанізація є одним з найголовніших аспектів соціального розвитку. У ході урбанізації, без сумніву, ще більше зростає роль міст як центрів матеріального виробництва, науки, культури та інформації в розвитку суспільства, а це, у свою чергу, викликає суттєві зміни в їх соціальній структурі, справляє вплив на всі грані людської життєдіяльності, на весь спосіб життя населення.

Убанізація характеризується не просто збільшенням кількості міського населення, спостерігається підвищення ролі міст у суспільному житті й поширення міського способу життя на всій планеті. Сучасна урбанізація як світове явище – це процес, пов’язаний з поширенням типових елементів культури і рис способу життя великих міст, і пов’язаних з ними нових принципів соціальної організації культури, освітнього та виховного рівня суспільства. Іншими словами, урбанізація є соціальним процесом формування нового соціального середовища, оскільки,

виникнувши з виробничої потреби, міста створили ситуацію постійного і тісного спілкування людей і тим самим поклали початок новому витку соціального, політичного і культурного прогресу. Міста стали основою формування індустріальної, а тепер – і постіндустріальної культури. Для міст характерне в основному штучне навколишнє середовище, що має різко виражені відмінності від сільської місцевості, що відрізняється небаченим раніше різноманіттям функцій і потреб [1].

Людство створює нову міську культуру, а разом з нею розвиває соціум на штучній основі. Змінюється інтелектуальна діяльність жителя міста. Поступово замінюються традиційні писемність і книгодрукування з розширенням доступу до інформаційних ресурсів, накопичених людством за багато тисячоліть. Відбувається інформаційна глобалізація, тобто перетворення національних просторів у єдиний світовий простір. Людина постіндустріальної епохи все більше живе як би не своїм, а чужим життям. Урбанізація і пов'язаний з нею науковий прогрес висуває нові вимоги до освіти і виховання. Діяльність городян усе більше залежить від їх інформованості, здатності ефективно використовувати інформацію.

Слід підкреслити, що суперечливі та неоднозначні за своєю природою процеси урбанізації, з якими пов'язана всезростаюча дія великих міст на життя людини, а також різке загострення у зв'язку з цим різноманітних проблем, роблять місто важливим об'єктом наукового аналізу. Техногенне середовище великого міста обумовлює, як правило, специфічні ситуації соціалізації городян всіх статево-вікових і статусно-рольових категорій. Місто дає величезні можливості вибору, будучи своєрідним “вузлом” інформації та інформаційним полем. Як влучно виразився з цього приводу американський футуролог А. Тоффлер, “число людей, з якими сучасний городянин вступить у контакт за тиждень, перевищує число тих, які зустрічав феодалний селянин за рік, а може і за все життя”, з іншого боку, “зниження середньої тривалості людських відносин, ймовірно, є наслідком збільшення кількості цих відносин” [2]. Тобто якість контактів у великому місті часто характеризується поверхневістю, значною заформалізованістю.

Дослідження, проведене в Івано-Франківську, показало достатньо сильний кореляційний зв'язок власне рівня урбанізованості середовища життя особистості з її персональним розвитком. Воно було проведене в грудні 2016 року з метою виявлення особливостей ціннісного потенціалу міського та сільського жителів. В ході дослідження було виявлено ряд особливих відмінностей у способі мислення, ціннісних установах та світогляді урбанізованих та руралізованих особистостей. Зокрема чим вищим був рівень урбанізованості респондентів, тим більше терпимості у них було до проявів інакшості, тим менш критичними були їх оціночні судження, тим вищим був коефіцієнт обізнаності в обговорюваних питаннях, проглядалося прямо пропорційне урбанізованості збільшення байдужості респондентів до суспільного, а найбільше – політичного життя суспільства. Така ж доля спіткала традиційність, а саме – респонденти, що більшу частину, половину або й усе своє життя прожили в містах, проявляли значне відхилення від традиційних для українського суспільства моральних норм та цінностей.

Звичайно, урбанізацію можна не визначати як стрижневий фактор у соціалізаційному процесі та розвитку індивіда як особистості, проте з упевненістю можна стверджувати, що вона є досить важливим аспектом в її житті. Відповідно до цього, слід проводити подальші дослідження особливостей ціннісного потенціалу руралізованої та урбанізованої молоді, адже це допоможе виявити фундаментальні особливості взаємозв'язку урбанізаційного процесу та формування різних типів особистості, соціальної активності індивіда та механізми зміни соціального середовища міста й села загалом.

1. Park R. E. The city / R. E. Park, E. W. Burgess, R. D. McKenzie. – Chicago : The University of Chicago press, 1925. – 150 p.
2. Тоффлер Э. Футурошок / Э. Тоффлер. – СПб. : Лань, 1997. – 664 с.

Правова культура особистості визначається правовою культурою суспільства, але не є тождною їй, адже саморозвиток індивіда має випереджальний характер порівняно із саморозвитком соціуму. Завдяки сформованій свідомості особистість не лише здійснює власний вимір суспільства, своїх вчинків, а й задовольняє культурну потребу в якості власного буття, що й сприяє їй у здійсненні самореалізації. Обґрунтовуючи принцип верховенства правової культури, О.М. Костенко підкреслює, що саме правова культура членів соціуму є визначальним чинником соціального впорядкування, основою національної безпеки і, зокрема, кримінологічної безпеки.

Ґрунтуючись на правових знаннях, моральних і гуманістичних принципах як особистісних цінностях, правова культура виявляється у свідомому ставленні людини до своїх прав і обов'язків, у стійкій установці на правослухняну поведінку. Проте різного роду деформації у суспільстві, що породжують бездуховність та свавілля, особливо у молодіжному середовищі, є небезпечними для держави. Оволодіння молоддю необхідним обсягом правових знань у нерозривному зв'язку із системою моральних цінностей, естетичних смаків, етичних правил поведінки є запорукою виховання правослухняної особистості, яка дотримується норм права і знає свої обов'язки. Найважливішими проблемами сьогодення є правопорушення неповнолітніх і молоді: наркоманія, вживання алкоголю, крадіжки, пограбування, агресивна поведінка, статева нестриманість тощо. Тому формування в учнівської та студентської молоді моральних якостей, поваги до закону і загальноприйнятих норм поведінки у суспільстві, позитивного погляду на здоровий спосіб життя є пріоритетним напрямом виховної діяльності навчальних закладів освіти. При цьому, формуючи основи правосвідомості, потрібно не забувати і про визначення молоді через культурну свідомість, в якій розкриваються причини соціально-правових протиріч у проявах культурних форм, в артефактних, образних, ідейних концептах, що сприяє ефективності освоєння проблем правового простору в сучасному вимірі через вищі імперативи гармонії і порядку соціокультурного досвіду людини в межах буття.

Особливого значення набирає зміст континууму “культура-людина-право”, що забезпечує перетворення закону чи будь-якого нормативно-правового припису у підробки (ерзац-форми), які є небезпечними своєю обмеженістю і бездуховністю. Як зауважує О.М. Костенко, міру узгодженості волі людини із вимогами законодавства можна визначити як культуру людини, яка є найважливішим чинником, котрий визначає правову культуру особистості основним засобом протидії людській сваволі та злочинам [1, с.80]. Яка культура людини – таке і її життя, стверджує автор. Як бачимо, культурна свідомість тісно взаємопов'язана із правосвідомістю особистості, яка виходить на усвідомлення загальних, родових основ людського буття, може піднятися і до рівня морального й природно-правового світосприймання, до здатності переборювати власними духовними зусиллями соціальну обмеженість, тяжіння до злочинних проявів і виходити на свободу розуму та почуттів.

Усе зазначене стосується не лише кримінологічної безпеки, а й національної безпеки взагалі. Доктрина національної безпеки має також ґрунтуватися на ідеї, що основою будь-якої безпеки людини є її культура. Отже, можна сказати, що соціальний порядок, котрий є основою кримінологічної безпеки у суспільстві, має забезпечуватись формулою “культура плюс законодавство, що передбачає кару”. Такою має бути формула протидії будь-якому злу, а значить – і забезпечення безпеки людини в суспільстві [1, с.84].

У процесі вироблення правової культури, з урахуванням взаємозв'язку правосвідомості та культурної свідомості, можна говорити про паралельні взаємини між правосвідомістю, правовими нормами, правовою поведінкою, правовими відносинами та культурною свідомістю, культурними нормами, культурними цінностями, соціокультурною поведінкою. Сформована культурна свідомість особистості проявляється у динаміці її невпинного підвищення над своєю

природою і соціальною обмеженістю, у досягненні гармонії між своїм існуванням і сутністю та прагненням позитивно впливати на життя соціуму. Мотиваційний простір культурної свідомості виступає полем інтелектуальних, соціокультурних, професійних заявлень молоді, у ході яких виробляються і вибираються найбільш соціально прийнятні моделі поведінки та культурні форми для самоствердження і самореалізації.

Можна вийти на порівняльну характеристику конструктивних і деструктивних проявів правової культури учнівської та студентської молоді. Конструктивні прояви – це насамперед пізнавально-мотиваційне забезпечення засвоєння правових знань, розуміння прав і обов'язків як особистісної моральної цінності, морально-духовні переконання та установки, обсяг знань з правознавства, практичні знання щодо вирішення конкретної криміногенної ситуації. Деструктивні прояви можуть заявляти себе через утилітарно-прагматичне ставлення до правових норм, несприйняття прав і обов'язків як власних цінностей, низький рівень знань із правознавчих дисциплін, низький рівень морально-духовного розвитку, деформації у розумінні єдності правової та морально-духовної поведінки, прояви асоціальних відхилень у поведінці [2, с.21].

Отже, правомірна поведінка молоді залежить від того, наскільки високою є їх правова культура, як глибоко вкорінені у свідомість засвоєні та стали соціальними орієнтирами правові вимоги до особистісної поведінки. Для забезпечення кримінологічної безпеки в суспільстві потрібно насамперед, окрім знання права, пізнати закономірності формування культури особистості.

1. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу : монографія / О. М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
2. Андрусишин Б. І. Правова культура молоді як засіб боротьби зі злочинністю / Андрусишин Б. І. // Збірник матеріалів наукової конференції : IV Юридичні читання. – К., 2008. – С. 19–24.

Надь Діана,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Я.С.,
кандидат філософських наук, доцент.

Українська філософія є людиноцентричною. Окремим прикладом є кордоцентризм як філософія особистості.

Український кордоцентризм (дослівно – українське вчення про цілісність людини) – концептуалізація тенденції української філософської думки, за якою основою існування і розвитку цілісної людини як єдності духу, душі й тіла є дух, духовне народження та вдосконалення. Уявлення про цілісну людину екстрапольоване в український кордоцентризм із християнської антропології, за вченням якої людина складена із тіла, душі й духу, який поєднує тіло й душу в єдину цілісну людську істоту, створюючи особистість. Саме дух, який називають серцем, відіграє провідну роль у розвитку особистості в людині.

Український кордоцентризм як концепт створений на основі поняття “філософія серця” і терміна “кордоцентризм”. Творцем поняття “філософія серця” є Д.Чижевський, винахідником терміна “кордоцентризм” – О.Кульчицький, автором концепту “український кордоцентризм” – Я.Гнатюк.

Український кордоцентризм можна типологізувати за головними філософсько-світоглядними орієнтаціями. Звідси – три типи українського кордоцентризму: креативний, акціональний та інтроспективний.

Креативний кордоцентризм має різновиди – філософсько-теософський кордоцентризм, у якому виражено ідею створення істинної людини, що бере участь в істинному бутті та керується у всіх своїх справах духом, та філософський кордоцентризм, де йдеться про творчу силу як основу людського духу. Акціональний кордоцентризм, у свою чергу, також має різновиди. Це – афективно-волюнтаристичний кордоцентризм, заснований на принципі циркуляції любові й вольових зусиллях у соціальній піраміді, й афективний кордоцентризм, підставою якого є ідея емоційно-почуттєвого вчинку. Насамкінець, різновидом інтроспективного кордоцентризму є

волютаристичний кордоцентризм, у якому виявляє себе воля до єднання з природою, як власною, так і Божественною, і волютаристично-емотивний кордоцентризм, у якому проявляється напружене емоційно-вольове прагнення до правди і свободи [2].

Фундатори українського кордоцентризму Г.Сковорода, М.Гоголь, П.Юркевич, Т.Шевченко і П.Куліш обґрунтовували його як ідею першості духу в цілісній людині-особистості. Згодом ця ідея була заново відкрита Ч.С. Пірсом – основоположником американського прагматизму. Пізніше вона ще раз була повторена у метафізиці глибокого серця російського філософа Б.Вишеславцева. З цієї перспективи українська філософія, виходячи зі схожості її ідей із американською та російською філософіями, є оригінальною і самобутньою, такою, що має світове значення. Феномен українського кордоцентризму досліджували дві конкуруючі між собою школи філософської україністики: психологічна і культурологічна. Фундаторами психологічної школи філософської україністики вважаються І.Мірчук, О.Кульчицький, Д.Бучинський, В.Янів, С.Ярмусь, А.Бичко, І.Бичко. До фундаторів культурологічної школи філософської україністики зараховують В.Олексюка, Є.Калюжного, Т.Закидальського, В.Горського, С.Вільчинську, І.Потаєву, Я.Гнатюка [1, с.5].

Психологічна школа філософської україністики розглядає український кордоцентризм як унікальне явище світової історії і пояснює його унікальність лише однією обставиною, а саме тим, що він є виразом українського національного менталітету. За її інтерпретацією, український кордоцентризм – це вчення про людину як розколоту ірраціональну істоту, в якій одна частина, емоційно-почуттєва сфера, переважає і панує над іншою – розсудково-розумовою сферою. Така неадекватна інтерпретація є найбільш спопуляризованою в українській спільноті й український кордоцентризм некоректно ототожнюють саме із нею.

Культурологічна школа філософської україністики відкидає необґрунтовані припущення та нерозроблену методологію психологічної школи й аналізує український кордоцентризм як явище української культури, що спричинене не однією обставиною – українським національним менталітетом, а багатьма іншими соціокультурними чинниками. За її інтерпретацією, український кордоцентризм – це вчення про цілісну людину-особистість і першість духу перед душею і тілом у людській реальності. Така інтерпретація менш популярна в українській спільноті, але найбільш адекватна, оскільки якнайкраще відповідає біблійному вченню про серце і свято-отцівській традиції.

1. Гнатюк Я. С. Український кордоцентризм в конфлікті міфологій і інтерпретацій / Я. С. Гнатюк. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2010. – 184 с.
2. Гнатюк Я. Українська філософська традиція: еволюція від кордоцентризму до конкордизму [Електронний ресурс] / Ярослав Гнатюк. – Режим доступу : <http://www.meso Eurasia.org/archives/13217>.

Пасічняк Надія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Матейко Н.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, депресивні розлади займають провідне місце серед 10 основних захворювань, які призводять до інвалідизації населення. В Україні кількість хворих на депресію щороку збільшується на 3–5%. 50% осіб, які страждають даними розладами, взагалі не звертаються за допомогою [4].

Найбільша небезпека цієї недуги в тому, що вона здатна тривалий час залишатися без належної уваги як з боку хворого, так і з боку його оточення. Тому існує проблема надання якісної психологічної допомоги, оскільки така непримітність з часом може мати найтрагічніші наслідки, починаючи від серйозних психічних розладів і закінчуючи самогубством.

Значний внесок у розробку загальних і прикладних аспектів депресії зробили такі відомі науковці й практики-клініцисти, як Г. Блумберг, К. Ізард, Ш. Шварц, А. Бек, Дж. Давіс, К. Кунц, М. Асберг, Джеймс Маас, Дж. М. Кейнс, Н. Райт, У. Макдональд, М. Селігман,

А. Мейер, Д. Клерман, Немерофф, Ч. Костелло, С.О. Гримблант, Е. Блейлер, І. Л. Первова, В.М. Блейхер, І.В. Крук та ін. У їхніх працях розкрито основні теорії вивчення явища депресії, проаналізовано фактори, що її викликають, детально розглянуто виникнення і прояв симптомів депресії, подано класифікації депресивних розладів, ґрунтовно і всебічно описано методи лікування депресії [2, с.37; 3, с.257].

Депресія – це стан, що характеризується зниженим настроєм (гіпотимією), гальмуванням інтелектуальної і моторної діяльності, зниженням вітальних спонук, песимістичними оцінками себе і свого положення в навколишній дійсності, соматоневрологічними розладами. За А.В. Снежневським, для депресії властиві такі когнітивні властивості, як негативна, занижена оцінка власної особистості, навколишнього світу і майбутнього [1, с.235].

Виділяють триаду ознак, за якими визначають депресію: пригнічений настрій; ідеаторна загальмованість (зниження психічної активності, темпу мислення, мови); психомоторна загальмованість (збіднені рухливість, жестикуляція, міміка, одноманітність поз). Нерідко депресії маскуються під соматичні прояви (головні болі, порушення сну, розлади травлення, болі в серці тощо), тому їх важко діагностувати.

Важкі маніакально-деперсивні чи циклічні депресивні форми хвороби, які стали підставою для поняття “депресія”, сьогодні становлять незначну частку випадків депресивних розладів, тоді як значно частіше трапляються короточасні або неглибокі депресивні стани.

За Б.Д. Карвасарським, синдром невротичної депресії виникає психогенно та у своїх проявах відображає психотравмуючу ситуацію. Основним його компонентом вчений називає знижений настрій, який не сягає стадії туги й супроводжується вираженою емоційною лабільністю, астеною, тривожністю, погіршенням сну, апетиту, безсонням. До розвитку невротичних депресій в умовах сучасного патоморфозу призводять хронічні (71,6%) і гострі (28,3%) психотравмуючі фактори, які характеризуються переважанням у соціально-економічній сфері (втрата праці, безробіття, переведення на нижчеоплачувану роботу, службові конфлікти) [4, с.73].

Варто зазначити, що в дитячому та підлітковому віці діагностичні критерії депресії залишаються тими ж, але в них депресія може проявлятися у вигляді підвищеної роздратованості, імпульсивності та замкнутості, схильності до самопошкоджень, зниження навчальної успішності. У зв'язку із нерозпізнаною та нелікованою депресією у підлітків значно підвищується ризик вживання наркотиків, алкоголю та виникнення суїцидальних намірів.

Таким чином, депресія характеризується різноманітною симптоматикою, яка торкається майже всіх сфер людського існування. Це сильно впливає на життєдіяльність людини, погіршуючи її працездатність та вибиваючи зі звичного ритму життя. Депресивні розлади є одними із найпоширеніших у сучасному світі. Патологічні симптоми проникають в емоційну і вольову сфери психіки, мислення, соматичні процеси, взаємини, поведінку особи. Своєчасне виявлення депресивного розладу сприяє запобіганню можливим ускладненням та небажаним негативним змінам у психіці людини.

1. Блейхер В. М. Толковый словарь психиатрических терминов / Блейхер В. М., Крук И. В. – М., 1995. – 397 с.
2. Буторин В. И. О патогенезе депрессивной фазы и психогенной депрессии : дис. ... д-ра психол. наук / Буторин В. И. – Л., 1985. – 200 с.
3. Гельдер М. Оксфордское руководство по психиатрии / Гельдер М., Гет Д., Мейо Р. ; пер. с англ. – К. : Сфера, 1999. – Т. 1. – 300 с.
4. Лібанова Е. М. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / Лібанова Е. М. та ін. ; за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е. М. Лібанової. – К. : Укр. центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
5. Неврозы / под ред. Б. Д. Карвасарского. – М. : Медицина, 1990. – 576 с.

Попович Вікторія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Заграй Л.Д.,
доктор психологічних наук, професор.

Проблема вивчення психологічного виміру свободи завжди є актуальною, особливо у період криз, трансформацій, якщо відбуваються як на внутрішньоособистісному, так і на соціальному рівнях. Особливо, коли це стосується молоді, яка стоїть на порозі життєвих виборів і самовизначень. Важливим питанням є визначення індикаторів дослідження формування свободи вибору у старшокласників.

Гуманістична психологія та екзистенційний підхід розглядають свободу як важливу умову функціонування особистості, складову її психічного здоров'я. Психологічною основою особистісної свободи є здатність самостійно приймати рішення, обирати серед існуючих альтернатив і нести цілковиту відповідальність за свій вибір [1]. Формування ідентичності як новоутворення юнацького віку є тривалим і складним процесом, що залежить від прийняття індивідом власних рішень, а також від взяття на себе зобов'язань щодо здійсненого вибору, системи цінностей, майбутньої професійної діяльності. А тому успішний розвиток ідентичності є каталізатором становлення особистісної свободи [2]. Опираючись на зазначені характеристики свободи вибору за допомогою емпіричного дослідження, ми спробували виділити індикатори формування свободи вибору у старшокласників.

Емпіричне дослідження проводилося впродовж вересня – листопада 2016 року на базі 11-А та 11-Б класів Івано-Франківської ЗОШ №21. У дослідженні взяло участь 30 дітей, з них 14 хлопців та 16 дівчат, віком 16–17 років.

У дослідженні застосовувалися методики: “Шкала екзистенції” А. Ленгле, К. Орглер, запитальник “Вимірювання локусу контролю”, розроблений Дж. Роттером, “Шкала загальної самоефективності” Р.Шварцера та М.Єрусаелема, “Копінг-тест” Р. Лазаруса в адаптації Т.Л. Крюкової, Е.В. Куфтяк, М.С. Замишляєвої.

У 56% досліджуваних старшокласників виявлено інтернальний локус контролю, що дозволяє прогнозувати поведінку, спрямовану на послідовне досягнення успіху шляхом розвитку навичок і більш глибокої обробки інформації, постановки завдань зростаючого рівня складності. Разом з тим у 44% виявлено тенденцію до екстернальності, для якої властива захисна поведінка і надмірна схильність до соціального впливу.

Важливим прогностичним індикатором свободи вибору у старшокласників є рівень самоефективності, високі показники якого визначено у 33%, середній рівень – у 39%, низький – у 28% опитаних старшокласників. В осіб, у яких виявлено високий рівень самоефективності, спостерігається вища здатність до прийняття рішень і проявляється в різноманітних загальних здібностях, включаючи академічні досягнення. Самоефективність може підвищити або знизити мотивацію до здійснення активних дій, особливо у важких ситуаціях. Низький рівень самоефективності асоціюється з депресією, занепокоєнням і почуттям безпорадності [3].

У 67% опитаних старшокласників виявлено середній показник рівня прагнення до свободи, що свідчить про актуальність даної екзистенції та тенденції до її розвитку, про здатність рефлексувати над своїми здібностями, потребами, зовнішніми і внутрішніми вимогами, цінностями. У 33% старшокласників визначено низькі показники прагнення до свободи, неготовність приймати рішення, нерішучість і невпевненість у власних діях, виборах.

Узагальнюючи результати дослідження, ми визначили індикатори свободи вибору у старшокласників. Особам, у яких визначено середній показник прагнення до свободи, характерний високий або середній рівні самоефективності та інтернальний локус контролю. У старшокласників з низьким рівнем прагнення до свободи виявлено низький рівень самоефективності та екстернальний локус контролю.

Таким чином, індикаторами формування свободи вибору у старшокласників є прагнення до свободи, високий або середній рівень самоефективності та інтернальний локус контролю, що

свідчить про здатність справлятися з проблемними ситуаціями у різних сферах життя, вміння нести відповідальність за прийняті рішення. Вони інтегруються в комплекс сприятливих щодо цього розвивального процесу факторів і є основою особистісної свободи як функціональної структури спрямованості особистості.

1. Белова А. С. Проблема свободы в психологии: методический аспект / А. С. Белова // Педагогика и психология. Филология и искусствоведение. – 2008. – № 1. – С. 1–5.
2. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. В. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.
3. Шварцер Р. Русская версия шкалы общей самооффективности Р. Шварцера и М. Ерусалема / Р. Шварцер, М. Ерусалем, В. Ромек // Иностранная психология. – 1996. – № 7. – С. 71–77.
4. Шкала экзистенции (Existenzskala) / [А. Лэнгле и К. Орглер, С. В. Кривцова] // Экзистенциальный анализ. – 2009. – № 1. – С. 141–170.

Семенюк Іванна,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Пятківський Р.О.,
кандидат філософських наук, доцент.

Серед широкого загалу сьогодні побутує розуміння прагматизму як позиції, яка штовхає особу відмовитись від цінностей та ідеалів заради вигідного поточного результату. Прагматичною зазвичай називають особу максимально практичну, діяльність якої спрямована насамперед на здобуття вигоди, передовсім власної. Перенесення такого розуміння на всю філософську течію прагматизму є, безумовно, надто спрощеним і виникає внаслідок слабкого ознайомлення з критичною літературою, присвяченою аналізу даного теоретичного напрямку, і необізнаністю з оригінальними вченнями його послідовників.

Прагматизм підносить практику до рівня методологічного принципу філософії. Утвердження даного підходу стало новим в історії світової думки. В період античності проблема практики переважно оцінювалась в етичному контексті. В часи середньовіччя її осмислення звужувалось до духовного виміру. Творчий потенціал практики як результату активності особи-суб'єкта привертала увагу гуманістів доби Відродження, однак більш системно цю проблему досліджували вже мислителі Нового часу, насамперед представники німецької класичної філософії. І лише у марксистській практиці виступає головним критерієм розв'язання ледь не всіх соціальних та гносеологічних питань.

Однак позиція прагматизму стосовно практики, сформована в контексті неklasичної філософської парадигми, виявилася справді оригінальною.

Засновник прагматизму Чарльз Сандерс Пірс у своїх дослідженнях стверджував, що людські уявлення про той чи інший об'єкт залежать у першу чергу від очікуваних суб'єктом практичних наслідків і вартостей, які він матиме від нього. Практика в цьому випадку є своєрідним критерієм, який допомагає перевірити придатність людських сподівань і вірувань для застосування в дійсності. Якщо вони допомагають жити особі, приводять її до поставленої мети, є корисними для людини, то особа може вважати їх істинними, незважаючи на те, якою мірою займані позиції відповідають дійсності. Таким чином, різні світоглядні установки, наукові звершення, релігійні істини тощо можуть бути прийнятими нами тоді, коли переконують нас у своїй практичній доречності. Будь-яка теорія може бути прийнятною залежно від того, наскільки вона забезпечує практичний результат, який внесок вона здійснює в загальний успіх справи.

На думку іншого представника прагматизму Вільяма Джеймса, прагматичний підхід покликає відділити важливі проблеми від надуманих, розрізнити справді значущі та існуючі об'єкти від несуттєвих та ілюзійних, розв'язати питання істини як максимально виправданої і доречної позиції з-поміж інших можливих. Теорії повинні розглядатись як вірування, які в одному потоці досвіду можуть бути справжніми, а в іншому виявляються менш переконливими чи навіть помилковими. Все залежить від того, чи здатна принести зайнята позиція особі життєвий

успіх, відчуття задоволення, а можливо, і щастя. Таким чином, Джеймс надає прагматизму соціального забарвлення. Для нього істина – це не просто практичність, а насамперед корисність ідеї соціальному суб'єктові.

Новий варіант прагматизму запропонував Джон Дьюї, який власну позицію окреслив як інструменталізм. Мислитель вважав, що оскільки будь-які етичні, правові, політичні та інші думки виникають внаслідок змін, то істина теж не є чимось сталим, вона неодмінно розвивається та змінюється. Ось чому, на думку Дьюї, прагматизм вчить нас насамперед діяти, а не роздумувати.

Таким чином, практика у прагматизмі є не лише критерієм цінності та істинності знань, формою взаємодії людини з об'єктивною реальністю, а тлумачиться перш за все як діяльність індивіда, спрямована на задоволення його безпосередніх потреб. Такий погляд принципово відмінний від класичного розуміння практики, яке формувалося ще з часів античності. Прагматизм погоджується, що практика може бути засобом досягнення істини, однак її справжню цінність прихильники напрямку вбачають не стільки у зв'язку зі спогляданням, самопізнанням та окресленням усезагальних етичних засад, а у здатності бути корисною, ефективною, індивідуалізованою, спрямованою на розвиток і перетворення життя конкретної людини. Позитивно оцінюючи принципову ідейну заточеність прагматизму на результат, ефективність позиції та дії, польський мислитель Тадеуш Котарбінський проголосив його засади важливим джерелом праксеології – науки, яка шукає загальні принципи та норми будь-якої результативної дії.

На нашу думку, популяризуючи правильне розуміння практичного підходу, сформульованого прагматизмом, можна досягти значних змін як в індивідуальному, так і в суспільному житті. Коли у нашій свідомості вираз “прагматична людина” асоціюватиметься не стільки з особою, яка “використовує будь-які засоби для досягнення мети”, а із суб'єктом, творчо сконцентрованим на власній ефективній діяльності, успіху та щасті, стане можливим переорієнтація світоглядної позиції людини на дійсно значущі блага, будуть віднайдені шляхи їх досягнення, відбудеться принципова переміна українця на активного суб'єкта власного та суспільного буття.

1. Лингарт И. Американский прагматизм [Електронний ресурс] / Лингарт И. – Режим доступу : http://marxist.clan.su/_ld/0/2_SSd.pdf.
2. Пирс Ч. Начала прагматизма / Пирс Ч. ; пер. с англ., предисл. В. В. Кирющенко, М. В. Колопотина. – СПб. : Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПбГУ ; Алетея, 2000. – 352 с.

Тимофійчук Марта,
IV курс, Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Микитюк Г.Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Чимало неповнолітніх матерів походять із неповних сімей. Отже, проблеми в сім'ї можуть стати причиною вагітності у підлітковому віці. Дівчатка у таких сім'ях можуть не мати близьких стосунків з матір'ю чи відчувати порожнечу через те, що у них немає батька. Вони починають шукати любов у сторонніх людей. Ще одна причина підліткової вагітності – згвалтування. Згодом емоційний біль, завданий такою наругою, може вилитись у бунтівну поведінку. Після цього дівчина може свідомо наражати себе на небезпеку. У жертв статевої наруги може виникнути почуття нікчемності. Інші дівчатка можуть постраждати через власну цікавість і самовпевненість. Багато дівчат починають статеве життя лише через цікавість. Проте вони не замислюються над наслідками ранніх статевих стосунків. За словами соціологів, деякі молоді люди “не знають точно, до чого призводять статеві зносини і внаслідок чого настає вагітність”. Дехто з них зовсім не вбачає зв'язку між статевими зносинами і вагітністю.

Підліткова вагітність зумовлена багатьма чинниками, до яких можна віднести: недостатню інформованість молоді про статеве життя, негативний вплив молодіжної субкультури, ЗМІ,

негаразди в сім'ї, економічну кризу в суспільстві, соціальну дезадаптованість молоді. Поєднання низької інформованості і наукової неграмотності призводять до того, що формується неправильна стратегія виховання сексуальної культури підлітків. Це, у свою чергу, тягне за собою катастрофічні соціальні, соціально-педагогічні, культурні наслідки.

Незважаючи на юний вік, кожна друга (47%) сексуально активна дівчина має вже більше одного партнера; приблизно 60% практикують незахищений статевий акт, що призводить до широкого розповсюдження інфекцій, які передаються статевим шляхом, серед цього контингенту жінок. Ранні статеві стосунки, низький культурний рівень, відсутність сексуального виховання, інформації та знань про планування сім'ї, контрацепцію і безпечний секс – стають причинами ранньої вагітності. На тлі цього спостерігається масове зниження віку початку статевого життя, як стверджують дослідники, мотиви ранньої статевої близькості зовсім не пов'язані з почуттям кохання, у переважній більшості – це допитливість.

Саме ці проблеми зумовили вибір такої теми нашої статті, мета якої – проаналізувати явище юне материнство як соціально-педагогічну проблему.

В організмі жінки під час вагітності відбуваються численні складні зміни, які створюють умови для внутрішньоутробного розвитку плоду, готують організм до пологів і грудного вигодовування новонародженого. Всі ці процеси досить складно проходять навіть в організмі дорослої здорової жінки. Що ж говорити про дівчинку, у якої ще свої тканини й органи не повністю сформовані? Існують вікові рамки, коли пологи можуть бути небезпечні для незміцнілого організму. Звичайно ж, це вирішується індивідуально, адже кожна дівчинка розвивається по-своєму. Однак під ранньою вагітністю розуміють вагітність у 15–17 років. Цей вік є перехідним з дитинства у доросле життя. Статистика свідчить, що незапланована підліткова вагітність найчастіше закінчується абортами. Так, на 100 вагітностей у дівчаток-підлітків припадає 70 абортів, 15 пологів і 15 самовільних викиднів. Причому переривання вагітності у підлітків у 25% випадків відбувається на термінах 22–27 тижнів (аборти дозволені до 12 тижнів вагітності), що виключно негативно позначається на здоров'ї дівчинки.

Не можна залишати поза увагою такий важливий чинник юного материнства, як тиск з боку однолітків, які вже мали статеві стосунки. Дуже часто з осудом та презирством стикаються ті дівчата, які поведуться цнотливо, адже у середовищі підлітків контакти, що розпочалися якнайраніше, вважаються “модними”, бажаними, символізують дорослість. Першими сексуальними партнерами дівчат 14–15 років стають молоді люди, старші від них на 5–10 років, причиною такої різниці у віці є дитяча самотність, неувага батьків, відсутність родинного тепла. Якщо між матір'ю і дочкою не існує відвертих взаємин (через занятість, відсутність прихильності до дитини, асоціальної поведінки і навпаки, через занадто сильну опіку), то ймовірність виникнення ранньої вагітності в такій сім'ї дуже велика [2].

Рання вагітність виникає частіше в неблагополучних сім'ях, бо подібна тенденція спостерігається тому, що діти з асоціальних сімей надані самі собі. Але в суспільстві сьогодні існує й соціальний дисбаланс, наявність фінансового достатку не робить дітей з благополучних сімей більш захищеними. Навіть навпаки, через матеріальні можливості вони стають менш розсудливими, особливо за недостатньої уваги з боку батьків. Багато батьків вважає за краще не вникати в основи сексуального виховання своїх дітей, вони покладають цю відповідальність на школу, засоби масової інформації та Інтернет, тому рання вагітність у підлітковому віці частіше є наслідком неправильного статевого виховання. Проблема юного материнства сьогодні набуває все більш вираженого полідисциплінарного характеру в педагогіці і соціальній педагогіці, стаючи важливим предметом, сам термін “юне материнство” розуміють як соціокультурний феномен, сутність якого полягає у виношуванні, народженні, догляді та виховуванні дитини матерями юного віку.

У результаті дослідження нам не вдалось знайти достовірну інформацію щодо ранньої вагітності у Коломиї та Коломийському районі, як повідомив пологовий будинок, інформація конфіденційна.

1. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посіб. для ВНЗ / Л. М. Завацька. – К. : Слово, 2008. – 240 с.

Тринчук Лілія,
IV курс, філософський факультет,
Науковий керівник – Кучера І.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Сучасна методологія зазвичай послуговується класичними методами наукового дослідження текстів. Однак дедалі більшого поширення набувають формалізовані методи, до яких належить контент-аналіз.

Контент-аналіз – це якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Предметом контент-аналізу можуть бути як проблеми соціальної дійсності, котрі висловлюються чи, навпаки, приховуються в документах, так і внутрішні закономірності самого об'єкта дослідження [2, с.143].

Найбільш ефективним виявляється застосування цього методу для аналізу потоків інформації, що міститься на сторінках газет, в передачах радіо і телебачення, в рекламних повідомленнях, але нерідко соціологи звертаються до цього методу для аналізу і менш об'ємно представлені інформації (особистих листів, щоденникових записів, промов політичних діячів і т. д.). Цей метод дає змогу проаналізувати ядро комунікації, тобто те, що лежить між комунікатором і аудиторією, між автором послання і тим, кому це послання адресоване.

Наразі контент-аналіз як метод дослідження змісту комунікації набуває значної актуальності. Це зумовлено потребою в об'єктивному, незалежному від вражень дослідника науковому аналізі проблеми. Новизна якісно-кількісного аналізу полягає насамперед у тому, що особисті враження дослідника замінила дійова процедура формалізації та квантифікації тексту. У ході цієї процедури в стандартному контент-аналізі зміст розчленовували та підраховували кількість згадок одиниць аналізу, які визначав сам дослідник. У цьому полягає якісний момент у контент-аналізі, а кількісний – це охоплення великої кількості одиниць аналізу.

Успіх будь-якого контент-аналітичного дослідження багато в чому залежить від правильного обрання категорій аналізу, тобто створення формул.

Серед основних вимог до контент-аналізу всі дослідники виокремлюють насамперед об'єктивність. Аналіз має проводитися за строго визначеними правилами; його категорії та визначення мають бути однозначними, щоби будь-який дослідник на тому самому об'єкті дійшов тих самих висновків, що і його попередники. Дотримання цієї вимоги вимагає здійснення переходу дослідного матеріалу на мову гіпотез у таких одиницях, які дозволяють точно описати текст. Тобто перед дослідником постає проблема вибору категорій, одиниць аналізу та підрахунку.

Не менш важливою є вимога систематичності: увесь зміст має бути упорядкованим через категорії, обрані залежно від мети дослідження, і жодна частина змісту не повинна випасти з аналізу. Ще одна вимога – вимірювальність, тобто всі елементи аналізу мають бути реально наявними та зафіксованими згідно з методикою аналізу, а не інтерпретованими дослідником.

Для досягнення об'єктивності аналізу потрібно дотримуватись простих правил:

- Процедура контент-аналізу складається з точно визначених дій, яким без будь-яких змін підлягають усі об'єкти даного дослідження.
- Одиниці спостереження мають бути чіткими й визначеними, щоб не допускати тлумачення їх кодувальниками і звести до мінімуму вплив на процес обробки їх суб'єктивних думок.
- Інтерпретація результатів дослідження повинна охоплювати всі здобуті дані, а висновки мають спиратися не на якусь частину результатів, а враховувати їх усі без винятку [1].

Отже, важливе значення контент-аналізу полягає в тому, що він допомагає об'єктивно, повно й достовірно досліджувати широке коло питань, пов'язаних із текстами, причому повнота розгляду певної проблеми залежить тільки від завдань дослідження, від того, наскільки

грунтовно і в якому напрямі обрано категорії аналізу. Контент-аналіз вигідно відрізняється від інших видів дослідження змісту комунікації високою достовірністю. Вона ґрунтується на тому, що дослідження дуже мало залежить від суб'єктивних думок того, хто його проводить. Співвідношення якісного й кількісного у контент-аналізі дозволяє досягти високого рівня надійності та обґрунтованості. Обґрунтованість висновків дослідження залежить також від репрезентативності вибірки. Обрані для аналізу тексти мають достатньо повно репрезентувати всю сукупність.

1. Аверьянов Л. Я. Контент-анализ [Електронний ресурс] / Л. Я. Аверьянов. – М. : КноРус, 2007. – Режим доступу : <http://vtv.ucoz.org/load/1-1-0-40>.
2. Біленький Є. А. Словник соціологічних термінів і понять / Є. А. Біленький, М. А. Козловець. – К. : Кондор, 2006. – 372 с.

Христонько Ірина,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Кучера І.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

На сучасному етапі в Україні все більше уваги приділяється проблемі правової соціалізації особистості. Обравши шлях незалежності, український народ виголосив найвищою цінністю особу. Таке співвідношення між державою та особою було закріплено в Конституції України. Але декларування одних ідеалів і суворі умови реальної дійсності вплинули на актуалізацію проблеми правової соціалізації значної частини українського суспільства і, зокрема, молоді як найбільш соціально активної складової в демократичних перебудовах, своєрідного “індикатора” рівня громадянської свободи. Необхідність правосвідомих та соціально активних громадян, без яких неможлива реалізація концепції правової держави, зумовлює наукову та практичну актуальність обраної теми дослідження.

Соціалізація – це процес засвоєння індивідом знань, досвіду, норм і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для його становлення і життєдіяльності в даному суспільстві [3, с.284]. Вчені виокремлюють п'ять основних етапів соціалізації особистості: дитинство, юність, батьківство, зрілий вік і старість [2, с.18].

Безсумнівно, всі етапи соціалізації є дуже важливими і на кожному з них людина відкриває щось нове та необхідне для свого становлення і розвитку як особистості. Однак найбільш фундаментальні та переломні зміни відбуваються саме у період юності. На цьому етапі закінчується формування фундаменту особистості, добудовуються її “верхні світоглядні поверхи”. Усвідомлення свого “Я” відбувається як осмислення свого місця в житті батьків, друзів, соціуму. Одночасно спостерігається постійний пошук моральних орієнтирів, пов'язаних з переоцінкою сенсу життя [5, с. 209].

Правова соціалізація – це процес включення індивіда в систему правовідносин даного суспільства на основі засвоєння всієї правової культури цього суспільства. Вона виступає як складова процесу соціалізації і передбачає заміну правомірної поведінки за примусом на правомірну поведінку за особистісними особливостями [4, с. 43].

Наслідком правової соціалізації є не тільки формування навичок соціальної поведінки, що відповідає правовим нормам суспільства, а й інтеріоризація таких норм, виникнення внутрішньої мотивації, що орієнтує особистість на їх наслідування.

Також у результаті правової соціалізації в особистості формується таке важливе соціально-психологічне утворення, як правосвідомість.

Правосвідомість – форма суспільної свідомості, що містить у собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та концепцій, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням [2, с. 24].

Правосвідомість є однією з пріоритетних складових теоретичної конструкції більш складних форм правових свідомостей, наприклад національної “української правової свідомості”.

Правосвідомість є необхідною умовою створення норм права, їх точної та повної реалізації. Вона виступає фактором поваги до права. Тому для України зараз надзвичайно важливим є процес формування правосвідомості кожного громадянина задля утворення правильної та адекватної національної правосвідомості всього українського народу.

Визначальну роль у процесі правового виховання та правової соціалізації особистості відіграють такі соціальні інститути, як сім'я, школа, ЗМІ, церква.

Таким чином, правова соціалізація є важливою складовою процесу соціалізації особистості. Вона спрямована на формування правомірної поведінки людини, що ґрунтується на правосвідомості, тобто уявленні про право, його місце і роль у забезпеченні свободи особи та системі загальнолюдських цінностей. Тому проблема правової освіти і правової соціалізації молоді, зокрема школярів і студентів, залишається актуальною і потребує детального вивчення.

1. Гишинский Я. И. Стадії соціалізації індивіда / Я. И. Гишинський. – М. : Людина й суспільство ; Л., 1971. – 120 с.
2. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави / І. Голосніченко // Право України. – 2005. – № 4. – С. 24.
3. Злобіна О. Г. Обистість як суб'єкт соціальних змін / О. Г. Злобіна. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2004. – 400 с.
4. Коваленко І. П. Правова соціалізація як процес формування правової культури / І. П. Коваленко. – К. : Вісник Книжкової палати, 2011. – № 6. – С. 43.
5. Кон І. С. Психологія у підлітковому віці / І. С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 254 с.

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Біль Владислав,
IV курс, факультет історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Доцяк І.І.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри політології.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що на даному етапі свого становлення сучасне українське суспільство переживає період глибоких суспільних трансформацій. Намагаючись провести реформи у всіх сферах життя, воно поставило перед собою ряд завдань, серед яких: формування ринкової економіки, побудова дієвого громадянського суспільства та правової держави. Не остання роль в реалізації даних завдань належить молодим людям, що зумовлено наявністю цілого ряду факторів.

Ми виходимо з розуміння політичної поведінки як діяльності, спрямованої на реалізацію соціальних інтересів її носіїв. Такий підхід вимагає виділення цілого комплексу ідеологічних, економічних, етнічних, культурних, психологічних та інших інтересів, що є спонукальними мотивами політичної поведінки [1, с.234].

На основі усвідомлення власного економічного становища формуються економічні інтереси. Під економічними інтересами розуміють інтереси, пов'язані зі способом отримання та реалізації доходів суб'єкта економічної діяльності. Саме через усвідомлення економічного інтересу простежується взаємодія між політикою і економікою. Усвідомлені економічні інтереси певних соціальних груп потребують політико-правової підтримки з боку держави, на ґрунті чого формуються відповідні політичні інтереси. На основі економічних інтересів виникають економічні орієнтації, як система пріоритетів індивіда у сфері економіки, відповідно до яких особа обирає певний спосіб дій [2, с.54].

Необхідно зауважити, що в період трансформації політичної системи та глибокої економічної кризи в Україні вплив економічних чинників на політичну поведінку соціуму, в тому числі молодого покоління, серйозно зріс. Ми можемо констатувати, що звернення до економічних проблем і надалі залишається засобом боротьби за владу та формою залучення громадян до різних форм політичної діяльності.

В той же час багато дослідників відзначає домінуючий характер економічних характеристик у молодіжному середовищі. В. Лісовський підкреслює, що молодь сильно орієнтована на матеріальні цінності, і це впливає на її політичну діяльність [3, с.248].

Дослідники Українського інституту соціальних досліджень наголошують, що під впливом багатьох факторів ціннісні орієнтації студентів змінюються від загально-гуманістичних до меркантильних, прагматичних, пов'язаних з рівнем матеріального забезпечення [4, с.82].

Формування звичайного для західного суспільства масового типу особистості приводить до зміни в мотивації суспільної і, в тому числі, політичної діяльності. Така людина понад усе цінує своє приватне життя, інтереси і матеріальне забезпечення своєї сім'ї, якій є що втрачати і тому вона обачлива і не схильна без особливих причин встрявати в соціальні конфлікти. А причинами можуть бути лише ті, що безпосередньо торкаються її інтересів, знову ж таки передовсім матеріальних [4, с.118].

В той же час ми стали свідками розвитку якісно нових проявів політичної поведінки населення, обумовлених особливими соціально-економічними детермінантами. Ігнорування владою європейського вибору українського народу, обмеження прав і свобод громадян, патологічний рівень корупції та соціально-економічної диференціації спричинив безпрецедентний рівень політичної активності населення. При чому тут не йдеться лише про економічні чинники. Бачення нових європейських життєвих траєкторій для свого майбутнього має швидше соціально мотивований та ціннісний компонент для більшості громадян. Високий рівень громадянської активності під час "Революції гідності", масовий волонтерський рух, виникнення

добровольчих підрозділів для захисту суверенітету та незалежності України стали виявом нових соціальних реалій нашого суспільства.

Отже, загалом соціально-економічні основи політичної діяльності громадян та молоді зокрема необхідно розглядати в комплексі із політико-ідеологічними та культурно-психологічними чинниками. Визнання політичними агентами економічних інтересів як пріоритетних у політичній поведінці в кінцевому результаті нівелює демократичні процедури і принципи формування та здійснення державної влади.

1. Доцяк І. І. Економічні детермінанти політичної поведінки молоді в умовах трансформації політичної системи України / Доцяк І. І. // Молодіжна політика: проблеми і перспективи : [збірник наукових праць] / наук. ред. С. А. Щудло. – Дрогобич : Ред.-вид. від. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка, 2012. – Вип. 4. – С. 231–236.
2. Доцяк І. І. Сучасне студентство у виборчому процесі: роль, особливості та преспективи / Доцяк І. І. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2001. – 191 с.
3. Социология молодежи / под ред. В. Г. Лисовского. – СПб., 1996. – С. 248.
4. Молодь України: для неї і про неї : зб. наук. публікацій Укр. НДІ проблем молоді. – К., 1993. – С. 82.

Голинська Ірина,
V курс, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Боян-Гладка С.П.,
кандидат історичних наук, доцент.

Сьогодні серед досліджуваних наукових проблем недостатньо уваги приділено вивченню торгівлі і ярмарків як ілюстратору духовної культури і звичаїв українського народу. Особливо цінними для нас, як джерело традиційної пам'яті нашого краю, є ярмарки в Галичині. Головним призначенням українського ярмарку з давніх-давен було надання можливості та створення умов для купівлі-продажу товарів, задовільняючи матеріальні потреби міського і сільського населення.

Торгівля і обмін розвинулися в Галичині ще з давніх-давен. У середньовіччі ярмарки проходили переважно у дні свят, що давало змогу брати участь у них значній кількості людей. В часи розвитку Галицько-Волинського князівства у внутрішній торгівлі користувалися різною системою мір, а у XV–XVI ст. торговельні шляхи являли собою широко утопані дороги, які називали “великими гостинцями”, зокрема на Львівщині такими були Вишенський і Подільсько-Вінницький гостинці. У Галичині в 1776 р. було 254 міста і 57 ринків [1, с. 54]. Головним торговим центром залишався Львів, у якому відбувалися щорічні зимові контрактові ярмарки. Протягом XIX і на поч. XX ст. відбулися зміни в ярмарковій торгівлі. Ширше почала практикуватись оптова торгівля, ярмарки почали спеціалізуватися.

Початок ярмарків, як правило, приурочувався до того чи іншого релігійного свята, що й давало їм назву – хрещенський, воздвиженський, троїцький, георгіївський, петропавлівський, іллінський, семенівський, покровський і т. д. Тривалість ярмарків була різною – від одного-двох днів до кількох тижнів. Коли ж врахувати окремі додаткові періоди ярмарків, так звані “чорні”, “кінні”, “краснорядські” та інші ярмарки, то тривалість великих ярмарків становитиме до місяця і навіть більше [2, с. 92].

Переважна ж частина ярмарків тривала від одного до трьох днів. Дні ярмарків у тому чи іншому населеному пункті визначались так, щоб вони не збігалися в часі з ярмарками в близьких селах чи містах. Неодночасність великих ярмарків давала можливість купцям послідовно перевозити свої непродані товари з одного ярмарку на інший.

Ярмарки відбувалися в усі пори року – взимку, навесні, влітку і восени. У зв'язку з відсутністю удосконалених шляхів сполучення і відсталістю засобів транспортування найбільші торгові операції на ярмарках проводилися в січні, лютому, червні, липні, серпні, коли ґрунтові шляхи були найбільш зручні для транспортування по них вантажів [3, с. 23].

Проте існує певна різниця між формами організації ринкової торгівлі: ярмарки заздалегідь готувалися, населення знало про час і місце ярмарку, на них торгували далекі й закордонні купці; періодичною формою торгівлі були базари, що відбувались у великих і малих містечках, рідше в селах один-два рази на тиждень, на базари приїжджали переважно жителі навколишніх сіл, щоб збути або продати товари; проміжне місце між ярмарками і базарами посідали торги, які спеціалізувалися на продажі певного виду товарів [4, с. 197].

На розмір торгових оборотів того чи іншого ярмарку впливало й те, якою мірою під час ярмарку були зайняті польовими роботами селяни. Особливо це було помітно на товарообороті сільських і містечкових ярмарків. Крім того, розгортання ярмаркової торгівлі залежало від територіального розміщення населеного пункту, в якому відбувались ярмарки, наявності шляхів сполучення, віддаленості від інших ярмаркових місць тощо. А.Шмідт не безпідставно вважав, що розвиток ярмарків зумовлюється, головним чином, такими причинами: 1) зручним вибором часу для них, коли найбільш потрібні товари, 2) місцем розташування, вигідним в торговому відношенні, 3) віддаленістю від інших міст, в яких ярмарки мають більший розвиток [5, с. 141].

За користування ярмарковим місцем спеціально поставлені ярмаркові або окремі урядовці брали певну плату. Єдиної такси на користування ярмарковими місцями не було, її визначали міські чи сільські органи влади.

Найпоширенішим товаром на території Галичини була худоба. Волів, корів, коней свиней переганяли через ці терени весь рік. Тому і ярмарки розташовувались у вигідних місцях (поблизу водойм, сіножатей, корчм), щоб максимально забезпечити умови подорожнім.

Значення ярмарків не вичерпувалося лише збутом чи придбанням товару, часто на ярмарках відбувались театральні вистави, виступали музиканти, співаки, проводилися народні гуляння, поширювалися легенди, перекази з життя і побуту народних мас.

Отже, ярмарки відігравали важливу роль в економічному, культурному і духовному житті народних мас Галичини. Це невід'ємний елемент життя кожного міщанина чи селянина. Вони були центрами запозичення досвіду виробництва тих чи інших товарів. Водночас вони відігравали важливу роль у культурному обміні між різними народами.

1. Торгівля на Україні. XIV – середина XVI століття. – К. : Наук. думка, 1990. – 358 с.
2. Задорожний В. Є. Товарне виробництво і торгівля на західноукраїнських землях (кінець XVIII – перша пол. XIX ст.) / В. Є. Задорожний. – К., 1989. – 270 с.
3. Гуржій О. І. Основні закономірності розвитку торгівлі і місцевих ринків на Україні у XVIII ст. / Гуржій О. І. // Український історичний журнал. – 1986. – № 8. – С. 17–27.
4. Гуржій О. І. Розвиток товарного виробництва і торгівлі в Україні з кінця XVIII – до 1861 р. / О. І. Гуржій. – К., 1962. – 211 с.
5. Економічна історія України / за ред. Б. Д. Лановика. – К. : Юридична книга, 2004. – 415 с.

Головчинський Назар,
II курс, факультет історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Матвієнків С.М.,
кандидат політичних наук, доцент.

Засоби масової інформації – це зона, де традиційно переплітаються інтереси й дії трьох партнерів: держави, приватних корпорацій (бізнесу) і громадян. Той, хто здійснює право власності щодо конкретного ЗМІ, чий інтереси і в який спосіб визначають редакційну політику, хто має реальний вплив на зміст повідомлень ЗМІ – визначає, до якого виду можна віднести конкретний ЗМІ – державних (та/або комунальних), приватних, громадських. Важливою передумовою функціонування громадських (суспільних) медіа є діяльність ЗМІ на засадах плюралізму, існування у країні традицій неупередженої журналістики, спрямованої на об'єктивне висвітлення певних подій, ведення відкритої дискусії, а не обслуговування державних чи приватних інтересів. З іншого боку, створення громадських ЗМІ у західних країнах свого часу сприяло становленню традицій

плюралізму. Фінансування громадських ЗМІ може здійснюватися за рахунок одного або одразу кількох основних джерел: 1) передплата, роздрібна реалізація, абонентська плата глядачів (слухачів); 2) державний бюджет (наприклад, бюджетні дотації); 3) комерційна реклама. У країнах усталеної демократії ЗМК і влада виробили прийнятну для обох сторін систему стримувань і противаг. Класичними моделями функціонування громадського мовлення вважаються Велика Британія і Франція, де з посиленням ролі парламенту і появою політичної опозиції найперше з'явилася незалежна, критично налаштована до дій влади журналістика. У світі існують чотири основні форми фінансування: урядові гранти, ліцензійні збори, реклама та добровільні внески. Жодної абсолютно чистої моделі фінансування не вироблено, а тому досвід Україні варто переїмати у тих країн, де налагоджено найкращу систему поєднання цих джерел.

Головна характеристика британської моделі: суспільне мовлення фінансується за ліцензійні збори глядачів (і передплатників). Відповідно до цієї моделі, саме глядачі платять за суспільне мовлення без майже будь-якого урядового регулювання. Це практично незалежна модель. Всі платники виплачують однакову фіксовану суму, і тому всі є рівними в отримуваних послугах – така філософія британського суспільного мовлення. Між телебаченням і глядачем устанавлюється прямий зв'язок, де глядач платить за послуги, що йому надаються, а організація зобов'язана забезпечувати “замовнику” послуги відповідного стандарту. За словами лорда Путтнама, британського продюсера та члена Палати лордів, “ліцензійний збір залишається найбільш ефективною та справедливою формою фінансування, що коли-небудь була створена для суспільного органу Чи запрацює британська модель в Україні? Ситуація в Україні кардинально відрізняється від умов “Туманного Альбіону”. У час кризи, підняття цін та тарифів, зростання фінансового навантаження на простих громадян, запровадити британську модель, незважаючи на її логічність, буде практично неможливо. Та й світ вже більше двох десятиліть дискутує: чи доцільно повністю покладатися на таку модель. Американська модель представляє свій сценарій розвитку громадських ЗМІ. На відміну від британських журналістів, американські працівники засобів масової інформації у своїй діяльності менш обмежені етичними нормами і правилами. Практично всі медіа є приватними за формою власності й економічно незалежними від держави. Характерно, що основним положенням їхніх статутів є неодмінне служіння суспільству. Проте фактично американські ЗМІ діють відповідно до моделі, яку запропонував свого часу Волтер Ліпман, – майже всі вони сьогодні підпорядковані владі рекламодавця чи спонсора.

Україні є чого повчитися і в німецькій моделі, яка хоч в багато чому схожа на британську (ліцензійні збори – основний дохід), все ж має деякі відмінності. Для українських реалій важливим є те, що в Німеччині суспільне мовлення та комерційне не живуть у двох паралельних світах – інколи вони перетинаються та співіснують: створено такий собі кондомініум. У ФРН суспільні телеканали (ARD та ZDF) можуть включати в програми рекламні блоки комерційного характеру, щоправда лише на 20 хвилин до 8 години вечора. Такий підхід дозволяє отримати організації додатковий дохід та зменшити залежність від ліцензійних зборів, внаслідок чого глядачі платять менше, а це вже більш вигідно, і не шкодить інтересам суспільного телебачення. А які думки щодо німецького досвіду? Якщо Україні обирати з класичних моделей, то німецька одна з найбільш перспективних та адаптованих до українських умов.

Основною функцією японського суспільного мовлення (Nippon Hoso Kyokai (NHK)), що функціонує з 1950 року, є покращення публічного добробуту – саме так зазначено в актах японського парламенту. Суспільне мовлення в Японії працює на основі ліцензійних платежів, за єдиним “бюджетним” винятком: Парламент затверджує основні фінансові умови діяльності японського суспільного мовлення, однак мовлення залишається політично незалежним. Японська модель суспільного мовлення передбачає, що компанія не приймає жодних інвестицій, доходів від реклами чи фінансової допомоги від уряду, комерційної організації чи будь-якої іншої установи. Особливістю японської системи є те, що бюджет суспільного мовлення та розміри ліцензійних платежів затверджуються парламентом країни, проте це єдина функція держави в регулюванні діяльності суспільного мовлення.

Особливостями гібридних моделей є те, що в кожній країні вона своя. Це модель, яка найкраще пристосована до конкретних умов. Більшість гібридних моделей побудовані на поєднанні трьох джерел надходжень: державного, суспільного та комерційного. Найкраще

приклад поєднання цих елементів ілюструє модель суспільного мовлення, прийнята в Південно-Африканській Республіці: поєднання доходів від реклами, ліцензійних зборів, спонсорства та інвестиційних доходів. Україні, роблячи свої перші кроки на шляху до створення справжнього суспільного мовлення, варто: а) взяти за основу німецьку модель; б) поєднати її з гібридною моделлю, що передбачатиме якомога ширшу базу джерел фінансування; в) передбачити альтернативні джерела та страхові фонди (для уникнення недофінансування). Законом України “Про телебачення і радіомовлення” (розд. 1, ст. 1) суспільне телерадіомовлення визначене як “система позабюджетного неприбуткового загальнонаціонального, регіонального або місцевого телерадіомовлення, що створюється засновниками – юридичними та/або фізичними особами”. Суспільне мовлення відіграє не лише культурно-освітню роль, а й має важливе суспільно-політичне значення, виступаючи гарантією інформаційного і політичного плюралізму, ідеологічного різноманіття.

1. Інформаційна політика України: європейський контекст / [Губерський Л. В., Камінський Є. Є., Макаренко Є. А. та ін.]. – К. : Либідь, 2007. – 360 с.
2. Режим доступу : http://stv.detector.media/finansuvannya/finansy/finansuvannya_suspilnogo_movlennya_yaku_model_obrati_ukraini/ (Сайт “Суспільне мовлення”).
3. Режим доступу : http://pidruchniki.com/12631113/politologiya/suspilne_teleradyumovlennya_ukrayini_alternativni_pidhodi_modeli (Сайт: “Підручники і посібники”).

Гураль Любомир,
V курс, факультет історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Монолатій І.С.,
доктор політичних наук, професор.

Розвиток людської цивілізації відбувається шляхом урізноманітнення й ускладнення моделей суспільно-політичного процесу. Це розширяє предметне поле політичної науки та стимулює розроблення нових методів пізнання політичної реальності. Прикладом новаторського підходу до дослідження політичних систем стало впровадження в 50-х рр. ХХ ст. концепту політичної культури, що дало змогу вийти за межі інституційного підходу в дослідженні політики та оцінити вплив суб’єктивного чинника на суспільно-політичні стани й трансформації. Незважаючи на певний спад інтересу до політико-культурних досліджень наприкінці ХХ ст., нині, в умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів, помітно зріс інтерес до культурних основ політики, зокрема до національної політичної культури як найбільш динамічного й впливового чинника відродження та формування націй і національних держав [2]. Політичні цінності ж виконують роль орієнтирів у складному світі політики, визначаючи її сенс і зміст.

У ХХ ст. суспільство вперше зіткнулося з кризами глобального характеру, до яких належать тероризм, міжцивілізаційні конфлікти, бідність, голод, гендерні проблеми – тобто все те, що заважає людству розвиватися згідно з єдиним вектором, який Ганді, якби сьогодні був живий, швидше за все назвав би “вектором ненасильства”. Як ніколи гостро в абсолютно нових умовах постають питання взаємодії держав, націй і наддержавних цілісностей – цивілізацій.

У контексті сьогоднішньої кризи про роль традиційних цінностей заговорили не лише філософи і релігійні постаті, а й політичні лідери. Саме тому варто, на нашу думку, дослідити й проаналізувати діяльність українських та світових опозиційних лідерів ХХ століття крізь призму політичної культури та політичних цінностей, зокрема діяльність Ганді, Манделі, Чорновола, Лук’яненка та інших.

Зіткнувшись сьогодні з проблемами в управлінні і, зокрема, в антикризовому управлінні, слід пригадати, що історія демонструє нам декілька прикладів, в яких найважливішу роль відіграли саме базисні цінності нації. Можливо, потрібна інша методологія для розгляду хрестоматійно відомих історичних прикладів, методологія, яка дозволить привернути практичні науки і дисципліни?

В умовах інтеграції світових спільнот базисні цінності нації стають не лише матеріалом для побудови ефективних політичних й управлінських стратегій, але, насамперед, дозволяють усім чинникам, що беруть участь у глобалізації, залучатися в цей процес з чіткою культурною, історичною і світоглядною самоідентифікацією, що є запорукою не лише правильного перебігу інтеграційних процесів, а й збереження національної самосвідомості. Тільки на підставі подібного підходу можливий відкритий діалог цивілізацій, культур і співтовариств, що сприяє ефективному вирішенню наддержавних і національних проблем, від яких часто залежить загальний вектор розвитку людства як сукупності конкретних індивідуумів, наділених культурною, релігійною і національною ідентичністю. Створений на основі світогляду індуїста політичний універсалізм Ганді є прикладом діалогу західної і східної цивілізацій, ніби злагодженої роботи лівої і правої півкуль єдиної світової свідомості, розвитку людини і людства в цілому [3].

В'ячеслав Чорновіл, незважаючи на суспільно-політичні умови, загрози своєму життю і свободі, ініціював та створював правозахисні й громадсько-політичні організації. Був організатором першої в Україні в 1970-х рр. правозахисної організації – Громадського комітету захисту Н.Строкатої. Попри те що органи безпеки ліквідували Комітет на початку його створення, він фактом свого заснування свідчив про розгортання процесу організаційного оформлення в середовищі опозиційно налаштованих до влади діячів.

Повернувшись у середині 1980-х рр. в Україну з ув'язнення і заслання, В.Чорновіл продовжив громадсько-політичну роботу, спрямував зусилля на активізацію діяльності українського національного руху, відновлення політичної та економічної самостійності України. Здобутий у боротьбі з тоталітарним режимом досвід допоміг йому створити важливу і впливову політичну організацію – УГС, викласти її цілісну й комплексну програму дій. Під впливом В'ячеслава Чорновола та інших членів УГС радикалізувалися програмні позиції неформальних організацій, налагоджувалася співпраця з національними меншинами та між прихильниками різних поглядів, змінювалася суспільна думка стосовно політичного майбутнього України.

В'ячеслав Чорновіл постійно активно працював, незважаючи на сімейні обставини, побутові умови, сприйняття в суспільстві чи протидію влади. Він не мав імунітету від помилок, його запальний характер і швидке аналітичне мислення інколи викликали роздратування у співбесідників, проте він прагнув особисто робити більше від інших, виконувати найнебезпечнішу і найважливішу справу. До загибелі залишавсь одним із найактивніших політичних діячів, лідером впливової партії, Вартовим української держави. Тому В'ячеслав Чорновіл як особистість є моральним авторитетом нині й прикладом для наступних поколінь.

Отже, щоб розібратись у всіх процесах політичного життя на кризовому етапі і мати змогу надати адекватні рішення щодо його покращення та вдосконалення, слід ширше проаналізувати ціннісні орієнтири політичної культури відомих опозиційних політиків минулого століття.

1. Бажан О. Г. Опозиційний рух в Україні в умовах системної кризи СРСР [Електронний ресурс] / О. Г. Бажан. – 2005. – Режим доступу до ресурсу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12176/15-Bazhan.pdf>.
2. Рудакевич О. Політична культура національних спільнот: теорія та методологія дослідження : монографія / Олег Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 352 с.
3. Щедріна А. М. Роль базисних цінностей нації в антикризовому управлінні [Електронний ресурс] / А. М. Щедріна. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/1/21.pdf>.

Душук Віталія,
ІІІ курс, факультет історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Міщук М.Б.,
кандидат політичних наук, доцент.

Сучасне суспільство неможливо уявити без певних моральних, етичних норм, які характеризують певну людину, націю і людство в цілому. Саме тому етика тісно пов'язана з політикою та політичним життям в демократичних країнах або тих, які тільки стають на демократичний шлях розвитку.

Характеризуючи процес сучасного демократичного розвитку, деякі вчені визначають його як “етос демократії”. У зв'язку з цим різко зріс інтерес фахівців-політологів до питань політичної етики, а виявлення особливостей формування системи етико-правового регулювання парламентської діяльності стало однією з актуальних проблем політичної науки і політичної практики.

Політизація всіх сфер суспільного життя – одна з прикметних рис сучасного суспільства. В далеко не однозначному процесі політизації полягають позитивні і негативні можливості. Певно, позитивною є, поряд з іншими, спроможність політики своїми засобами розв'язувати проблеми суспільного життя, що назріли, “впорядковувати” стихію соціальних процесів, забезпечувати стабільність і порядок, вкрай необхідні для творчої діяльності, докорінної реконструкції застарілих основ настільки складного соціального організму як суспільство [2].

Політика – цілеспрямована діяльність, пов'язана з прийняттям відповідальних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами, пов'язана із боротьбою за здобуття або утримання державної влади як знаряддя регулювання і формування цих стосунків. Політика є управлінською діяльністю стратегічного рівня щодо внутрішніх та зовнішніх правостосунків і взаємодій. Це такі інструменти і методи, як дипломатія, торгівля, міграційна політика, співпраця в глобальних проектах та міжнародна співпраця, наукові та освітні проекти, силова (військова) конкуренція та політичні, економічні й військові союзи тощо [4, с. 258–259].

Етика – філософська наука, яка досліджує природу, сутність, виникнення, розвиток, структуру, функції моралі, її прояви у різноманітних сферах діяльності [6].

Серед проблемних сфер сучасної прикладної етики чільне місце займає політична етика. Саме у сфері політики з особливою гостротою означилась моральна проблематика з перших спроб її теоретичного усвідомлення. Сучасна політика, у свою чергу, стала простором актуалізації практичного потенціалу етичної теорії. З самого початку свого існування політика означена домінантою спокуси владою, хоча передбачалась як механізм регулювання суспільних відносин.

Слід зазначити, що можна зустріти різні варіанти щодо визначення політичної етики, зокрема сумативні, які вбачають у політичній етиці просто сукупність усіх цінностей і норм, що хоч якось стосуються політичної діяльності. Ю.Іркін зауважує, що “моральні цінності та норми, які належать до політичного світу, до його інститутів, відносин, політичного світогляду і поведінки членів тієї чи іншої спільноти, в сукупності становлять політичну етику, використовуються задля оцінки політичного курсу загалом і політичної діяльності окремих осіб зокрема” [3, с. 9].

В.Бакштановский та Ю.Согомонов виокремлюють підрозділи політичної етики, хоча не говорять про якусь їх доконечність чи взагалі усталеність. Перш за все – це корпус норм і правил, які регулюють дотримання прав людини в політичному житті; депутатська етика парламентської поведінки, політичного протистояння і співробітництва; етика політичної активності і виборця, яка регулює поведінку електорату, котрий не є байдужим щодо того, в чії руки перейде влада, і котрого не може задовольнити лише імітація виборчого процесу. Доцільно тут виокремити й етику партійної діяльності (щоправда, вона можлива лише за відсутності партократії, котра допускає лише видимість етики), норми і правила різних професійних етик – юридичної, жур-

налістської, наукової, експертно-консультативної діяльності тією мірою, якою вони стають причетними до політичної влади [1].

Політична етика – а саме так називають методичну проробку взаємовідносин політики і моралі, глибоке осмислення принципів і норм політичних порядків і дій – повинна бачити обидві небезпеки. Нині нам більш знайома перша з них – небезпека моральної неспроможності політики, ніж друга, яка полягає в навантаженні та перекрученні політики надмірними моральними вимогами [5].

Політику ніколи не можна було вважати “вільною від цінностей”, її обґрунтування та обговорення ніколи не обходилися без тієї чи іншої моралі; претензії на це були покликані лише полегшити зміну однієї моралі на іншу. Політика займається не морально нейтральними “спеціальними питаннями”, а питаннями взаємовідносин людей, узгодженням інтересів та їх можливим використанням на таких засадах, які можна було б назвати початком добра або справедливості. Політична діяльність забезпечує можливість спілкування людей. Політична етика, з одного боку, як етика соціальна, задається питаннями про досконалість законів, порядків, інститутів, а з іншого, як індивідуальна етика, – про бажані моральні якості дійових осіб. Вона повинна бути одночасно етикою інститутів і етикою чесноти. Чеснота та інститути служать один одному опорою: чеснота – стабілізуючи людську поведінку зсередини, інститути – ззовні [5, с.61].

Отже, політична етика має на меті обґрунтування гідної поведінки у сфері політичних відносин та необхідність розв’язання політичних, соціальних проблем, спираючись на етичні підґрунтя.

1. Бакштановский В. Прикладная этика. Опыт университетского словаря / В. Бакштановский, Ю. Согомонов // Тюменский гос. нефтегазовый ун-т, НИИ прикладной этики. – Тюмень : НИИ прикладной этики ТюмГНГУ, 2001. – 268 с.
2. Горлач М. І. Політологія: наука про політику : підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
3. Ирхин Ю. Взаимосвязь политики, морали и права / Ю. Ирхин // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 1999. – № 1. – С. 7–15.
4. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. – К. : Генеза, 1997. – С. 258–259.
5. Сутор Б. Малая политическая этика / Б. Сутор // Политическая и экономическая этика / [пер. с нем. С. Курбатовой, К. Костюка]. – М. : Гранд ; Фаир-Пресс, 2001. – 265 с.
6. Тофтул М. Г. Етика : підручник / М. Г. Тофтул. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Академія, 2011. – 440 с.

Куляк Іванна,
IV курс, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Волощук М.М.,
доктор історичних наук, доцент.

“Corruptio optimi pessimum est” – латинська приказка гласить: “Гірше всього – псувати найкраще”. Її можна віднести до ересей, які зазіхнули на ортодоксію християнського вчення. Хоча першопочатково слово “ересь” означало просто “партія”, “секта” або ж “вибирати, надавати перевагу”, “бути прихильником чогось” і не несло негативного змісту, то у середні віки ересь стала злочином, який заслуговував на смертну кару. В історії ранньохристиянської Церкви ересь вважали не просто відступленням від догм, а й загрозою існування християнства. Отже, з християнської позиції термін “ересь” означає неправдиве вчення, таке, що не є істинним, а його послідовник – еретик, вважається відступником від віри [1, с.23–25].

Нова ересь з’явилася на початку V ст. у вченні британського ченця Пелагія, який прибув до Риму, де знайшов своїх головних послідовників – Юліана Екланського та Целестія, а також зятого опонента – Августина Аврелія [6].

У 414 р. Пелагій, на прохання Юліани, з сім'ї Аніщеїв, дати духовну настанову її дочці, написав *“Послання до Деметріади”*, єдиний його твір, який повністю зберігся до наших днів і дає можливість достатньо чітко уявити основи пелагіанської доктрини [5].

Поштовхом до поширення ересі стала цитата св.Августина у *“Сповіді”*: “Дай, що повелиш, і повели, що захочеш”. Пелагій не погоджувався з першою частиною сказаного, й тому він звернувся до Августина: “Про що ти говориш? Якщо Бог – праведний і святий, і якщо Бог наказує своєму творінню щось робити, то без сумніву, у самого творіння є сила, моральна здатність зробити це, а в іншому випадку Бог ніколи би не став вимагати такого”. Пелагій вважав, що подібні думки зменшують і без того низький рівень моральності в Римській імперії.

Пелагій навчав, що людина однаково розташована як до добра так і до зла, у *“Посланні до Деметріади”* він пише: “Бо волею своєю Бог дарував своєму розумному творінню добровільний вибір і вільну волю. Наділив людину і тою, і іншою можливістю. Він, власне, сотворив так, що той чинить як хоче, щоб, здібний до добра і зла, мав він за природою своєю, дві можливості, і за своєю волею схилився би до одного або іншого” [4, с.40]. Тобто Пелагій вважає, що джерело гріха – в людській волі. За його уявленням, це означає, що людина має здатність долати гріх. В іншому випадку гріх був би простим [2].

Пелагій говорить, що Бог створив зло лише задля того, щоб людина за власним бажанням слідувала волі Божій. Він пише: “Те, що ми можемо творити також і зло – це благо. Благо, повторюю я, тому що це посилює справу добра. Адже людина добровільно його обирає, слідує добру не через необхідність, але за власним вибором” [5]. Здатність людини робити правильні речі просто так, не задля свого спасіння, а задля власної досконалості є основою всієї теорії Пелагія, тому всі інші постулати не тільки випливають із цієї тези, а й сліднують їй [6].

Добро і зло не народжується з людиною, але з нею народжується свобода – право вибору, і навіть сама можливість у нас зла, є своєрідним добром. Єресіарх стверджував, що кожна людина здатна, спираючись на силу власної вільної волі і слідуючи моральним прикладом Христа, стати праведником. Пелагій висловлює свій головний аргумент: вільна воля дарована людині Богом, людина може “обирати і відкидати, схвалювати і нехтувати”, вона завжди здатна на “добровільний вибір” [3, с.44]. Пелагій пише: “Щоб ти не подумала, наприклад, ніби природа винна в існуванні нечестивців, я скористаюся свідченнями Писання, які стверджують, що грішники завжди вчиняли злочини за своєю власною волею, а не через грішну природу. У Книзі Буття ми читаємо: “Симеон і Левій, брати, здійснили свій гріх по своїй волі” [5].

Він вважав, що є люди, які живуть досконалим життям, не звертаючись до Божої благодаті [4, с.41]. За Пелагієм, Божа благодать була чимось бажаним і допоміжним, але аж ніяк не головним у справі спасіння: “Якщо ми будемо вірні Богові, виконуючи волю Його так, що заслужимо Божу благодать, то з допомогою Святого Духа легше опиратися нам духові нечистоті” [5]. Крім того, благодать пропонується всім однаковою мірою – це дуже важливо і є провідним принципом справедливості у пелагіанстві [3, с.47].

Отже, Пелагій логічно доходить думки, що первородного гріха не існує. На його думку, гріх, який вчинили Адам і Єва, проявився лише на них самих, а зараз всі люди народжуються безгрішними, такими, яким був створений Адам. Натомість смерть будь-якої людини – вповні природне явище: людина смертна не через первородний гріх, а за законами природи. Адам і Єва були піддані хворобам і смертності ще до гріхопадіння, вони б померли в будь-якому разі незалежно від вчинення гріха. В *“Посланні до Деметріади”* читаємо: “Гріх Адама на шкоду йому одному, а не всьому родові людському; і маленькі діти, які народжуються, перебувають у тому стані, в якому був Адам, перш, як він грішив” [4, с.41].

Своїм вченням Пелагій ставив під загрозу церковну догматику, і уже 411 р. на Карфагенському соборі його ідеї були засуджені.

1. Браун Г. Ереси – Ереси и ортодоксия в истории церкви / Г. Браун ; [пер. с англ.]. – СПб. : Мирт, 2015. – 560 с.
2. Гонсалес Х. История христианства. Т. 1 : От основания Церкви до эпохи Реформации [Електронний ресурс] / Х. Гонсалес. – Режим доступу : <http://www.reformed.org.ua/2/201/Gonsalez>.

3. Данилов А. Два противоположных образа человека в христианской антропологии начала V в. / А. Данилов // Материалы Международной научно-практической конференции “Человек и религия”. – Минск, 2013. – С. 41–52.
4. Денисова Т. І. Пелагианський спор в історії християнства [Електронний ресурс] / Т. Денисова. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/pelagianskiy-spor-v-istorii-hristianstva>.
5. Пелагий. Послание к Деметриаде [Електронний ресурс] / Пелагий. – Режим доступу : <http://krotov.info/acts/05/1/414pelagy.htm>.
6. Philip Schaff St. Augustin: Anti-Pelagian Writings [Електронний ресурс] / Ph. Schaff. – Режим доступу : http://www.biblehub.com/library/augustine/anti-pelagian_writings/index.html.

Пиндорак Анастасія,
V курс, факультет історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стефанюк Г.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Розбудова незалежної України робить нагальним завдання “оздоровлення” духовності суспільства, формування високої національної свідомості, подолання комплексу неповноцінності та провінційності, що нав’язувався нації впродовж багатьох століть. Інтерпретація джерел до вивчення українського самостійницького руху середини ХХ ст., стратегічною метою якого була боротьба за державну незалежність, необхідне і для політичного примирення, вирішення морально-психологічних проблем, які загострилися впродовж останніх років в Україні.

Нині у складі Національного архівного фонду України можна відшукати значну кількість матеріалів, що з різних сторін висвітлюють історичний феномен українського націоналізму середини ХХ ст. Зокрема, це документи власне ОУН(Б), які відображають процес зародження планів створення національних збройних сил, організаційно-розпорядчі матеріали, інструкції, звіти. З іншого боку, це матеріали радянських партійно-державних та військових органів, в яких відображено боротьбу проти УПА в усіх її аспектах. Також збереглися документи, що віддзеркалюють політику окупаційної німецької влади щодо українських повстанців, їх збройне протистояння в 1942–1943 рр. Про ці та інші проблеми можна знайти інформацію в збірнику “Архіви окупації: 1941–1944”, упорядкованому Н.Маковською [1]. У виданні вперше представлено інформацію про так звані “окупаційні фонди” державних архівів України.

Першими археографічні видання почали видавати Закордонні частини ОУН у серії “Бібліотека українського підпільника” (16 книг), започаткованої ще у 50-х рр. ХХ ст. У цій рубриці друкувалися різні програмні, пропагандистські матеріали та праці ідеологів і теоретиків націоналізму [3].

Свою частку в справу публікації джерел внесли члени робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА, силами яких було видано кілька анотованих та бібліографічних покажчиків, збірників документів [2].

Певним кроком вперед, порівняно з документальними працями попередників, став збірник “ОУН-УПА в роки війни”, підготовлений В.Сергійчуком [5]. У книзі автор упорядкував низку оунівських та німецьких документів, датованих 1941–1942 рр., але пріоритет надав матеріалам, що стосувались похідних груп ОУН(Б), спроб державного будівництва на окупованих німцями територіях.

Науковці Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаніка підготували документальне видання, що стосується регіональної проблематики визвольних процесів. У книзі опубліковані різноманітні за своєю формою та змістом документи і матеріали, що розповідають про національно-визвольні змагання українського народу на Прикарпатті у 1939–1945 рр., висвітлюють маловідомі широкому загалу героїчні сторінки боротьби українських повстанців проти німецьких загарбників та радянського тоталітаризму [6].

Ретельний критичний аналіз мемуарної літератури дозволяє більш детально відтворити історичний процес, зрозуміти психологію, настрої та сподівання людей досліджуваної епохи. У зв'язку з цим значний інтерес становлять спогади оунівців та відомих діячів інших українських політичних угруповань, які здебільшого видавалися в діаспорі, а з 1991 року почали публікуватись і в Україні. У науково-документальній серії “Реабілітовані історією” збережені спогади очевидців національно-визвольного руху на західноукраїнських землях [4].

Саме завдяки усній історії ми можемо дізнатись про події безпосередньо від сучасника, а найголовніше – почути думку знизу. Акцент на цьому робиться не дарма, адже, зазвичай, про визвольний рух спогади лишають його провідники. Спомини очевидців та учасників подій є першоджерелами для дослідження підпільного побуту та визвольного повсякдення.

Таким чином, проблема джерел для вивчення історії українського самостійницького руху середини ХХ ст. є багатогранною. Усвідомлення дослідниками відповідальності перед суспільством і наступними поколіннями в цьому сенсі є лише одним з перших кроків до реалізації неосяжного евристичного потенціалу корпусу джерел, за допомогою яких представлено події цього періоду. Другим і, напевно, найважчим кроком має стати їхня кваліфікована інтерпретація.

1. Архіви окупації: 1941–1944 / упоряд. Н. Маковська. – К. : Академія, 2006. – 872 с.
2. Кокін С. А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ / С. А. Кокін. – К., 2000. – Вип. 1. – 214 с.
3. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955. – [Б. м.] : Вид. Закордонних частин ОУН, 1955. – 372 с.
4. Реабілітовані історією. Івано-Франківська область / упоряд., авт. передм. Л. Вадзарук. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2004. – 984 с.
5. Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. : Нові документи і матеріали / В. Сергійчук. – К., 1998. – 944 с.
6. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті : Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. – Івано-Франківськ : ЛІК, 2010. – Т. 2, кн. 2 (1945–1946). – 696 с.

Приймак Володимир,
ІІІ курс, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Галицька-Дідух Т.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Найтрагічніший період в історії України – це, безперечно, ХХ століття. Немає сенсу тут зараз перераховувати всі ті злочини, що скоїла Москва проти України й українського народу тільки за минулі сто років, бо це займе занадто багато місця, тим більш, що свідомим громадянам вони всі відомі. Є багато трагічних постатей, які постраждали від шовінізму “братньої Росії”. Одне з чинних місць займає Олекса Гірник – український інтелігент-патріот, який не тільки усвідомлював тоталітарну природу радянського режиму, а й боровся проти влади ціною власного життя.

28 березня виповнюється 105 років від дня народження, вірного сина української нації Олекси Гірника.

Життєвий шлях О.Гірника розпочався в прикарпатському селищі Богородчанах. Народився Олекса 28 березня 1912 року у сім'ї хліборобів Михайла Гірника та Катерини Білічак. Рідної школи в селищі не було, довелося йти до польської.

Після завершення навчання в Богородчанській школі Олекса поступив до української чоловічої гімназії у м. Станіславові, яку він закінчив у 1933 р. Саме в гімназії Олекса вступив до лав “пластових новаків”, де брав активну участь у боротьбі за українські національні права у міжвоєнній Польщі.

Після закінчення гімназії активно продовжував діяльність як член “Просвіти”. Перебуваючи в бездержавному і беззахисному становищі, українці вірили, що вирішити їх проблеми спроможна націоналістична ідеологія, тому масово вступали в новостворену ОУН. У підпольській Україні організація радикалізувалася і приваблювала насамперед молодь, яка бажала адекватно відповідати на терор влади. В цьому середовищі і становився світогляд Олекси Гірника.

У 1935-му Олексу забирають до польського війська. В армії Олекса спілкується, пише листи рідним та друзям лише по-українськи, читає українські газети й журнали, захищає солдатів перед польськими офіцерами. А це вважалося неабиякою крамолою. Саме тоді Гірника вперше жорстоко покарали як свідомого українця. Таємна поліція прочитала його листа, в якому Олекса писав додому: “Остогидла осоружна польська армія, хочу змінити конфедератку на мазепинку”.

За висловлювання проти польської влади і заклики до незалежної України у березні 1937 року Олекса Гірник був засуджений до п'яти років в'язниці. 24 вересня 1939-го, коли німці напали на Польщу, повернувся додому змучений неволею 27-річний Олекса.

Однак для радянського режиму національно-свідомий О.Гірник був небезпечний. Тому вже 17 грудня 1940 року Станіславівський обласний суд виніс вирок Гірникові, хоч той і не визнав себе винним: 8 років табору суворого режиму та 5 років позбавлення громадських прав після відбуття покарання.

Відбувши увесь термін, повернувся з табору до рідного краю глибокої осені 1948 року. Ні своєї мами, ні молодшої сестри вже не застав – вони померли. Працював у Станіславі на цегельному заводі. Через рік одружився з Кароліною Петраш. Згодом у них народилися два сини – Маркіян і Євген. У дітях батьки прагнули виплекати любов до України, закорінити ідею державності. У той час молода сім'я проживала у Калуші.

Олексу хвилювали проблеми русифікації, національного приниження, гніту. Нероз у колі рідних та близьких він починав запально говорити про потоптану тоталітарним режимом національну гідність українців.

Знаючи жорстокість радянського режиму, Гірник замислювався над тим, як має підсумувати своє страдницьке життя. Приїхав Олекса на сповідь до Шевченка. І в морозну ніч, з 21 січня на 22-ге (бо саме 22 січня 1918 року в Києві було проголошено Українську Народну Республіку), розкидавши листівки-протести, облив себе бензином, креснув запальничку і гарячим смолоскипом рушив до Кобзаря.

Втім, Олекса Гірник спалив себе біля Кобзарєвої могили не задля того, щоби просто так піти із життя, а задля порятунку власного народу від упослідження і денаціоналізації, задля прозріння українців перед підступною небезпекою, яка їм загрожувала. Про це твердять його листівки: “Протест проти російської окупації на Україні. Протест проти русифікації українського народу! Хай живе Самостійна Соборна українська держава. Україна для українців”. Полум'яний патріот, вірний син свого народу, він спалахнув свічкою на Шевченковій горі, аби запалити в серцях людей вогонь такої палкої любові до Батьківщини, яка б здолала їхній страх і повела на боротьбу за волю. Його подвиг навіки закарбований на скрижалях української історії як взірець найвищої жертвовності в ім'я України. Указом Президента України Віктора Ющенка №28/2007 від 18 січня 2007 року за проявлену громадянську мужність і самопожертву в ім'я незалежної України Гірнику Олексі Миколайовичу посмертно присвоєно звання Героя України з удостоєнням ордена Держави.

1. Бабій В. І. Вогонь безсмертя (документально-художня повість, присвячена пам'яті подвигу Героя України Олекси Гірника) / В. І. Бабій. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 84 с.
2. Бабій В. “Я хочу вмерти за Україну...” / В. Бабій // Слово народу. – 2003. – 18 січн. – № 3. – С. 2.
3. Бабій В. Синьо-жовтий прапор над Богородчанами / В. І. Бабій. – Івано-Франківськ, 2003. – 28 с.
4. Бортняк А. Самоспалення / А. Бортняк // Галичина. – 2001. – 20 січ. – № 6. – С. 5.
5. Іщенко М. Є. Спалився за Україну : худ.-біограф. повість / М. Є. Іщенко. – К. : Просвіта, 2004. – 128 с.
6. Крицун Т. Наш земляк – Олекса Гірник / Т. Крицун // Богородчанський вісник. – 1995. – 25 лют. – № 16–17. – С. 6.

Феш Юлія,
V курс, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Костючок П.Л.,
кандидат історичних наук, доцент.

У складних умовах бездержавності, штучного розмежування зі своєю етнічною батьківщиною, під жорстким гнітом чужинців доводилося оберігати національну самобутність лемкам – найзахіднішій етнографічній групі українців. Важливе місце у цьому процесі займало відстоювання великої національної традиції та орієнтирів. Одним із таких є традиційний одяг лемків.

Цілком закономірно, що їх стрій етнографічної групи лемків має багато спільних рис із одягом населення інших теренів України (виготовлення з полотна, сукна, шкіри), способи ношення, елементи декору. Водночас у лемків побутовали окремі складові частини та елементи декору, які не повторювалися в інших етнографічних регіонах України. Це пояснюється як географічними, так і кліматичними факторами та історичними чинниками [1, с.100].

За функціональним призначенням вбрання лемків розподілялося на щоденне, святкове, обрядове. Щоденне вбрання виконувало захисну функцію, тому його виготовляли з недорогих матеріалів. Святковий одяг, крім захисної, виконував естетичну функцію. В обрядовому строї до вказаних функцій додавалась обрядова та знаково-символічна, що визначали вибір матеріалів для виготовлення всіх складових частин вбрання, більш складних композиційних схем, багатство декорів, особливості ношення.

Варто відзначити, що ще на початку XIX ст. одяг виготовляли вручну із домотканого полотна. Матеріалом для виготовлення домашнього полотна були конопляна та льняна пряжа. Але друга половина XIX ст. принесла технологічні зміни, у результаті яких стали масово продукувати полотно, а господарі обмежилися до виробу тільки для своїх потреб. І цесаме стало початком кінця для великого ткацького промислу на Лемківщині [2, с.90].

Власною етнографічною специфікою вирізняється одяг лемківських жінок. Вони одягалися в жіночу сорочку, спідницю, фартух, блузку без рукавів та в зимовий час овчинне пальто (жакет). На голові носили чепець або хустку. Взувалися в шкіряні черевики (постоли) або чоботи [4, с. 92].

Лемківське жіноче вбрання виділялося перш за все наявністю спідньої сорочки тунікоподібного крою без рукавів (тісноти, дріку). До короткої спідньої сорочки вдягали або дошивали з грубого конопляного полотна спідник (“споднік”, “поділок”, “подолок”, “спуднячку”) – своєрідну нижню спідницю, довжина якої сягала колін. Поверх спідника або сорочки жінки носили ще й спідницю з білого перкалю з оборками.

Верхні сорочки лемкинь (“чехлик”, “оплецько”, “плечики”) переважно були довгими (нижче колін або й до самого долу). Лише у районах лемківсько-бойківського пограниччя сорочку чехлик робили короткою – до пояса (“по пупець”) з вузькою вишивкою на уставці (“напліччі”, “запліччі”) [2, с.136].

Локальну особливість становили сукняні лейбики, оздоблені спереду мідними гудзиками і червоною тасьмою. Були лейбики, вишиті кольоровими нитками технікою гладі на полах і спідниці. В оздобленні переважав рослинний орнамент. Носили їх у більшій торжества в році [4, с.98].

Своєрідним композиційним акцентом у жіночому костюмі лемкинь були прикраси із різнокольорового бісеру – гердани та кризи [2, с.137].

Чоловічий одяг не був такий вибагливий як жіночий. Чоловіки вдягали сорочку (з білого льняного полотна на свято, а з конопляного до роботи), на ноги гачі теж з домашнього полотна, а на верх сподні, ногавки з одноличного полотна. На сорочку надягають камізельку, лейбик з гарними прикрасами спереду. На голову капелюх (солом’яний або фабричний), взимку шапку (з вовни або фабричну). Солом’яні капелюхи мали малі криси, легко заокруглені вгору. Популярними були також шапки – “копачі”. Виготовлялися вони з білого баранка, хутром досередини, зверху покривалися синім фабричним сукном із чотирьох трикутних кусків, а між ними на швах

вставлялася вкладка з червоного сукна. На вершку, де сходилися шви, пришивали кокарду з червоної волічки. Унизу береги обшивали стрічкою чорного кожуха шириною 5–7 см [3, с.81].

Плечовий одяг складався з лайбика (друшляка), гуньки, гуні, чугані. У кінці XIX ст. поширився т. зв. “угорський” лайбик із синього фабричного сукна з потрійним розтином ззаду.

До поверхневих методів декорування одягових виробів відноситься поширена техніка нашиття (кольорових стрічок, шкіри, м'яких тканин). Ця оригінальна “аплікація” застосовувалась у декоруванні лайбиків, гуньок, візіток, чепців. На особливу увагу заслуговують різні методи нашиття металічних пластинок, пацьорок, бісеру, якими зображувались як геометричні, так і рослинні узори [1, с.120].

Загалом традиційний народний одяг лемків XIX–XX ст. своїми етноідентифікуючими ознаками, етнографічно розмежувальними рисами був самобутнім явищем. І хоча вбрання лемків трохи змінилося, вони зберегли домашнє виробництво полотна і сукна, але вживають і фабричні тканини їх одяг відмінний від одягу сусідів. На ньому мало вишивки, але завдяки яскравим тканинам він дуже мальовничий.

1. Бескид Ю. Матеріальна культура Лемківщини / Ю. Бескид. – Торонто (Канада), 1972. – 165 с.
2. Красовський І. Незабутня Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки / І. Красовський, А. Тавпаш. – Львів : Думка світу, 2004. – 164 с.
3. Петрякова М. Етномистецькі особливості чоловічого традиційного вбрання лемків / М. Петрякова // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2006. – № 9. – С. 78–89.
4. Тарнович Ю. Народна ноша. Матеріальна культура Лемківщини / Ю. Тарнович. – Краків : Українське видавництво, 1941.

1954 .)

Чорній Анна,

V курс, факультет історії, політології

і міжнародних відносин.

Науковий керівник – Галицька-Дідух Т.В.,
доцент, кандидат історичних наук.

Боротьба Української повстанської армії та Організації українських націоналістів стала однією з найдраматичніших сторінок нашої історії. Тисячі учасників визвольного руху пожертвували своїм життям і свободою заради незалежності України. До когорти визначних, проте несправедливо забутих діячів українського визвольного руху 1940–1950-х років належить і командир Воєнної округи “Говерля”, воєнний референт Карпатського обласного проводу, референт Служби безпеки ОУН Карпатського краю, полковник Микола Твердохліб – на псевдо “Грім”.

Шлях М.Твердохліба в ОУН розпочався в 1936 р. А вже через два роки він відкриває крамницю господарських товарів у м. Станіславів, яка була тільки прикриттям, – тут відбувалися зустрічі зв'язкових і розташовувався координаційний центр господарського забезпечення осередків ОУН [1, с.6]. Після початку німецько-польської війни М. Твердохліб заарештовують під приводом нелояльності до Польської держави. Після звільнення перейшов на нелегальне становище і наприкінці осені 1939 р. пробрався до Кракова. Відомо, що тоді він пройшов також вишкіл у розвідшколі Абвера.

Влітку 1941 р. М.Твердохліб повертається на Батьківщину і знову відкриває крамницю. Проте з цього часу він починає конспіративну діяльність – під усілякими приводами уникає фотографуватися, а коли попадає у кадр, сам береться проявляти плівку. Зрозуміло, що фотографії після цього зникають [4, с. 28]. Наразі збереглося лише декілька знімків Командира УПА. Завдяки цьому органи НКВС не мали орієнтирів для пошуку підпільника.

В 1943 р. М. Твердохліб їде на Волинь, де формуються перші загони УПА. У квітні 1943 р. він керує нападом на м. Горохів. Після вдалого бою до рук повстанців потрапила велика кількість продовольства та амуніції. А головне – вдалося визволити в'язнів з місцевої тюрми. В лютому 1944 р. М.Твердохліб очолює підстаршинську школу “Олені” (120 курсантів).

У липні 1944 р. Р.Шухевич призначив командувач ВО-4 “Говерля” Миколу Твердохліба [2, с. 195]. Новоназначений командир провів цілісну реорганізацію Військової округи. Почали своє функціонування шість Тактичних відтинків. Водночас відбувалося і вдосконалення тактики повстанської боротьби. Сили ВО “Говерля” стали найчисельнішими у складі всієї УПА і налічували 36 сотень, 5, 5 тис. осіб [1, с. 8].

З цього часу М.Твердохліб очолює головні військові операції (серпень 1944 р. – бій на горі Малиновище, січень 1945 р. – напад на гарнізони МВС у с. Космач і т. д.), організовує старшинські і підстаршинські школи, бере участь у дипломатичних місіях. ВО “Говерля” став форпостом української визвольної боротьби.

З 1946 р. відділи УПА були змушені перейти у глибоке підпілля та діяти невеликими групами. Органи НКВС розпочали жорстоку боротьбу проти учасників УПА, а особливо їх головнокомандувачів. М.Твердохліб тоді вважався одним з неловимих ключових діячів українського підпілля, а тому енкаведисти вдавалися до всіх можливих заходів, щоб очорнити командира УПА і підірвати його діяльність.

Завдяки вдалий конспірації Миколі Твердохлібу вдалося продовжувати свою діяльність до 1954 р., коли вся структура УПА уже була знищеною. Останню зиму командир зустрів на г. Березовачка у с. Зелена Надвірнянського району. 17 травня 1954 р. його бункер був оточений енкаведистами. Командир “Грім” разом з дружиною Ольгою Герасимович не здалися в руки ворогу і застрелилися [3, с. 101–104].

Того дня загинув не тільки голова ВО “Говерля”, а талановитий організатор і військовик, герой та безкомпромісний борець за волю України, який ще за життя став легендою. Микола Твердохліб відіграв важливу роль в Українській повстанській армії, а український визвольний рух, зазнавши військову поразку, водночас здобув цілковиту ідейну перемогу – на політичній карті світу врешті-решт з’явилася незалежна Україна.

1. Літопис Української Повстанської Армії. Серія “Події і люди”. Кн. 5 : “Грім”. Полковник УПА М. Твердохліб : Спогади і матеріали / упоряд. Р. Грицьків. – Торонто ; Львів : Літопис УПА, 2008. – 129 с.
2. Спогади Ярослава Струтинського // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 26 : Українська Головна Визвольна Рада : Документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. четверта : Документи і спогади / збір. Є. Тендера ; ред. П. Потічний. – Торонто ; Львів : Літопис УПА, 2001. – С. 195.
3. Ткачук Я. Провидіння / Я. Ткачук. – Львів : Сполом, 2008. – 224 с.
4. Форович М. “Грім” серед ясного неба / М. Форович // Літопис Української Повстанської Армії. Серія “Події і люди”. Кн. 5 : “Грім”. Полковник УПА М. Твердохліб : Спогади і матеріали / упоряд. Р. Грицьків. – Торонто ; Львів : Літопис УПА, 2008. – С. 27–30.

1991 .

Януш Ольга,
V курс, факультет історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Бурачок Л.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Німецьке питання, що майже півстоліття тримало в напрузі цілий світ, отримало шанс на вирішення на межі 80–90-х рр. ХХ ст. Воно було темою численних дискусій у часи процесу возз’єднання й продовжує бути актуальним і нині, коли сама проблема територіального об’єднання двох частин Німеччини залишається позаду.

Особливістю як виникнення, так і вирішення німецької проблеми був її тісний взаємозв’язок із цілим рядом зовнішньополітичних аспектів. Питання про об’єднання Німеччини прямо або побічно зачіпало інтереси всіх європейських держав і “наддержав” (СРСР і США). Таким чином, німецька проблема мала завжди як “внутрішню”, так і “зовнішню” сторону [2, с.1].

Стратегічна мета німецької зовнішньої політики – німецька єдність – була досягнута у результаті її активної дипломатичної діяльності. Об’єднання Німеччини – перш за все заслуга ряду політиків ФРН і передовсім Г.Коля. Коли 9 листопада 1989 року було повалено кому-

ністичний режим і зруйновано Берлінську стіну в Німецькій Демократичній Республіці, Г. Колем були зроблені рішучі заходи і дії для здійснення об'єднання Німеччини. Реальність об'єднання двох німецьких держав з'явилася у канцлера ФРН під час зустрічі в м. Бонн з радянським лідером М.С.Горбачовим у листопаді 1989 р. [4, с. 210].

Вже 28 листопада 1989 р. федеральний канцлер виступив у Бундестазі з програмою розвитку німецько-німецьких відносин, що отримала назву “Десять пунктів Г. Коля”. Основою її був перехід до федеративного устрою єдиної об'єднаної Німеччини. За цих умов німецька дипломатія використала низку стратегічних концепцій і тактичних методів, вироблених нею протягом усього післявоєнного періоду [3, с. 161].

У відповідь на план Г.Коля Голова Ради Міністрів НДР Х.Модров запропонував створити “договірне співтовариство”, в рамках якого могли б співпрацювати обидві держави, зберігаючи при цьому свій суверенітет. Першого лютого 1990 року Х.Модров проголосив концепцію поступового зближення НДР з ФРН аж до утворення єдиної німецької держави [1, с. 35–38].

Франція вирішила не обговорювати питання об'єднання німців, зважаючи на право самовизначення німецького народу та прагнучи зберегти добросусідство. В той же час Велика Британія на чолі з М.Тетчер спочатку утримувалась від відповідей на запитання, що стосувалися зміни кордонів, та вже згодом, в лютому 1990 р., уряд висловив позитивне ставлення до об'єднання. Найбільшу підтримку ФРН отримала від США.

Возз'єднання стало можливим, на думку офіційного Бонна, після того, як у липні 1990 р. М.С. Горбачов під час зустрічі з федеральним канцлером ФРН дав згоду на об'єднання двох німецьких держав. Шлях до підписання “Договору 2 + 4” був відкритий. Важке економічне становище СРСР примусило радянське керівництво шукати економічної підтримки Заходу. Всі особисті переговори, що їх провів М.С. Горбачов з федеральним канцлером Г.Колем, привели до результатів, які оцінювалися західнонімецькими політиками, науковцями та ЗМІ як триумф канцлера, а в СРСР спричинили критику не тільки з боку політичної опозиції, а й науковців [2, с.129–130].

Договір про остаточне врегулювання щодо Німеччини було підписано в Москві 12 вересня 1990 р. у результаті переговорів за формулою “2+4” (ФРН, НДР; СРСР, США, Великобританія, Франція). Німеччина отримала повний суверенітет не тільки у внутрішній, а й у зовнішній політиці, окрім того договір не зачепив право об'єднаної Німеччини на участь у союзах, у такий спосіб підтвердивши членство ФРН у НАТО. Логічним завершенням дипломатичної боротьби було урочисте входження східних німецьких земель до ФРН 3 жовтня 1990 р.

Об'єднавшись, Німеччина взяла курс на активну зовнішню політику. В співпраці з Францією ФРН відіграє роль рушія інтеграційних процесів у Європі, налагоджує дипломатичні зв'язки та прагне зберегти роль головного торговельного і політичного партнера для більшості країн Східної Європи.

Отже, внаслідок тривалого та все ж успішного переговорного процесу, завдяки злагодженим діям дипломатичного апарату ФРН, зважаючи на сприятливі геополітичні умови, Німеччина здобула єдність, суверенітет і повну свободу дій на міжнародній арені.

1. Грабарчук Г. О. Відносини ФРН-НДР: від визнання до єднання / Г. Грабарчук, А. Кудряченко. – К., 1994. – 50 с.
2. Харченко И. И. К вопросу о внешнеполитических аспектах объединения Германии / И. Харченко // Научные работы исторического факультета ЗДУ. Вип. III. – Бердянськ ; Запоріжжя, 1998. – С. 128–132.
3. Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) / О. Хімяк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – Вип. 25. – С. 159–165.
4. Шилова С. А. Гельмут Коль – “отец германского единства” / С. А. Шилова // “Ломоносов-2007” : материалы XIV Междун. науч.-практ. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых. – М., 2007. – 11–14 апрел. – Т. 3. – С. 210.

Яцук Анна,
V курс, факультет історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Шологон Л.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Геральдика як СІД, є одним із найбільш досліджуваних напрямів сучасної історичної науки. Коло геральдичних проблем тільки розширюється, а процеси наукових студій стрімко пришвидшуються. Створене 9 липня 1990 р. Українське Геральдичне товариство (далі – УГТ) у Львові під керівництвом Андрія Гречила координує зазначені процеси, консолідуючи зусилля дослідників з різних куточків України: І.Сварника, Ю.Савчука, Ю.Гломозди, Ю.Терлецького, В.Панченка, Я.Іщенко та забезпечуючи майданчик для оприлюднення своїх доробків на рівні журналу “Знак”, що з 1993 р. виходить друком чотири рази на рік.

Перші дослідження носили державотворчий характер і стосувалися питання, яким повинен бути сучасний герб столиці України – Києва, Дослідники одногослоно зійшлися на думці, що емблемою міста має стати зображення Архангела Михаїла. Їх аргументи: лик цього святого відомий здавна, він виділявся на місцевих печатках XII–XIII ст. [6, с.3], на що великий вплив зіграло прийняття християнства та возвеличення його покровителів [5, с.1–2]. Крім цього, ім'я Михаїл у той час було широко розповсюджене у князівській родині. Так, за посередництвом членів УГТ уже у квітні 1995 р. зображення святого стало центральним на гербі української столиці: у правій руці Михаїл тримає вогняний меч, а в лівій – овальний щит з арбалетом [2, с.4–5].

На сторінках журналу дослідники прослідковують традицію святих іпостасей на гербах інших українських міст, включаючи Івано-Франківськ, щодо якого простежено традиційність зображення святого Михаїла – духовного патрона цього міста та міцної фортеці з відкритою брамою, в якій відведено місце для “Пиляви” (символу хреста родини Потоцьких) [9, с.5], а також звернуто увагу на щитотримачі герба, якими є дві короновані галки відомі ще з XVIII–XIV ст. [3, с.1].

Останнє – яскравий приклад того, як символи святих і птахів ввійшли в традиційність української геральдики. Висунута гіпотеза, відповідно до якої таке зображення стало втіленням багатой землі та давнього місця полювання на птахів, а також припущено, що в XVII ст. цей герб існував на протигагу московському, який завжди розвивався штучно. Такі дослідження були визнані на офіційному рівні, і, як наслідок, у 2000 р. двоголовий орел знову став емблемою незалежного міста Чернігова [8, с.1–3].

Геральдичний журнал “Знак” багатий і на публікації районного гербоутворення, зокрема виділяються розвідки щодо герба і прапора Уманського району А.Гречила, в якій автор вказує, що основою емблеми цього краю є зображення козака зі списом, який є уособленням козацьких традицій краю [4, с.7], “Герб і прапор Дубенського району” А.Пожарського, “Історія створення герба міста Єнакієво” В.Мартиненка, “Герб і прапор Стрийського району” А.Гречила, “Герб селище Шпиченці” І.Янушкевича. Не менш цінні статті щодо геральдики невеликих населених пунктів.

Таким чином, геральдичний журнал “Знак” сьогодні є найбільш комплексним джерелом з історії вивчення міських емблем. Його автори в переважній більшості є кваліфікованими істориками та членами Українського Геральдичного товариства.

1. Бондаренко П. Прапор і герб міста Одеси / П. Бондаренко // Знак. – 2000. – Ч. 21. – С. 7.
2. Гломозда К. До історії київських гербів / К. Гломозда // Знак. – 1993. – Ч. 2. – С. 4–5.
3. Гречило А. Герб і прапор Івано-Франківської області / А. Гречило // Знак. – 2001. – Ч. 24. – С. 1.
4. Гречило А. Герб і прапор Уманського району / А. Гречило // Знак. – 2001. – Ч. 25. – С. 7.
5. Дашкевич Я. За стародавні традиції нового герба Києва / Я. Дашкевич // Знак. – 1993. – Ч. 2. – С. 1–2.
6. Кохан О. Проект герба Києва / О. Кохан // Знак. – 1993. – Ч. 2. – С. 3.
7. Пожарський А. Герб і прапор Дубенського району / А. Пожарський // Знак. – 2006. – Ч. 39. – С. 7.
8. Ситий І. Герб Чернігова / І. Ситий // Знак. – 1993. – Ч. 3. – С. 1–3.
9. Федунків З. Герб міста Івано-Франківська / З. Федунків // Знак. – 1995. – Ч. 10. – С. 5.

Бучко Христина,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Брус М.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Історія фемінітивів давньоукраїнської мови відображена в багатьох лінгвістичних дослідженнях [див. 2; 3 та ін.]. Однак на базі тогочасного конфесійного письменства конкретно ще не вивчалася. Натомість зараз досить актуальними стали дослідження найбільш давніх євангельських текстів, і вийшло вже ряд досліджень про мовні ознаки церковно-релігійних пам'яток давньоукраїнської мови [див. 1; 6 та ін.]. Відомі на сьогодні історичні праці є науковим підґрунтям для розкриття мови давніх сакральних творів, на тлі яких визначаються і характерні ознаки назв жінок певної пам'ятки. У зв'язку з цим для проведення власного дослідження вибрано Євангелія XIII ст., які ще не ставали джерельною базою для дослідження фемінітивів давньоукраїнської мови.

Давні Євангелія – неповторна й неоціненна спадщина української мови, що відображають рукописну творчість пергаментного часу. Унаслідок розвиненого й посиленого книгописання за часів існування Київської держави Євангелія зі всіма церковно-релігійними творами склали найбільшу писемну спадщину давньоукраїнської мови. Мистецтво руського книгописання і зокрема XIII ст. глибоко розкрито в праці Ярослава Запасака, де описано чимало євангельських пам'яток [див. 4]. Для написання статті обрано тільки Євсевієве Євангеліє 1283 р., у якому зафіксовано близько 20 фемінітивів.

У процесі аналізу фемінітивів особливу увагу привернуло те, що майже всі такі апелювати представляють жіночі образи із життя та діяння Ісуса Христа. Зокрема, у тексті Євсевієвого Євангелія 1283 р. зафіксовано назви жінок за родинними зв'язками, соціальним станом, сімейним станом, за стосунками, за віковими й церковними ознаками. Зі всіх виявлених номінацій найбільш уживаними є слова жєна, мати, сєстра, дьщи, що засвідчили актуалізацію й відповідних жіночих образів у Святому Писанні – жінки, матері, сестри, дочки.

З погляду походження фемінітиви являють собою спільнослов'янські і старослов'янські назви жінок. Спільнослов'янські найменування – це жєна, мати, дьщи, дьва, сєстра, вьдова, невѣста, снѣха, тьща, а старослов'янізми – блоудница, отроковица, рабыни, двєрница, самаряныни, любодѣица й ін., використання яких зумовлено орієнтацією на праслов'янську лексику і на церковнослов'янську мову пам'ятки. Однак спільнослов'янські назви жінок більш поширені у Святому Письмі, ніж церковнослов'янізми.

Фемінітиви спільнослов'янського походження – це в основному назви жінок за родинно-побутовими зв'язками. За семантикою вони поділяються на однозначні й багатозначні. Однозначними і маловживаними словами є назви дьва, вьдова, снѣха, тьща. Решта спільнослов'янських фемінітивів – це багатозначні і широко вживані слова у межах євангельського тексту, напр., невѣста “наречена”, “невістка”. На особливу увагу заслуговують слова дьщи, дьщєрь, мати, матерь, жєна. Назви дьщи, дьщєрь – старослов'янські форми спільнослов'янських слів дьчи, дьчєрь, яких у Євангелії не виявлено. Основне значення слів дьщи, дьщєрь – “дочка стосовно батьків”, а вторинне – “дочка взагалі”, напр.: рѣѣте дщєри сиѡновѣ се ц(с)рь твои градєть к тебе кротоко (ЄЄ, 175).

Назва жєна зафіксована у спільнослов'янській формі та з двома значеннями – “жінка взагалі” і “дружина”, з яких перше більш поширене, ніж друге. Як “жінка взагалі” слово жєна використовується для називання жінки і у звертаннях Ісуса Христа до неї та до своєї матері. Значення “дружина” слово жєна виражає стосовно чоловіка, напр.: глєще аще достоить члѣвоу поустити жєноу свою по всакои винѣ (ЄЄ, 117). Слова мати, матерь зі значеннями “мати” і “Божа Матір” мають скорочене написання у всьому Євангелії – мѣти, мѣтьрь, напр.: Р(ч)є гь. любѡ ѡца и мѣтьрь пачє мене нѣ (с) мене достоєно (ЄЄ, 110).

Дослідження фемінітивів на основі Євсевієвого Євангелія показало, що для таких конфесійних пам'яток характерна невелика кількість іменників-назв жінок. Фемінітиви відображають жіночі образи, які мали місце в житті й повчанні Ісуса Христа, через те певною мірою виражають символічне значення. Фемінітиви мають спільнослов'янське і старослов'янське походження та використовуються в міру актуалізації жіночих образів. Якщо старослов'янськи майже всі похідні за структурою, то спільнослов'янські назви – це непохідні слова (жена, мати, сестра, дьщи, тьща) і похідні (нєвѣста, вдовица, дѣвица, матерь, дьщерь). Найбільш поширеними у Євсевієвому Євангелії є спільнослов'янські слова.

1. Брус М. П. Євангельські назви жінок XI–XV століть / Марія Брус // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Вип. 772 : Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці : Родовід, 2016. – С. 170–174.
2. Брус М. Становлення лінгвальної категорії жіночості / Марія Брус // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2006. – Вип. XI–XII. – С. 39–48.
3. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові XI–XV ст. / Брус М. П. // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2006. – № 2. – С. 28–34.
4. Запаско Я. П. Опис рукописів // Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга / Я. П. Запаско. – Львів : Світ, 1995. – С. 123–315.
5. Євсевієве Євангеліє 1283 року : Давньоукраїнський текст // Євсевієве Євангеліє 1283 року / [відп. ред. В. В. Німчук]. – К. : Київ. славістичний ун-т, 2001. – С. 39–319.
6. Німчук В. В. Євсевієве Євангеліє 1283 р. як пам'ятка української мови / В. В. Німчук // Євсевієве Євангеліє 1283 року / [відп. ред. В. В. Німчук]. – К. : Київ. славістичний ун-т, 2001. – С. 3–38.

Геналюк Наталія,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Тереховська О.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Среди многообразия тем лирического наследия И.Бродского особое место занимают стихотворения на религиозную тематику. При исследовании этой темы возникает два вопроса: является ли религиозно-философская лирика И.Бродского знаковым явлением в его творчестве и можно ли вообще назвать поэта религиозным.

Лев Лосев говорил: “Я думаю, что в русской литературе нашего времени, в русской поэзии после Ахматовой, Цветаевой, Мандельштама не было другого поэта, который с такой силой выразил бы религиозность как таковую” [4, с.23]. Заключение исследователя указывает на неоспоримую важность стихотворений на религиозную тематику в лирическом наследии И.Бродского. Отметим такие произведения, как “Исаак и Авраам” (1963), “Рождественская звезда” (1987), “Сретение”(1972). И.Бродский, как самобытный поэт, по-особому подходит к истолкованию библейских мотивов. Собственная оценка и независимый взгляд на то или иное библейское событие является яркой особенностью неповторимой манеры поэта и его оригинального подхода к данной теме.

Рассмотрим стихотворение “Рождественская звезда”. Первое, на что следует обратить внимание, это изображаемая картина окружающей среды. Мир показан глазами ребенка:

Ему все казалось огромным: грудь матери, желтый пар
из воловьих ноздрей... [3, с.67].

Вторая особенность – отсутствие ощущения радости, характерной для изображения христианской картины Рождественской ночи.

И.Бродский показывает читателю пространство, разделяющее Отца и младенца. Это пространство рождает чувство грусти и обреченности на одиночество; чувство недопонимания “В центре внимания русского поэта – момент осознания Сыном человеческим сакральной связи

с Абсолютом. У Бродского звезда, светящаяся точка на границе двух миров, олицетворяет не только близость Другому, но и одиночество” [5, с.43], – пишет А.Ранчин, раскрывая своеобразие творческого подхода поэта к религиозной картине.

Стихотворение “Исаак и Авраам” единственное во всем творчестве поэта, посвященное ветхозаветной тематике. Остальные “библейские стихи” – новозаветные. В этом стихотворении поэт акцентирует особое внимание на психологии героев, дает читателю новую проблему для размышления. Он сравнивает их души с кустом, что повстречался на пути:

Он схож с гнездом, во тьму его птенцы,
взмахнув крылом зеленым, мчат по свету.
Он с кровью схож - она во все концы
стремит свой бег (хоть в нем возврата нету).
Но больше он всего не с телом схож,
а схож с душой, с ее путями всеми [3, с.103].

Третьим знаковым стихотворением на данную тему является “Сретение”, посвященное старому доброму другу И.Бродского Анне Ахматовой. Поэт рассматривает тему вхождения Марии с младенцем в храм под новым углом зрения. И.Бродский сосредотачивает внимание на внутреннем состоянии героев. Он обращает внимание на детали, не отразившиеся в библейском тексте:

Тот храм обступал их, как замерший лес.
От взглядов людей и от взора небес [3, с.104].

И. Бродский в своих стихотворениях на философско-религиозную тематику указывает на существование какой-то высшей истины, которую мы должны непременно познать. Поэт гласит об этой истине, но никогда не навязывает нам пути поисков ее. Наоборот, он дает нам понять, что каждый для себя должен сознательно выбрать свою дорогу и следовать своей философской идее. По его убеждению, каждому из нас “... светильник светил, и тропа расширялась” [3, с.98].

Подводя итоги исследования о философско-религиозных размышлениях И.Бродского, следует выделить несколько ключевых моментов. Важным художественным приемом в них является психологизм, библейские истории истолковываются в новом оригинальном ключе. В художественной структуре рассмотренных стихотворений важное место занимает природа как способ передачи настроения персонажей.

1. Гордин Я. Переключка во мраке : Иосиф Бродский и его собеседники / Гордин Я. – СПб. : Звезда, 2000. – 213 с.
2. Как работает стихотворение Бродского : Из исследований славистов на Западе. – М. : НЛЮ, 2002. – 78 с.
3. Крепс М. О поэзии Иосифа Бродского / Крепс М. – Ann Arbor: Ardis, 1984. – 2-е изд. – СПб. : Звезда, 2007. – 154 с.
4. Петрушанская Е. Музыкальный мир Иосифа Бродского / Петрушанская Е. – СПб. : Звезда, 2004. – 2-е изд. ; СПб. : Звезда, 2007. – 254 с.

Гошовська Мирослава,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Вівчарик Н.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

З другої половини ХХ ст. в колі наукових зацікавлень літературознавців важливе місце посідає аналіз часово-просторових координат художнього твору; дослідження авторської оцінки та дій і думок персонажів у вимірах часу і простору, що сприяє глибшому розумінню художньої природи літературного твору.

Термін “хронотоп” у літературознавчу науку було введено Михайлом Бахтіним. Хронотоп, за Михайлом Бахтіним, позначає взаємозв’язок часових та просторових координат художнього

тексту [3, с.246]. У художньому хронотопі науковець виділяє найбільш значущу його частину – художній час [3, с.247].

Літературознавець Юрій Лотман визначає художній час літературного твору як часовий ряд у різноманітних аспектах втілення, функціонування та сприйняття його у творах художньої літератури як явища мистецтва та вирізняє такі ланки взаємозв'язку часу й художнього твору: реальний час створення, існування художнього твору як матеріального об'єкта та час його сприйняття читачем [5, с.133]. Художній час літературного тексту може набувати різноманітних форм залежно від творчого задуму автора: може збігатись із реальним часом об'єктивної дійсності, спиратися на далеке майбутнє або взагалі бути невизначеним; пришвидшуватися, уповільнюватися, зупинятися, розтягуватися або стискатися [4, с.389].

Література протягом всієї своєї історії створює особливий часопростір, який тісно пов'язаний із часовими та просторовими визначеннями об'єктивної дійсності, однак не тотожний з ними. Художній час може мати реальні координати (рік, місяць, число, століття), може бути невизначеним (як-то у казці) або опиратися на майбутнє (у фантастичних творах). Так само художній простір літературного твору може вказувати на реальне або вигадане місце подій чи то взагалі бути невизначеним. Він може розширитися до космосу або звзутися до окремого міста, вулиці, кімнати тощо.

Хронотоп охоплює всі сторони художнього твору: впливає на жанрову специфіку тексту, композиційну структуру, висвітлення художнього образу у творі.

Творчість Катерини Мотрич є визначною сторінкою історії української літератури кінця ХХ століття. Підґрунтя прози авторки, зокрема роману “Ніч після сходу сонця”, становить релігія, міфологія, культурологія та історіософія, що найповніше виявилось у романі “Ніч після сходу сонця”.

Як і в будь-якому історичному романі, часовий вимір аналізованого твору Катерини Мотрич є ускладненим, багатоплановим, оскільки йдеться про події, віддалені в часі й просторі. Зображений у творі реалізм розгортається щонайменше у трьох вимірах: історичному, фантастичному і магічному [1, с.695].

Історичний часовий простір, охоплений в романі, – дві тисячі років. Це всі історичні періоди української історії – дохристиянський, хрещення Києва, княжа доба, козаччина, падіння Січі, усі етапи визвольних змагань, Голодомор, Чорнобильська катастрофа [1, с.695].

Поняття сакрального простору у творі є надзвичайно важливим. Це той обмежений простір, який часом кардинально відрізняється від цілого світу: тут діють свої закони, побудовані на християнських цінностях, тут благодатний ґрунт для творення чудесного, і саме у цій просторовій сфері неодноразово можна спостерігати переродження грішника у праведника. У романі Катерини Мотрич “Ніч після сходу сонця” таким сакральним простором є Щаслива Небесна Україна. Туди можуть потрапити тільки праведники, віруючі і патріоти: “Це пристанище лише дітей Христових. Тут не могли б знайти пристанища ні ті, що шукають втіхи у “рідних богах”, ні ті, що, клянучись в любові до рідного краю, сіють в ньому розбрат, заздрощі, неприязнь” [6, с.375].

Книга сповідує християнські цінності. Письменниця мала на меті дати відповідь, в силу своїх можливостей, на хронічні українське запитання, які стосуються зовсім не безхмарної української історії з духовної точки зору. Катерина Мотрич пояснює: “Схід сонця – це охрещення, ніч – повернення у ту ж саму темряву, з якої ми вийшли...” [3].

Катерина Мотрич про свій роман написала: “Такий “матеріал” не міг не спонукати до художнього переосмислення і нашої доби, і того, що відбулося з нами. З точки зору творчості – він просто розкішний. Відкрилася така історична правда, такі нетрі “неполоханого фактажу”, настільки чітко вималювалися обриси української Голгофи, що не сказати про це не можна було. Це фактично книга буття українського народу. Хресної дороги України” [3].

1. Андрієвський Л. Перечитуючи українську історію... / Л. Андрієвський // Ніч після сходу сонця : роман. / Мотрич К. – К. : Криниця, 2001. – С. 695–697.
2. Бабчук Е. 3 ночі – до сходу сонця : [інтерв'ю з Катериною Мотрич про роман “Ніч після сходу сонця”] / Е. Бабчук // Дзеркало тижня. – 2002. – № 14. – 13 квітн. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/CULTURE/z_nochi__do_shodu_sontsya.html.

3. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 234–407.
4. Коркішко В. Часопростір як формотворча категорія художнього тексту / В. Коркішко // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. – 2010. – Вип. XXIII (ч. 1.) – С. 388–395.
5. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : Искусство – СПб, 1998. – С. 14–285.
6. Мотрич К. Ніч після сходу сонця / Мотрич К. – К. : Криниця, 2001. – 704 с.

( )

Кропивницька Любов,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Барчук В.М.,
доктор філологічних наук, професор.

Монолог як одна з основних форм мовлення широко представлений у художньому тексті. Монолог персонажів розглядаємо як структурний компонент зображеного комунікативного акту, а це дає змогу аналізувати його в комунікативно-прагматичному та семантико-синтаксичному аспектах. Така спрямованість дослідження дозволяє визначати комунікативні інтенції суб'єктів. Мета дослідження полягає в аналізі суб'єктної та об'єктної структури монологу на матеріалі новел В. Стефаніка.

Для монологічного мовлення характерна його зумовленість певними інтенціями мовця. Комунікативна інтенція є амбівалентною поняттєвою категорією, у якій есплікується план змісту та план мовної репрезентації [5, с.213]. Комунікативна інтенція тісно пов'язана з адресатом мовлення. На основі диференціації адресата монологу виокремлюють автомонолог та діамолог (В. Барчук).

Автомонолог – такий тип мовлення, у якому суб'єкт звертається до себе, він є водночас мовцем і єдиним слухачем мовлення, яке є насамперед психо-ментальним процесом, спрямованим на самоосмислення. З погляду комунікативної інтенції автомонологам у новелах В. Стефаніка характерні інформативна, питальна, спонукальна та оптативна інтенції. У пропозиції суб'єкт буває виражений першою особою однини (прототипне кодування мовця) і множини, другою особою однини і множини (мислить себе як співрозмовника), третьою особою однини (мислить себе як сторонню особу). Автомонологи складають 24% від загальної кількості опрацьованих монологів.

“Де, де я годна стегнутиси на другу?! Ані пушок зложити, ані гли прімкнути вже-м не годна; де мені на старість за корову дбати?” (питальна інтенція); *“Коби-м не вмер ще доти, доки хлопці підростуть, то мала би щєсте, бо я би того усе межі люди розтрутив”* (оптативна); *“Зуби здрігаються від цього макуха; пиймо, Максимку, горівки, вона гладко йде...”* (спонукальна); *“Аді, руки <...> ну, з чим тут бути? Таке старе шкурятє, що постола тогідного не полатаєш. Що ти цев руков годен удіяти?”* (питальна); *“Катерина зварить кулешу, діти повстають, та й вже є для них горєча лижка борщу та й тепла піч, та й тобі, діду, межі ними тепло”* (інформативна); *“Таки не варт старому жити, та й решта!”* (інформативна).

Діамологом називаємо такий вид мовлення, в якому суб'єкт впливає на адресата, але не вимагає від нього безпосередньої миттєвої вербальної реакції. Один з учасників комунікації активний, усі переважно залишаються пасивними. У діамологах суб'єкти виражають інформативну, питальну, спонукальну, оптативну, емоційно-оцінну та інтерактивну інтенції. З погляду об'єктної структури виділяємо таких адресатів діамологу: власне адресат (присутня особа або декілька осіб), фіктивний адресат (неприсутня або мертва особа чи особи, потойбічні сили),

квазіадресат (тварини, рослини, неживі предмети). 76% від загальної кількості виділених монологів складають діамнологи.

Діамнолог спрямований на власне адресата: *“Ми, Катрусю, геть з усього вішли”* (інформативна); *“Видиш, Насте, куля брінькнула та й убила маму, а ти винна: чого ти ревіла, як той жовнір хотів маму обіймити?”* (інтерактивна та питальна); *“Але потім, братя, пішло все коміть головою”* (інформативна); на фіктивного адресата: *“Ой Миколайку, кобих ті хоть умерлого видів”* (оптативна); *“Ой, стара, тот-м діждалися на сивий волос вінка! Тото, небого, десь б’єш головов у стіни, тото до Бога ридаєш?”* (емоційно-оцінна); *“Скажи мені, синку, що тебе у гріб загнало? Нащо ти душу стратив?!”* (спонукальна); *“Боже милий, вже не годен я надточити тої нитки, що урвалася!”* (інформативна); на квазіадресата: *“Маленька, маленька, що тебе болить? Не лишей стару бабу без лижки молока”* (питальна та спонукальна); *“Колідуй мені, грушечко, колідуй, бо ніхто мені цього вечора не заколядує, такого великого вечора, лиш ти бабі колідуєш”* (спонукальна).

Отже, монологи персонажів відповідають реальним закономірностям живої комунікації, їх структура розгортається у сферах мови та комунікації. Вираження суб’єктної та об’єктної структури автомонологів та діамнологів відзначаємо в комунікативних інтенціях мовлення та адресатно-адресантних відношеннях у тексті.

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Флорій Бацевич. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 236 с.
2. Стефаник В. Моє слово : новели, оповід., автобіогр. та критич. матеріали, витяги з листів / Василь Стефаник. – 2-ге вид., доповн. – К. : Веселка, 2000 – 319 с.
3. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
4. Четверікова О. Р. Монолог персонажа як різновид зображеної комунікації (на матеріалі англомовної художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. Р. Четверікова ; Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова, спеціаліз. вчена рада К 41.051.02. – Одеса, 2004. – 18 с.
5. Шабат-Савка С. Т. Суб’єктивно-авторські інтенції та їх синтаксична репрезентація в публіцистиці Олеся Гончара / С. Т. Шабат-Савка // Таїни художнього тексту: до проблеми поетики тексту. – 2013. – Вип. 16. – С. 212–221.

Кропельницька Оксана,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Ткачук Т.О.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У статті сформульовано загальне визначення терміна “інтертекстуальність”, а також його походження та перелічено види інтертекстуальності.

Антоні Лібера (1949) – прозаїк, есеїст, перекладач, театральний режисер, дослідник творчості Беккета. Автор романів, лауреат численних літературних премій.

Словник літературознавчих термінів подає таке визначення інтертекстуальності: (фр. *intertextualite* – “міжтекстовість”) – термін, що вживається для позначення спектра міжтекстових відношень і постулює, що будь-який текст завжди є складником широкого культурного тексту і полягає у:

- відтворенні в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання тощо,
- явному наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямків) – тут мають місце всі різновиди стилізації.

Термін “інтертекстуальність” упровадила Юлія Крістева, а продовжували досліджувати Р.Барт, М.Бахтін та ін. Юлія Крістева дала таке визначення: “Текстова інтеракція в межах того самого тексту”. З часом визначення інтертекстуальності змінювалося, оскільки розширювався зміст поняття. Спільне у всіх дефініціях – вихід за межі тексту, відношення “текст – тексти –

система” (система поєднання, композиційна, мовна система). Для такого відношення необхідним є поняття “архетекст” і “прототекст”. Архетекст – логічне поняття текстової сукупності в дистрибутивному розумінні, прототекст – більш ранній текст.

Науковці розрізняють такі види інтертекстуальності: генетична – зауважує лише ті прото-, архетексти, які брали участь у виникненні літературного твору; інтенціональна – спланована автором, усвідомлена ним; іманентна – визначена чи нав'язана самим літературним твором; рецесійна – та, яка може бути виявлена емпірично різними реципієнтами. Проявляється в таких ситуаціях: текст вказує (прямо чи опосередковано) на свій прототекст (“Енеїда” І.Котляревського – на “Енеїду” Вергілія, “Дума про братів неазовських” Ліни Костенко – на народну думу “Втеча трьох братів із города Азова з турецької неволі”); прототекст ліквідує неясності семантичного порядку (назва твору О.Гакслі “Сліпий в Газі” є уривком цитати з трагедії Дж.Мільтона “Самсон-борець”); прототекст збагачує чи модифікує семантичне й естетичне сприйняття тексту (“Чотири броди” М.Стельмаха та ін.). У своєму ширшому розумінні інтертекстуальність охоплює не лише художні тексти, а й літературно-критичні, театральні вистави, музичні твори, твори образотворчого та кіномистецтва.

У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. література розвивається під знаком постмодернізму, стираються грані між високим мистецтвом і кітчем, переоцінюються традиції авангардизму і модернізму, прогрес визнається лише як неспростовна ілюзія, особливе значення надається іманентній текстовій структурі, текстові у тексті.

З постмодерністським цитатним мисленням пов'язане і таке поняття як інтертекстуальність (за Ю.Крістєвою, Р.Бартом, М.Бахтінім), яку ще визначають як транстекстуальність, метатекстуальність, архітекстуальність, паратекстуальність (за Ж.Женнетом). Французька дослідниця Ю.Крістєва, що вводить цей термін у літературознавчий обіг, зазначала: “будь-який текст будується як мозаїка цитат, будь-який текст є продуктом всотування і трансформації якогось іншого тексту”.

У даному дослідженні звернено увагу на розкриття інтертекстуальних зв'язків у романі “Мадам” А.Лібери. Цей роман опублікований 1998 року. Його сюжет розгортається в часи комуністичної епохи і розповідає історію нещасливого кохання талановитого учня до вчительки французької мови.

Через численні алюзії із творів світової літератури (в основному французьких і німецьких), музичних творів (штрихи про американський джаз, спроба виконання найвідомішої пісні Рея Чарльза “Hit the Road Jack”, пісні “Beatles”), образотворчого мистецтва (герой бере участь у виставці картин Пабло Пікассо), філософії (Сократ, Шопенгауер) і кіномистецтва (прем'єра французького фільму “Чоловік і жінка” Клода Лелуша) роман, наповнений французьким колоритом, набирає нового, елітарного, інтертекстуального характеру. Він стає одним із небагатьох польських творів після 1989 року, в якому автор продемонстрував ґрунтовні знання, ерудицію та інтелект, засвідчив необхідність заглиблення в культурні надбання людства, стимулюючи реципієнта до читання чи полеміки з працями і поглядами Вітольда Гомбровича (з його теорією “ґуби”), С.Жеромського (роман “Попіл”), С.Беккета (п'єса “Кінець гри”), Ж.Расіна (натяки на долю героїв трагедії “Федра”), Ф.Гельдерліна, Дж.Конрада (роман “Перемога”), Данте, Е.Гемінґуея (роман “По кому подзвін”), Й.В.Гете (роман “Страждання молодого Вертера”) і Т.Манна (численні алюзії з новел “Тоніо Крегер”, “Смерть у Венеції” та роману “Чарівна гора”), формулюючи проблему залежності літератури від пануючої моди, слабкої жанрової якості творів, підіймаючи питання ролі мистецтва.

Саме за допомогою творів мистецтва, на які покликається автор, відбувається особистісне становлення головного героя. Він – молода людина, яка не погоджується з прийнятими нормами комуністичного суспільства, для нього важливим є занурення у минувшину, а саме у культурні надбання Заходу – Ж.Расін, Й.В.Гете, Т.Манн, С.Беккет тощо. Саме туга за минулим, за кращими часами робить з головного героя справжнього інтелектуала, який завжди стоїть вище над буденністю та сірим натовпом суспільства.

Як чарівник, диригент, віртуозний фокусник, Просперо, головний герой “не від світу цього”, зачаровує своїх студентів та й читачів, несучи їм своє послання: “Вказівка є простою: ввчати іноземні мови, і взагалі – мистецтво слова! Якщо ви говорите, – плавно, розумно, – ваш

сірий, бідний світ стане барвистим... більш барвистим. Тому що все походить з мови. Тому що все залежить від неї. Тому що, як сказано в Святому Письмі, на початку було Слово”.

Отже, інтертекст у мистецтві постмодернізму є основним способом побудови тексту і полягає в тому, що текст будується з цитат інших текстів. Лінгвістичні механізми інтертекстуальності полягають у відтворенні в тексті елементів ранніх текстів через цитування, алюзії, ремінісценції, прийом “текст у тексті”, повторювання образів (“вічні образи”), пародіювання, наслідування і т.д.

1. Кристева Ю. Избранные труды : Разрушение поэтики / Ю. Кристева ; пер. с фр. – М. : РОССПЕН, 2004. – 656 с.
2. Словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/myxj6.html>.
3. Głowiński M. O intertekstualności / M. Głowiński // Pamiętnik Literacki. – 1986. – S. 75–100.
4. Jastrzębska A. Tradycja w lekturze nieznawców / A. Jastrzębska // Tradycja współcześnie – repetycja czy innowacja? – 2012. – S. 163–170.

ENGLISHNESS

A PASSAGE TO INDIA

Курляк Анастасія,

V курс, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Бистров Я.В.,

кандидат філологічних наук, професор.

Незважаючи на давню зацікавленість англійським стилем життя, термін Englishness залишається відносно новим поняттям у сучасній гуманітарній науці. Саме тому в багатьох словниках відсутнє тлумачення цього поняття.

На основі дефініційного аналізу лексеми English у відомих словниках англійської мови встановлено її семантичні компоненти. Так, у словнику Oxford Living Dictionaries лексему Englishness визначено як “ознаку бути англійцем, або мати ознаки, що вважаються типовими для англійців” (the quality of being English or of having characteristics regarded as typically English; e.g. ‘a deep vein of Englishness runs through his work’ ‘he combined cultural Englishness with political cosmopolitanism’). Прикметник English як однокореневий корелят відповідного іменника наділений такими ж семантичними характеристиками: “має відношення до Англії або її людей чи мови” (relating to England or its people or language) [4].

Згідно із словниковим формулюванням з Longman Dictionary основними семантичними ознаками прикметника English є такі: “який стосується Англії та англійців” (relating to England or its people; e.g. *the English countryside under English law*); “який стосується мови, якою послуговуються в Британії, США, Австралії та інших країнах” (relating to the language used in Britain, the US, Australia, and some other countries; e.g. *English grammar*) [3, с.561].

Пол Кінгснорт, сучасний англійський письменник та мислитель, стверджує, що англійськість – це культурна самобутність (“Englishness is a cultural identity” [5]).

Соціальний антрополог Кейт Фокс визначає поняття “Englishness” так: “The important point ... is that Englishness is not a matter of birth, race, colour or creed; it is a mindset, an ethos, a behavioural “grammar” – a set of unwritten codes that might seem enigmatic...” [2, с.414] (“Важливим є те, що “англійськість” – це не питання про народження, расу, колір чи віросповідання; це світобачення, характер, поведінкова “граматика” – набір неписаних кодів, що можуть здаватися загадковими”) (переклад наш. – А.К.).

Узагальнивши дані визначення, можемо висновувати, що англійськість – це відмінні ознаки національного життя, які вважаються типовими та характерними для англійців та іноземців.

Аналіз ціннісного складника лінгвокультурного концепту ENGLISHNESS здійснювався з урахуванням дефініційного аналізу імені концепту на матеріалі роману Е.М. Форстера. Виок-

ремлено такі його концептуальні ознаки: ‘supremacy’, ‘domination’, ‘snobbery’, ‘puritanism’, ‘calloousness’, ‘distrust’, ‘superiority’, ‘selfishness’.

1. Концептуальна ознака **supremacy** виявляється у вищості однієї раси над іншою, зверхньому ставленні англійців до індійців: “*He has found out our dinner hour, that’s all, and chooses to interrupt us every time, in order to show his power*” [1, с.15]. “*You’re superior to them, anyway. Don’t forget that. You’re superior to everyone in India except one or two of the Ranis, and they’re on an equality*” [1, с.41].

2. Концептуальна ознака **behavior** виявляється у поведінці англійців як богів та безсердечному ставленні до індійців: “*At Chandrapore the Turtons were little gods; soon they would retire to suburban villa, and die exiled from glory*” [1: 28]. “*And Englishmen like posing as gods*” [1, с.50]. “*Why, the kindest thing one can do to a native is to let him die*” [1, с.27].

3. Концептуальна ознака **snobbery** є наслідком зневажливого ставлення англійців через відмову від звичних форм ввічливості: “*The inevitable snub – his bow ignored, his carriage taken*” [1, с.17]. “*I refuse to shake hands with any of the men [Indians], unless it has to be the Nawab Bahadur*” [1, с.41].

4. Концептуальна ознака **puritanism** виявляється у визнанні англійцями лише рівних собі: “*Indians are not allowed into the Chandrapore Club even as guests*” [1, с.23]. “*All invitations must proceed from heaven perhaps; perhaps it is futile for men to initiate their own unity, they do but widen the gulfs between them by the attempt... We must exclude someone from our gathering, or we shall be left with nothing*” [1, с.38]. “*Most Englishmen preferred their own kinswomen, who coming out in increasing numbers, made life on the home pattern yearly more possible*” [1, с.63].

5. Концептуальна ознака **distrust** виявляється у недовірі англійців до індійців лише через їхнє походження: “*Nothing’s private in India. Aziz knew that when he spoke out, so don’t you worry. He had some motive in what he said. My personal belief is that remark wasn’t true*” [1, с.33], “*...there is always something behind every remark he makes, always something...*” [1, с.33].

6. Концептуальна ознака **selfishness** виявляється в черствому ставленні англійців до інших: “*They both regretted the death, but they were middle-aged men, who had invested their emotions elsewhere, and outbursts of grief could not be expected from them over a slight acquaintance. It’s the only one’s own dead who matter*” [1, с.247].

Отже, ціннісний складник концепту **ENGLISHNESS** широко представлений у романі Е.М. Форстера “A Passage to India”. З опрацьованого вище мовного матеріалу бачимо, що у свідомості автора та вербальних репрезентантах лінгвокультурного концепту актуалізуються негативні характеристики англійців. В очах індійців англійці постають зверхніми, зневажливими, із прагненням домінувати над іншими, безсердечними та егоїстичними.

1. Forster E. M. A Passage to India / Forster E. M. – New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1952.
2. Fox K. Watching the English: The Hidden Rules of Behaviour / Kate Fox. – Hodder, 2004.
3. Longman Dictionary of Contemporary English [Fifth Edition]. – Pearson Longman, 2009. – 2082 p.
4. <https://en.oxforddictionaries.com/> – онлайн словник Oxford Living Dictionaries.
5. <https://www.opendemocracy.net/blog/ourkingdom-theme/paul-kingsnorth-1/2009/05/07/response-to-a-jigsaw-state-breaking-up-britain> – глобальна медіаплатформа.

-

Лецишин Тетяна,
IV курс, факультет філології.
Науковий керівник – Дерев’янка В.І.,
старший викладач.

Лінгвістичне поняття “неологізм”, або ж “лексична інновація”, що усвідомлюється як соціально-історична категорія, охоплює широке коло явищ на лексико-семантичному рівні мови, тому проблеми вивчення неології набувають особливої ваги у сучасному чеському мовному дискурсі.

Мова чеських засобів масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ століття зазнала істотних змін. Встановлення демократичного режиму, зміна економічної системи, потужний науково-технічний прогрес, численні міжмовні контакти, інформаційний вибух стали новими реаліями життя і спричинили перегляд і збагачення словникового фонду чеської мови, перерозподіл активної і пасивної лексики, демократизацію публіцистичного стилю і різноманітність норм мовленнєвої поведінки окремих соціальних груп. Саме тому поява значної кількості неологем – явище цілком закономірне. Зі вступом Чеської Республіки до складу Євросоюзу (1 травня 2004 року) з'явилася потреба у виникненні нових слів, тобто “єврослів” (чес. euroslo?enin) – складних слів з початковим компонентом *euro-* [1], які номінують нові явища та реалії дійсності, оскільки лексична система мови є найбільш гнучкою і динамічною порівняно з іншими підсистемами і активно реагує на різні екстралінгвальні чинники.

Чеські неологізми з першим компонентом *euro-* набули останнього часу такого поширення, що можна виокремлювати блоки їх функціонування, включаючи суспільно-політичну, або політологічну лексику, економічну та фінансову сфери вживання, але найцікавішим пластом є засоби масової інформації, які “вбирають” зміни у складі тематичних груп лексики, зміни в суспільному житті носіїв чеської мови, чому сприяють події глобального та локального масштабу. Перший компонент слів з *euro-* став словотворчим засобом у чеській мові, здебільшого в творенні композитів, включаючи гібридні композити та лексеми оказіонального характеру, і позначений високою частотою використання в різних стилях мовлення; часто поповнюються за рахунок запровадження і зближення з європейськими нормами і стандартами.

Сучасне життя цілком перенасичене “євро-наліпкою”, яка стосується усіх сфер людського буття. Такі слова, як *eurobrambor*, *eurotopení*, *eurovajíčky*, *eurobyt*, *eurojablko*, *eurookurka*, *eurovlak*, *europomeranč*, *eurotransport*, *europárky*, *euroverř* та ін. безпосередньо мають відношення до європейської високої якості, яка слугує взірцем в усьому світі, але в багатьох випадках такі лексеми, переважно оказіонального характеру, вживаються в публіцистичному стилі для створення емоційно-експресивного ефекту і не рідко набувають в контексті негативного забарвлення. Це можна яскраво побачити на прикладі слів *europivo* (пиво, що виробляється “народними гігантами” без специфічного смаку, колориту, аромату) та *eurookno*: “Údajná eurookna jsou nejspíš obyčejná dřevěná okna, a ještě špatná. Hřebíky v nich už zrezivěly a rezavá barva se šíří všude okolo” (Mladá fronta Dnes, 28.3.2003). Такі лексеми широко використовуються в текстах газетно-журнальної публіцистики та загалом в засобах масової інформації і таким чином репрезентують сучасний чеський лексикон. У текстах Чеського національного корпусу та у словниках: “Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě” 3.Сохової та Б.Поштолкової [9], “Nová slova v češtině. Slovník neologizmů” [5], “Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2” [6] слова, що належать до стилістично забарвленої лексики, легко знайти за позначкою *expr.* або *expr.* (z hlediska kritiky). Залежно від контексту, такі неологізми мають різні конотації і відтінки, які часто не збігаються з первинним значенням і по-різному (подекуди й комічно) прочитуються у засобах масової комунікації. Також великий пласт нової лексики становлять найменування осіб, які займають певні посади, виконують відповідні функції та мають певні повноваження в органах Євросоюзу. Сучасна лексика чеської мови широко представлена новими лексичними одиницями економічної, фінансової сфери. Лексичний склад, внутрішня будова та межі сучасної чеської економічної термінології є рухливими, відкритими, перебувають у постійному розвитку. Так, останнім часом, чеська мова засвоїла такі лексико-семантичних інновації: *eurovklad* (валютний вклад в євро), *euroúčet*, *eurodolar*, *eurobankovka* (купюра євровалюти), *eurocent*, *eurokoruna*, *euroekonomika*, *eurofond*, *eurokrize*, *europůjčka*, *eurotrh*. Запозичуючи англіцизми, чеська мова має здатність утворювати від них похідні деривати, використовуючи при цьому власне чеські словотворчі засоби. Такі слова в словнику неологізмів вживаються з позначкою <z angl.> і мають транскрипцію правильної вимови: *eurospeak* [-spík], *eurosummit* [-samit], *euroslang* [-sla-, -sle-], *euroland* [-en]. Ступінь адаптації чеських неологізмів іншомовного походження, запозичених переважно з англійської мови, залежить від хронологічного чинника: давніші запозичення адаптовано фонетично та графічно, вони також набули морфологічних ознак чеської мови (здатність відмінюватись, наявність формальних показників роду тощо), а найновіші запозичення часто зберігають дублетні правописні форми, не набувають здатності відмінюватись, тобто процес їх адаптації сьогодні ще не завершений.

Створення Європейського Союзу, економічні перетворення, суспільно-політичні процеси зумовили виникнення своєрідного євроінтеграційного дискурсу та динамічні оновлення лексичної системи мови, пов'язані не тільки з появою лексичних інновацій, тобто нових слів, зокрема неологізмів, словосполучень та виразів, і з процесами запозичення іншомовних елементів, але і зі змінами у семантиці слів, які давно функціонують у чеській мові. Сфера сучасних чеських ЗМІ засвідчує, що мова живе, еволюціонує, і чи не найпершою використовує нову лексику, відбиває загальну тенденцію розмовної мови – поширення в ній жаргонних, просторічних слів, віддзеркалюючи істотні зміни, що відбуваються у житті суспільства, розвитку нації, спричиняючи виникнення нових слів та термінів у мові. Якщо б не з'явилися у чеській мові новотвори, літературна мова остаточно завмерла б. І це природно, адже однією з основних функцій засобів масової інформації є інформативність, новизна. Отже, мова завжди в русі й потребує вивчення на сучасному етапі розвитку.

1. Ємчура Н. Р. Типологія неологізаційних процесів у лексиці сучасної чеської мови / Н. Р. Ємчура // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2012. – Вип. 19. – С. 44–52.
2. DN: databáze neologismů vytvořená a spravovaná oddělením současné lexikologie a lexikografie ÚJČ AV ČR, viz <http://www.lexiko.ujc.cas.cz/>.
3. Český národní korpus – ORAL2006. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2006. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>.
4. Jílková 2005a: H. Jílková, Eurosloženiny na cestě k eurojazyku. Časopis pro moderní filologii 87, 2005, č. 1, s. 1–9.
5. Martincová O. Nová slova v češtině. Slovník neologismů / Martincová O. – Praha : Academia, 1998.
6. Martincová O. Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2 / Martincová O. – Praha : Academia, 2004.

Магусєва Юлія,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Білас А.А.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мова молоді – це мова, якою спілкуються молоді люди, це дзеркало суспільства, культури. Молодіжний соціолект живий, постійно поповнюється новими лексичними засобами та змінюється. Молодіжний сленг – “це живий мовний нерв, який є надивовижу геніальним індикатором людського буття, настільки тонко і точно розкриває найдрібніші нюанси нашого переживання світу, його сприйняття і передачі . Актуалізація ненормативної лексики та інтересу до неї свідчить зовсім не про відсутність культури та грамотності, а про симптоматичні тектонічні рухи в культурному пласті... про недостатнє розуміння цього мовного феномена, про відсутність “культурного імунітету” щодо нього” [2, с.5].

Сленг – це різновид розмовної мови, яку суспільство оцінює як підкреслено неофіційну і яка характеризується динамічною зміною лексичного складу, що поповнюється за рахунок аргю, жаргонізмів, вульгаризмів, неологізмів. Основними ознаками сленгу є: швидкозмінність, підвладність моді, нестабільність, невизначеність. Без лексикографічної фіксації сленг приречений на зникнення, оскільки сленгові номінації швидко з'являються і так само швидко зникають. Це доводить актуальність і доконечну потребу теоретичного й лексикографічного опрацювання сленгу, який останнім часом став одним з основних засобів спілкування молоді [3, с.32].

Молодь, що росте і розвивається, переживає внутрішню фізіологічну революцію, пізнає світ і шукає своє місце у ньому, дистанціюється від світу дорослих, від батьків як моделей для створення власної ідентичності не тільки через поведінку, одяг, манеру спілкування, а й специфічну лексику та фразеологію. Мова усвідомлюється і використовується як засіб самоствердження, у зв'язку з чим спостерігається тенденція до використання незвичайних, колоритних слів. Психологічною основою появи молодіжних жаргонних слів є споконвічне прагнення молоді підкреслити свою дорослість, незалежність і нестандартність у поведінці та судженнях [1].

Французьке молодіжне мовлення – це складний соціолінгвальний феномен, який є ієрархічно організованим комунікативним континуумом діалектних, соціолектних та медіалектних взаємодій мовців, об'єднаних спільним віком, мовно-культурними правилами поведінки, притаманними певній молодіжній культурі, а також спільною культурою добору комунікативних стратегій і тактик.

Французьке молодіжне мовлення розглядається як соціолект, який функціонує в процесі комунікації визначеної вікової категорії носіїв французької мови і характеризується переважанням зниженої емоційно-оціночної лексики.

Причину виникнення такого поняття як “молодіжне мовлення” вбачаємо в історії появи та визначення молоді як однієї з ланок французького суспільства. Поняття “молодь” у французькому суспільстві існувало не завжди. Його починають використовувати в кінці 17-го – на початку 18-го століття. Молодіжне мовлення виникає часто як протест проти словесних штампів, одноманітності повсякденного мовлення, а також як бажання бути оригінальним, незалежним, неповторним. Молодіжне мовлення відрізняється підвищеною емоційністю та наявністю суб'єктивних моментів. Молодь робить молодіжне мовлення елементом поп-культури, престижним і необхідним для самовираження. Французьке молодіжне мовлення, яке є важливою складовою частиною цікавої і складної проблеми соціальної суперечності, цікавить останні десятиліття багатьох французьких та зарубіжних дослідників. В першу чергу слід назвати роботи А.Буає, Д.Франсуа-Жежер, Ж.-П.Гудайє, М.Сурдо, Е.Ліюжє, Л.-Ж.Кальве, Ж.Бенсімон-Шукрун. Цим пояснюється актуальність теми статті.

Значний вплив на утворення лексики молодіжного мовлення має мова арго, а особливо найпоширеніший її різновид – верлан. За походженням, це код, секретна мова, яку використовують лише посвячені за різноманітних причин: приналежність до угруповання, незрозумілість для інших. Верлан – це гра з мовленням, яка функціонує як певне кодування стандартної французької мови. Кодування полягає у зміні складів у слові [4, с.8].

Не дивлячись на те, що верлан, в першу чергу, – це арго передмістя, банд, він все-таки проникає в мовлення всієї французької молоді і навіть суспільства в цілому. Все більше людей знають про його існування; багато молодих людей використовують це кодування під час спілкування. Учні коледжів користуються верланом, щоб показати свій зв'язок з культурою передмістя, яка на сьогоднішній день здається найбільш живою та найпривабливішою для молоді [5, с.18].

Таким чином, французьке молодіжне мовлення сприяє самовираженню, розкриттю індивідуальності, незалежності думок та суджень. Мова молоді-це своєрідний протест, який веде до створення сучасної, специфічної, багатогранної мови.

1. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С. І. Головащук. – К. : Рідна мова, 2000. – 351 с.
2. Словник сучасного українського сленгу / [упоряд. Т. М. Кондратюк]. – Х. : Фоліо, 2006. – 350 с.
3. Шумейко А. Сучасний український сленг: конотативний аналіз / А. Шумейко // Дивослово. – 2011. – С. 31–34.
4. Messili Z. Langage et exclusion. La langue des cités en France [Електронний ресурс] / Z. Messili, H. Ben Aziza. – Cahiers de la Méditerranée, 2006. – Режим доступу : <http://cdlm.revues.org/index729.html>.
5. Méla V. Verlan 2000 / Vivienne Méla // Langue française. – 1997. – № 114. – P. 16–34.

Мисюк Богдан, Соломка Андрій,
II курс, факультет філології.
Науковий керівник – Марчук Г.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Лексичний склад української мови можна класифікувати за належністю до певного функціонального стилю (розмовного, наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, художнього, конфесійного, епістолярного). Проте така класифікація із розвитком мови стає більш “розми-

тою”, оскільки спостерігається процес взаємопроникнення лексики одних мовних стилів в інші. Найбільш “гнучким” із них в даному контексті є публіцистичний. Він функціонує у текстах засобів масової інформації, тому даний стиль володіє такими ознаками: точність, послідовність і логічність викладу, експресивність [1].

Особливість публіцистичного стилю полягає у тому, що він є своєрідним полем синтезу лексики інших стилів. Тобто у текстах друкованих ЗМІ ми можемо зустріти лексику офіційно-ділового, наукового, художнього, розмовного функціональних стилів. Останній функціонує у так званій повсякденній культурі. Та що ж означає термін “повсякденна культура”? Говорячи про мовну діяльність людини у суспільстві, потрібно розуміти, що вона поділяється на спеціалізовану та повсякденно-побутову. До спеціалізованої належить лексика, яку можна класифікувати за приналежністю до певного виду діяльності на економічну, політичну, науково-освітню та ін. Тобто це та лексика, яка характеризує поле діяльності індивіда у суспільстві. А лексика повсякденної культури є складником повсякденно-побутової діяльності людини і основою розмовного стилю [2].

Функціонування такої лексики у текстах українських друкованих ЗМІ привертала увагу дослідників ще на початку ХХ ст. Цій темі присвятили деякі свої праці І.Франко, Б.Грінченко, І.Нечуй-Левицький, Л.Мартович та ін. В останні роки дослідження функціонування розмовної лексики у періодичних друкованих виданнях досить сильно активізувалися. Це зумовлено недостатньою вивченістю даного явища та суспільно-історичним інтересом (адже дослідження такої лексики дозволяє побачити зміни, які відбувалися у суспільстві в досліджуваній період).

Як пояснити функціонування лексики повсякденної культури у друкованих ЗМІ? По-перше, використання даної лексикології додає експресивності журналістському тексту, що допомагає читачу краще зрозуміти позицію автора, заглибитися в суть написаного. По-друге, розмовна лексика робить журналістський текст зрозумілішим для масового читача, полегшує його сприйняття (відповідно у вузькоспеціалізованих виданнях, які спрямовані на читачів, об’єднаних певною професійною діяльністю, така лексика використовується рідше або взагалі не використовується). По-третє, дозволяє точно передати мову людини, у якої журналіст брав інтерв’ю.

Функціонування мовних знаків повсякденної культури у західноукраїнських друкованих ЗМІ (зокрема у періодичних виданнях Івано-Франківської області), на жаль, не досліджується в науковій літературі. А така лексика у місцевих газетах чи журналах зустрічається досить часто і проявляється здебільшого в іменникових чи дієслівних формах, застосовується у заголовках чи при передачі прямої мови: *Вояж до “Іллічів”* (“Західний кур’єр”, 30.03.17) (мається на увазі ФК “Іллічівець-2”); – *Поїхали до Чехії, заробили **пару рублів*** (“Західний кур’єр”, 30.03.17); – *Ті кімнати, де нібито “до стелі” лежить **бабло*** (“Репортер”, 30.03.17). Є випадки, коли журналісти подають фразеологізми чи цілі фразеологічні звороти, які часто зустрічаються у мові повсякденної культури (навіть такі, що за фонетичною будовою співвідносні з російською лексикою): *Кілька тих, про яких кажуть “**як не найвся, то не налижешся**”* (“Галицький кореспондент”, 06.04.17); *Але й “**розтікатися мислю по дереву**” теж не варто* (“Галицький кореспондент”, 06.04.17). Досить часто у текстах подаються скорочення професій: *Командир “**госпітальєрів**” зустрілася з **медиками*** (“Галичина”, 23.03.17). Їх теж можна віднести до лексики повсякденної культури, адже в текстах офіційних документів такі скорочення не допускаються (наприклад: медик – медичний працівник, приватник – приватний підприємець та ін.). Однак такі скорочення ввійшли у мовний вжиток досить давно і стали звичними, дехто, можливо, навіть не згадає повної назви професії, оскільки звик до “скороченої версії”. Бувають випадки, коли журналіст досягає експресивності за допомогою зневажливої, лайливої лексики (т. зв. просторічної лексики): *Хоча у тверезих головах одразу виникло запитання: а що такого цінного для порівняно далекого від нас “**лугандона**” можна передавати з Івано-Франківська?* (“Галичина”, 23.03.17). Інколи під час інтерв’ю журналіст намагається розмовляти “мовою гостя”, щоб він став більш говірким, почував себе комфортніше: – *Зараз дуже популярними стали художні книжки із гастрономічно-квітковими назвами. Ви їх називаєте “**мі-мі-мішними**” книжками* (“Західний кур’єр”, 06.04.17). Ну і, звичайно, досить часто журналісти вживають у своїх матеріалах діалект або територіально марковані лексикалізовані одиниці. Подібну лексику у текстах друкованих івано-франківських ЗМІ можна зустріти досить часто: – *Першими в місті почали організувати*

фото-сушки (це коли **знимки** вішають на шнурку, і кожен може зняти собі чи причепити свою), а ще літературні й мистецькі акції (“Репортер”, 30.03.17); – *Та ж ми живемо поруч, фіртка біля фіртки, ну як так можна жити?!* (“Галицький кореспондент”, 06.04.17).

Отже, мовні знаки повсякденної культури мають важливе значення у друкованих ЗМІ, оскільки вони не просто допомагають читачеві краще сприйняти текст, а журналістові – точно передати пряму мову інтерв’юваного разом з експресивністю висловленого, але дозволяють прослідкувати за мовними тенденціями у пресі певного регіону, пов’язаних із змінами у суспільстві. Тому мова преси – це багатий матеріал для досліджень мовознавців, соціологів, істориків та інших науковців, який дозволяє відтворити цілісну картину мовних, соціальних і політичних процесів, які відбувалися у суспільстві в той чи інший період історії. Знаки повсякденної культури у пресі дають уявлення про мовні особливості окремої особи чи регіону, в якому виходить газета або журнал, про загальні суспільні тенденції. Саме тому дане явище спонукає багатьох науковців до дослідження мовних явищ у текстах друкованих ЗМІ.

1. Шарманова Н. М. Мова професійного спілкування : навчальний посібник / Шарманова Н. М. – 2-е вид., стереотип. – Кривий Ріг : КНУ, 2014. – 57 с.
2. Шаповалова Г. Основні тенденції лексичного розвитку мови сучасних українських друкованих ЗМІ / Шаповалова Г. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологічна. – Ужгород, 2002. – Вип. 6. – С. 141–146.

Мисюга Леся,
IV курс, факультет філології.
Науковий керівник – Лазарович О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

На межі тисячоліть лінгвістична антропоцентрична парадигма збагатилася новими напрямками. До них, зокрема, належить когнітивна лінгвістика, яка підносить на новий щабель наукового пізнання успадковану від логіки, філософії, психології та попередніх етапів розвитку мовознавства проблему зв’язків між мовою та мисленням. У центрі пріоритетних досліджень представників когнітивної лінгвістики залишаються важливі проблеми, що вже стали традиційними для мовознавства: структура мовної свідомості, форми репрезентації знань, співвідношення логічної, мовної та концептуальної картин світу, картина світу та модель світу. Ці питання глибоко висвітлені у працях Н.Д. Арутюнової, А. Вежбицької, В.М. Телії, В.Г. Гака, Ю.М. Караулова, Ж.П. Соколовської, Л.П. Іванової, О.В. Тищенко та інших. Разом із тим на перший план мовознавчого пошуку в останні десятиліття висуваються когнітивна семантика, когнітивні категорії, когнітивна парадигма, когнітивні стратегії, когнітивні моделі.

Центральне місце в сучасній парадигмі когнітивної лінгвістики посідають концепт і концептосфера – лінгвоментальні феномени, осмисленню яких присвячено праці Д.С. Лихачова, Ю.С. Степанова, Т.В. Радзівської, А.Д. Белової, І.О. Голубовської та багатьох інших вчених. Нині активно ведуться дослідження як окремих концептів – “доля”, “сумління”, “совість” (Т.В. Радзівська), “кохання”, “щастя” (С.Г. Воркачов), “обов’язок” (Т.В. Булигіна), “істина” (В.А. Лукін), “простір” (О. Забуранна), “дорога” (О.О. Іпполітов) тощо, так і цілісних конгломератів концептів – концептосфер. Розглядаємо концепт як ментально-психологічний комплекс, оперативно-змістовну одиницю пам’яті концептуальної системи, яка позначена лінгвокультурною специфікою і яка характеризує носіїв певної культури.

Проведене зіставлення лексики поезії представників польської літератури, зокрема М. Павліковської-Ясножевської, Віслави Шимборської та Казимири Іллакович, а також представників української літератури – Лесі Українки, Олени Теліги та Ліни Костенко (з метою встановлення засобів реалізації концепту “кохана людина”), дало змогу розкрити спільні та відмінні риси індивідуальних концептів, які знаходять втілення в лексичній організації поезії. Аналіз складу лексико-семантичних парадигм, а також лінгвістичних засобів, які формують досліджуваний концепт, а саме метафор, символів, порівняльних зворотів тощо, показав, що лексична реаліза-

ція концепту у творчості поетів польської та української літератур представлена, як правило, по-різному, хоча є й багато спільних рис у відтворенні досліджуваного концепту. Так, наявність концептуальних структурних метафор у відтворенні душевних переживань у М. Павліковської-Ясножевської включає в себе уподібнення кохання природним явищам: воді, світлу, повітрю. Наявність таких структурних метафор є визначальною рисою ідіостилу письменниці. У складі лексичних парадигм при відтворенні концепту “кохана людина” переважають антиномії “щастя” – “нещастя”, “кохання” – “байдужість”, а також лексико-семантичні парадигми “доля”, “природа”, “зовнішність” тощо. Дані лексичні парадигми є характерними для поезії представників як польської, так і української літератур.

Спільними рисами у відтворенні концепту “кохана людина” в польській та українській мовах на матеріалі досліджуваної поезії є вживання особового займенника *Tu* і *Vi* у звертанні до коханої людини через написання його з великої літери, незважаючи на те, у якому відмінку цей займенник вживається: *Dni zużone jak tuły wloką się po wybojach. W żaluzje pukają kanikuly... Upał przyszedł z ogrodu i zamieszkał w pokojach. Ach, jak pragnę Twego serca z lodu...* (М. Павліковська-Ясножевська) чи *Не знаю, чи побачу Вас, чи ні... Я думаю про Вас. Я знаю, що Ви є...* (Ліна Костенко). Спільною концептуальною рисою у двох поетес є поняття туги, страждання, а також возвеличення чоловіка, що відображено у поезії за допомогою порівнянь: Марія Павліковська-Ясножевська порівнює кохану людину з африканським божеством, тоді, як Ліна Костенко – з індуським божеством. Що стосується поезії В. Шимборської та Лесі Українки, то спільною рисою у відтворенні концепту “кохана людина” є наявність образу-символу квітки, зокрема троянди, яка символізує фізичну красу і привабливість чоловіка. Щоправда, у Лесі Українки постає дещо іншим символ троянди у відтворенні концепту душевних переживань, а саме “зов’яла троянда”, що символізує “зів’ялість”, “старіння” і, у свою чергу, створює антиномію “молодість” – “зів’ялість”, де авторські симпатії на боці “молодості” саме у Віслави Шимборської, тоді, як Леся Українка акцентує увагу на метафорі “зів’ялий” – “старий”: *Твої листи завжди пахнуть зов’ялими трояндами, ти, мій бідний, зів’ялий квіте!..*

У реалізації концепту “кохана людина” у Віслави Шимборської одну з головних ролей виконує лексико-семантична парадигма “природа”, “краса”, “щастя”, а у Лесі Українки – “природа”, “краса”, “страждання”. Відмінною рисою у реалізації концепту “кохана людина” у поезії Віслави Шимборської, Олени Теліги, Лесі Українки, Казимири Іллакович у порівнянні з поезією Марії Павліковської-Ясножевської та Ліни Костенко є те, що дві останні звертаються до чоловіка на “Ви” з метою возвеличення коханої людини та вияву пошани до неї. Якщо взяти до уваги засоби реалізації концепту коханої людини в творчості Лесі Українки, слід зауважити, що джерелом символічної образності є “релігія”. У поезії Лесі Українки домінуючим символом є хрест, що вказує на неминучість страждань. Саме через цей символ поетеса визначає життя ліричного героя. Таке трактування життя через символ хреста є характерним тільки для поезії Лесі Українки і відрізняє її від інших письменників.

Зіставний аналіз лексики показав нам індивідуальну системну організацію в поезії, дав можливість описати досліджуваний концепт, визначити особливості поетичної картини світу поетів і виокремити спільні та відмінні риси засобів реалізації концепту “кохана людина”. Дослідивши концепт “кохана людина” у польській та українській поезії, ми виділили ряд авторських індивідуальних специфічних ознак, які лягли в основу формування даного концепту: у М. Павліковської-Ясножевської концептуальною рисою виступає поняття коханої людини як божества, океану, ворога, радості: *Usta twoje: ocean rozowy, Spojrzenie: fala wzburzona. A twoje szerokie ramiona: Pas ratunkowy...*; у В. Шимборської кохана людина – це квітка троянда, вода, смуток; у К. Іллакович – щастя, радість, страх, жертвність.

В українській поезії ми виокремили такі концептуальні ознаки: у Лесі Українки кохана людина – Бог (Ісус Христос), зів’яла квітка, загублений світ, друг, високий та міцний дуб, смуток; у О. Теліги – лицар, воїн, захисник, герой, ідеал; у Л. Костенко кохана людина – це вогонь, сон, уява, чужа людина, найрідніша людина, сонце, божество, щастя.

Аналізуючи концепт “кохана людина” в польській та українській поезії, головну увагу було зосереджено не тільки на окремі лексеми, поняття, ознаки, граматичні категорії, а й на символи, концептуальні метафори, лексичні парадигми, які лягли в основу формування цього концепту.

1. Вальчук Г. В. Мовне втілення концепту “Європейська інтеграція”: семантико-конгнітивний аспект : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 – Германські мови / Г.В. Вальчук. – К., 2003. – 19 с.
2. Голобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту / К. Ю. Голобородько // Лінгвістика : зб. наук. праць. – Луганськ, 2003. – Вип. 1. – С. 16–21.
3. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 2006. – № 2/3. – С. 111–117.
4. Czajkowski B. Antologia poezji polskiej na ojczyźnie / B. Czajkowski. – Warszawa, 2002. – 630 s.

Нірода Марта,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Чобанюк В.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У багатому поетичному доробку Івана Федоровича Гнатюка значну частину займають сонети. В усіх збірках поета, крім “Вибрані вірші та поеми”, надруковано понад 200 сонетів, у тому числі й цикли та вінки сонетів.

– сонетарна спадщина І.Гнатюка, на прикладі вінків сонетів “Нива життя”, “Пізнання світу”, циклу сонетів “Колюче плетиво дротів”.
е образні, філософські та версифікаційні параметри сонетів автора. – з’ясувати особливості окресленого нами сонетного доробку як оригінального вияву образного мислення І.Гнатюка.

Як сонетяр, Іван Гнатюк дебютував у збірці “Калина” (1966 р.) класичними вінками сонетів “Нива життя” і “Пізнання світу”. Магістрал у “Ниві життя” стоїть канонічно – на 15 місці, у “Пізнанні світу” – перенесений на початок твору [1]. Основоположні стрижні цих вінків сонетів – проголошення вибору свого творчого шляху і постійне стремління до досягнення вершини кінцевої мети життя – чесному служінню Україні. Відмінність між цими вінками сонетів у тому, що магістрал і наступні частини “Пізнання світу” написані суцільною 14-рядковою строфою. Є також різниця у системі римування. Загалом же логічно й ідейно-тематично обидва вінки сонетів, як і їх магістриали, продовжують і розвивають один одного. Ці філософські твори – найприкметніші досягнення поета на ниві сонетярства. Знаменно, що створені вони на першому етапі творчої дороги митця.

У 1980 році в збірці “Нове літочислення” І.Гнатюка вміщено 10 сонетів циклу “Колюче плетиво дротів” [2]. Цей цикл сонетів продовжує в’язничну тему, до якої звертались І.Франко, Б.Кравців, М.Орест. Автор глибоко і болісно змальовує життя в’язнів у більшовицьких концтаборах. “Колюче плетиво дротів” та інші сонети колимської тематики сприймаються, насамперед, як судовий акт звинувачення нелюдській системі, підписаний усім табірним людом. Водночас – це непереборний гімн життю, величальна пісня нескореному духу народу, утвердження краси любові, як найвищої естетичної цінності людини.

Найбільш вражаючими є сонети, в яких відтворено жорстокі умови концтабірного життя: “Карцер”, “Хтось за стінкою в камері...”, “Безсоння”, “Як вутлий човен...” (збірка “Нове літочислення”), “Аляскітово”, “Каторжанка”, “Колима”, “Тракт”, “Дивлюсь на небо сіре...”, “Гробниця” та ін. У цих творах крізь призму страждання поета “висвітлено страдницький підневільний шлях народу України, його нескорений дух і порив до волі” [4]. Центральною темою збірки є в’язничні будні, а також, кохання і туга за рідною домівкою, водночас прагнення чину, діяльнісного життя.

Багатство мотивів табірних сонетів І.Гнатюка доповнюють любов і тривога за кохану, муки чекання й подеколи ревнощів, надія на взаємність і постійність почуттів обраниці – як у любовній ліриці всіх поетів світу, от хіба що “колюче плетиво дротів” замість трояндових колічок цілком справжнє, а не метафоричне. Однак увесь каторжанський сонетарій І.Гнатюка цінний саме як декларація громадянської непокори (“Україна”: “Кати її вже, певно, й розп’яли, / І тільки Бог те відає, коли / Вона в сто перше зійде з перехрестя”) і як свідчення “упертої зятятості” ліричного героя, вияв крамольного – бо в радянський матеріалістичний час недопусти-

мого – християнсько-екзистенціалістського світогляду: “І лиш того не відають кати, / Що можуть тільки тіло розп’ясти, / Але не дух – субстанцію незриму” (“Дух”).

Переважає більшість Гнатюкових сонетів – класичні за формою: він суворо дотримується строфічної будови (2 катрени + 2 терцети), кількості рим та порядку римування (у катренах дві рими по двічі – охопна або перехресна, у терцетах три рими по двічі – *ааб ввб*); небагато відступів і в стилістиці чи синтаксичній будові (зрідка – переноси та інверсія). Водночас поет експериментує з формою сонета, репрезентуючи усічений сонет (один катрен і два терцети), який називають “безголовим” сонетом (“Відгомін життя”, “Пісня польоту”).

Отже, своїм табірним сонетарієм І.Гнатюк представляє продовження традиції 30-х років у повоєнний час (кінець 1940-х – 1950-ті). Поет акумулює в сонетах фольклорну (молитва, плач-голосіння) і класичну поетичну традицію. Будучи вільним від пут офіційного ідеологічного дискурсу, І. Гнатюк сміливо виводить на широкий загальний тематичний і проблематичний, пов’язаний з масовими злочинами сталінської тиранії, з націоналістичним рухом опору [3].

1. Гнатюк І. Ф. Калина / Гнатюк І. Ф. – К. : Молодь, 1966. – 64 с.
2. Гнатюк І. Ф. Нове літочислення / Гнатюк І. Ф. – К. : Радянський письменник, 1990. – 200 с.
3. Колошук Н. Г. Сонет вагомий, як стилет: табірні лірика І. Гнатюка та І. Світличного в контексті української сонетної традиції / Колошук Н. Г. – Луцьк : Волинь філологічна, 2013. – 14 с. – (Мова і вірш ; вип. 16).
4. Савчук-Колодйчук О. В. Іван Гнатюк. Літературний портрет / Савчук-Колодйчук О. В. – Тернопіль : 2001. – 120 с.

Прунько Ірина,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Шкурашівська Л.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мова як абстрактна знакова система, що вибудована на дискретному принципі, складається із різних рівнів, які перебувають у певній ієрархічній залежності. Розглянемо синтаксичний рівень і його особливості у вживанні офіційно-ділового стилю. Дана проблема є актуальною, оскільки синтаксис французької мови являє собою складну мовну структуру з багатьма винятками та нюансами. Більшість дослідників (Є.А. Ножин, А.А. Мигачов, Г.Г. Хазагеро, О. Ребул, А. Мілон) дотримуються думки, що це надзвичайно важливі мовні параметри, оскільки специфіка публічних промов, їх стильові особливості, найбільш яскраво відображаються в їх синтаксичному ладі.

На синтаксичному рівні точність, нейтральність та стандартизованість даного стилю забезпечується прямим порядком слів та перевагою складних конструкцій над простими. У синтаксичному відношенні тексти політичних промов характеризуються великою спаяністю. Це досягається різними видами зв’язку між реченнями, строфами, фрагментами речення [1, с.330]. Публічна мова має великий потенціал для реалізації прагматичної спрямованості як за рахунок змісту, так і за рахунок форми. Говорячи про форму, перш за все необхідно відзначити синтаксичні фігури, які знаходять регулярне застосування в промовах політиків різних історичних епох.

Синтаксичний паралелізм, побудований анафоричним повтором частин складного речення, самостійних речень, навіть цілих абзаців – одна з найбільш частотних фігур в політичних промовах. Такі фігури створюють своєрідний синтаксичний ритм, особливий емоційний натиск. “Сприяючи ритмуванню прози, вони роблять мову не тільки ясною, але і красивою” [3, с.105].

У політичній промові вживаються також кільцеві повтори, коли речення утворюють свого роду кільце, початкова і кінцева частина яких повністю або частково повторюються. Кільце описує не тільки стан мовця, а й об’єктивний світ – матеріальний або ментальний. У всіх випадках воно передає пріоритет певних думок та ідей політика [4, с.62].

Відносно новий прийом (фіксується в мові з кінця 19 століття) – парцеляція. Парцеляцією називають розчленування висловлювання на два або декілька інтонаційно відокремлених відрізка. Тим самим пауза кінця речення вклинюється в речення і розбиває його на частини. Виникає так зване рубане речення. Парцеляції, з'єднуючись з еліпсисом (пропуск членів речення, зазвичай головних, частіше присудка) створюють враження швидкості, енергійності, здатної передати і темперамент політика, і об'єктивну швидкість протікання подій. Наприклад: “Un Français sur six vit un lien charnel avec l'Algérie, qu'il en soit originaire d'avant ou d'après l'indépendance. Ce sont des millions de personnes. Première, deuxième, troisième génération de repatriés. Première, deuxième, troisième génération d'immigrés” [4, с.62].

Французька політична промова є промовою з відносно складною синтаксичною структурою. Для передачі повідомлення слухачам оратор членує промову на одиниці, відповідні до елементарних актів комунікації. Такою одиницею є речення. В результаті використання різних комунікативних типів речень промова набуває різних видів впливу, з'являється мовленнєва дія, спрямована на те, щоб викликати необхідну реакцію з боку слухачів.

Сильним засобом афективного синтаксису в публічних промовах є окличні речення. Вони служать вираженню емоційно-оціночного ставлення політичного діяча до різних подій і фактів суспільного життя. Мета емоційних вигуків – привернути увагу до певної ідеї, висловити своє ставлення до неї, закликати слухачів розділити це відношення [4, с.62]. Наприклад: “La France a perdu une bataille, mais la France n'a pas perdu la guerre!” (Charles de Gaulle).

Синтаксис політичної публічної промови – складне утворювально-різноманітне чергування, змішування, взаємопроникнення елементів книжкової та розмовної мови [2, с.29]. Характерна риса сучасної політичної публічної мови – її розмовний характер. На синтаксичному рівні це проявляється в скороченні довжини речення, збільшенні кількості простих речень, вживанні видільних конструкцій. Найбільш частотною видільною конструкцією в публічних промовах є конструкція *c'est... qui (que)*, яка служить для виділення в сегмент будь-якого елемента речення шляхом його відокремлення від решти. При сегментації будь-який член речення відділяється від нього і виноситься в початок або кінець речення. При цьому слово, яке сегментується, потрібно замінити відповідним займенником у реченні. Це сильний засіб логічного і емоційного виділення і підкреслення ідей політика. Наприклад: “Cette bataille, la France va la mener avec fureur” (Charles de Gaulle).

Отже, вплив розмовної мови дуже яскраво проявляється на синтаксичному рівні (збільшення кількості простих речень, скорочення середньої довжини речення, висока поширеність сегментації, видільних конструкцій і т.д.).

1. Гак В. Г. Теория и практика перевода / Гак В. Г., Григорьев Б. Б. – М. : Интеллект+, 1999. – 456 с.
2. Ножин Е. А. Проблемы теории публичной речи : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук / Ножин Е. А. – М., 1974. – 30 с.
3. Хазагеров Г. Г. Политическая риторика / Хазагеров Г. Г. – М. : Николо-Медиа, 2002. – 313 с.
4. Чекалина Т. В. О синтаксисе французской политической речи (на материале выступлений политиков Франции 18 – начала 21 вв.) / Т. В. Чекалина // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 76. – С. 61–64.

-

Стрельченко Іван,
IV курс, Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Ковальчук М.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Серед складних речень, у яких семантико-синтаксичні відношення між компонентами виявляють ознаки перехідності в межах наявних типів синтаксичного зв'язку, виділяються речення з відносно-репродуктивною семантикою. Існують погляди синтаксистів, які відносно-репродук-

тивними вважають безсполучникові складні речення, у яких друга частина має “вміщувальне значення” [1, с.346] або ж “коментуюче, роз’яснювальне значення” [6, с.189] і які є при цьому дещо відмінними від безсполучникових пояснювальних речень. Відповідно до інших синтаксичних концепцій, складні речення з відносно-репродуктивною семантикою визначаються як один з різновидів безсполучникових складних конструкцій з пояснювальними відношеннями [2, с.80].

Проведений нами аналіз наявних у публікаціях сучасної преси Коломиї складних речень з відносно-репродуктивною семантикою дає підстави кваліфікувати зв’язок між їх частинами як перехідний між паратаксистом і гіпотаксистом. З огляду на формат дослідження, серед різних структурно-семантичних типів складних речень з відносно-репродуктивною семантикою у пропонованій розвідці проаналізуємо конструкції з відносним займенником у ролі співвідносної синтаксеми. На сучасному етапі ці складні речення розглядаються серед сполучникових речень “неприслівного підрядного зв’язку” [3, с.201], у яких “займенник є засобом повторного відтворення у наступному компоненті предикативного центру препозитивного компонента” [4, с.527], і визначаються як “складнопідрядні відносно-репродуктивні речення” [5, с.593]. Однак семантико-синтаксична незумовленість дій в обох частинах відносно-репродуктивних речень не дозволяє однозначно кваліфікувати їх як структури з підрядним зв’язком.

Відносно-репродуктивна семантика в аналізованих конструкціях реалізується через відносну лексему, яка є спеціалізованим граматичним індексом – вона у постпозитивному компоненті обов’язково виступає сполучним словом з відповідною синтаксичною функцією:

*Тут проводять прийом усі фахівці, **що** неабияк зручно для коломиян (ДК).*

*28 червня 1996 року Верховна Рада України ухвалила історичний документ – Основний Закон нашої країни, **що** ознаменувало початок нової епохи в житті українського народу (ВГ).*

У наведених прикладах загальне відносно-репродуктивне значення складного речення реалізується за допомогою наявного у постпозитивному компоненті відносного займенника, який семантико-граматично співвідноситься з дією в препозитивному компоненті. При цьому співвідносна лексема, що граматично відтворює препозитивну ситуацію, у репродуктивному компоненті виконує функцію суб’єкта дії.

Поширеними у досліджуваних текстах є конструкції, у яких відносний займенник виконує функцію прямого чи непрямого об’єкта дії у постпозитивній частині. При цьому, якщо підрядні частини приєднуються прийменниково-займенниковими формами *від чого, через що, за що, з чого*, створюються “форми парадигми, в яких поширювальне значення супроводжується відтінком причини” [5, с.596]:

*Пам’ятаю, він був доброю людиною, **за що** й прозивався в батальйоні Добряком (ДК).*

*Любомир Глушков нагородив творчу молодь, **від чого** їх батькам навіть було важко висловити слова подяки (ВГ).*

*Вони мають великий талант, уміють грати найкращі композиції, **через що** вихованці Коломийської музичної школи №2 вважаються одними з найталановитіших дітей-музикантів Івано-Франківщини (ВГ).*

*За звичкою він відзначив найкращих вокалістів, танцюристів, **з чого** вихователі теж були задоволені (ДК).*

У деяких аналізованих поліпредикативних конструкціях репродуктивний компонент із співвідносним суб’єктом дії може знаходитись в інтерпозиції коментованої частини, вираженої у свою чергу складним реченням. У такому випадку відносний коментар, що реалізується через непрямий об’єкт інтерпозитивного компонента, спрямовується на обидві частини коментованого складного речення:

*Вона, виконуючи волю поміщиків, в 1763 році підтвердила універсал, **чим** було остаточно закріпачено селян Лівобережної України, та пожалувала економічними привілеями українське дворянство (ВГ).*

У реченнях такого типу на поширюване значення речення нашаровується відбиток наслідку, висновку.

Представлений аналіз складних речень з відносно-репродуктивною семантикою у статтях, інтерв’ю та замітках коломиїської місцевої преси дає підстави кваліфікувати їх як структури з недиференційованим типом синтаксичного зв’язку. Структурна і семантична вираженість пов-

нозначної співвідносної лексеми зумовлює тісний зв'язок між частинами аж до граматичної залежності, проте семантико-граматична співвіднесеність цієї лексеми з дією усього препозитивного компонента (а не з одним його елементом) не дає підстав кваліфікувати синтаксичний зв'язок відношення граматичного підпорядкування. В аналізованих структурах на репродуктивну семантику у відношеннях між компонентами можуть накладатися додаткові значення, притаманні як паратактичним, так і гіпотактичним, зокрема, двобічно-дворядним складним реченням.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ДК – газета “Дзеркало Коломиї”.

ВГ – газета “Вільний голос”.

1. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка / Н. С. Валгина. – 2-е изд. – М. : Высш. шк., 1978. – 439 с.
2. Дорошенко С. І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові / С. І. Дорошенко. – Х., 1980. – 152 с.
3. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови / М. У. Каранська. – К. : Либідь, 1995. – 312 с.
4. Русская грамматика : в 2 т. / под ред. Н. Шведовой. – К. : Наука, 1980. – Т. 2 : Синтаксис. – 760 с.
5. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання / І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
6. Хамзина Г. К. Об одном типе бессоюзных сложных предложений (К вопросу о пояснительной связи) / Г. К. Хамзина // Вопросы синтаксиса русского языка : сб. статей. – Ростов н/Д, 1971. – С. 185–193.

Тацакович Уляна,

У курс, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Ікалюк Л.М.,

кандидат філологічних наук, доцент.

Дж. Лакофф розрізняє просторові метафори як підвид концептуальних метафор поряд із онтологічними та структурними метафорами. Просторові метафори організують цілу систему концептів стосовно один одного. Вони надають концепту просторову орієнтацію “вверх – вниз”, “у центрі – на периферії”, “спереду – ззаду” (наприклад, ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я Є РУХОМ УГОРУ / ХВОРОБА І СМЕРТЬ Є РУХОМ УНИЗ) [3, с.195]. Недостатня увага до цього виду метафор спричинена їхньою надмірною базовістю та мимовільною актуалізацією, що не применшує, однак, їхнього значення для досліджень у галузі мовознавства і перекладу. У них теж закладений певний ментальний образ, який евокується під час вживання відповідного метафоричного виразу, що нерідко є важким для збереження та відтворення у перекладі.

Одним із способів відтворення ментального образу просторової метафори оригіналу є її заміна структурною метафорою. Наприклад, Пітер Волш із роману “Місіс Деллоуей” В.Вулф засинає на лавці у парку і бачить сон про самотнього мандрівника, котрому являються видіння жінок у різних персоніфікованих образах: “Such are the visions which ceaselessly float up, (...) often *overpowering the solitary traveller* and taking away from him the sense of the earth” [4, с.47]. Метафоричний вираз “visions overpower the solitary traveller” (“to overpower” – [ЗДОБУВАТИ ПЕРЕВАГУ НАД КИМОСЬ], [МАТИ БІЛЬШУ СИЛУ], [СТАВИТИ КОГОСЬ У ЗАЛЕЖНІСТЬ]) евокує просторову концептуальну метафору СИЛА ЧИ КОНТРОЛЬ Є РУХОМ УГОРУ, дозволяючи тим самим концептуалізувати контроль сили “зверху”.

Український, російський та італійський переклади вищенаведеного речення також дають можливість читачеві концептуалізувати силу, яка діє “згори”: “Ось такі видіння невпинно спливають, (...) часто *здолавши самотнього подорожнього* й забравши в нього пам'ять про рідну землю” [1, с.62]; “Вот какие видения непрестанно всплывают, (...) и часто *одолевают одинокого странника*, отбивая память о грешной земле” [2, с.93]; “Tali sono codeste visioni che incessante-

mente affiorano, (...) spesso *sopraffacendo il viandante solitario* e privandolo del senso della terra” [6, с.157]. Українське дієслово “долати” ([ПЕРЕСИЛЮВАТИ], [ПЕРЕБОРЮВАТИ]), російське “одолець” ([ПОБЕДИТЬ], [ОСИЛИТЬ В БОРЬБЕ]) та італійське “sopraffare” (що містить префікс “sopra” (“над”, “зверху”) та актуалізує такі базові семантичні риси значення, як [БРАТИ ВЕРХ], [ПЕРЕСИЛЮВАТИ]) дозволяють читачеві сконцептуалізувати видіння як незбагненну силу, що з’являється нізвідки і бере верх над самотнім мандрівником, знаходячись у сконструйованій сцені “над” ним.

Натомість французький переклад передбачає додаткову альтернативну концептуалізацію сцени читачем: “*Visions qui sans cesse flottent devant le réel, (...) s’emparent de lui [le promeneur solitaire], lui enlèvent le goût de la terre*” [5, с.56]. Периферичний елемент значення французького дієслова “s’emparer de qch”, що актуалізуватиметься у певному контексті – [РІЗКО ХАПАТИСЯ ЗА ЩОСЬ]. Як результат, в уяві французьких читачів поставатиме, перш за все, образ видінь, котрі “схоплюють” самотнього читача, немовби фізично торкаючись до нього. Варто зауважити, що в основі метафоричних виразів “видіння долають самотнього подорожнього”, “видення одолевають самотнього странника”, “visions overpower the solitary traveller”, “visioni sopraffanno il viandante solitario”, “visions s’emparent du promeneur solitaire”, окрім просторової метафори СИЛА Є РУХОМ УГОРУ, лежить структурна концептуальна метафора ЕМОЦІЙНИЙ ЕФЕКТ Є ФІЗИЧНИМ КОНТАКТОМ. Однак у французькому перекладі вона актуалізуватиметься найшвидше через більшу деталізованість метафоричного виразу. Дієслова “долати” чи “брати верх” не дозволяють дуже чітко сконструювати сцену, бо не уточнюють, як саме відбувається процес “подолання”, у той час як “хапають”, зазвичай, руками. До того ж, не всі французькі читачі будуть концептуалізувати силу “зверху”, адже “хапати” можна не обов’язково зверху, а й збоку. Для того, щоб французький читач сконструював сцену найбільш наближену до оригіналу, перекладачеві слід було вжити слово, яке б безпосередньо викликало ментальний образ сили “зверху”, як-от дієслово “maîtriser” ([ПІДКОРЮВАТИ БІЛЬШОЮ СИЛОЮ]) чи “vaincre” ([ЗДОБУВАТИ ПЕРЕВАГУ НАД], [ДОЛАТИ], [БУТИ НАД]).

Отже, застосовуючи інструментарій когнітивної лінгвістики, критики, теоретики та практики перекладу можуть по-новому оцінювати якість перекладу і, зіставляючи концептосфери автора й перекладача, помічати такі нюанси та огріхи, якими перекладачі легковажать.

1. Вулф В. Міссис Деллоуей / Вірджинія Вулф ; укр. пер. Тараса Бойка. – К. : Комумбук, 2016. – 207 с.
2. Вулф В. Миссис Дэллоуэй [Електронний ресурс] / Вірджинія Вулф ; рус. пер. Елены Суриц. – Режим доступу : <http://www.e-reading.club/book.php?book=12637>.
3. Lakoff G. The Metaphorical Structure of the Human Conceptual System / George Lakoff, Mark Johnson // Cognitive Science. – 1980. – № 4. – P. 195–208.
4. Woolf V. Mrs Dalloway [Електронний ресурс] / Virginia Woolf. – Режим доступу : [<http://gutenberg.net.au/ebooks02/0200991.txt>].
5. Woolf, V. Mrs Dalloway / Virginia Woolf // Traduction fr. – Режим доступу : https://www.ebooksgratuits.com/html/woolf_mrs_dalloway.html.
6. Woolf V. Mrs Dalloway [Електронний ресурс] / Virginia Woolf // Traduzione it. di Pier Francesco Paolini. – Режим доступу : <http://www.giuntialpunto.it/product/b0062zlcvi/libri-mrs-dalloway-ewnton-classici-virginia-woolf>.

Тинкалюк Надія,
II курс, Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Гловацька О.Л.,
викладач.

Фразеологічні одиниці здавна вважають однією зі специфічних рис кожної мови, адже, уміщуючи в собі велику силу експресії й емоційної наснаги, вони є яскравим виявом зображальних і естетичних якостей мови, надають їй образності, переконливості, краси та виразності. Найяскравіше своє виявлення фразеологізми знаходять у живому мовленні народу, як в усній,

так і в писемній його формах, свідченням чого є використання фразеологічного багатства мови у творах різних авторів. Специфіка функціонування фразеологізмів у мові українського народу, їх функціональне навантаження, зображувальні можливості постійно виступають об'єктом дослідження мовознавців.

Метою доповіді є з'ясування місця й ролі фразеологічних одиниць, виявлення специфіки їх функціонування у творах Всеволода Нестайка “Тореадори з Васюківки” та “Чарівні окуляри”.

У мові творів автора широко представлений набір фразеологічних одиниць різних тематичних груп, що охоплюють різноманітні сфери людської діяльності, міжособистісних стосунків тощо. Фразеологічні одиниці “позначають далеко не все пізнане людиною, а лише ті моменти, які з точки зору мовного колективу необхідно представити образно, емоційно, експресивно” [1, с.8]. Виразні семантико-стилістичні якості фразеологізмів – їх образність, картинність, жива внутрішня форма – відсвіжують мовлення, роблять його невимушеним, соковитим, містким, дотепно-влучним, що й приваблює майстрів художнього слова [6, с.250].

Серед дібраних фразеологізмів ми виділили такі групи:

1) Найрізноманітніші зіставлення людей із птахами та звірами побудовано тільки за природною подібністю: “Він щодня чистив зуби, робив зарядку і взагалі був свиня [1, с.80–81].

2) Характеристика поведінки: *нашорошити вуха* [1, с.17], *вискочити, як Пилип з конопель* [1, с.20], *роззявити рота* [1, с.22], *на душі коти шкребуться* [1, с.54], *держати хвоста бубликом* [1, с.62], *очі рогом лізуть* [1, с.74], *повісити носа* [1, с.164], *порвати пуна* [1, с.186], *наче з моста у воду* [1, с.210], *взяти себе в руки* [1, с.301], *аж у п'ятах холодно* [1, с.430], *дуба врізати* [1, с.21], *заціпеніти* [1, с.40], *ні пари з вуст* [2, с.56], *робити “носа”* [2, с.68].

3) Магічні особливості: “ – *Ти що там знову таке встроїв? Га? Кажуть, сатану якусь одкрив? Нечисту силу якусь фотографував... Ой, гляди, дограєшся... Заберуть тебе у приют, у лагер для неповнолітніх... Голови людям брехнею якоюсь морочиш...* ” [1, с.397].

4) Образно вмотивовані одиниці-ідіоми. Наприклад, *сонний, як муха* [1, с.72], *слова розбігаються, як таргани по припічку* [1, с.188], *міняв професії, як циган коні* [1, с.198], *поплив кролем, спінуючи ногами воду, як моторний човен* [1, с.220], *серце моє защеміло і заскиглило, як цуценя у темній коморі* [1, с.231], *манюпусінька, як горобиний ніс* [1, с.254], *скрекоче, як з кулеме-та* [1, с.355], *полохливий, як заєць* [1, с.378], *синій, як пуп* [1, с.483], *темно, як у горобину ніч* [2, с.31], *лисий, як коліно* [2, с.37].

5) Приказки, прислів'я: “*Найнявся – як продався*” [1, с.203–204], “*Їжа – джерело життя*”, “*Доти живеться, поки їсться й п'ється*”, “*Добре кушай і будеш, як бугай*” [1, с.493–494], “*Здоров'я – всьому голова*” [1, с.501].

6) Лайлива лексика: “ – *От знайдібіда, авантюрист шмаркатий! Ванькоо-о! Вилазь зараз же! Бо такого втру маку – тиждень чухатимешся! Вилазь, чуєш!*” [1, с.7], “ – *Ах ви ж гаспиди, іроди, анциболотники трикляті! Горіти вам у геєні огненній, богохульці сопливі! Щоб вас чиряки обсіли! Щоб ваші язики до зубів поприростали! Щоб вас гикавка напала! Щоб вас болячка із'їла! Щоб вас черва сточила! Щоб вам перекидатися у гробовій могилі! Щоб вам ні дна, ні покришки! Щоб...* ” [1, с.390].

Як засвідчує опрацьований матеріал, використані у творах Всеволода Нестайка фразеологічні одиниці ґрунтуються на світоглядних позиціях українців і часто асоціюються з певними народними уявленнями та досвідом. Зі структурного боку варто зазначити, що переважають фразеологічні одиниці, побудовані за структурою словосполучення, хоча поряд із ним автор активно використовує фразеологічні одиниці, побудовані за структурою речення. Поряд із традиційними фразеологічними одиницями у творах використано також прислів'я та приказки, уживання яких підпорядковане певному задуму: вони виступають джерелом народної моралі, засвідчують стійкі переконання, причому їх нагромадження створює певний колорит.

1. Нестайко В. Тореадори з Васюківки / Нестайко В. ; за ред. І. Малковича. – К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2004. – 544 с.
2. Нестайко В. Чарівні окуляри : Правдиво-фантаст. повість про надзвичайні пригоди київських школярів : для мол. і сер. шк. віку / Нестайко В. ; худож. А. Василенко. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 95 с. : іл.
3. Демський М. Українські фраземи і їх творення / М. Демський. – Львів, 1994. – 62 с.

4. Історія української мови : Лексика і фразеологія / за ред. В. М. Русанівського. – К. : Наук. думка, 1983. – 743 с.
5. Ужченко В. Д. Українська фразеологія : [навч. посіб. для філол. ф-тів ун-тів] / В. Д. Ужченко, Л. В. Авксентьев. – Х., 1990. – 167 с.
6. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : [навч. посіб.] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

Хоманчук Ольга,
III курс, факультет філології.
Науковий керівник – Марчук Н.В.,
кандидат політичних наук, викладач.

Кіно – найдемократичніше, наймасовіше з мистецтв, в той час як критика з давніх часів служить своєрідним мостом між читачем, глядачем і мистецтвом. Кіномистецтво покликане доносити до глядача інформацію про долі людей, про життя, про те, що оточує нас.

Згідно із Оксфордським словником англійської мови термін “критика” проходить від давньогрецького слова критікῆ, що означає “здатність судження”, тобто “розмірковувати про значення особи або речі” [3]. Кінокритика на основі теорії та історії кіно оцінює ідейно-художні якості фільмів, явищ кіномистецтва і аналізує кінопроцес, всередині якого кожен фільм, кожен творчий феномен знаходить своє місце і своє пояснення.

Кінокритика, як і будь-яка художня критика, – вид творчої діяльності, в якій розкривається особистість автора, його погляди на мистецтво, світогляд та смаки [6].

Кінокритики завжди звертають увагу на роботи режисерів, які, використовуючи кожен свої прийоми і засоби виразності, з допомогою візуального образу відображають те, що здається в кіно неможливим – світосприйняття персонажа, світ інстинктів, поезію і тому подібне.

Кінокритика в Україні не дуже популярна, що можна пояснити не високою, порівняно з ХХ століттям, продуктивністю власне українського якісного кінематографу. Також існує думка, що популярність аматорських кінорецензій і свобода слова в Інтернеті призвели до того, що професійні критики почали втрачати авторитет.

Критика кіно в Україні започатковувалась на основі творчого доробку режисерів О.Довженка і С.Параджанова. Значення творчості О.Довженка у ствердженні кіно як мистецтва, у вмінні мислити кінематографічно, у вмінні творити образну систему і власний стиль, у вмінні виразити світогляд свого народу.

С.Параджанов же показав світові український народ, красу та містичність українських традицій. Він збагнув, що в українців обряди, зокрема різдвяного циклу, мають естетично виразну й розмаїту форму. Параджанов прагнув не тільки екранізувати літературний твір, а й за його допомогою пробитися вглиб культури, до її джерел [5].

Широкий резонанс мали також фільми Михайла Белікова “Ніч коротка” та “Які ж були ми молоді”, “Каштанка” і “Відлюдько” Романа Балаяна, “Вавилон ХХ” Івана Миколайчука [1, с.350].

Фільми цих режисерів виконували саме ту роль, яку має виконувати кіно, а завдяки кінокритиці та її детальному розгляді кожного фрагменту фільмів виховувалися покоління поціновувачів кіно та режисерів.

Оцінюючи “Землю” С. Довженка, Іраклій Андронніков писав про сцену похорону Василя: “Несуть Василя сільською вулицею. І, як потоки в ріку, вливаються в неї все нові й нові люди, все нові й нові пісні. Несуть героя. Сучасний Гомер творить пісню сучасної “Іліади” [1]. Журнал “Екран” (Польща) в 1966 році опублікував рецензію: “Це один з найдивовижніших і найвитонченіших фільмів, які траплялося нам бачити протягом останніх років. Поетична повість на межі реальності і казки, дійсності і уяви, достовірності і фантазії... Уяві С.Параджанова, здається, немає меж. Червоні гілки дерев, геометрична композиція усередині корчми з нечисленним реквізитом на фоні білих стін, Палагна на коні під червоною парасолькою і з напіводягненими ногами, грубість похоронного ритуалу з обмиванням померлого тіла і сцена оргіастичних забав у фі-

налі... Параджанов відкриває у фольклорі, звичаях, обрядах самобутній культурний ритуал, в рамках якого дійсність реагує на турботу і трагедію особи” [7].

Що стосується більш сучасного кіномистецтва, з 2010 року відбувається поступове збільшення обсягів кіновиробництва в Україні. Завдяки розвитку технологій та зменшенню витрат значно збільшується кількість короткометражних фільмів. В український кінематограф прийшло нове покоління кіномитців. З’являються колективні проекти українських режисерів “Мудаки. Арабески”, “Україно, goodbye!”, “Вавилон’13” [2].

Для поціновувачів кіномистецтва можуть бути цікавими щорічні фестивалі кіно: “Відкрита ніч” і “Молодість” у Києві, “Одеський міжнародний кінофестиваль” в Одесі, “Wiz Art” у Львові, “Київський міжнародний фестиваль короткометражних фільмів” у Києві.

“Аргумент-Кіно” – проект каналу “1+1” – щотижнева програма про кіно, навігатор для телеглядача в сучасному кінематографічному світі.

“Аргумент-Кіно” – це спроба підняти “розповідь про кіно” до рівня аналітичного репортажу або науково-популярної розповіді [4].

Кожного випуску ведучий проекту Володимир Войтенко висвітлює актуальні кіноновини, інформує про знакові події світового та українського кінематографа, розповідає глядачам про найприкметніші кінотеатральні прем’єри тижня.

До студії Аргумент-Кіно часто приходять відомі українські актори, режисери, продюсери для того, щоб більше розповісти глядачеві про кінематографічний світ.

Також ведучий детально аналізує трейлери до стрічки та виказує свої очікування.

Володимир Войтенко розповідає про нагороди кінофільмів і режисерів, зачитує коментарі самих авторів стосовно їх робіт та акуратно вказує на, як на його думку, недоліки. Разом з гостями ведучий нерідко дискутує стосовно сучасного кінопроцесу та цікавиться думкою режисерів стосовно роботи їх колег.

Отже, можемо стверджувати, що “Аргумент-Кіно” – приклад кінокритики на українському телебаченні, програма, яка є корисним пізнавальним та аналітичним матеріалом для шанувальників кіномистецтва.

1. Брюховецька Л. І. Кіномистецтво / Лариса Брюховецька. – К. : Логос, 2011. – 391 с.
2. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті : [монографія] / Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. – К. : Фенікс, 2007. – 296 с.
3. Oxford English Dictionary: in 12 vol. (3rd ed.) / [chief ed. James Murray]. – London : Oxford University Press, 1963. – P. 216.
4. Аргумент Кіно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://1plus1.ua/ru/argument-kino>.
5. Брюховецька Л. І. Кіно як світогляд. Довженко і Параджанов [Електронний ресурс] / Лариса Брюховецька. – 2017. – Режим доступу : http://www.ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=319.
6. Першко А. Кінознавство [Електронний ресурс] / Алексей Першко. – 2011. – Режим доступу : http://kino-teatr.ua/uk/main/news_article/article_id/3117.phtml.

Шкірка Христина,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Пена Л.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Однією з основних ознак фразем вважають їх відтворюваність у процесі мовлення, через що вони набувають стійкості. Однак А.Григораш зазначає, що “образність мови, її стилістичні можливості доповнюються і збагачуються завдяки використанню стилістичних прийомів контекстуального перетворення фразеологічних зворотів” [2, с.56]. Л.Завгородня називає таку ваду газетної мови як стереотипізованість, адже “газетно-публіцистичний стиль відбиває дві протилежні тенденції – тяжіння до стереотипу (відтворення готових мовних формул, конструкцій) і прагнення до експресії з метою впливу на читача” [3, с.3]. Т.Копач називає такі прийоми оказіональних перетворень фразеологізмів, як вклинювання, субституція, нарощування, еліпсис,

контамінація, фразеологічна деривація і вважає властивостями фразеологічних одиниць роздільнооформленість, образну модельованість та гнучкість семантичної структури, які й дають змогу не лише пристосовувати їх до конкретної ситуації мовлення, а й модифікувати оцінний аспект семантики [4, с.248].

Серед фразеологізмів, які вживаються в тижневику “Галицький кореспондент”, модифіковані становлять особливу групу. Ідіому *тягнути віз* словник В.Д.Ужченка та Д.В.Ужченка трактує так: “Виконувати певний вид роботи, працювати в певній галузі” і при цьому подає як синонім фразему *тягнути лямку* [6, с.16], котра має таку примітку до тлумачень: “У всіх випадках вираз... свідчить про тяжку, виснажливу, часто тривалу роботу” [6, с.103]. Словник В.М.Білоноженко та ін. пояснює так: “Покірно миритися, погоджуватися з виконанням важкої або невдячної роботи, одноманітних обов’язків” [5, с.729]. Тобто можна сказати, що цей вираз має дещо негативну конотацію, яка конкретизується значеннями втомливої, марудної, нудної праці. Утім, у контексті речення: “Петро Шкутяк висловив переконання, що через ті чи інші політичні партії в політику прийдуть хлопці, які не будуть заради власної наживи кудись *тягнути свій віз*, а будуть йти в одному напрямку” [1, с.35 (519), 2], через аллозитивні натяки тут прочитується ще й інше значення, яке ґрунтується на виникненні асоціацій із відомою байкою І.Крилова про лебедя, рака, щуку та іншою фразеологічною одиницею, що виникла на цьому літературному ґрунті. Суть її в тому, що кожен із героїв тягнув у свою сторону, у результаті чого – *а віз і нині там*. Навіть фактично в нашому випадку це значення стає вагомим, у тому числі через протиставлення “а будуть йти в одному напрямку”, а первинне дещо нівелюється. При цьому форма виразу залишається сталою, зміни стосуються змісту, тобто маємо справу з трансформацією, котра розширює його семантику.

Трапляється своєрідне творче доповнення, домислення ідіом. Здійснюється воно зазвичай на основі стрижневого слова чи поняття. У реченні: “Йому абсолютно не потрібна ця територія, але він буде продовжувати сидіти, як собака на сні, поки сам собака не здохне” [1, с.38 (522), 13] центральний компонент “собака” виходить за межі фразеологічної одиниці, проте зберігає своє образне значення, притаманне в її межах, одночасно функціонуючи цілком самостійно, продовжуючи вислів згідно з контекстом, обігруючись за змістом. Тут варто зауважити, що, мабуть, не кожен компонент був би для цього придатним, оскільки якщо припустити заміну цієї фраземи на синонімічну за значенням, однак відмінну за структурою *і сам не гам і другому не дам*, то, по-перше, у ній немає єдиного центру ідіоми, до того ж такого, котрий міг би виступати персоніфікованим образом окремо, а по-друге, однозначно втрачається експресивність, яка особливо сильна, навіть більше, ніж у частині, котра безпосередньо містить сам стійкий вираз, власне в останній частині речення.

Говорячи про певні незмінні ознаки, що вирізняють видання, про яке йдеться в одній зі статей, автор уживає вираз *зберегти лице*: “Хоча траплялися поодинокі “подяки” й офіційні публікації програм кандидатів та партій, газета “*зберегла лице*” [1, с.35 (519), 7]. Таким чином він трансформує фразеологізм *мати своє лице*, краще пристосовуючи його до контексту. Робить це, змінюючи дієслово-компонент фраземи, але так, що ця зміна не впливає на семантику виразу, а також опустивши складову-займенник “своє”, що теж потрібно трактувати як зміну структури стійкого звороту, оскільки в його складі він є не факультативним, а сталим. Така трансформація є близькою до деривації, однак виходить за її межі. Схожа ситуація й у реченні: “Зараз, напередодні прокату, йому в моєму житті приділяється більше уваги, але він вже дорослий, вийшов *з-під крила*” [1, с.38 (522), 21]. Конкретно саме такого стійкого вислову *з-під крила* (вийти) в реєстрі словників не знаходимо, однак тут є ідіоми *під крилом* (чийм, кого), а також *під своє крило* (зі сл. брати, зібрати і под.). Тобто аналізовану фразему можна розглядати як їх утворення, певною мірою антонімічного характеру, адже стрижневий компонент – “крило” у сполученні з прийменником “під” фактично за своєю суттю залишаються, змінюючи форму відповідно до слова “вийти”.

Вдалою, на нашу думку, є також трансформація “*Я виросла на один фільм*” [1, с.38 (522), 21], у якій фразема зазнала таких змін: по-перше, що найбільш помітно, замінено центральну складову “голову” на “фільм”, що має за мету конкретизацію того, у чому саме вдосконалився мовець, наголошення на цьому, адже автором вислову є кіномитець, для котрого фільм є

головним і найвищим утіленням власної майстерності, а отже, і першим полем для її покращення, тоді як вихідне стале сполучення більш узагальненого характеру; по-друге, у вираз уведено числівник “один” також із метою уточнення, яке у вихідному було просто не потрібним; і по-третє, ідіома *вирости на голову* передбачає граматичну сполучуваність, що можна означити питанням “над ким?”, у нашому ж випадку вона відсутня, що вказує на порівняльну відносність того, хто її вживає, не з кимось іншим, а із самим собою.

Отже, явище трансформації зумовлюється низкою причин. Серед них прагнення автора частково оновити усталені конструкції, привернути, активізувати увагу читача неочікуваною оригінальністю подачі тексту, підсилити його виразність, експресивність, емоційність. Воно є доцільним лише в тому випадку, коли дійсно виправдовуватиметься функціями утворених одиниць, є чітко мотивованим ситуацією, в іншому випадку такі спроби будуть сприйматися суто як порушення мовних норм, що лише псуватиме авторитет як журналістові зокрема, так і виданню в цілому.

1. Галицький кореспондент. – 2015.
2. Григораш А. Трансформація складу фразеологізмів у газетних текстах / А. М. Григораш // Система і структура східнослов'янських мов : міжкафедр. зб. наук. праць. – К., 1997. – С. 56–61.
3. Завгородня Л. В. Стереотипи породження та сприймання журналістського твору : (на матеріалі газетних текстів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 “Журналістика” / Завгородня Лариса Віталіївна. – К., 2003. – 23 с.
4. Копач Т. М. Комунікативно-прагматичні потенції фразеологізмів у рекламних текстах / Т. М. Копач // Семантика мови і тексту. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 247–250.
5. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2003. – 1104 с. – (Словники України).
6. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.

Чекайло Анастасія,
IV курс, факультет філології.
Науковий керівник – Рега Д.О.,
кандидат філологічних наук, викладач.

Слово “Голокост” походить від грецького *holo* “цілий, весь” і *kaustos* “горючий, згорілий”. Воно означає жертвоприношення тварини, за якого все тіло спалюється. Голокост також відомий як Шоа, що в перекладі з іврити означає “руйнування, знищення”. Уперше цей термін використав лауреат Нобелівської премії миру письменник Елі Візель як символ газових камер і крематоріїв таборів знищення.

Тема Голокосту для чехів надзвичайно близька, адже 80 тисяч євреїв чеського походження під час Другої світової війни опинилися в концентраційних таборах. На теренах Чехії існував не один концтабір, найбільшими з них були Терезин (куди потрапило 155 тисяч людей), Дахау, Храстава, Яхімов, Шумава та інші.

Найбільше до літератури Голокосту зверталися під час “Другої хвилі повоєнної прози” – періоду, коли література зорієнтована на психологічний стан людини, де були втілені образи не лише героїв-визволителів, а зображувались нові враження дійових осіб, що розумово та емоційно уже дозріли до глибокого психологічного усвідомлення наслідків воєнної окупації. Саме тепер Голокост – це провідна тема. Взагалі література Голокосту – це література горілого мигдалю, бо саме так смерділи спалені кістки людей. Про таку чорну сторінку історії писали чеські письменники-євреї: Й.Муха, Ф.Тетауер, Я.Отченашека, К.Полачек, Леда, Ота Павел, Арношт Люстіг, Готліб та безліч інших [1, с.5]. Варто зазначити, що до початку трагедії образ єврея був здебільшого негативним у чеській літературі, і тільки після завершення Другої світової війни виникли зміни.

Одним із найважливіших представників літератури Голокосту є Норберт Фрід – чеський письменник, журналіст і дипломат. Про свій досвід перебування пише не одразу, йому потрібен

час, аби осіли всі емоції та виплили сухі факти. Якщо говорити про тему Голокосту у Н.Фріда, то варто брати до уваги саме ці три твори: “Меч Архангелів”, “Картотека живих”, “Записки у пляшці”.

“Меч Архангелів – перша праця присвячена темі Голокосту, події якої відбуваються у звільненому таборі Дахау. Читач потрапляє у твір разом із першими американськими солдатами, що підійшли до воріт концтабору. Розповідається історія Джозефа Бенду, якого американські солдати допитують про злочини у таборі Дахау та Мюнхені, і яким Джозеф розповідає про побачене. Повільно у ньому зростає зневага до американців, які, звільнивши його, постійно дорікали у тому, що він втратив людську подобу. Для них він був перевертень, для нацистів він був брудним євреєм.

Мотивом збірки “Меч Архангелів” є не тільки тема Голокосту та Другої світової війни, тут значно ширше описані Сполучені Штати Америки. Хоча Н.Фрід показав нам своє бачення, кожен крізь призму історії по-різному сприймає написане. Та, на відміну від романів, у таких коротких розповідях більше суб’єктивної точки зору. Варто згадати, що тут присутні автобіографічні факти: табір Дахау та свідчення проти членів СС. Н.Фрід писав про американську реальність не з чуток, його свідчення про життя за океаном мало надзвичайно велику вагу. Більш глибоке розуміння американської дійсності спонукало до тверезого опису подій та делікатності щодо вибору теми. Головними героями є не тільки євреї, тут багато представників різних культур, які брати участь у русі спротиву [3, с.12]. Євреї наче проходять крізь весь твір, але жодного разу не потрапляють на перший план, вони виконують функцію присутності, але не активних дій.

“Записки у пляшці” Норберта Фріда – документальна праця, написана у хронологічному порядку, що писалась протягом двадцяти п’яти років. Хроніка у цілому задумана як дослідження життя єврейських сімей у ХІХ – на початку ХХ століття. Автор переконує себе та читача, що історія його родини та життєвого шляху є не поодиноким, таких історій багато. Норберт Фрід вніс у твір багато особистого досвіду, обробленого у художньому тексті. Він показує, як боролись проти євреїв не через їхню політичну діяльність чи релігійність, а через звичайну їхню сутність. Норберт знову показує єврейські страхіння, але не ставить їх на перший план, він ставиться до цього як до цілком очевидного факту. Він описує хвилювання себе та свого брата Яна, які потрапили до концтабору з політичних причин, а не через расову належність [2, с.14].

У 1956 році виходить “Картотека живих” – центральний твір Норберта Фріда на тему Голокосту. “Картотека живих” для автора як борг, що він сплатив перед всіма померлими у концтаборах. Автор створив вигаданий концтабір Гілінг, що був прообразом Дахау, де розгортається історія і де Н.Фрід застав кінець війни. Синтез особистого досвіду і вигаданого світу дозволяють охарактеризувати яскравих персонажів, а не тільки ув’язнених, як працівників, так і управління трудового табору.

Норберт Фрід описував зруйновану частину табору серед цілого ряду окремих історій, серед них розповіді і командирів табору, і полонених, кухарок і лікарів. Персонажі цього твору намагаються вижити за рахунок інших, слабших людей. Критики оцінили твір з погляду правдивості, поставили в ряд із тими творами, що заслуговують на довіру, що добре вписуються у реалістичний стандарт. Та тут набагато важливіші маленькі, особисті переживання, що розмивають контрастне протиставлення добра і зла. Норберт продовжував показувати внутрішні конфлікти у людині, яка може піддатись впливу диявола лишень аби вижити [2, с.25].

Норберт Фрід зображує тему Катастрофи якоюсь мірою опосередковано. Таким чином, можна підсумувати, що зображення єврейського життя та Голокосту не настільки детально виражені, як того можна було сподіватись від автора єврейського походження, він дуже непрямо, фоново показав трагедію, але саме цим зачіпив усіх тих, хто переживав цю трагедію.

1. Holý J. The Jews and the Shoah in Czech Literature after World War II / Jiří Holý. – Praha, 2015. – 59 s.
2. Hráská M. Téma Holocaustu v české proze / Magdalena Hráská. – Praha, 2006. – 75 s.
3. Kárná M. Téma holocaustu v díle Norberta Frýdy / Michaela Kárná. – Praha, 2013. – 39 s.

Гарда Тетяна,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

Схеми постановки та експериментального вирішення задач управління регіональним розвитком, котрі були актуальними ще декілька років тому, сьогодні потребують глибокого переосмислення та нового наукового обґрунтування і вирішення [1]. Вивченню питань соціально-економічного розвитку регіону, зокрема пов'язаних з розробкою моделей оцінки його рівня, присвячено наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Доцільно відмітити, що питання розвитку соціальних, економічних та екологічних процесів в їхніх працях висвітлюються, як правило, на загальнодержавному (макро-) і регіональному (мезо-) рівнях. В той же час практично відсутні є відповідні розробки на рівні територіальних систем регіону та об'єднаних територіальних громад.

Метою нашої статті є висвітлення окремих результатів досліджень, спрямованих на вивчення існуючих підходів до управління соціо-еколого-економічним розвитком регіону з окресленням пріоритетів регіональної політики та урахуванням концепцій безпеки і розвитку, а також постановка та експериментальне вирішення задачі оцінки рівня безпеки та гармонізації сталого розвитку територіальних систем регіону.

Об'єктом дослідження є процеси управління соціо-еколого-економічним розвитком територіальних систем регіону. Предмет дослідження – теоретичні та методичні положення, економіко-математичні методи і моделі оцінки рівня та гармонізації розвитку територіальних систем регіону в контексті еволюції безпекознавчих парадигм. Для досягнення зазначеної мети в роботі використано сукупність методів економічного аналізу та прийомів наукового пізнання, а саме: методи аналізу інформації, кореляційно-регресійний аналіз, індикативний аналіз, багатовимірний аналіз, дослідження та оцінювання параметрів симулятивних моделей.

В рамках проведених досліджень розглянуто теоретичні та науково-методичні основи дослідження рівня соціо-еколого-економічного розвитку регіону, запропоновано власний підхід до оцінки рівня та ступеня гармонізації сталого розвитку територіальних систем Івано-Франківської області, визначено напрям та характер причинно-наслідкових зв'язків між соціальною напруженістю та рівнями економічного, екологічного, соціального і сталого розвитку регіону. Запропоновано схему розробки моделей оцінки дієвості важелів управління соціальними, економічними та екологічними процесами на рівні територіальних систем регіону з урахуванням рівня соціальної напруженості.

Для оцінки рівня та ступеня гармонізації сталого розвитку територіальних систем Івано-Франківської області за період 2013–2015 рр. використано методіку Інституту прикладного системного аналізу НАНУ МОНУ [2], що передбачає оцінку індексу сталого розвитку на основі інформації про попередньо розраховані значення індексів економічного, екологічного та соціально-інституціонального розвитку.

Для визначенні питомої ваги кожного з показників у відповідному індексі розвитку нами було запропоновано проведення розрахунку реальних доль коефіцієнтів парної кореляції, взятих на основі оцінки характеру взаємозв'язків між відповідними економічними, соціально-інституціональними, екологічними показниками та показником соціальної напруженості в територіальних системах регіону, визначеним за методикою О.В. Повстин [3]. Результати розрахунку показника сталого розвитку та ступеня гармонізації сталого розвитку дозволили провести відповідний аналіз траєкторій розвитку територіальних систем регіону по відношенню до норми вектора сталого розвитку. Аналіз такої інформації дозволяє зробити висновки про те, що задовільна ситуація стосовно рівня сталого розвитку (додатні значення індикаторів) та його гармо-

нізації (значення кута між вектором сталого розвитку та його нормою, яке є максимально наближеним до нуля) спостерігається лише в 5–8 територіальних системах залежно від звітного періоду. Рівень сталого розвитку, як і ступінь його гармонізації, суттєво погіршується з плином часу, що пояснюється системною дією чинників як ендогенної, так і екзогенної природи.

З урахуванням результатів застосування тесту Гранжера для оцінки причинності зв'язків між рівнями соціального, економічного, екологічного розвитку, рівнем сталого розвитку та рівнем соціального напруження, нами запропоновано підхід до моделювання процесів управління розвитком територіальних систем регіону з використанням симультивних моделей.

Запропоновані в роботі підходи можуть стати основою для розробки відповідних цільових програм управління розвитком та регулювання процесів на рівні територіальних систем з метою досягнення цілей безпеки розвитку регіону.

1. Пілько А. Д. Соціально-економічний розвиток регіону: пошук нових орієнтирів та механізмів реалізації в контексті еволюції безпекознавчих парадигм / А. Д. Пілько, Т. П. Гарда // Бізнес Інформ. – 2016. – № 10.
2. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / наук. кер. М. З. Згуровський. – К. : НТУУ “КПІ”, 2009. – 197 с.
3. Повстин О. В. Методи оцінки соціальної напруженості у суспільстві / О. В. Повстин // Економічний простір : зб. наук. пр. – 2010. – № 35. – С. 169–180.

Осташук Андрій,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

В умовах скорочення попиту та зниження ділової активності практично на всіх внутрішніх ринках перед суб'єктами господарювання з особливою актуальністю постає задача максимально ефективного використання наявних ресурсних можливостей. Підприємство повинно орієнтуватися на рівень оцінки ефективності використання виробничого потенціалу, котрий спроможний забезпечити утримання хоча б тих ринкових позицій, які здатні забезпечити збереження потенціалу розвитку підприємств лісового господарства.

Для розробки дієвих заходів як тактичного, так і стратегічного управління необхідним є проведення якомога точнішої оцінки економічної ефективності виробничого процесу на підприємстві лісового господарства. Найбільш ефективною в цьому плані є методологія дискримінантного аналізу, яка ґрунтується на емпірично-індуктивному способі дослідження та широкому застосуванні елементів моделювання.

Метою даної публікації є висвітлення окремих результатів проведених досліджень, спрямованих на удосконалення існуючих підходів до проведення оцінки ефективності управління виробничим процесом на підприємствах лісового господарства.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати існуючі підходи до проведення оцінки ефективності управління виробництвом на підприємстві;
2. Відібрати і проаналізувати показники ефективності виробництва на підприємстві лісового господарства за 12 звітних періодів;
3. Розробити модель оцінки та прогнозування ефективності управління виробництвом на підприємстві лісового господарства на основі дискримінантного аналізу.

Об'єктом дослідження є процеси оцінки ефективності управління виробництвом на підприємстві лісового господарства. Предметом дослідження є моделі і методи оцінки ефективності управління виробництвом на підприємстві лісового господарства.

У процесі дослідження були використані такі методи: системний аналіз – для подання об'єкта дослідження і його складових, завдань і інструментів дослідження, методи таксономії –

для побудови інтегральних показників при визначенні оцінки ефективності управління. часових рядів – для побудови трендових моделей, дискримінантний аналіз – для класифікації та прогнозування показників ефективності управління виробничим процесом на підприємстві. Інформаційну базу дослідження склали річні й квартальні дані звітності ДП “Надвірнянський лісгосп”.

Для прогнозу оцінки ефективності виробничого процесу було взято узагальнюючі показники, а саме: фондівдачу та рентабельність основних засобів, які дозволяють оцінити кількісну та якісну сторони ефективності. Беручи до уваги результати досліджень [2], було розраховано перший і другий інтегральні показники ефективності.

Перший інтегральний показник відображає середній економічний ефект у вигляді виручки від реалізації та прибутку, який припадає на кожну гривню коштів, вкладених в основні засоби.

Другий інтегральний показник ефективності дозволяє, крім фондівдачі та рентабельності основних фондів, урахувати рівень ефективності використання основних засобів для здійснення трудової діяльності (відношення продуктивності праці до середньорічної вартості основних засобів).

На основі розрахованих значень даних показників за 12 звітних періодів по ДП “Надвірнянський лісгосп”, згідно з алгоритмом дискримінантного аналізу, було сформовано дві сукупності показників X та Y. До сукупності X відносились значення першого та другого показників ефективності за ті квартальні періоди, в яких відповідні значення двох інтегральних показників були не меншими за середні значення цих же показників за період аналізу. До сукупності Y – значення першого та другого інтегрального показників за ті звітні періоди, в яких відповідні значення двох інтегральних показників виявились меншими за середні значення цих же показників за увесь період аналізу.

Далі на основі алгоритму дискримінантного аналізу було побудовано відповідну модель, задача якої – аналіз, класифікація та прогнозування змін ефективності управління виробництвом на підприємстві лісового господарства.

Проведений аналіз та прогнозування ефективності використання виробничого потенціалу підприємств підтвердив наявність значної кількості методичних підходів для вирішення цієї задачі. Водночас запропонований в рамках проведених досліджень механізм оцінки, аналізу та прогнозування ефективності управління виробничим процесом, який ґрунтується на дискримінантних моделях, може стати додатковою методичною основою для планування заходів з підвищення ефективності управління підприємствами.

1. Офіційний сайт ДП “Надвірнянський лісгосп” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nlg.org.ua>.
2. Пілько А. Д. Дискримінантні моделі в практиці оцінки, аналізу, прогнозування та аудиту ефективності управління капіталом підприємства / А. Д. Пілько // Науковий вісник Херсонського державного університету: Економічні науки. – 2015. – Вип. 10, ч. 4. – С. 189–193.

Паращич Марічка,
II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Благун І.І.,
кандидат економічних наук, викладач.

Як свідчить світова й вітчизняна практика, вміле використання потенціалу підприємства, доцільна організація та керування ним відіграють провідну роль, особливо в кризовому середовищі. Сьогодні більша частина українських підприємств вважає, що необхідною умовою в управлінні персоналом та організацією загалом є особливо інноваційні методи, які необхідні в організаційній, виробничій, фінансовій, науковій сферах, адже саме в поєднанні вони призводять до найефективніших результатів.

Сьогодні підвищуються вимоги споживачів і загострюється конкуренція, тому постійні інновації можуть стати одним із компонентів отримання конкурентних переваг. Одним із низки визначальних чинників інновацій є прогрес технологічного рівня, виявлення нових споживчих якостей товарів чи послуг у порівнянні з попередніми продуктами.

Стосовно якості нововведень які реалізуються, то вона має суттєву залежність від самого процесу організації інноваційного процесу.

Прояви форм недоліків діяльності підприємства:

- впровадження нововведень із затримкою в часовому проміжку;
- нововведення без необхідного інноваційного потенціалу;
- впровадження нововведень, які не дають очікуваного результату через фактори прихованого опору;
- надмірні вимоги стосовно фінансування щодо впровадження нововведень;
- необ'єктивна оцінка термінів впровадженні нововведень.

Сукупність цих дефектів може мати пояснення через неякісний підхід до виконання кожного з етапів, а також відсутність контролю за виконанням, що, у свою чергу, свідчить про незадовільну роботу стосовно пошуку і керування процесу впровадження інновацій.

Шляхи підвищення ефективного управління діяльністю підприємства можна визначати за допомогою таких чинників, як: здатність підприємства до сприйняття нових ідей, їх ефективної реалізації та контролю за їх виконанням з метою задоволення споживчого попиту при покупці товарів і послуг.

До пошуку нових ідей підприємство може підштовхнути зменшення доходу від своєї діяльності, що обумовлено значним завантаженням ринку певними типами товарів, яке призводить до зменшення реалізації цих товарів конкретним суб'єктом господарювання.

Сьогодні існує низка інноваційних підходів, що дозволяють вирішити поставлені завдання, одним і з них є метод інтегрування ідей, який, як показує практика, набуває все частішого застосування.

Сутність даного методу полягає в тому, що менеджери сприймають персонал як стратегічний ресурс, що здатен не лише до фізичної праці, але й творчого і креативного мислення. Саме останні складові можуть мати вагомий вплив на підвищення ефективності управління підприємством та сприяти розширенню сегмента потенційних споживачів.

На нашу думку, одним з найефективніших є метод "креативних" команд, що полягає в об'єднанні професіоналів-одномисців, які володіють дослідницьким апаратом декількох наук і вміють інтегрувати знання з освоєних сфер діяльності при вирішенні управлінських питань. Як показує досвід, застосування цього прийому дає приголомшуючі результати, а саме: за наявності "креативних" груп підприємство у рекордні строки (1,5–2 роки) суттєво збільшує свої прибутки та конкурентні переваги.

Для здійснення ефективної діяльності фірм, які займаються інноваційним розвитком і реалізують оригінальні науково-технічні ідеї, створюють структуру під назвою "інкубатор бізнесу".

Призначення "інкубатора бізнесу" може розглядатись у виконанні низки функцій:

- забезпечення систем, які підтримують життєздатність фірми, а саме надання матеріальної і нематеріальної допомоги;
- на етапі становлення фірми інкубатор повинен підготувати фірму до дій в умовах жорсткого конкурентного середовища. За час перебування фірми в інкубаторі вона повинна стати успішною, тобто пройти цикл від виробництва продукції до отримання першого прибутку;
- бізнес-освітня функція, яка повинна бути представлена у вигляді навчання, безкоштовних семінарів, а також практичними аспектами, що дадуть змогу покращити навички бізнесу.

В сучасних економічних умовах матеріально-технічну базу українських інкубаторів складають галузеві науково-дослідні і технологічні інститути.

Пошук результативних форм управління організаційними нововведеннями, створення системи консолідації та узгодження діяльності в процесі моделювання й втілення нововведень неминуче приводить до активізації інноваційного менеджменту як комплексу організаційно-економічних методів та форм управління першочергово на рівні первинної ланки – підприємства.

У процесі розвитку будь-яке підприємство виробляє власні стратегічні напрямки своєї діяльності, які базуються на нововведеннях, тобто мають інноваційний характер. Стратегія інноваційного розвитку підприємства ґрунтується на використанні досягнень науково-технічного характеру у сфері організації. Спостерігається зосередженість стратегії на можливості підприємства використовувати інновації у комплексі.

Таким чином, виділення та подальше застосування управлінських методів у сфері інновацій сприятиме розвитку в Україні високоефективних технологій, отриманню досвіду від іноземних держав, а також дасть вагомий поштовх до поліпшення систем управління підприємствами заради переходу на новий етап економічного розвитку.

1. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : [навч. посіб.] / С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2013. – 278 с.
2. Пашута М. Мале підприємництво та інновації як фактори зростання економіки / М. Пашута // Економіст. – 2014. – № 1. – С. 50–55.
3. Ткаченко В. А. Інтелектуальний потенціал в основі розвитку виробничих сил і виробничих відносин : [монографія] / В. А. Ткаченко. – Д. : Моноліт, 2013. – 274 с.

Паращич Марічка,
II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Ціжма Ю.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Сучасний високотехнологічний світ стимулює підприємства до інноваційної діяльності та пошуку інвестиційних джерел її забезпечення. Саме від цих сфер функціонування підприємств залежать їх ефективність, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на світовому ринку, що, у свою чергу, є запорукою подолання економічного спаду і забезпечення сталого економічного розвитку в цілому.

Теоретико-прикладні аспекти інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняних підприємств висвітлено в публікаціях таких представників української науки, як В.М. Бережний, І.С. Благун, М.І. Денисенко, І.М. Грищенко, А.І. Гречан, Л.І. Михайлова, О.І. Ємець, А.В. Савчук, Н.І. Чухрай та ін.

Інноваційна діяльність вирізняється підвищеною інтелектуальною насиченістю, оскільки основним інноваційним ресурсом, за визначенням О. Ільякова, є здатність людини до створення та втілення в життя ідей. Слушною є думка Д. Степаненка, який наполягає на тому, що інноваційною сферою може бути будь-яка діяльність (соціальна, виховна, охорони здоров'я, управління тощо), якщо в неї привноситься щось нове. І. Балабанова ототожнює поняття “інноваційна діяльність” та “інноваційний процес”. Дослідження визначення інноваційної діяльності, закріпленого у ст. 1 Закону “Про інноваційну діяльність”, дозволяє констатувати, що законодавець зосереджує увагу на впровадженні прогресивних нововведень у практику [1].

В Законі “Про інвестиційну діяльність” під інвестиційною діяльністю визначена сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій. На думку С. Панчишина, інвестиційна діяльність – це сукупність рішень та відповідних дій, скерованих на перетворення заощаджень у інвестиції. Г. Іванов під інвестиційною діяльністю вбачає діяльність із формування, вкладення, трансформації і відшкодування інвестицій, включаючи управління ними. Л. Гончаренко під інвестиційною діяльністю розуміє вкладання інвестицій та здійснення практичних дій з метою отримання прибутку чи позитивного ефекту. Разом із тим, А.В. Череп та І.Г. Рурка розглядають інвестиційну діяльність як важливу складову міжнародного руху капіталу [2].

Отже, під інвестиційно-інноваційною діяльністю потрібно розуміти комплекс заходів та практичних дій економічних суб'єктів щодо здійснення інвестицій, спрямованих на викорис-

тання і комерціалізацію результатів новітніх наукових досягнень та розробок з метою максимізації прибутку або досягнення соціального ефекту.

Інвестиційно-інноваційні процеси, їхнє втілення в нових технологіях є основою економічного розвитку. Рейтинг глобального інноваційного індексу очолює Швейцарія. Україна в цьому рейтингу займає 56 місце.

Рівень розвиненості інновацій

Найбільш слабкими критеріями в Індексі інновацій для України є “Політична стабільність і безпека” (125 місце), “Легкість вирішення питань банкрутства” (113), “Політичне середовище” (123) [3].

До основних існуючих і новітніх підходів у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності необхідно віднести такі аспекти: головні джерела інвестування – кошти підприємств і організацій у вигляді прибутку та амортизаційних відрахувань; бюджетні інвестиційні ресурси повинні надходити в ті галузі, які є малопривабливими для приватного інвестора, але необхідні для забезпечення життєспроможності економіки, а також у фондомісткості виробництва; розширення цільового банківського кредитування галузей і виробництв, визначених як пріоритетні, в т. ч. на основі державних гарантій; кошти населення повинні стати важливим джерелом інвестиційних ресурсів для інноваційних підприємств; подальший розвиток фондового ринку на основі стабільного фінансово-інституційно-правового середовища; створити агентство із залучення іноземних інвестицій та визначення пріоритетності інновацій.

1. Козієнко І. С. Теоретичні підходи до визначення поняття “інноваційна діяльність” / І. С. Козієнко // Електронне наукове видання “Порівняльно-аналітичне право”. – 2014. – № 2. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/2_2014/63.pdf.
2. Петренко Л. М. Теоретичні аспекти дослідження інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / Петренко Л. М. // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22, ч. II. – Режим доступу : [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/54.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/54.pdf).
3. The Global Innovation Index 2016 Winning with Global Innovation [Електронний ресурс] / Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent // Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2016 – Режим доступу : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf.

Стеф'юк Богдана,
II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Мацола М.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

В умовах швидкого наростання глобальних загроз поступальному економічному розвитку України вища економічна освіта повинна стати основним засобом підготовки фахівців, здатних вирішувати існуючі економічні проблеми за обмеженості ресурсів та посилення конкуренції. Підготовка висококваліфікованих фахівців набуває особливої актуальності, потребує нових підходів у сфері вищої економічної освіти на основі поєднання зусиль держави, науковців, педагогів та громадськості.

Вища освіта в Україні, й економічна зокрема, перебуває на етапі модернізації і потребує удосконалення в напрямі реорганізації сфери управління нею, соціально-економічних перетворень та інтеграції у міжнародну освітню систему. Україна є державою з традиційно високим попитом на вищу освіту, що підтверджується високим показником тих, хто здобуває вищу освіту. За період 2008–2014 рр. середній показник становив 79%. Для порівняння, у країнах з дуже високим і високим рівнем людського розвитку це значення дещо нижче: 77% і 36% відповідно. За даними сайту osvita.ua чисельність вищих навчальних закладів, які готують фахівців економічних спеціальностей, в Україні складає 236 [1].

Проте кількісні показники ще не означають, що в Україні більша частка підготовки фахівців саме тих професій, які відповідають сучасним потребам ринку праці. Це питання неодноразово порушувалося на найвищих державних рівнях і, зокрема, у 2014–2015 рр. МОН України при розробці Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [2]. Дана стратегія передбачає створення належного зв'язку між потребами ринку праці та системою вищої освіти.

Вища економічна освіта покликана послідовно формувати економічне мислення та свідомість, розвивати здібності у певному виді діяльності. Формування економічних знань реалізується через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. Причому пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації “Людина – суспільство – економіка – природа”.

Однак за умов кризових процесів у сферах і галузях економічної діяльності України та значного скорочення робочих місць у банківському секторі існує обмежена можливість працевлаштування фахівців економічного профілю. Так, за даними Державної служби статистики станом на 1 квітня 2017 року чисельність зареєстрованих безробітних віком до 35 років за видом економічної діяльності “Фінансова та страхова діяльність” становить 5,2 тис. осіб (4,6% від усієї чисельності безробітних станом на 01.04.2017 р.).

На сучасному етапі розвитку освітній галузі притаманна ринкова конкуренція як всередині країни, так і за її межами. Цьому сприяли процеси роздержавлення, приватизації та комерціалізації в галузі освіти; зростання за період незалежності кількості ВНЗ III–IV рівнів акредитації при погіршенні демографічної ситуації; міграційні процеси та гармонізації вищої освіти України з країнами ЄС. Розвиток конкурентного середовища охоплює практично всі напрями, серед яких можна виділити такі: конкуренція між ВНЗ різних форм власності, конкуренція за студентів, конкуренція за висококваліфікованих викладачів, конкуренція за фінансові ресурси, конкуренція за просування на міжнародний ринок освітніх послуг, за іноземних студентів [3].

Посилення конкуренції на ринку освітніх послуг зумовлене такими факторами:

1. Демографічний фактор. Протягом 2000–2015 рр. кількість дітей віком 15–19 років скоротилася на 41%, а кількість студентів за цей самий період – на 8%. Така тенденція негативно впливає на діяльність ВНЗ. Тобто, з економічної точки зору, складається ситуація перевищення пропозиції над попитом.

2. Конкуренція на ринку праці: якщо роботодавці конкурують за кращі кандидатури фахівців, то освітні заклади – за їх підготовку.

3. На посилення конкуренції на ринку освітніх послуг серед ВНЗ впливає також інтеграція і міжнародний науково-освітній простір. З 2010 року до 2016 року кількість українських студентів за кордоном збільшилась удвічі – з 28 тис. до понад 60 тис.

4. Наявність в Україні ВНЗ різних форм власності у сфері економічної освіти також є фактором посилення конкуренції.

Отже, конкуренція у сфері вищої освіти і економічної, зокрема, – природний процес, викликаний дією ринкових механізмів, а також основний принцип діяльності сучасних університетів. Вона може сприяти активному розвитку економічної освіти, яка потребує вдосконалення та адаптації до змін, які відбуваються в нашій державі.

1. Магута О. В. Розвиток вищої освіти та економічна динаміка в Україні [Електронний ресурс] / Магута О. В. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2016/12.pdf.
2. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/strate2014.pdf>.
3. Пашенко О. В. Конкуренція на ринку освітніх послуг [Електронний ресурс] / Пашенко О. В. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=2193>.

Ткачук Денис,
II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Щур Р.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

У процесі глобалізації світова економіка розвивається нерівномірно, що призводить до фінансових проблем, які вимагають вивчення причин їх виникнення. З метою запобігання фінансових проблем кожна із країн намагається забезпечити власну фінансову безпеку. Фінансова безпека держави – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи і стале економічне зростання [1].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яка включає бюджетну, податкову, боргову безпеку, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну безпеку тощо.

Сучасний стан розвитку економічних процесів в Україні характеризується нестабільністю та невизначеністю умов господарювання суб'єктів підприємництва, недосконалістю законодавства у фінансово-економічній сфері, відсутністю цілісної стратегії для відтворення національної економіки та економічного зростання країни в цілому. Так, за даними боргової безпеки відслідковується тенденція зростання державного боргу держави починаючи з 2011 року. За даними Міністерства фінансів України, державний борг має тенденцію інтенсивного зростання з 2013 року і на початок 2016 року склав 66% до ВВП країни, тоді як прийнятна межа безпечного державного боргу складає не більше ніж 35% до ВВП. Це означає, що для України виникає важлива проблема боргової безпеки, яка може нанести непоправної шкоди для України і негативно вплине на розвиток її економіки [2].

Щодо стану валютної та грошово-кредитної безпеки, то її можна охарактеризувати тенденцією перевищення критичних значень починаючи із середини 2013 року за такими показниками: за зміною курсу національної валюти до долара США; за рівнем доларизації грошової маси, що знаходиться в обігу; за рівнем процентної ставки за кредитами [3].

Показники фінансової безпеки громадян засвідчують зниження доходів громадян з 2013 року і мають тенденцію спаду на сьогодні. Так, реальна середня заробітна плата і пенсія громадян у 2016 році відповідає показникам за 2006 рік. Такий спад засвідчує зниження платоспроможності громадян, а також рівень їхнього життя [4].

У зв'язку з вищенаведеними особливостями фінансової безпеки країни можна визначити її загрози, які поділяються на внутрішні та зовнішні.

Серед внутрішніх загроз фінансовій безпеці України можна виділити такі:

- недосконала фінансово-бюджетна система, неефективність системи контролю за витратами бюджетних коштів, невчасне прийняття Державного бюджету;
- непродумана грошово-кредитна політика держави;
- неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків;
- надмірний дефіцит Державного бюджету та переважно емісійне його покриття;
- зростання “тіньової” економіки, посилення її криміналізації;
- нелегальний вивіз з України капіталу, переховування валютних коштів за кордоном;
- нерозвиненість сучасної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту [5].

До зовнішніх загроз фінансової безпеки в Україні належать:

- нерозвиненість сучасної фінансової інфраструктури;
- зростання зовнішньої заборгованості;
- нераціональне використання іноземних кредитів;
- нерегульований приплив в Україну іноземного капіталу та надання йому переваги порівняно з вітчизняним [2].

До основних напрямів зміцнення фінансової безпеки України можна віднести: профіцит платіжного бюджету за торговельними операціями; скорочення загального зовнішнього боргу; підвищення монетизації економіки; відновлення ліквідності банківського сектору економіки та запобігання банкрутства банків; зменшення податкового тиску на вітчизняних виробників товарів та послуг; раціоналізація структури податкової системи.

Отже, фінансова безпека України сьогодні має великий спектр загроз, але їх можна подолати за допомогою ефективних реформ, направлених на зміцнення економіки нашої держави.

1. Іващенко О. В. Фінансово-економічна безпека держави / О. В. Іващенко, В. М. Гельман // Збірник наукових праць ТДАУ. – 2013. – № 2 (1). – С. 121–131.
2. Лисяк Л. В. Сучасний стан та основні проблеми фінансової безпеки України [Електронний ресурс] / Л. В. Лисяк, Я. Ю. Подлужна // Ефективна економіка. – 2015. – № 12. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Вовиченко Р. С. Напрями підвищення фінансової безпеки банківського сектору економіки України / Р. С. Вовиченко // Фінансовий простір. – 2013. – № 3 (11). – С. 87–92.
4. Коваленко О. Ю. Аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки України / О. Ю. Коваленко // Наукові праці. Серія: Економіка. – 2010. – Т. 133, вип. 120. – С. 56–61.
5. Радіонов Ю. Д. Фінансова безпека України: проблеми та шляхи забезпечення / Ю. Д. Радіонов // Економіка та держава. – 2015. – № 11. – С. 55–59.

ПРАВознавство

Блажкевич Діана,
I курс, навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Присташ Л.Т.,
кандидат юридичних наук, доцент.

В історії нашої країни період Української Держави Павла Скоропадського займає вагомe місце. Це одна зі спроб відновити втрачену державність та відродити національно-культурну свідомість українців як єдиної, змученої постійною боротьбою за свою незалежність і визнання, нації.

Гетьманат П.Скоропадського постав у результаті здійснення державного перевороту 28 квітня 1918 р. Беззаперечним залишається той факт, що визначальну роль у його організації відіграли німецькі військові і українські дипломати, які отримали на це згоду вищого керівництва рейху. В.Горак зазначив, що державний переворот 1918 р. у Києві здійснили консервативно налаштовані офіцерські загони і німецькі окупаційні війська [2, с.110]. Майже двомісячна співпраця з урядом УНР, тобто Центральною Радою, не приносила Німеччині бажаного результату – виконання в повному обсязі договірних умов Брестського миру щодо поставки сировини і хліба до Центральних держав. Це і стало головною причиною зміни керівництва та державного устрою України. Згідно з думкою О.Субтельного, з моменту приходу до влади Скоропадського, розпочинається новий період в історії української державності [5, с.311].

Скоропадський здійснив чимало заходів для розвитку Української Держави. Дослідники констатують факт економічного та національно-культурного піднесення України в період гетьманату. Історик О.Бойко пояснює цей процес рядом факторів, таких як відновлення приватної власності, підтримка гетьманом вільного підприємництва, можливість промислових та торговельних кіл суттєво впливати на економічну політику влади, широкий збут товарів до Австро-Угорщини та Німеччини [1, с.688]. Однак не було вирішене найболючіше питання – аграрне. Гетьману не вдалося досягнути компромісу для задоволення земельних потреб як дрібних селян, так і багатих землевласників. Під впливом Німеччини аграрна політика спрямовувалася на відновлення поміщицького землеволодіння та приватної власності, що не могло не викликати обурення серед простих селян, які згодом і стали основною силою повстанського руху проти гетьмана.

Більш успішною була діяльність уряду в культурній сфері. Було засновано 150 нових українських гімназій, два нових університети, національний архів. Та особливо важливо, що в листопаді 1918 р. було створено Українську Академію наук.

Здійснювалася активна зовнішня політика. За умов наявності в Україні австро-німецького окупаційного війська, основним напрямом зовнішньої політики Української держави стало налагодження дружніх стосунків з країнами Четвертого союзу. Як визначив Р.Піріг, стрижневою лінією у відносинах німецько-австрійських альянтів до української сторони виступала реалізація економічного потенціалу Брестського миру, названого “Brotfrieden” (хлібним миром). Саме здатність забезпечити виконання договірних зобов’язань щодо поставок продовольства і сировини визначала перспективи взаємин союзників з новим режимом і його подальшу долю [4, с.181]. Українську державу П.Скоропадського визнало 30 країн світу, у 23 країнах вона мала своїх представників. Було укладено договір про добросусідські відносини з Росією.

Гетьманський переворот, хоч і відбувся досить спокійно, масового схвалення не дістав. Фактична влада в Україні була в руках німців, що і відвернуло від уряду Скоропадського більшість партій, які підтримували Центральну Раду. Все це наклало свій відбиток на розвиток і хід політичних подій. Характерною їх ознакою було подальше погіршення становища народу. Окупанти підтримували власників фабрик і заводів, поміщиків, що повернулися. Селяни не бажали повертати конфісковані у поміщиків майно і землю. Почалися підпали маєтків, потрапили посівів, вбивства поміщиків, що, в свою чергу, викликало репресивні заходи окупаційної влади. У відповідь озлоблені селяни утворили партизанські загони, які стали складовою частиною руху опору окупантам.

Політичні помилки, тяжке становище простих селян, незавершеність реформ, залежність від окупаційної влади, поразка Німеччини та її союзників у війні стали, зрештою, причинами падіння гетьманської влади у листопаді 1918 р. На її місце прийшла Директорія, головою якої став В.Винниченко. Уряд гетьманату опинився у безнадійній ситуації. 14 грудня війська Директорії зайняли Київ. Цього ж дня П.Скоропадський зрікся влади і покинув місто.

Фактично опозиція представила події цього періоду у вигідному для себе світлі, тобто зробивши винним у занепаді Української Держави лише Скоропадського. Хоча, як зазначав сам гетьман у своїх спогадах: “Моя поява на посаді гетьмана сталася майже раптово... і для того, аби взяти владу в свої руки, я не мав людей, які поділяли б мої переконання, які б довіряли мені, а я їм” [3, с.139].

Діяльність Скоропадського, безперечно, заслуговує на нашу увагу, адже він усвідомлював своє призначення як місію врятувати країну. Намагався зробити для України багато, але, на жаль, не зміг. Його діяльність – не тільки сторінка нашої історії, а й уроки, які треба врахувати, будуючи нову незалежну державу Україна.

1. Бойко О. Історія України : навчальний посібник / Олександр Бойко. – 3-тє вид., випр. і доповн. – К. : Академвидав, 2004. – С. 688.
2. Горак В. С. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 року в інтерпретації Павла Скоропадського / В. С. Горак // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 110.
3. Павло Скоропадський : Спогади. – К. : Філадельфія, 1995. – С.139.
4. Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. – К., 2011. – С. 181.
5. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1991. – С. 311.

Дронь Юлія,
ІІІ курс, навчально-науковий юридичний інститут,
Науковий керівник – Гейнц Р.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Трансплантація у всіх її появах та напрямках є галуззю медицини, що найбільш динамічно розвивається [3, с.64]. Отримавши належну правову регламентацію у законодавстві багатьох країн (Франція, Австрія, Італія, Іспанія та ін.), трансплантація органів, яка у багатьох випадках може бути єдиним способом порятунку життя невиліковно хворих людей, набула широкого застосування в медицині цих країн. Важливість трансплантації як особливого методу лікування усвідомлюється людиною тільки тоді, коли вона стикається з цією потребою особисто. Необізнаність українського суспільства про переваги трансплантації для порятунку життя людини, відсутність гарантій прав пацієнтів під час здійснення таких операцій, закріплення на законодавчому рівні презумпції незгоди вилучення органів після смерті людини “відкинули” Україну далеко назад у здійсненні операцій з пересадки органів. Вирішення проблем застосування трансплантації неможливе без вдосконалення чинного законодавства України, що і обумовлює актуальність теми.

Трансплантація, як метод лікування, застосовується виключно за наявності медичних показань реципієнта у випадках, коли позбавлення небезпеки для життя іншими методами лікування неможливе. При цьому слід звернути увагу на те, що купівля-продаж донорських органів заборонені як міжнародним, так і українським законодавством. Відповідно до ст. 18 Закону України “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині” (далі – Закон) укладення угод, що передбачають купівлю-продаж органів або інших анатомічних матеріалів людини, за винятком кісткового мозку, забороняється [1].

Законодавством України передбачено два види трансплантації: від живого донора і від померлої людини. Вилучення органів від живого донора можливе за наявності таких медичних умов: 1) між живим донором та реципієнтом має бути генетичний зв'язок (коли вони перебувають у шлюбі або є близькими родичами); 2) відсутність у донора хвороби, небезпечної для

життя і здоров'я реципієнта; 3) висновок консилиуму лікарів про можливість вилучення у донора органів, якщо його здоров'ю буде нанесено меншу шкоду, ніж небезпека для життя, що загрожує реципієнту.

Відповідно до ст. 16 Закону повнолітня дієздатна особа може заявити про згоду або незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. За відсутності такої заяви анатомічні матеріали у померлої особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті.

Таким чином, матеріал для пересадки може бути отриманий з тіла померлої людини лише у випадку, якщо вона за життя дала згоду на трансплантацію. Якщо ж до своєї смерті померлий явно не заявив про свою згоду на вилучення органа, то така відсутність згоди розглядається як відмова від трансплантації. Зазначена відмова може бути змінена рішенням родичів. Однак, коли помирає людина, її рідні знаходяться у стресовому стані і не можуть зосередитись на тому, що передача органа померлого родича може врятувати життя іншій людині. До недоліків моделі, заснованої на принципі “презумпції незгоди”, відносять те, що для родичів вирішення такої проблеми, як трансплантація органів померлого у момент раптової смерті близької людини, є надмірним навантаженням і не дає їм можливості повно і ясно розглянути проблему [2, с. 102].

Окрім цього, може виникнути ситуація, коли хто-небудь із правомочних осіб висловив згоду на взяття анатомічного матеріалу, а інші не дали такої згоди. Врегулювати це питання науковці пропонують трьома способами: 1) шляхом визначення послідовності, у якій родичі повинні виражати згоду; 2) незгода одного з родичів виключала б можливість вилучення трансплантата; 3) більшість правомочних осіб дало згоду на вилучення трансплантата.

Згідно зі статистикою, лише в одному з десяти випадків вдається отримати згоду родичів на вилучення органів. Саме тому Міністерство охорони здоров'я України внесло проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини”, в якому запропонувало замінити існуючу в Україні презумпцію незгоди на презумпцію згоди. Ця модель не передбачає абсолютної згоди померлого, адже у разі смерті потенційного донора, який за життя не дав незгоди щодо вилучення органів після його смерті, родичі, які з ним проживали, можуть заборонити таке вилучення.

У літературі зазначається, що відродження вітчизняної трансплантації можливо лише завдяки поєднанню державної політики, активної діяльності громадських і благодійних організацій, наполегливої роботи практичних лікарів та представників Міністерства охорони здоров'я [3, с.67].

Таким чином, проведене дослідження дає підстави для висновку, що правове регулювання трансплантації тісно пов'язане з морально-етичними проблемами та захистом прав людини і повинно йти шляхом заміни презумпції незгоди на презумпцію згоди взяття анатомічних матеріалів померлої людини. Закріпленню такої презумпції на законодавчому рівні має передувати просвітницька кампанія, спрямована на зміну ставлення суспільства до питань трансплантації та пересадки органів як сучасного цивілізованого методу порятунку життя людини.

1. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини : Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>.
2. Волкова А. Правові аспекти регулювання трансплантації в сучасній світовій практиці / Волкова А. // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія “Медицина”. – 2011. – № 22 (975). – С. 100–105.
3. Розвиток трансплантації в Україні – проблеми та шляхи їх подолання / [М. П. Комаров, О. С. Никоненко, Р. В. Салютін, С. С. Паляниця] // Сучасні медичні технології. – 2013. – № 4. – С. 64–68.

Підпис, як особистий посвідчувальний знак, широко розповсюджений у зв'язку з важливістю документів у всіх галузях суспільного життя, а тому експертне дослідження підписів потребує особливої уваги. З практичної точки зору найбільшу складність дослідження становлять прості підписи. Вимірювання параметрів, що раніше проводилося ручним способом з використанням лінійок, транспортирів та шаблонів, суттєво відрізняється від можливостей автоматизованих процедур вимірювання, пов'язаних з використанням сучасних персональних комп'ютерів і сканерів, зокрема кількісної автоматизованої методики встановлення справжності (підробки) простих підписів. Дослідження підписів, в тому числі простих, здійснюється за допомогою аналізу ознак підпису: транскрипції, темпу, координації, нахилу, розміру та ін.

Ставлячи перед собою завдання виявити закономірні принципи, що визначають індивідуальність, стійкість, – якості, істотні в криміналістичному аспекті, дослідники виходили з того, що складність побудови і функціонування письмових рухових навичок настільки висока, що їх інформативність повинна проявитися навіть у коротких і відносно простих підписах. Звідси доцільним є звернення до принципів побудови рухових навичок і розгляд співвідношення функції рівнів, керівників рухами, з одного боку, і різними потоками інформації, які відображаються в почеркових знаках, – з іншого, згідно з теорією побудови рухів Бернштейна [2, с.5].

Розглядаючи малооб'ємні почеркові об'єкти як складні системи, експериментатори направляли свої зусилля на вивчення різних за своїм характером властивостей, як структурно-геометричних, так і натискних, орієнтуючись на створення комплексної методики експертного дослідження об'єкта в цілому. Оскільки процес рухів при нанесенні підпису має ймовірно-статистичний характер, у будь-якої людини є "свої" статистичні показники структурно-геометричної і натискової варіативності (розкиду). За даними експериментальних досліджень, підроблювачеві навіть за умови попереднього тренування вдається відтворити загальну геометричну структуру "чужого" підпису, однак інтегральна метрика відносин, "дрібні" метричні характеристики й особливості натиску не вдаються. Візуально вловити цю різницю, як правило, неможливо. Тому була розроблена техніка вимірювань і статистичної їх обробки для отримання значущих даних [3, с.4].

Основна увага роботи приділена дослідженню безбуквених підписів методом структурно-геометричних характеристик. У дослідженні Мельникова було проведено вимірювання та статистичну обробку чотирьох інтегральних параметрів (різниця орієнтацій ланок, що розміщуються послідовно; різниця відстаней від середніх точок до базової лінії; відношення протяжностей рухів по горизонталі та вертикалі; відношення протяжностей згинних і розгинних рухів) та кривизни.

Як зазначає В.В. Липовський, навіть підписи однієї особи відрізняються один від одного, що пояснюється гнучкістю письмово-рухового стереотипу, його здатністю пристосовуватися до дій різних "збиваючих" факторів і, як наслідок, виробленістю в особи декількох варіантів підпису в цілому або окремих його елементів. Це твердження відповідає положенню про варіаційність ознак підпису, згідно з яким особа не може виконати однакові підписи [1, с.53].

Виходячи зі статистичних даних, отриманих в результаті експериментального дослідження закономірностей розподілу інтегральних параметрів і кривизни у групі справжніх підписів, а також у групі підписів, виконаних з наслідуванням підпису іншої особи, встановлено розбіжність у кількості викидів-відхилень параметрів різних видів рухів. Загальна закономірність показників викидів-відхилень – їх збільшення в підроблених підписах порівняно зі справжніми.

Встановлено, що у групі підроблених об'єктів спостерігається тенденція до зменшення кількості викидів за інтегральними характеристиками при збільшенні кількості викидів за кри-

визною і навпаки. Тобто якісне наслідування інтегральним характеристикам статистично викликає неякісне наслідування за кривизною [2, с.126].

На основі методу дослідження структурно-геометричних характеристик у простих підписах розроблено кількісну автоматизовану методику встановлення справжності (підробки) простих підписів. Ця методика базується на статистичному розпізнаванні образів шляхом вивчення структурно-геометричних характеристик графічної моделі підпису, створеної програмою “Око-1”, яка за допомогою математичних і статистичних даних здійснює їх обробку та відтворює результати у вигляді графіка кривизни та інтегральних характеристик.

В даній роботі ми провели дослідження простих підписів та методу структурно-геометричних характеристик. На основі вищевикладеного та опрацьованих матеріалів слід зазначити, що даний напрямок досліджень у криміналістиці розвивається. Складність розробки нових методик в даній галузі полягає у тому, що потребує знань з фізіології людини, статистики, математики та психології, в тому числі ІТ-спеціалістів для впровадження електронних технологій.

1. Липовский В. В. К вопросу о пределах совпадения признаков в разных подписях одного лица / В. В. Липовский // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1988. – Вып. 37. – С. 53–57.
2. Мельник Д. В. Дослідження малоінформативних підписів методом структурно-геометричних характеристик : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мельник Дмитро Володимирович ; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2012. – 200 с.
3. Свобода Є. Ю. Підпис як засвідчувальний знак та його значення [Електронний ресурс] / Є. Ю. Свобода // Часопис Академії Адвокатури. – 2012. – № 3. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/chaau/2012-3/12kyouks.pdf>.

Мальцева Валентина,
ІІІ курс, навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Стефанишин Н.М.,
кандидат юридичних наук, викладач.

Розвиток сімейних правовідносин в Україні сьогодні є надзвичайно динамічним і залежить від соціальних, економічних, геополітичних та інших чинників, які на них впливають. Прийняття Сімейного Кодексу України, який набрав чинності 01 січня 2004 року, зумовив формування належного підґрунтя для договірного регулювання окремих їх видів. Так, відповідно до частини 1 статті 93 Сімейного Кодексу України майнові відносини подружжя можуть регулюватися шлюбним договором.

Інститут шлюбного договору займає своє самостійне місце в системі інших інститутів сімейного права України та імперативно визначається главою 10 Сімейного Кодексу України. На відміну від країн Західної Європи, США, Канади, де інститут шлюбного договору набув широкого поширення, а його укладення стало звичним явищем, що забезпечує цивілізовані відносини між подружжям, в Україні укладення шлюбного договору викликає здебільшого критичне ставлення у населення. На нашу думку, така ситуація існує у зв'язку з низьким рівнем правосвідомості та правової культури українського суспільства.

Тому запропонована наукова розробка є важливою та актуальною. У цій статті ми намагатимемося окреслити правову природу шлюбного договору, визначити його ознаки, специфіку змісту, дослідити проблеми укладення, виконання, зміни та припинення, а також визначити роль шлюбного договору серед інших договорів сімейного права.

У науковій літературі питання про правову природу шлюбного договору залишається дискусійним.

Більшість учених погоджується з думкою, що шлюбний договір, хоча і має ряд специфічних особливостей, відноситься до цивільно-правових договорів і на нього поширюються загальні правила щодо правочинів [3, с.72–77]. Так, дійсно, при детальному аналізі форми цього договору, умов його дійсності, підстав визнання його недійсним, порядку укладення та виконання договору напрошується висновок, що в даному випадку використовуються загальні цивільно-

правові конструкції договірному праву. На підтвердження цієї позиції можна навести статтю 103 СК України, де, визначаючи шлюбний договір недійсним, законодавець відсилає до положень ЦК України. Тому певною мірою погоджуємося з думкою тих вчених, які шлюбний договір відносять до цивільно-правових договорів. Проте, на думку Ю.С. Червоного, шлюбний договір за своєю природою є сімейно-правовим договором, оскільки, відповідно до частини 1 статті 92 СК України, його суб'єктами є лише подружжя.

На думку О.С. Олійник, шлюбний договір слід розглядати як цивільно-правовий договір лише в тій частині, у якій він регулює відносини, що становлять предмет цивільного права, тобто визначає права та обов'язки подружжя щодо управління та розпорядження подружнім майном, встановлює правила розподілу майна у випадку розірвання шлюбу, іншими словами, врегульовує правовідносини власності подружжя. У тій частині, де шлюбний договір визначає сімейні правовідносини (аліментні, особисті, чи видозмінює законний, чи встановлює договірний режим майна подружжя), він не може вважатися цивільно-правовим договором [4, с.23].

Проаналізувавши положення СК України та позиції вчених щодо шлюбного договору, вважаємо, що шлюбний договір має комплексний характер. Так, цивільно-правова природа шлюбного договору обґрунтовується тоді, коли йде мова про порядок його укладення, зміни чи припинення, визначається форма шлюбного договору, строк його дії, умови дійсності шлюбного договору чи підстави визнання останнього недійсним. Проте шлюбному договору притаманні й такі ознаки, які характерні лише для нього, і за наявності яких ми можемо відмежувати даний договір від інших договірних конструкцій, в тому числі й тих, що передбачені лише СК України. До таких ознак відносяться:

1) предмет шлюбного договору (шлюбно-сімейні майнові відносини);

2) зміст шлюбного договору (у шлюбному договорі може визначатися правовий режим майна подружжя (стаття 97 СК), порядок користування житлом (стаття 98 СК), права на утримання (стаття 99 СК));

3) суб'єктний склад (відповідно до частини 1 статті 92 СК України суб'єктами шлюбного договору можуть бути дві категорії осіб: особи, які подали до державного органу РАЦС заяву про реєстрацію шлюбу (наречені), особи, які вже зареєстрували шлюб (подружжя). Із специфікою суб'єктного складу шлюбного договору пов'язані й особливості його дії в часі. Згідно зі статтею 95 СК України, дія шлюбного договору, якщо його було укладено до реєстрації шлюбу, починається з моменту реєстрації шлюбу. Якщо шлюбний договір укладено подружжям, він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення. Необхідно погодитися із думкою А.Б. Гриняка, що звертає увагу на імперативний характер наведеної статті. Деякою мірою імперативність цього законодавчого положення є виправданою, оскільки шлюбний договір, укладений особами, що бажають вступити в шлюбні відносини, набирає чинності тільки після реєстрації шлюбу. Однак імперативність є невиправданою в таких випадках. По-перше, за бажанням сторін шлюбний договір, укладений до реєстрації шлюбу, може поширюватися на відносини, які виникнуть не з моменту реєстрації шлюбу, а пізніше, наприклад, через п'ять років після реєстрації шлюбу. По-друге, немає перешкод для того, щоб шлюбний договір, укладений в період шлюбу, за бажанням сторін поширював свою дію на відносини, що виникли раніше – з моменту реєстрації шлюбу [1, с.59–60]. Такий договір, на думку І.В. Жилінкової, не буде суперечити закону [2, с.109]. Тому доцільно підтримати позицію вищезазначених вчених, адже якщо сторони наділені правом зміни правового режиму майна, набутого ними до шлюбу, то, безперечно, вони мають право визначати на власний розсуд правовий режим майна, набутого ними після реєстрації шлюбу, але до початку дії шлюбного договору. Для уникнення різного роду суперечностей частину 1 статті 95 СК науковці пропонують викласти таким чином: “Якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу, за умови, що інше не передбачено договором” [1, с.63].

4) момент укладення шлюбного договору і початок його дії, відповідно до статті 95 СК, не збігаються;

5) предметом шлюбного договору є не лише те майно, яке реально існує, а предмет такого договору може складати й майно, отримане подружжям в майбутньому, і ймовірність появи такого майна не є абсолютною;

б) мета укладення та існування шлюбного договору єдина – надати подружжю достатньо широкі можливості для самостійного визначення своїх майнових відносин у шлюбі, щоб вони мали змогу, за необхідності, змінити режим володіння майном, встановлений законом, який автоматично починає діяти з моменту укладання шлюбу.

Підсумовуючи наведене вище, робимо висновок про те, що проблемою сьогодні є відсутність нормативного визначення поняття шлюбного договору, що не дає можливості до кінця зрозуміти його зміст, специфіку правової природи, місця даного договору в системі інших договорів. Тому пропонуємо авторське визначення шлюбного договору:

- *Шлюбний договір* – це письмова та нотаріально завірена згода осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, або подружжя, зміст якої відповідає вимогам закону та обумовлює майнові відносини між подружжям під час шлюбу або після його припинення, а також майнові права та обов’язки подружжя як батьків.
- Пропонуємо розширити коло суб’єктів, які можуть укладати шлюбний договір, включивши до суб’єктів різностатевих осіб, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах (тобто проживають однією сім’єю).
- Вважаємо за необхідне закріпити визначення шлюбного договору у главі 10 Сімейного Кодексу України, а також доповнити главу загальною нормою, яка буде визначати правові наслідки у разі недотримання умов шлюбного договору.

1. Гриняк А. Б. Окремі аспекти укладення шлюбного договору за цивільним та сімейним законодавством України / А. Б. Гриняк // Актуальні проблеми цивілістики: Історико-правовий часопис. – 2014. – С. 59–64.
2. Жилінкова І. В. Шлюбний контракт: чинне законодавство та перспективи його розвитку / І. В. Жилінкова // Право України. – 2006. – № 6. – С. 109.
3. Новицька І. В. Шлюбний договір та його особливості / І. В. Новицька // Нотаріат для вас. – 2010. – № 7–8. – С. 72–77.
4. Олійник О. С. Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / О. С. Олійник. – К., 2009. – 23 с.
5. Сімейний Кодекс України: Закон України від від 10.01.2002 № 2947-III зі змінами та доповненнями від 10.11.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
6. Ульяненко О. О. Шлюбний договір у сімейному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / О. О. Ульяненко. – К., 2003. – 20 с.

Угриновський Юрій,
І курс, навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Адамович С.В.,
доктор історичних наук, професор.

Діяльність дивізії СС “Галичина” під час Другої світової війни досі викликає немало гарячих суперечок як у істориків, так і у суспільства загалом. Радянські історики називали її “дивізією зрадників”, сучасні українські дослідники – “борцями за незалежність України” [2].

Під час Другої світової війни жодна з воюючих сторін не була зацікавлена в українцях як нації, а тільки як у мобілізаційному ресурсі або в українській території. Війська свого не було, оскільки не було власної держави, а доля бездержавної нації така, що всі її сини воюють у різних військових формуваннях і по різні сторони барикад. Так було у ХХ столітті під час Першої світової війни, так сталося і пізніше [1].

Дивізія військ СС “Галичина” була створена після Сталінградської битви, коли не було сумнівів, що німецькі окупанти відійдуть, а прийдуть “совєтські”, відійде гестапо, а прийде НКВС, КПРС, тюрми, Сибір і все те, чим “почастували” самозвані “брати” в 1939 році [1].

По-друге, Україна не була суб'єктом війни, а тільки об'єктом, і той, хто це розумів, усвідомлював значення власних збройних сил, в умовах закінчення війни. Шахівниця геополітики могла б обернутися сприятливо для українців. Досвід Першої світової війни показав, як Україні придалися вишколені в австро-угорській армії Українські Січові Стрільці [1].

А в умовах нової війни, де можна було отримати найкращий військовий вишкіл – у Червоній Армії, де не було жодної української дивізії чи полку, батальйону, навіть роти? Висновок напрашується сам – тільки німецька армія, на той час найбільш вишколена, найкраще озброєна, могла дати добру школу військової майстерності [1].

У такій ситуації, поміж червоним молотом і брунатним ковадлом, довелося вибирати менше зло: гинути від американських бомб на невірільничих роботах у Райху, чекати на “визволителя” зі Сходу, або хоронитись у рядах дивізії “Галичина”. Вибрали дивізію. Чималу роль зіграв тут патріотичний момент: колишні ветерани українських армій зуміли переконати галицьку молодь, що Дивізія, так як колись формації Українських Січових Стрільців, у сприятливий момент зможе стати ядром Української армії [4].

Перше бойове хрещення після вишколу Дивізія отримала під Бродами. У деяких публікаціях можна прочитати про “розгром” Дивізії під Бродами. “Розгрому”, як такого, не було, а був розбитий тринадцятий німецький корпус, у складі якого і була “Галичина” [1].

Взагалі “Галичина” воювала в складі німецької армії з умовою, що буде брати участь у боях тільки на східному фронті. Цим вона відрізняється від інших формувань типу Російської Визвольної Армії, які пішли на службу до німців без особливих політичних застережень і воювали там, де було вигідно німцям і проти будь-яких антинімецьких збройних сил [1].

У післявоєнні часи західні історики бойовий шлях дивізії ретельно дослідили з метою визначення того, чи здійснювали солдати дивізії злочини проти мирного населення. Питання про звірства нацистів і тих, хто їх підтримував, дуже детально розглядалися на Нюрнберзькому процесі 1946 року. Радянська сторона не привела в Нюрнберзі доказів участі “Галичини” в каральних операціях [3].

Ось чому для одних бійці дивізії “Галичина” є “зрадниками і вбивцями”, для інших вони – герої, що боролися за щастя своєї Батьківщини. Отже, створення дивізії СС “Галичина” – це не бажання підтримати нацистську політику, а створити і укріпити незалежність українських земель. Але, на жаль, цим мріям здійснитися вдалося тільки в недалекому майбутньому [3].

1. Аркуша І. В. Дивізія військ СС “Галичина”. Правда і вигадки [Електронний ресурс] / Ігор Всеволодович Аркуша // Номер Один. – 2007. – Режим доступу : <https://www.ar25.org/article/dyviziya-viysk-ss-galychyna-pravda-i-vygyadky.html> (дата звернення: 19.03.17).
2. 14-а піхотна дивізія СС “Галичина” Ч. 1 [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <https://we.org.ua/history/druga-svitova-vijna/14-a-pihotna-dyviziya-ss-galychyna-chastyna-persha>. (дата звернення: 19.03.17).
3. 14-а піхотна дивізія СС “Галичина”. Ч. 2 [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <https://we.org.ua/history/druga-svitova-vijna/14-a-pihotna-dyviziya-ss-galychyna-chastyna-druga>. (дата звернення: 19.03.17).
4. Ноевий Ю. М. Українська дивізія УНА: історія та сучасне значення [Електронний ресурс] / Юрій Миколайович Ноевий. – 2009. – Режим доступу : <http://www.old.svoboda.org.ua/dopysy/dopysy/012160/> (дата звернення: 19.03.17).

-
Шукало Ірина,
магістрантка, навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кобецька Н.Р.,
доктор юридичних наук, професор.

Сучасне виробництво, та й загалом господарська діяльність, так чи інакше приводить до хімічного, фізичного, біологічного забруднення навколишнього середовища. Обов'язковим елементом будь-якого об'єкта, який є джерелом несприятливого впливу на середовище перебування людини та її здоров'я, є санітарно-захисна зона. Санітарно-захисна зона (СЗЗ) – це спе-

ціальна територія з особливим режимом використання, яка встановлюється навколо об'єктів та виробництв, що є джерелами впливу на довкілля й здоров'я людини і за своїм функціональним призначенням є захисним бар'єром, що забезпечує безпеку населення у процесі експлуатації об'єкта.

Безпосереднє визначення поняття СЗЗ містять підзаконні нормативно-правові акти (інструкції, методики, санітарні правила тощо). Законодавчі акти закріплюють фактично лише загальне розуміння мети її створення. Так, згідно зі ст. 24 Закону України “Про охорону атмосферного повітря” [1], з метою забезпечення оптимальних умов життєдіяльності людини в районах житлової забудови, масового відпочинку і оздоровлення населення при визначенні місць розміщення нових, реконструкції діючих підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря, встановлюються санітарно-захисні зони. А Земельний кодекс України вже деталізує перелік шкідливих чинників, для мінімізації яких і необхідно виділяти СЗЗ.

Сьогодні характерним для правового режиму СЗЗ є відсутність єдиного, чіткого, системного нормативного регулювання. Зокрема, положення про встановлення СЗЗ передбачені в ряді Законів, а саме:

- як вимога охорони атмосферного повітря (розділ 4 Закон України “Про охорону атмосферного повітря”);
- як підстава обмеження прав на землю (гл. 18 р. 3 Земельного кодексу України);
- як конкретизація загальних вимог щодо окремих видів господарської діяльності в Законах, що визначають їх правовий режим (Про електроенергетику”, “Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів”, “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку”).

Деталізоване правове регулювання СЗЗ передбачене підзаконними нормативно-правовими актами. Тут і виникає одна з основних проблем, оскільки підзаконні акти – це в основному державні санітарні та будівельні норми і правила, затверджені в 90-х роках, а окремі з них взагалі призупинені в дії і нових не прийнято. Це, насамперед, Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними та біологічними речовинами) [2] (саме вони містять детальні правила і норми встановлення СЗЗ залежно від класу небезпеки об'єктів). Тому наступним проблемним аспектом правового режиму СЗЗ є наявність застарілих положень підзаконних актів, які закріплюють порядок їх встановлення.

Встановлення СЗЗ тягне за собою певні обмеження щодо життєдіяльності населення. Зокрема, в Земельному кодексі України (ст. 114) встановлено, що в межах санітарно-захисних зон забороняється будівництво житлових об'єктів, об'єктів соціальної інфраструктури та інших об'єктів, пов'язаних з постійним перебуванням людей. Деталізований перелік обмежень визначений Державними санітарними нормами. Проте на практиці ці норми часто не дотримуються, що призводить до порушення режиму СЗЗ та недотримання обмежень щодо діяльності в її межах. Через відсутність затверджених проектів землеустрою та необхідної інформації як в самих органах місцевого самоврядування, так і в мешканців, має місце порушення режиму використання земель СЗЗ. В інших випадках еколого-небезпечні підприємства та об'єкти житлово-комунального благоустрою десятки років розміщені один біля одного й існує проблема захисту від людей негативного впливу.

Закон України “Про охорону атмосферного повітря” закріпив радикальний механізм захисту права громадян на безпечне довкілля. Ст. 24 ЗУ “Про охорону атмосферного повітря” передбачає: “Якщо внаслідок порушення встановлених меж та режиму санітарно-захисних зон виникає необхідність у відселенні жителів, виведенні з цих зон об'єктів соціального призначення або здійсненні інших заходів, підприємства, установи, організації та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування повинні вирішувати питання про фінансування необхідних робіт і заходів та строки їхньої реалізації”. Однак зрозуміло, що ні суб'єкти господарювання, ні державні органи чи органи місцевого самоврядування не зацікавлені, та й не мають наявних коштів, щоб забезпечити відселення людей. Яскравим прикладом судового захисту в подібних ситуаціях є справа мешканців присілку Вільшина (Львівська область). Кінцевою інстанцією судового розгляду став Європейський Суд з прав людини, який 10 лютого 2011 року виніс рішення у справі “Дубецька та інші

проти України” на користь мешканців. Це перше, ще й повністю виконане, рішення Європейського Суду з прав людини стосовно України в екологічній сфері.

Таким чином, правова регламентація порядку створення та функціонування, а особливо захисту прав та інтересів населення, що проживає в зоні негативного впливу еколого-небезпечних об’єктів, в Україні недосконала через розкиданість, суперечливість, застарілість нормативних положень та фактично і всієї організаційно-правової системи регулювання викидів забруднюючих речовин [3, с.33].

1. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 24.
2. Про затвердження Державних санітарних правил охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними та біологічними речовинами) : наказ МОЗ України від 09.07.1997 р. № 201 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб-портал]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96>.
3. Правова охорона атмосферного повітря: практичні аспекти / за заг. ред. Т. М. Жиравецького, О. В. Кравченко. – Львів : ЕПЛ, 2011. – 120 с.

ПЕДАГОГІКА

Бабінець Роксолана,
IV курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качмар О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини. “Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї, – писав В. Сухомлинський. – Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури”. Найтипівіші мелодичні звороти фольклорних зразків сягають своїм корінням глибокої давнини, і тому видатні знавці народної музики, як наприклад, М. Лисенко або М. Леонтович, підкреслювали виняткове значення вивчення саме старовинних пісень, зокрема обрядових та історичних.

За свою багатотисячолітню історію український народ створив багату мистецьку культуру. У невичерпній скарбниці нашої музичної Батьківщини – могутня сила історичних пісень, краса ліричних, життєлюбних жартівливих пісень, мистецька довершеність поліфонічного народного багатоголосся, розмаїта інструментальна культура, що своїм корінням сягає вглиб століть.

Національний елемент завжди присутній у творчій спадщині В. Барвінського. Це якраз можна простежити на прикладі його фортепіанних композицій.

До таких творів належать “Шість мініатюр на українські народні теми”, “Українські народні пісні для фортепіано зі словесним текстом”, “Колядки і щедрівки”, “Наше сонечко грає на фортепіано”, “Пісня. Серенада. Імпровізація”, “Мініатюри на лемківські теми”, “Варіації-мініатюри G-dur на тему української народної пісні”, “Українська сюїта”. Тут композитор з любов’ю використовує надбання різних етнографічних груп: західної (гуцули, лемки, бойки), східної та придніпрянської, які зберігали певні відмінності музичної культури і мови.

Досить часто у фортепіанній творчості В. Барвінського зустрічаються лемківські пісні, які за змістом і формою подібні до творів з інших регіонів України, але їм властивий своєрідний характер.

Композитор створив обробки народних пісень з Лемківщини для голосу з фортепіано: “По садочку ходжу”, “Ой на горі два дубки”, “Колишися, колисочко”; для голосу, скрипки і фортепіано: “Полетів би-м на край світа”, “Не піду я за Яська”. У фортепіанних творах автор використав широку жанрову палітру лемківських мелодій, а саме: старовинні колядки “Був Святий Вечер”, “Пішла дівчина”.

Неоцінімі заслуги і М. Лисенка в художній обробці народних пісень. В результаті багаторічної практики збирання й обробки українського музичного фольклору він видав 7 збірок пісень для голосу з фортепіано (по 40 пісень у кожній), збірки обрядових і дитячих пісень.

Великі досягнення композитора в галузі фортепіанної музики. В ній він розробляв мотиви з скарбниці народного музичного мистецтва. Особливою популярністю користуються фортепіанні рапсодії Лисенка (зокрема друга), “Героїчне скерцо”, сюїта з 6 українських народних пісень, “Елегія” та ін., що увійшли в золотий фонд вітчизняної фортепіанної літератури.

М. Лисенко – класик української музики.

Музичний фольклор українського народу став тією основою, на якій виросла професійна творчість українських композиторів. Чимало мелодій стало тематичним матеріалом для творів великої форми.

Глибоке вивчення народної пісні нашими композиторами є однією з передумов подальшого розвитку музичної культури.

1. Людкевич С. Василь Барвінський / С. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії. – К. : Українська музика, 1973. – С. 198–206.
2. Режим доступу : <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1386>. – Мистецька сторінка.

Вацеба Марія,
Ш курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Кметюк Т.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Інтенсивний розвиток самобутнього, оригінального, танцювального мистецтва, зокрема народно-сценічного танцю, природне і разом з тим надзвичайно цінне й цікаве явище в культурному житті нашої держави. У зв'язку з цим все більшого значення набуває хореографічне виховання, яке має неабияке значення в естетичному розвитку людей, зокрема дітей молодшого шкільного віку; засобами танцювального мистецтва воно прищеплює любов до прекрасного. Саме такою є мета керівників хореографічних гуртків у загальноосвітніх школах, оскільки естетичне виховання починається у ранньому віці.

Помітною постаттю в українській хореографії став Василь Верховинець – відомий композитор, хоровий диригент, хормейстер, хореограф, перший теоретик українського народного танцю, автор багатьох музикознавчих праць, музичний і громадський діяч. Василь Миколайович розробив власну методику естетичного виховання молодших школярів, взявши за основу їх ігрову діяльність, пов'язану з музично-ритмічними рухами. Ця методика, завдяки синтезу мистецтв, розвиває увагу, пам'ять, спостережливість, уяву, мислення та інші здібності дитини [4].

Пропагуючи ідею комплексної дії різних видів мистецтв, Верховинець як педагог-методист мав однодумців. Серед них: М.Леонтович, М.Драгоманов, С.Русова, Б.Яворський [2] та ін. Саме в період активної педагогічної діяльності, ідея використання у виховному процесі елементів хореографічного, музичного, поетичного й драматичного мистецтв була основою для створення збірки музичних ігор “Весняночка”.

Торкаючись проблем поєднання музичних ігор з хореографією, Верховинець висловлювався: “Дітям потрібна гімнастика, яка б приносила нові враження, розвивала фізичну силу і поєднала у собі виховання сили і розуму” [1, с.4]. Отож у музичних іграх “Весняночки” присутні танцювальні рухи: хороводи (“Шум”, “Кривий танок”, “Дружба”), українські, легкодоступні дітям танці (“Перепілка”, “Плету лісочку”), авторські обробки народно-танцювальних мотивів для виконання на сцені (“При долині мак”) тощо.

В педагогічній спадщині В.Верховинця щодо формування національної культури школярів важливе місце належить драматургії, де основним засобом, організуючим усі художньо-зображувальні елементи (слово, музику, міміку, хореографію), є дія. Переслідуючи виховну мету, у творчості педагога ця дія завжди педагогічно доцільна: містить позитивний приклад, схвалює добрі і засуджує аморальні вчинки.

Василь Верховинець дотримувався думки, що гра з елементами драматургії й хореографії сприятиме фізичному розвитку вихованців, оскільки “найсильніше бажання у дитини – це бажання руху”. З цією метою він включає в кожен гру танцювальні рухи, гімнастичні вправи, елементи народної хореографії, які зумовлені самим змістом гри або способом її проведення. Набуваючи характеру драматичної дії, гра передбачає перевтілення учасників у певні художні образи, переростає у маленький спектакль. Наприклад, “Ходить гарбуз”, “Два півники”, “Ми дзвіночки”, “Медведик і лісові звірята”, “Метеличок” [3, с.71–72] та ін.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що Василь Верховинець започаткував оригінальний педагогічний підхід для музичного розвитку молодших школярів, використавши інсценовані дитячі народні пісні із залученням елементів хореографії та драматургії, а також, створивши театралізовані пісенно-хореографічні композиції на фольклорній основі. Різномісність діяльності педагога і підпорядкованість єдиній меті – формуванню національної культури дітей дозволяє розглядати його педагогічну спадщину як систему, що органічно поєднує педагогічну, музичну, етнографічну, хореографічну, драматургічну, композиторську творчість.

Значимість педагогічних ідей і досвіду В.Верховинця підтверджується їх актуальністю і впровадженням у сучасну практику виховання. Розроблена й обґрунтована ним теорія і практи-

ка рухливої музичної гри, театралізованої пісні, в даний час відповідає найважливішим потребам з музично-естетичного виховання у загальноосвітніх школах і мала б активніше використовуватися у навчально-виховному процесі.

1. Верховинець В. Весняночка / Василь Верховинець. – К. : Муз. Україна, 1979. – 340 с.
1. Дем'янюк Н. Формування національної культури молоді в педагогічній спадщині В. М. Верховинця : монографія / Н. Дем'янюк. – Полтава : АСМІ, 2012. – 275 с.
2. Кметюк Т. Музичні ігри Василя Верховинця як метод формування творчих здібностей молодших школярів / Тарас Кметюк, Ірина Липа // Мистецтво в сучасній школі: проблеми, пошуки. – 2016. – Вип. X. – С. 69–75.
3. Кметюк Т. Музично-педагогічна творчість Василя Верховинця : магістерська робота на здобуття кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю “Музика” / Тарас Кметюк. – Івано-Франківськ, 2004. – 87 с.
4. Рутковська О. Дивосвіт Василя Верховинця або репресовані танці / Ольга Рутковська // Культура і життя. – 2002. – № 14–15. – С. 5.

Грицьків Анна,
V курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Березовська Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

На сьогоднішній час є поширеним таке негативне соціальне явище, як психологічне насильство над дітьми, зокрема над підлітками. Найнебезпечнішим є те, що психологічне насильство має серйозні негативні соціальні наслідки. У більшості підлітків – жертв насильства – з'являються відхилення в психічному, фізичному розвитку, емоційній сфері. Тому сьогодні особливо гострою залишається проблема протидії психологічному насильству.

Насильство щодо підлітків – це дії або бездіяльність, які застосовуються примусово однією стороною над іншою з метою фізичного, психічного, сексуального задоволення [4, с.23].

Однією з форм насильства є психологічне насильство. Психологічне насильство – це насильство, що полягає у впливі на психіку людини шляхом залякування, погроз, з тим, щоб зломити волю потерпілого до опору, до відстоювання своїх прав та інтересів [5, с.258]. Цей тип насильства є найбільш поширеним і присутній практично у всіх випадках насильства в сім'ї. Психологічне насильство важко діагностувати. Якщо всі інші форми насильства легко визначаються, оскільки мають чіткі фізіологічні прояви, то явні ознаки психологічного впливу рідко помітні, проте, наслідки при цьому можуть бути надзвичайно важкими. Крім того, психологічне насильство досить часто виступає не само по собі, а разом з іншими видами насильства. Як зазначав А.Сторов та О.Фрейдман, насильство – це завжди “узурпація волі, посягання на свободу людини”, яке “неправомірно понижує моральний (духовний), соціальний і життєвий статус, спричинює фізичні та душевні страждання” [2, с.6].

Для підлітка психологічне насильство є особливо загрозливим, адже саме у підлітковому віці, коли найінтенсивніше відбувається розвиток самосвідомості, батьківське ставлення набуває вирішального значення для становлення і закріплення образу “Я”. Психологічне насильство може виражатися як грубим поведінням з дитиною, так і нелюбов'ю, несхильністю до неї, які демонструються різними способами. Якщо батьки постійно принижують, залякують та ображають дитину, брутально поводяться з нею, створюють для неї стресові ситуації, якщо вони рідко бувають задоволені дитиною, насміхаються над нею, то з упевненістю можна говорити про психологічне насильство над дитиною.

Науковці виокремлюють низку особливостей поведінки дорослих, які дозволяють запідозрити психологічне насильство щодо дитини: небажання втішити дитину, яка цього потребує; образа, лайка, звинувачення або публічне приниження дитини; постійне надкритичне ставлення до

неї; негативна характеристика дитини; перекладання на неї відповідальності за свої невдачі; відкрите висловлення нелюбові та ненависті до дитини [3].

Психологічне насильство в сім'ї провокує серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; відсутність самоповаги; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну (алкогольну) залежність; жагу помсти.

Деякі автори вказують на те, що психологічні наслідки насильства є різними залежно від віку дитини. У підлітків частіше спостерігалися депресії, суїцидальна поведінка, соматичні скарги, протиправні дії, втечі з дому, зловживання наркотичними речовинами [1].

Основна функція соціальної роботи з проблематикою психологічного насильства є превентивна діяльність, яка містить напрямок передбачення та проведення до дії механізмів запобігання та подолання цього негативного явища. Соціально-педагогічну роботу слід здійснювати за такими напрямками: налагодження контактів та надання підтримки жертвам насильства; створення атмосфери безпеки та довіри; розробка й реалізація корекційних програм; здійснення правової просвіти дітей; взаємодія з практичним психологом, вчителями, батьками; підвищення педагогічної культури батьків.

1. Асанова Н. К. Жестокое обращение с детьми: основные методологические вопросы, практические и правовые аспекты / Н. К. Асанова // Руководство по предупреждению насилия над детьми / под ред. Н. К. Асановой. – М. : ВЛАДОС, 1997. – С. 16–45.
2. Егоров А. Психологическое насилие и развитие личности / А. Егоров, О. Фрейдман. – СПб., 2003. – 40 с.
3. Журавлева Т. М. Помощь детям – жертвам насилия / Т. М. Журавлева, Т. Я. Сафонова, Е. И. Цымбал. – М., 2006. – 112 с.
4. Ролінський В. Насильство щодо неповнолітніх: проблеми, профілактика : [навч.-метод. посіб.] / В. Ролінський. – Одеса : Ветаком, 2003. – 220 с.
5. Солодников В. Социология социально-дезадаптированной семьи / В. Солодников. – СПб. : Директ, 2007. – 384 с.

Данчук Світлана,
IV курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Барило С.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Виховання музичної культури особистості спонукає вчителя зосереджувати увагу в процесі навчання на індивідуальності кожного учня. Це, у свою чергу, зумовлює застосування особистісно-орієнтованого підходу до кожного учня, як важливої педагогічної умови для виховання музичної культури особистості.

Особистісно-орієнтований підхід в контексті нашого дослідження передбачає спрямування навчально-виховного процесу на розвиток особистості учня, залучення його до музичної діяльності, сприяння розширенню можливостей сприймання, формування виконавських умінь і навичок, активізацію творчого потенціалу і здатності до художньо-творчої діяльності. Це створює умови для самореалізації особистості, до пошуку оригінальних шляхів вирішення проблемних мистецьких питань, що, у свою чергу, сприяє вихованню музичної культури особистості.

Для виховання музичної культури учнів молодшого шкільного віку необхідно створити в школі та позашкільних закладах атмосферу доброзичливості, зацікавлення до успіхів і досягнень дітей. Створення таких взаємовідносин між вчителем та учнями залежить від ряду чинників: інтересу школярів до музичного мистецтва, професійної компетенції самого вчителя, його культури, уміння цікаво й творчо проводити заняття.

У процесі взаємодії вчителя та учнів формується відчуття духовної єдності, розкриваються нові риси, задатки, здібності; розвиваються творча уява, фантазія, мислення; активізується музична діяльність, перетворюючись на співтворчість обох сторін. У такий спосіб спілкування набуває творчого характеру. Воно успішно розвивається в тому випадку, якщо вчитель і учні діють зацікавлено на ґрунті спільної музичної діяльності, взаємно збагачуючи досвід і стимулюючи подальший розвиток один одного.

Вважаємо, що важливою умовою виховання музичної культури молодших школярів засобами співу є, насамперед, створення атмосфери художньо-творчого спілкування.

У сучасному процесі музично-естетичного виховання вагому роль відіграє вокальне мистецтво. Спів сприяє фізичному і духовному розвитку дитини. Організуючи вокально-хорову роботу, необхідно спрямовувати свою діяльність на формування голосу і слуху дітей. Навчання співу має бути тісно пов'язане з розвитком музичних здібностей, створенням сприятливих психологічних умов для формування креативних якостей особистості, зацікавленості й творчого ставлення учнів до музики.

Добираючи ту чи іншу композицію, необхідно враховувати емоційний стан дитини, адже музика – це не тільки джерело радощів та насолоди, а й складна художньо-естетична система виховання. Сьогодні музика повинна вийти за межі одного навчального предмета, проникнути глибше в педагогічний процес, у шкільне та позашкільне життя.

Виховуючи музичну культуру дитини молодшого шкільного віку, вчитель має допомогти їй зорієнтуватись у світі музики, вибрати справді високохудожні твори, що сприятимуть розвитку і збагаченню культури почуттів учнів, розвитку їх музичного та естетичного смаків.

Слід зазначити, що сучасний урок музичного мистецтва, а також позаурочна та позашкільна робота з музичного виховання передбачає звернення до різних видів мистецтва, насичення їх художньою інформацією, що дозволяє учням збагнути: музика дійсно є частиною життя. Щоб зрозуміти музику, недостатньо лише слухати й аналізувати окремі музичні твори, які вчитель використовує у своїй роботі. Доцільно допомогти дітям усвідомити, що музика надзвичайно впливає на особистість, збагачує духовно, виховує культуру.

Виховні можливості будь-якого вокального музичного твору, які б не були великі його художні достоїнства, виявляться нереалізованими, якщо у школярів не вихована емоційна чутливість на музику. Якщо учням подобається мелодія пісні, якщо вони із задоволенням беруть участь у створенні ритмічного акомпанементу до пісні, якщо вони розуміють виражальні можливості тембрів різних музичних інструментів, регістрів, тобто емоційно відгукуються на музику, то це означає, що вони краще зрозуміють зміст, закладений у музиці. Пісні про Батьківщину, про матір, про рідний край, природу пробудять у молодших школярів моральні, патріотичні почуття і таким чином це вплине на виховання їхньої музичної культури. Саме такий музичний репертуар я використовую у вокальній школі Лани Данчук, створеній мною у вересні 2015 р. у м. Тисмениця, де працюю над вихованням музичної культури засобами співу з дітками від 4 до 13 років.

Отже, вчитель має у своєму розпорядженні багато засобів і прийомів, за допомогою яких він може розвивати у своїх вихованців емоційну чутливість на музику, впливати на виховання загальної і музичної культури. Перш за все, він повинен навчити учнів співати без крику, без напруження голосових зв'язок, формуючи в них правильне дихання, співацьку дикцію, правильну вимову голосних і приголосних звуків, злитність звучання, точне інтонування, тобто вокально-хорові навички. Без їх опанування у школярів важко виховати культуру співу, а також музичну культуру загалом.

1. Печерська Е. П. Уроки музики в початковій школі / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 22–26.
2. Лобова О. В. Виховний компонент музичної освіти школярів: діалектика національного та загальнокультурного / О. В. Лобова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : збірник наукових праць / за заг. ред. М. Б. Євтуха. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 32. – С. 138–141.

Дрекало Марія,
V курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Ткачук О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Освітня галузь “Мова і література” передбачає опанування молодшими школярами української мови та інших мов як засобу спілкування і пізнання [1, с.2–3]. Слова іншомовної лексики проникли в усі сфери життя і діяльності людини, вони використовуються і в початковій ланці освіти. Якщо учитель приділятиме більшу увагу поясненню іншомовних слів, це сприятиме активізації навчальної діяльності школярів та збагачуватиме їх мовлення.

Проблему добору лексики у процесі навчання молодших школярів на сучасному етапі розглядали такі вчені-методисти: О.Я. Савченко, В.О. Науменко, М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик, О.І. Мельничайко, Л.В. Скуратівський, І.Т. Федоренко, І.Г. Пальченко, Н.Ф. Скрипченко та ін.

Попри низку досліджень, здійснених у різних напрямках, ще недостатньо вивчено та не повністю усвідомлено величезну роль впливу іншомовної лексики на розвиток мовлення в дітей молодшого шкільного віку.

нашої публікації є проаналізувати лексико-граматичний склад іншомовної лексики у читанці для 4 класу як засобу збагачення лексики молодших школярів.

. У наші дні стало звичним уживання слів: абонемент, файл, планшет, гаджет, менеджер, супермаркет, фуршет, анотація, абзац, форзац, портфель та ін. Це запозичені слова, які перебувають у використанні практично усіх соціальних і вікових груп людей. Вони є і в мовленні дітей 1–4 класів.

Цікавим та водночас малодослідженим є процес запозичення і засвоєння іншомовної лексики молодшими школярами, хоча запозичені слова супроводжують дитину вже на ранніх етапах засвоєння мови і представлені у підручниках для початкової школи. Ми здійснили спробу дослідити лексико-граматичний склад іншомовної лексики, вміщеної у підручнику “Читанка” О.Я. Савченко для 4-го класу (1–2 частини). Для цього ми створили картотеку, яку укладали за такими принципами: спочатку виписували слово, потім, користуючись словником іншомовних слів за редакцією О.С. Мельничука, тлумачення даного слова. Загалом у двох частинах підручника таких слів виявилось 117. Ми завважили, що в книгах практично відсутні пояснення значень іншомовних слів, а тому ми уклали відповідні пояснення-тлумачення, які спростили до рівня сприймання молодшими школярами. Назвемо виписані нами деякі іншомовні слова: форзац, текст, енциклопедія, редактор, журнал, школа, абзац, портрет, каталог, алфавіт, автор, бібліотека, абонемент, анотація, календар, педагог, рундук, мораль, легенда, інтонація, мелодія та ін.

Наведемо приклад пояснення до слова.

1) Коли перегорнеш обкладинку, побачиш аркуш паперу, що з’єднує її із сторінками, – форзац [2, с.8].

Форзац – (*нім.*) подвійний аркуш паперу, що з’єднує книжку з внутрішньою частиною обкладинки, а також служить для оформлення книжки [4].

Всі опрацьовані нами слова – іменники. Оскільки іменнику як окремій частині мови власний поділ на лексико-граматичні розряди, ми теж погрупували іменники таким чином. Спочатку ми спробували виділити власні і загальні назви. Виявилось, що серед іншомовної лексики в аналізованому підручнику зовсім відсутні власні назви, а загальних назв приблизно $\frac{3}{4}$ від усього масиву іменників.

На означення абстрактних назв ми знайшли всього два слова (мораль, канікули). Зрештою, в українській мові іменників з абстрактним значенням значно менше.

У підручнику переважають слова іншомовної лексики на означення конкретних назв (115 слів). Це, на нашу думку, цілком виправдано методично, оскільки повністю збігається з особ-

ливостями сприйняття дітьми довкілля. У цьому віці у школярів переважає конкретне мислення. Воно виявляється в тому, що певну розумову задачу вони можуть розв'язати, тільки виходячи з означених словами конкретних предметів, їх зображень або уявлень.

Також ми виділили слова, які вживаються у сфері шкільної (26 слів) і побутової (28 слів) лексики.

Отже, правомірно стверджувати, що іншомовна лексика належно представлена і в навчальних книгах для молодших школярів. Проаналізувавши вищевказаний підручник, ми виявили, що ознайомленню з іншомовною лексикою на уроках відведено незначне місце, хоча у лексичній системі мови іншомовна лексика обіймає усі сфери вжитку людини. Нам видається, що проблема ознайомлення молодших школярів з іншомовною лексикою, як один зі шляхів розвитку мовлення дитини, заслуговує на увагу і вимагає подальших досліджень.

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. – К. : Початкова школа, 2011. – № 7. – С. 2–3.
2. Савченко О. Я. Читанка : підручник для 4 класу / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2004. – Ч. 1. – 159 с.
3. Савченко О. Я. Читанка : підручник для 4 класу / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2004. – Ч. 2. – 175 с.
4. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс] / О. С. Мельничук. – К., 1974. Режим доступу : <http://rozum.org.ua/index.php?a=index&d=18>.
5. Степанишин Б. Іншомовна лексика в українському мовленні / Б. Степанишин // Вітчизна. – 2002. – № 5–6. – 123 с.

Дронь Роман,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Бродин І.І.,
доцент, кандидат фізико-математичних наук.

Для забезпечення міцних і усвідомлених знань в учнів, підготовки їх до активної участі у виробничій діяльності, до вміння самостійно збагачувати свої знання, втілювати в життя науково-технічні рішення, освоювати нові спеціальності необхідно розвивати їх творчі здібності, використовувати прийоми і методи активізації пізнавальної діяльності.

Метою даної роботи стало вдосконалення основних шляхів розвитку творчих здібностей учнів. Застосування різних прийомів і методів активізації, пізнавальної діяльності учнів є засобом досягнення поставленої мети. Розуміння цього важливе для роботи вчителя. Піклуючись про розвиток учнів, необхідно частіше використовувати активні методи навчання.

Застосовуючи ті чи інші методи та прийоми активізації, необхідно завжди враховувати наявний рівень розвитку пізнавальних здібностей учнів. Складні пізнавальні завдання можна давати лише учням, які мають високий рівень розвитку пізнавальних здібностей. Завдання, які не відповідають можливостям учня, вимагають від нього зусиль, які значно випереджають рівень наявного у нього розвитку, не можуть зіграти позитивну роль в навчанні. Вони підривають в учнів віру у свої сили і здібності.

Був проведений необхідний теоретичний аналіз проблеми для того, щоб відповісти на такі важливі питання:

- Що повинна являти собою система роботи вчителя з активізації пізнавальної діяльності учнів?

- Які провідні напрями цієї роботи?
- Які її етапи?
- Які прийоми і методи навчання можуть використовуватися на кожному етапі?

Серед усіх пізнавальних психологічних процесів провідним є мислення.

Воно супроводжується всіма іншими пізнавальними процесами і часто визначає їх характер і якість.

Отже, активізувати пізнавальну діяльність учнів у процесі навчання – це насамперед активізувати їх мислення, а розвивати пізнавальні здібності учнів – означає формувати у них

мотиви навчання. Вони повинні не тільки навчитися вирішувати пізнавальні завдання, а й розвинути у собі бажання до їх вирішення.

Використовувані вчителем прийоми і методи активізації пізнавальної діяльності учнів у навчанні повинні передбачати поступовий, цілеспрямований і планомірний розвиток мислення учнів і одночасно формування у них мотивів навчання.

Важливою умовою розвитку інтересу до предмета є відносини між учнями та вчителем, які складаються в процесі навчання. Виховання пізнавального інтересу до предмета у школярів багато в чому залежить і від особистості вчителя.

Якими ж якостями повинен володіти вчитель, щоб його взаємини з учнями сприяли появі інтересу до предмета? Як показують наші дослідження, ними насамперед є:

1) ерудиція вчителя, вміння поставити учням необхідні вимоги і послідовно ускладнювати пізнавальні завдання;

2) захопленість предметом і любов до роботи, вміння спонукати учнів до пошуку різних рішень пізнавальних завдань;

3) доброзичливе ставлення до учнів, що створює атмосферу повної довіри, співчутливості;

4) педагогічний оптимізм – віра в учня, у його пізнавальні сили, вміння своєчасно побачити і підтримати слабкі, ледь помітні паростки пізнавального інтересу і тим спонукати до бажання пізнавати, вчитися.

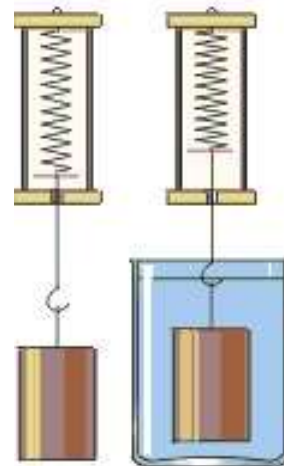
Розглянемо на конкретному прикладі правильну організацію пізнавальної діяльності учнів для кращого засвоєння ними матеріалу.

На уроці, присвяченому силі Архімеда, не просто вводиться поняття виштовхувальної сили, а дається можливість зробити це учням. Вони повинні висловити ряд правильних і неправильних припущень, що виштовхувальна сила, яка діє на тіло з боку рідини, залежить від маси і об'єму тіла, від глибини його занурення, від роду рідини і т. д. Учитель, вислухавши усі відповіді, пропонує перевірити кожен із них. Для цього він бере два тіла одного об'єму, що відрізняються один від одного масою, підвішує їх до демонстраційних динамометрів, вимірює силу тяжіння, опускає у воду і разом із учнями визначає виштовхувальні сили. Учні бачать, що вони виявляються однаковими.

Після цього перевіряють другу гіпотезу: залежність від об'єму тіла. До динамометрів підвішують два тіла різного об'єму, що мають однакові маси, відзначають покази динамометрів в повітрі, опускають тіла в рідину, обчислюють виштовхувальні сили, а на завершення учні повинні сформулювати висновок. Потім, таким же чином, показують дослід з різною глибиною занурення тіла і з рідинами різної густини.

Залежність виштовхувальної сили від об'єму зануреного тіла і густини рідини дає підставу висловити гіпотезу, що виштовхувальна сила залежить від ваги витісненої рідини.

Отже, формування інтересу школярів до предмета – складний процес, який передбачає використання різних прийомів в системі засобів навчання і правильного стилю взаємин між вчителем і учнями.

Кузик Вікторія,
магістрант педагогічного факультету.
Науковий керівник – Кондур О.С.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Педагогічні аспекти розвитку логічного мислення та математичних здібностей у навчальному процесі школярів знайшли відображення в працях Ю.Бабанського, І.Барташнікової, В.Беспалько, П.Гальперіна, В.Давидова, Є.Кабанова-Меллер, В.Паламарчук та багатьох інших.

У педагогічних дослідженнях цих та інших авторів розглянуті проблеми взаємозв'язку логічного мислення і математичних здібностей, методи та технології розвитку логічного мислення, освоєння логічних операцій школярами, їх зв'язок з розумовим розвитком дитини. У роботах цих авторів подані не тільки методичні рекомендації з розвитку логічного мислення, а й міститься велика кількість завдань логічного змісту, які можуть бути використані під час навчання молодших школярів.

Проте проблема формування логічного мислення учнів початкових класів залишається недостатньо дослідженою. Актуальність такого дослідження зумовлена сучасними тенденціями освіти, бо розвиток логічного мислення сприяє підвищенню культури мислення, що веде до взаєморозуміння, точному вираженню думок, умінню знаходити помилки в міркуваннях.

За словами Н.Бабиц, "... логічність як ознака культури мовлення формується на рівні мислення → мова → мовлення і залежить від ступеня володіння прийомами розумової діяльності, знання законів логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності..." [1].

Розвиток логічного мислення в молодшому шкільному віці – необхідна передумова гармонійного формування особистості людини. Саме цей вік сприятливий для навчання виконувати гнучкі розумові операції, для розвитку творчої ініціативи, винахідливості. Роль математики в розвитку логічного мислення дітей виключно велика, бо предметом її вивчення є абстрактні поняття й закономірності.

Специфіка цього предмета створює найширші можливості для формування уміння критично мислити. Залучаючи учнів до розв'язання задач із логічним навантаженням, учителі цим самим стимулюють розвиток пізнавальних інтересів учнів, розкривають їх творчий потенціал, сприяють підвищенню якості знань, впливають на якісні зміни в особистості дитини.

Різні види логічних задач можна пропонувати учням на різних етапах уроку: під час усної лічби, закріплення та узагальнення знань, хвилин цікавої математики. Основні логічні прийоми формування понять (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація) лежать в основі розв'язання завдань з логічним навантаженням, які є також чудовим засобом для розвитку математичного мислення. Вони розвивають вміння логічно міркувати, підвищують активність думки. При регулярному застосуванні їх на уроках математики та при активній участі дітей можна досягти динаміки у рівні логічного мислення [2].

Математика найбільше сприяє вихованню у молоді загальнонаукового творчого мислення, оскільки розв'язування вправ логічного змісту з раннього віку виховує самостійність мислення. З метою всебічного розвитку молодших школярів бажано опрацювати з ними певну кількість задач, які вимагають гнучкості, критичного підходу, раціонального мислення і просто здорового глузду. Задачі, які відповідають таким критеріям, є *задачами з логічним навантаженням*.

Використання задач з логічним навантаженням у початкових класах зумовлене віковими особливостями молодших школярів. Після 6–7 років дитина здатна користуватися схематичними зображеннями предметів. У своїх міркуваннях вона вже менше залежить від наочних ознак речей. Мислення учня активізується, якщо перед ним виникають запитання, на які він відразу відповісти не може. За таких умов виявляються школярі, які розв'язують задачі з логічним навантаженням.

Під *математичними задачами з логічним навантаженням* для молодших школярів розуміють такі, розв'язування яких потребує всебічного врахування взаємозв'язків між даними і шуканими величинами; правильної оцінки кожного окремого компонента задачі; розуміння властивостей арифметичних дій чи величин, які безпосередньо не вказані в умові, впливають з певних закономірностей, причинних чи функціональних залежностей. Задачами з логічним навантаженням можна назвати і звичайні (програмові) задачі, після розв'язання яких вимагається щось визначити, порівняти, узагальнити тощо.

Поділ задач на звичайні і з логічним навантаженням умовний. Для 3 чи 4 класу задача може бути звичайною, а її спрощену видозміну у 1 чи 2 класі можна розглядати як задачу з логічним навантаженням [3]. Розв'язки таких задач молодші школярі шукають не за відповідними алгоритмами, а шляхом вільного розмірковування, практично-наочного виконання тощо.

Використання задач з логічним навантаженням буде ефективним, якщо: а) для роботи над ними виділяти 7–10 хв уроку два-три рази на тиждень; б) розкривати умови задач емоційно і

образно, спираючись на наочність; в) учням надати змогу поміркувати, обмінятися думками, висловити різні підходи, подумати над розв'язанням вдома.

Задачу з логічним навантаженням не варто аналізувати так, як це робиться при ознайомленні зі звичайною новою задачею. Достатньо домогтись усвідомлення учнями змісту задачі і поставити допоміжні запитання. Не потрібно намагатися, щоб учні обов'язково розв'язали задачу на даному уроці. Нехай учень подумає над нею вдома. Важливо підтримувати творчу атмосферу в класі, стимулювати учнів до того, щоб вони деякий час міркували над розв'язуванням задачі.

При колективному розв'язуванні після засвоєння умови і деяких міркувань вчитель пропонує бажаним учням повідомити про свій підхід до розв'язування задачі; розповісти про що в задачі можна одразу дізнатися; чого не вистачає для розв'язування задачі тощо. Критично оцінюючи такі повідомлення, учні з'ясовують єдиноможливий шлях розв'язання або знаходять найраціональніший з кількох.

Записувати в зошит розв'язання задачі з логічним навантаженням не обов'язково. Але дослідження розв'язку має бути проведено так, щоб усі учні класу усвідомили і процес розв'язання, і особливості задачі. Аналізуючи результати роботи над задачею з логічним навантаженням на уроках, треба відмічати уважність, наполегливість і ініціативу учнів, вказувати на різні підходи до розв'язування, а також звертати увагу на красиві та оригінальні розв'язки [3].

Розв'язування задач, які вимагають певної незалежності мислення і винахідливості, сприятиме розвитку важливої властивості людського розуму – передбачити результати не тільки безпосередніх дій, а й тих, що плануються. Чим краще така властивість розвинута, тим людина буде активніша та ініціативніша у навчанні і трудовій діяльності. При цьому слід пам'ятати, що втрачене у молодшому шкільному віці (щодо розвитку мислення) надолужити потім дуже важко або й зовсім не вдається.

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Бабич Н. Д. – Львів : Світ, 1990. – 232 с.
2. Ткаченко С. П. Задачі з логічним навантаженням в початкових класах : стаття [Електронний ресурс] / Ткаченко Світлана Павлівна // Форум педагогічних ідей “УРОК”. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/50906.
3. Богданович М. В. Методика розв'язування задач у початковій школі / Богданович М. В. – К. : Вища школа, 1990. – 184 с.

Міськів Оксана,
IV курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Вовк М.В.,
кандидат педагогічних наук, професор.

Урок музики, як і уроки з інших дисциплін, ґрунтується на загальних дидактичних принципах. Однією з істотних особливостей його є комплексність, яка передбачає органічну єдність окремих компонентів – хорового співу, музичної грамоти і слухання музики. Досягти її можна за умови творчого підходу вчителя до навчально-виховного процесу, знявши з уроку стандартну схему регламентації його етапів.

Найважливішу умову досягнення цієї мети становить єдність навчання і виховання. Йдеться про те, щоб, використовуючи програмний матеріал, розвивати в учнів аналітичне мислення, уміння застосовувати набуті знання на практиці. Для навчання музики дуже істотною є вимога, щоб пошукова діяльність учнів, спрямована на подолання ситуації утруднення, обов'язково пов'язувалася з інтересом і емоційним переживанням. Пошукові методи навчання розвивають в учнів навички творчої діяльності, самостійності й активності. Вони ефективні у тому випадку, коли необхідно виявити певні причинно-наслідкові зв'язки в матеріалі, що вивчається.

Учитель повинен створити таку пошукову ситуацію, в якій уже першокласники проявлять активність і самотність у роздумах про музику. Пошукові методи можна і треба застосовувати там, де попередня підготовка учнів забезпечує самостійне розв'язання ними нових завдань

проблемних ситуацій. Обираючи той чи інший метод, учитель повинен чітко уявляти, для досягнення якої мети він служить, якою мірою сприятиме вирішенню навчально-виховних завдань.

Спочатку слід визначити, до яких прийомів можна вдатися для розкриття даного змісту, реалізації виховних завдань уроку, а потім співвіднести їх з можливостями учнів і обрати спосіб подачі матеріалу.

Велике значення має також діалогічний виклад, що набуває форми бесіди. Вчитель створює певну проблемну ситуацію, сам ставить і розв'язує проблему, але активно залучає до цього учнів, в діяльності яких поєднуються репродуктивні і частково пошукові методи навчання.

Сучасна дидактика надає великого значення підвищенню активності учнів у навчально-виховному процесі. Для цього вчитель так повинен налагодити цей процес, щоб він сприяв вихованню у школярів ініціативи і самостійності, міцному і глибокому засвоєнню знань, розвитку спостережливості, пам'яті і творчої уяви. Насамперед від педагогічної майстерності учителя залежить емоційна атмосфера уроку.

Все це стимулює творчу активність школярів, а отже, підвищує виховне значення навчання. Активність досягається за допомогою ряду дидактичних прийомів. Наприклад, перед слухання музичного твору учитель пропонує учням вслухатися в музику й прагнути встановити, про що вона розповідає, які думки і почуття в ній закладені, які засоби виразності використані.

Розвитку творчої уяви сприяє й створення малюнків під враженням прослуханої музики або розученої пісні. До занять творчого характеру належать також імпровізація. Розпочинати їх доцільно з ритмічного супроводу творів на дитячих ударних інструментах. Великий інтерес викликає мелодична імпровізація на заданий або власний текст.

Тим часом, як показує досвід, діти виявляють значну активність у розв'язанні завдань пошукового характеру. Це спостерігається, зокрема, під час створення малюнків, складання ритмічних імпровізацій на ударних інструментах, а також під час слухання творів і розмірковувань про музику. Головним напрямком у цій роботі повинні бути пошуки методів активізації школярів, які максимально сприяють усвідомленню оволодінню навчальним матеріалом, вчать робити з нього висновки, застосовувати набуті знання у різних ситуаціях, сприяють перетворенню знань у переконання.

1. Вовк М. В. Методика музичного виховання молодших школярів / Вовк М. В. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2007.
2. Вовк М. В. Виховання музикою / Вовк М. В., Орлов В. Ф. – К. : Музична Україна, 2007.
3. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах / Гадалова І. М. – К. : ВІПОЛ, 1994.
4. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / Стельмахович М. Г. – К. : ІЗМН, 1997.

Плитка Іванна,
IV курс, Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Лаппо В.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Зміни в навчальному процесі висувають нові вимоги до діяльності вчителя, яка орієнтована на учня, і це викликає необхідність по-новому підійти до проблеми використання організаційних форм навчання іноземних мов.

Урок є основною організаційною формою навчання іноземної мови учнів у школі, найменшою одиницею процесу навчання. Урок іноземної мови включає в себе різноманітний зміст, відповідно до якого використовуються необхідні методи та прийоми навчання, організуються форми навчальної діяльності. На уроках проводиться вивчення всього програмового матеріалу в логічній послідовності, яка забезпечує системність його викладання, застосовуються навчальні методи (словесні, наочні й практичні), демонструються різні рівні унаочнення, використовуються відповідні методичні прийоми [1, с.3].

Використання нестандартних форм уроків сприяє формуванню пізнавальних інтересів школярів, які безпосередньо беруть участь у процесі навчання. Слід також відзначити, що ігровий, захоплюючий характер нетрадиційних завдань знижує стресогенний фактор перевірки рівня розвитку, дозволяє дітям, які мають низький рівень навчальних досягнень, почуватися комфортно в колективі однолітків, відчутти себе потрібними у спільній діяльності.

Нетрадиційний урок характеризується нестандартним підходом до відбору змісту навчального матеріалу, поєднанням методів навчання, зовнішнього оформлення. Нетрадиційні форми уроку іноземної мови здійснюються за обов'язкової участі всіх учнів групи (класу), а також реалізуються з використанням засобів слухової та зорової наочності. На таких уроках вдається досягти різних цілей методичного, педагогічного та психологічного характеру [2, с.6].

Одним з найефективніших засобів розвитку інтересу до вивчення англійської мови, поряд з іншими методами і прийомами, які використовуються на уроках у початкових класах, є гра. Про навчальні можливості ігор відомо вже давно. І більшість сучасних педагогів відзначають, що ігри містять значні потенційні можливості. Так, В.О. Сухомлинський зазначав: “Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості” [3, с.241–242].

Досліджено, що для дітей молодшого шкільного віку одним з основних видів діяльності є гра. Це природний вид діяльності, притаманний дитині. Її цікавість до ігор, старанність, з якою вона бере участь у них, дозволили психологам вважати дитячі ігри серйозним заняттям. У процесі гри учень формується як суб'єкт діяльності. Гра як організована в класі дія викликає напруження емоцій і розумових зусиль учасників та передбачає прийняття ними швидкого рішення, миттєвої реакції: що сказати? як вчинити [2, с.4].

У методиці викладання іноземних мов ігри поділяються на дві групи: підготовчі та творчі.

Підготовчі ігри – це граматичні, лексичні, фонетичні й орфографічні ігри, що формують мовленнєві навички учнів.

Творчі ігри – рольові, рухливі, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, які сприяють подальшому розвитку мовленнєвих навичок і вмінь школярів.

Фонетичні ігри використовують для розвитку в учнів слухової уваги та пам'яті, вміння чути і диференціювати звуки. Вони слугують для корегування вимови на етапі формування мовленнєвих навичок та вмінь.

Орфографічні ігри сприяють засвоєнню правопису вивченої лексики, розвитку мовних і вимовних навичок.

Лексичні та граматичні ігри мають на меті закріплення лексичних і граматичних одиниць, одночасно поглиблюючи життєвий досвід школяра, поширюють його знання про оточуюче середовище, природу.

Ігри на уроці іноземної мови можна використовувати як під час вивчення нової теми, так і під час закріплення та перевірки знань учнів.

Початок уроку завжди повинен бути емоційним. Можна розпочати урок веселою пісню, музикою чи “ігровою зав'язкою”. В гості до молодших школярів приходять казкові герої, тварини, букви. Це дозволяє створити емоційну атмосферу уроку, а головне, що поява казкового персонажу, який говорить іноземною мовою, стає тією мотивацією, без якої неможливий розвиток пізнавальних процесів у навчанні спілкуванню.

Гра з лялькою є одним з різновидів рольових ігор, яка має свої особливості. Лялька, особливо лялька-тваринка, має яскраво виражений характер. Упертий віслик на будь-яке прохання відповідає відмовою, хитра лисиця переадресує наказ чи прохання іншому, а повільний ведмедик перепитає, чим викличе хорове повторення прохання. Ляльку можна поставити у ряд ситуацій, які не завжди доречно запропонувати людині (негативна роль).

Урок іноземної мови в початковій школі – це не лише гра. Довіра та безпосереднє спілкування з учнями, що виникли завдяки ігровій атмосфері, спонукають до розмови, обговорення будь-яких реальних ситуацій.

2. Ігри в початковій школі на уроках англійської / упоряд. Л. Мудрак. – К. : Шк. світ, 2010. – 210 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / [редкол. О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 3 : Серце віддаю дітям ; Народження громадянина ; Листи до сина. – 1977. – С. 241–242.

Саган Надія,
І курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Ковальчук В.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Дистанційна освіта тільки починає розвиватися в Україні. Дистанційне навчання (distance education, e-learning), як інновація, прийшло на український ринок навчальних послуг декілька років тому і до цього часу має як критиків, так і прихильників. За цей час тривали активні дискусії стосовно стратегії, перспективності та можливості впровадження e-learning в освітню сферу України.

Перспективність дистанційної освіти полягає у тім, що рівень мотивації студентів-дистанційників є істотно вищим, ніж в інших категорій студентів. Непрямим свідченням ефективності та доцільності такого виду навчання є той факт, що сьогодні на громадських засадах організуються дистанційні університети, де на громадських засадах викладачі з різних країн читають лекції.

Відкритим залишається питання інтерактивного забезпечення дистанційної освіти. Адже дистанційна освіта – це не електронні варіанти підручників і контрольні роботи, передані електронною поштою. Дистанційне навчання – сукупність таких заходів:

- засоби надання навчального матеріалу студенту;
- засоби контролю успішності студента;
- засоби консультації студента програмою-викладачем;
- засоби інтерактивної співпраці викладача і студента.

Найважливішою проблемою є самодисципліна, організованість студентів, а також ідентифікація особи студента під час складання іспитів, заліків тощо, адже як частині освітнього процесу дистанційній освіті притаманні всі ті ж недоліки, що й іншим видам.

Технологія дистанційного навчання – це сукупність методів, форм і засобів взаємодії студента з викладачем у процесі самостійного, але контрольованого і спрямованого засвоєння певного обсягу знань і навичок.

Сьогодні комплексна система інтерактивного забезпечення дистанційної освіти тільки формується. До неї входять: система подачі лекційного матеріалу (як правило, відеолекція та електронний конспект лекцій), система виконання практичних завдань (електронні підручники та відеолабораторні роботи в системі типу NetOperator, CamStudio, Dscaler та ін., які, насамперед, використовуються студентами при виконанні лабораторних робіт), система консультацій в он-лайн режимі: наприклад, текстового типу IRC-chat, голосового, наприклад, типу Skype, Ventrillo, TeamSpeak, система он-лайн тестової перевірки робіт, яке полягає у тому, що студентам пропонується декілька варіантів тестових завдань, робота над завданням триває заданий час, після чого автоматично отримується результат, який може бути використаний як захист лабораторної роботи, система зберігання даних результатів.

Для системної роботи всіх цих підсистем використовується як ліцензійне, так і авторське програмне забезпечення. Специфіка подачі матеріалу комп'ютерних предметів полягає у необхідності візуалізації і унаочнення всіх дій викладача при виконанні лабораторних робіт, а також при проведенні лекцій. Досвід викладання даної дисципліни дозволяє говорити про доцільність використання допоміжних комп'ютерних технологій у навчальному процесі.

1. Лавренюк Р. М. Організаційно-економічний механізм впровадження дистанційної освіти у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Лавренюк Р. М. // Матеріали Шостої Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції “Простір і час сучасної науки”. – Режим доступу :

<http://intkonf.org/lavrenyuk-rm-organizatsiyno-ekonomichniy-mehanizm-vprovadzheniya-distantsiynoyi-osviti-u-vischih-navchalnih-zakladah>.

2. Биков В. Ю. Наукове забезпечення дистанційної професійної освіти: проблеми та напрями досліджень / Биков В. Ю. // Професійна освіта: педагогіка і психологія / за ред. І. Зазюна, Н. Нічкало, Т. Левовицького, І. Вільш // Україно-польський журнал. – Вид. 2-ге. – К. : ВІПОЛ ; Ченстохова, 2000. – С. 93–116.

-

Сірко Галина,
III курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качмар О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Українська школа в умовах національного відродження розширює обрії виховання учнівської молоді в українському дусі. Майбутнє України, її економічна могутність, духовність, патріотизм, працьовитість, відчуття господаря на власній землі прийдешніх поколінь залежить від рівня виховної роботи в школі.

Мистецтво вишукує свої, історично найбільш дієві засоби впливу на людину й суспільство. Завдяки цьому значно зростає роль мистецтва у формуванні національної свідомості громадян, особливо молоді. Як зауважує Т.Борисова, “історичною місією сьогодення є формування людини-творця з високими громадянськими якостями, яка була б соціально й духовно зрілою. І тут мистецтво повинно бути засобом духовно-практичного освоєння світу” [1].

Національне виховання молодших школярів привертає увагу дослідників різних галузей знань. Проблемі патріотичного виховання, сутності таких понять, як “патріотична свідомість” присвячені праці О.Вишневецького, П.Кононенка, Ю.Руденка, В.Сипченка, які основою патріотичного виховання вважають національну свідомість та наголошують на усвідомленні безперечної цінності Батьківщини. Проблеми національно-патріотичного виховання в сім’ї, ідеї народної педагогіки досліджують сучасні педагоги Ю.Руденко, М.Стельмахович, П.Щербань. Низка педагогічних досліджень підтверджує особливу роль музичного мистецтва в духовному, національному та естетичному становленні учнівської й студентської молоді (Т.Гнатів, М.Копиця, О.Таранченко).

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемі національного виховання підростаючого покоління, психолого-педагогічні особливості національно-патріотичного виховання засобами музики вивчені недостатньо ґрунтовно, що й зумовлює актуальність дослідження та умови вибору його теми.

Мета цієї роботи полягає у висвітленні ролі музичного мистецтва як засобу формування національної свідомості.

“Музика є самим чудодійним, самим тонким засобом залучення до добра, краси, людяності. Слухаючи музику, людина пізнає себе, і пізнає насамперед, що вона, людина, прекрасна, народжена для того, щоб бути прекрасною, і якщо в ній є щось погане, то це погане треба перебороти; відчуті погане в самому собі і допомагає музика”, – зазначає В.О. Сухомлинський [2].

Для патріотичного виховання корисно використовувати: народні ігри зі співами і рухом, сучасні обробки українських народних пісень, патріотичні флеш-моби, естрадну українську музику.

У народних іграх діти вчаться *спілкуватися*, долучаються до народних традицій. Ігри розвивають інтерес до співу, пам’ять, почуття ритму, вміння правильно передавати мелодію. Але найголовніше – через гру українська народна *пісня* входить у побут сім’ї, в якій виховуються учні.

Українські пісні – це найбільша, найдоступніша та найпопулярніша складова українського фольклору. Взаємозв’язок фольклору з навколишнім життям сприяє прилученню учнів до цінностей української культури, виховує морально-естетичні якості характеру й патріотичні почуття, розширює світогляд та інтелект молоді в цілому.

Сучасна українська музика досить розвинута, має багато жанрів, разом із тим зароджуються нові віхи. Найвідоміші та улюблені українцями жанри: народна, поп-, хіп-хоп-,

електронна, RnB-, рок-музика. Приємним відкриттям нової сучасної української музики є гурти: “ОНУКА”, що поєднує фолк, українську мову і сучасні електронні ритми в пісні, “Один в каное” виконують музику в стилі інді-поп.

Флеш-моб – заздалегідь спланована масова акція, яка має свою мету, у якій велика кількість людей збирається у громадському місці, протягом декількох хвилин вони виконують заздалегідь узгоджені дії і потім швидко розходяться. Патріотичні флеш-моби єднають не тільки велику кількість людей, а й допомагають зрозуміти дещо нове – перейняти переживання народу за свою країну.

Прикладом прояву національної самосвідомості можуть бути відео та пісні групи “Океан Ельзи”. Сьогодні найбільш глибокими є пісні “Джульєтта” і “Незалежність”. У першій через образ відомої літературної героїні подається образ України: “Моя Джульєтта, он би ти побачила сама, / Яка на твоєму балконі настала зима”. Автор вірить, що Україна могла врятувати свій народ, але тут сумна констатація на завершення пісні: “Сьогодні усе не так, <...> Монтеккі й Капулетті давно уже сім’я”. Так і “Незалежність”: чи то дівчина, чи Україна – невідомо. Головне, що звучить ніжно і з любов’ю: “Моя маленька незалежність”.

Музика – це могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. Першоджерелом музики є не тільки навколишній світ, а й сама людина, її духовний світ, мислення, мова. Музичний образ по-новому розкриває перед людьми особливості предметів і явищ дійсності. Увага дитини немовби зосереджується на предметах і явищах, які в новому світлі відкрила перед нею музика, і її думка малює яскраву картину; ця картина проситься в слово [3].

1. Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/iskystvo/97/16842-muzichne-mistectvo-yak-zasib-formuvannya-nacionalnoi-svidomosti.html>.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977.
3. Новожилова І. Г. Виховання громадянина-патріота засобами музики в педагогіці В. О. Сухомлинського та в сучасній освітній практиці / І. Г. Новожилова // Педагогічний вісник. – Кіровоград, 2012. – № 4. – С. 68–70.

Ткачук Христина,
II курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Воробець О.Д.,
кандидат філологічних наук, викладач.

Робота соціального педагога із дітьми є однією із найважливіших аспектів становлення дитини як особистості. Якщо вчитель-предметник має на меті подати дитині матеріал, то соціальний педагог забезпечує допомогу у подоланні труднощів, кризових ситуацій, непорозумінь з оточуючими, що сприяє позитивній атмосфері розвитку особистості. Професійне спілкування соціальних педагогів і клієнтів значною мірою обумовлене етичними нормами соціальної роботи, цінностями тощо. Проблематикою питання етики спілкування соціального педагога займалися А.Бойко, Н.Бондаренко, А.Капська, І.Грига, І.Зверєва, Л.Коваль, Р.Зозуляк-Случак та ін.

– є аналіз аспектів етикету соціального педагога в процесі проведення бесід, анкетувань, виокремлення основних рекомендацій задля ефективної роботи соціального педагога з клієнтами.

Соціальний педагог – доволі молода посада у навчальних закладах. Вузівські знання орієнтовані здебільшого на теорію та історичні аспекти розвитку питання. Молодий спеціаліст не має ще достатньо власного життєвого досвіду, аби рекомендувати ті чи інші дії клієнту у складній життєвій ситуації. Сьогодні важко знайти компактного практичного порадики у методичній літературі щодо проведення консультацій [1, с.2].

Залежно від кількості учасників, бесіда може проводитись в індивідуальній або груповій формі. Традиційно розрізняють такі етапи індивідуальної бесіди: початок, передавання інформації, аргументування, спростування та прийняття рішення. Під час індивідуальної бесіди важливим є створення умов для того, щоб дитина спрямовувалась на відвертість. Однак не слід забувати, що ніхто не хоче бути об'єктом виховання, маніпулювання, і дитина – це особистість зі своїми бажаннями, власною думкою і т. д.

Важливим принципом бесіди соціального педагога з дитиною є конфіденційність. Також бесіда повинна бути добровільною з боку дитини. Адже це запорука того, як дитина буде поводитись під час неї, наскільки зможе відкритись педагогу, чи зможе довіритись.

Поряд з усними методами роботи важливе значення мають і такі методи, як тестування та анкетування. Анкетування – емпіричний соціально-психологічний метод одержання інформації на підставі відповідей на спеціально підготовлені, які відповідають основній задачі дослідження питання, що складають анкету.

У соціально-педагогічній роботі метод анкетування є ефективним через можливість швидкого опитування великої кількості респондентів (дітей, учителів, батьків), а також можливістю автоматизованої обробки зібраного матеріалу.

Проводячи анкетування, слід дотримуватися таких вимог: запитання повинні бути дібрані так, щоб відповіді на них найточніше характеризували досліджуване явище і давали про нього надійну інформацію; використовувати прямі й непрямі запитання; у формулюванні запитань слід уникати підказок; використовувати відкриті й закриті анкети; попередньо перевіряти ступінь розуміння запитань на невеликій кількості учнів і вносити корективи до змісту анкети.

Можна виділити позитивні риси репрезентованого методу. Процес анкетування сприймається простіше молоддю, із психологічної точки зору. Під час анкетування респондент може сконцентруватися на питаннях, подумати над відповіддю. В більшості випадків анкетування проводиться анонімно, що дозволяє отримати більш достовірну інформацію.

В кожному випадку роботи з дитиною важливо досягти уваги з боку співрозмовника, своїм спілкуванням притягувати, а не створювати в дитини бажання якомога швидше завершити це все. Тому важливого значення набуває і майстерність ставати почутим. Для цього існує декілька простих правил. Необхідно викладати суть питання чітко, з мінімальною кількістю “допоміжних” мовних зворотів і несуттєвих відомостей. Для того щоб вас слухали, необхідно говорити впевнено, в природному темпі, стежити за дикцією. Для того, щоб співрозмовник добре запам'ятав сказане, викладати тільки ключові питання, по можливості, лаконічно і ясно – не вести довгих, втомлювальних бесід на інші теми. Не супроводжувати діалог активною жестикуляцією. Тоді на вас будуть більше дивитися, ніж слухати. Стежте за мімікою. Часте моргання, смикання головою, чухання носа або вух та інші непривабливі рухи також відволікають увагу від розмови і, до того ж, формують негативне враження [2].

Проблемі аспектів етикету поведінки соціального педагога в процесі роботи з дітьми, варто приділяти значну кількість уваги. Адже саме через процедуру бесід, анкетувань спеціаліст може виявити проблему дитини, яка в подальшому може стати глобальною і, що найважливіше, може допомогти знайти шляхи її вирішення. Те, як соціальний педагог чи практичний психолог зможе побудувати структуру даних процедур, зможе підібрати місце, слова, аргументи, які будуть його дії, жести, міміка, це все дає змогу відкрити дитяче серце, викликати довіру. Тому поради, які ми висвітлили в цій статті, є необхідними для врахування їх у соціально-педагогічній діяльності. Варто пам'ятати, що саме в наших руках може опинитися доля дитини і важливо зуміти надати їй правильну допомогу в усіх аспектах.

1. Воленчук Т. В. Консультація у роботі соціального педагога [Електронний ресурс] / Т. В. Воленчук. – Новоград-Волинський, 2011. – Режим доступу : <http://nv-imc.edukit.zt.ua>.
2. Як зробити, щоб тебе слухали? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ladyvlife.xyz/vidnosini/psihologija-2/6063-jak-zrobiti-shhob-tebe-sluhali.html>.

Федунків Анастасія,
магістрантка, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Кирста Н.Р.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Епоха глобальних соціальних та економічних змін визначає нові цивілізаційні стандарти. В інформаційному суспільстві успіх розвитку є результатом умілого примноження та використання ресурсів знань, обсяг яких зростає швидкими темпами. У рамках сучасного інтенсивного освітнього процесу дітям надано широкі можливості для інтелектуального розвитку, для освоєння нових інформаційних каналів (наприклад, мережа Інтернет, енциклопедії на CD). Потік інформації, щоденно спрямованої на дітей, якщо враховувати й вплив ЗМІ, можна порівняти з неприборканою стихією, подолати яку нелегко навіть дорослому.

Крім того, педагоги в освітньому процесі вимагають від дітей ще й орієнтуватися в цьому потоці, засвоювати найнеобхідніше, всебічно заохочують заняття науково-дослідною діяльністю навіть у ранньому віці, збільшуючи цим навантаження на психіку особистості, яка ще тільки формується.

Однак не слід забувати про те, що у психічних можливостей будь-якої людини, а тим більше дитини, є межа, і в кожного – своя. Рано чи пізно організм починає захищатися від натиску інформації, “повинності”, від “очікувань” батьків і педагогів, які вони покладають на дітей. У кожної дитини спрацьовує свій психологічний захист: в однієї – це відхід від дійсності в уявний світ, в іншої – гальмування та відмова від виконання завдань, а в третьої може статися нервовий зрив.

Актуальність проблеми психічного здоров'я дітей за останні роки суттєво зросла. Зріст нервово-психічних та соматичних захворювань, а також різних функціональних розладів у розвитку дошкільників змушує оточення переглянути своє консервативне бачення даної проблеми. Діти, які не встигали чи не могли засвоїти навчальний матеріал, були, є і будуть. Їх називали примітивними, лінивими, тупими. Лише з кінця ХХ століття так звану “тупість” і “лінь”, які виявляються зазвичай у дитини з моменту поступлення її до школи, почали пояснювати “незначними” відхиленнями від психічної норми [2, с.20].

Процес становлення дитячої особистості складний і суперечливий. Перед дитиною розкриті нескінченні перспективи духовного розвитку, тому що вона постійно змінюється – через декілька місяців, а то й років вона може бути зовсім іншою. З цієї причини психологічні труднощі, тимчасові емоційні розлади та порушення поведінки, які досить часто зустрічаються в малюків, складають невід'ємну частину розвитку дитини. Самі по собі ці розлади не викликають занепокоєння, але в деяких малюків вони викривлюють процес їх нормального розвитку. Такі діти потребують особливої уваги та допомоги з боку батьків, педагогів, психологів, лікарів. Нагромадження дитиною знань залежить від активності її мислення, а ставлення до знань, до життя залежить від багатьох інших чинників, що характеризують особистість, від її прагнень, переконань, інтересів, смаків, звичок, волі, характеру [2, с.21].

Перед педагогами постає зустрічна проблема – як доцільніше організувати навчальний процес, щоб залучити до навчання всіх учнів групи чи класу, які прийоми та методи слід використовувати у своїй роботі, щоб врахувати вікові та індивідуальні особливості дітей. Якщо ж взяти до уваги і той факт, що в загальномасових закладах все частіше можна зустріти дітей із психофізичним недорозвитком, тобто з дефектами в руховій, сенсорній, мовній чи в емоційній сферах, то усвідомлюємо важливість організації та методично правильного проведення занять чи уроків з такою різномірною групою дітей.

Процес навчання може протікати з різним докладанням сил, пізнавальної активності та самостійності дітей: в одних випадках він має наслідувальний, репродуктивний характер, в інших – пошуковий, а іноді й творчий. Саме характер навчального процесу впливає на його кінцевий результат – рівень набутих знань, умінь і навичок.

Наразі виділяють три моделі навчання [1, с.29–31]:

- пасивна модель навчання;
- активна модель навчання;
- інтерактивна модель навчання.

Пасивна модель навчання

Дитина виступає в ролі “об’єкта”, повинна засвоїти і відтворити матеріал, переданий їй педагогом, текстом підручника тощо – джерелом правильних знань. До відповідних методів навчання належать методи, за яких діти лише слухають і дивляться (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація й відтворювальне опитування і т.д.). Діти, як правило, спілкуються між собою і не виконують якихось творчих завдань.

Активна модель навчання

Такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність дітей. Дитина виступає “суб’єктом” навчання, виконує творчі завдання, вступає в діалог з педагогом. Основні методи: самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від дитини до педагога і навпаки, що розвивають творче мислення.

Інтерактивна модель навчання

Інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожна дитина відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх дітей. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і дитина, і педагог є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації [3, с.16].

Частіше учні незадовільно засвоюють почуте на уроці. Однією з причин цього є темп мовлення педагога і сприйняття мовлення з боку дітей. Справа в тому, що діти не здатні сприйняти такий великий потік інформації. Учням важко зосереджувати увагу протягом тривалого часу, і вони займаються сторонніми справами. Важливо навчити дітей, а не просто розповісти матеріал. Звичайно останній метод простіший, але чим швидше учитель повідомить учням те, що вони повинні знати, тим швидше вони це забудуть. Тільки за допомогою інтерактивного навчання можна сподіватися на активну участь дитини в процесі навчання, на використання нею розумового навантаження, що й забезпечить стійкі знання.

Чудовий крок на шляху до змін – використання інтерактивних технологій навчання, бо ще Конфуцій писав: “Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю – я набуваю знань”.

1. Ковальчук В. Інноваційні підходи до організації навчального процесу / В. Ковальчук. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
2. Петрик Н. Корекційне навчання дітей з особливими потребами. Інноваційні підходи / Н. Петрик // Дефектолог. – 2009. – № 1. – С. 20–22.
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун. – К. : Шкільний світ, 2002.

Фесюк Мар’яна,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Єгорова І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Соціальне середовище відіграє важливу роль у становленні особистості. За Ф.Гальтоном, 50% генетичного матеріалу доповнюють 50% набутого протягом життя [2]. Одразу після

народження дитина потрапляє в місце, де вона проведе більшу частину свого життя і де відбудеться її повноцінне становлення, – сім'ю. Але не будемо забувати, що життя диктує свої умови, і далеко не кожній дитині пощастило народитись в “соціально здоровій” сім'ї, тому педагоги, психологи та соціологи виділяють таке поняття, як кризові сім'ї.

Педагог повинен належним чином забезпечити моральну та психологічну підтримку таким дітям, а також допомогти адаптуватись в суспільстві та не допустити у майбутньому помилок своїх батьків, оскільки саме він є важливою та авторитетною людиною в очах маленького громадянина. Звісно, педагог не є всесильним, і втручатись в особистісну сферу інколи буває важко, а частіше взагалі недоречно. Але важливим є сам факт прояву довіри у відповідь на зацікавленість та бажання допомогти [1].

Актуальною на даному етапі є і можливість педагога позитивно впливати на дозвілля дітей і на те, чим вони займаються в позаурочний час. Звісно, без довіри та налагоджених стосунків це неможливо повною мірою здійснити. Тому цей фактор залежатиме від самого вихователя, від його здатності та бажання розширювати та вдосконалювати власні можливості, від його бажання співпрацювати з людьми та організаціями, які допоможуть досягнути бажаного результату у процесі формування підростаючого покоління, становлення повноцінної особистості та громадянина.

У 2004 році на базі Карітасу завдяки фінансуванню Карітасу Франції розпочав роботу Координаційний центр розвитку волонтерського руху [3; 4].

Основним завданням діяльності Центру є вишкіл волонтерів і підготовка їх до практичної роботи в соціальних проектах.

Завдяки діяльності Координаційного центру відбулося згуртування всіх бажаючих допомагати ближньому: молоді, фахівців та спеціалістів – до виконання проектів Карітасу та надання кваліфікованої допомоги потребуючим.

Користь від співпраці з волонтерами є надзвичайно великою, проте ця діяльність не може бути спонтанною, і вона вимагає попередньої підготовки та системного підходу. Кожна людина має певні таланти, здібності, і для організації, яка використовує у своїй діяльності волонтерів, є дуже важливим вчасно відкрити їх та створити можливості для самореалізації. Карітас вбачає за доцільне виховувати гідну зміну з числа активної молоді, яка в майбутньому прийде на допомогу соціальним працівникам Карітасу та сама буде впроваджувати інноваційні підходи вирішення соціальних проблем потребуючих.

Важливою є співпраця педагога з подібними службами, адже вони можуть надати базу для корекції так званих “важких” дітей шляхом спільної допомоги самотнім людям, а також людям з обмеженими можливостями. А найважливішим є те, що діти самі проявляють ініціативу, адже неможливо змусити випромінювати добро. Залучення дітей у проект “Домашня опіка” дає можливість їм краще відчувати чужий біль та сприйняти і зрозуміти важливість та деколи необхідність самого себе в житті інших.

Завданням школи є максимальний збір інформації про діток, які потребують корекції, підтримки, додаткового нагляду, а педагог, у свою чергу, має допомогти знайти чарівний “ключик” до серця кожного. Щотижня працівники фонду спільно з педагогом певної школи розробляють лінійку занять на певну тематику, яку діти, до речі, можуть обирати відповідно до своїх уподобань та інтересів. Звідси, намагаючись подарувати кожному шматочок тепла, педагоги помічають і стимулюють ініціативність дітей щодо участі в різноманітних заходах, де можна допомогти людям, яким пощастило менше, ніж їм, і тим самим допомагають дитині відкрити себе для добра, для світу.

Метою розробленого нами проекту є: покращення психоемоційного стану учнів; допомога дітям із СЖО у соціалізації та самовизначенні; формування у вихованців моральних та духовних засад шляхом волонтерства й підтримки з боку однолітків та педагогів; набуття нових знань, умінь та навичок; психолого-педагогічна корекція; сприяння духовному відродженню підростаючого покоління України.

Очікуваними результатами проекту є:

- покращення результатів діагностики психоемоційних та когнітивних станів дітей;
- створення нової педагогічної методики роботи з дітьми групи ризику;

- покращення взаємозв'язку дітей СЖО та соціуму;
- наголос на актуальності проблеми й залучення до її вирішення небайдужих та ініціативних людей;
- допомога людям похилого віку та обмін волонтерським досвідом;
- покращення світогляду учасників проекту та можливість переглянути й змінити своє життя на краще.

1. Волкова Н. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія / С. Д. Максименко. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 688 с.
3. Режим доступу : <http://caritas.if.ua>.
4. Режим доступу : <http://caritas-ua.org/index.php/en>.

Хомин Марія,
V курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Лазарович Н.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Проблема вичення теоретико-педагогічних, етнографічних та культурологічних джерел українського народу задля визначення змісту, принципів, способів і засобів формування особистості дошкільника була і залишиться актуальною для педагогічної практики сучасної України.

статті є обґрунтування особливостей української казки як ефективного засобу, накопиченого попередніми поколіннями, формування особистості дошкільника.

. Використання казки у навчально-виховному процесі дітей досліджувало багато вчених, філософів, педагогів усього світу (Я.А. Коменський, І.Франко, Леся Українка, К.Ушинський, С.Русова, С.Литвиненко, Т.Гаврилова, А.Богущ та ін.). Зокрема, видатний український педагог В.Сухомлинський у книзі “Серце віддаю дітям” стверджував, що казка – активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона володіє почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, а й серцем [1, с.87].

Казки є одним із найпоширеніших видів оповідальної народної творчості. На земній кулі немає жодного народу, який не створив би свого казкового епосу. Кожен народ має свої казки і сюжети, в які він вкладає свою життєву і соціальну філософію, зумовлену побутом та історією.

Споконвіку народ плекав і передавав нащадкам дивовижні мрії про непереможність добра, правди, про щасливе життя. Адже завжди, в усі часи, як писав один із перших дослідників українських казок вчений-філолог Олександр Потебня, потреба народу в щасті, достатку, благополуччі має задовольнятися хоча б у мріях. В українській казці відобразилися світогляд народу, його морально-етичні й естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління.

Важливу роль у формуванні особистості дошкільника відіграє читання вголос, воно спонукає дитину емоційно реагувати на розповідь. Річ у тому, що в дитини почуття і емоції переважають над розумом, а роздумувати й оцінювати оповідання дитина почне лише тоді, коли переживе і пропустить через себе прочитане [3, с.28].

У казковий світ дитина занурюється із самого раннього дитинства. Проста і лаконічна розповідь, яка не вимагає аналізу і глибокого осмислення оповідання, казка не утрудняє дитину серйозними логічними міркуваннями. Вона лише пропонує образи, які йому цікаві, внаслідок чого важлива інформація засвоюється непомітно, сама по собі [1, с.56].

У казках все так само, як і у дорослому світі, тільки виражено на доступній для дитини мові. Казка формує у дитини образне мислення, розвиває фантазію, стимулює творчий потенціал. У казках буденна реальність постає перед дитиною в доступних для її розуміння образах.

Казки є провідними засобами розвитку поетичного слуху, словесної творчості, зразком побудови зв'язної розповіді, літературної мови. У дослідженнях А.Богуш представлено систему методів роботи з казкою, серед яких: придумування продовження казки; зміна кінцівки казки; спільне розв'язання проблемного питання, поставленого до казки; складання нової казки за допомогою різних опорних елементів: малюнків, відео, схеми та ін. [2, с.157].

Особливої уваги заслуговує спеціальна форма роботи – казкотерапія, яка дозволяє дитині, за допомогою створення особливої казкової атмосфери, вступити у боротьбу зі своїми страхами, комплексами. Така казка повинна надати дитині можливість вдатися до самоаналізу, порівнювання себе з персонажем, аналізування його поведінки, вчитися долати труднощі у реальному житті.

Казка учить дитину співпереживати, жаліти, бути чуйною до оточення із самого раннього віку. Описані в дитячій казці ситуації і конфлікти легко зрозумілі дітям, тому здатні глибоко зачепити їх почуття. Надаємо перелік казок, під час читання яких виховуються якості особистості:

- “Коза-дереза” – порядність, щирість, люб'язність, чуйність, товарицькість, повага до друзів;
- “Цап та баран” – доброта, порядність, щирість у стосунках, дружелюбність, поступливість;
- “Лисичка та Журавель” – доброта, порядність, товарицькість, щирість, гостинність;
- “Телесик” – любов та повага до батьків, порядність, чуйність, сміливість, мужність;
- “Кирило Кожум'яка” – повага до старших, доброта, чуйність, відвага, взаємодопомога, товарицькість.
- “Котигорошко” – шанобливе ставлення до матері, любов до землі, порядність, чуйність, хоробрість, мужність.

. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що українська казка сприяє формуванню гармонійно розвиненої особи, тому що виховує саме емоційну сферу дитини, розвиває її почуття і творче начало. Казка не перенасичена дійовими особами, не переобтяжена зайвими подробицями, саме тому в дитини виникає маса яскравих образів і картинок при прослуховуванні або прочитанні казки. Це дає волю дитячій уяві і можливість фантазувати. Крім того, дитина, занурюючись в казковий світ, подумки діє в уявних їй обставинах, а це уміння є основою для творчої діяльності дитини. Завдання педагога – ознайомити дитину з різноманіттям дитячих казок, не забуваючи про те, що кожному віку корисна своя казка.

1. Бабій І. В. Технологія морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки / І. В. Бабій // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : збірник. Серія: Психолого-педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2011. – 129 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія / А. М. Богуш. – К. : Слово, 2004. – 376 с.
3. Карнаухова А. В. Проблема формування поваги до дорослих у дітей дошкільного віку засобами казки / А. В. Карнаухова // Вісник : збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : матеріали звітної-наукової конференції викладачів: до 170-річного ювілею. – К. : НПУ, 2006. – 52 с.
4. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : підручник / М. В. Лановик. – 4-те вид., стереотип. – К. : Знання-Прес, 2006. – 591 с.
5. Кисельова О. І. Духовно-моральне виховання дошкільників засобами українського фольклору / О. І. Кисельова // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. центру АПН України. – 2011. – 190 с.
6. Турчин Н. В. Формування дружніх взаємин у дітей старшого дошкільного віку засобами казки / Турчин Н. В. – К., 2010. – 170 с.

Цибульська Олеся,
III курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Деркачова О.С.,
доктор філологічних наук, доцент.

Гендерний світогляд дітей починає формуватися в дошкільному та молодшому шкільному віці. Казка – один із головних чинників, що допомагає дитині усвідомити відповідно до статевої належності свою роль у суспільстві. Вона формує стереотипно-рольові уявлення дитини про її модель поведінки.

– дослідити гендерні стереотипи та ролі в казках сучасних дитячих письменників та їх вплив на формування гендерного світогляду дітей.

полягає в розкритті сутностей гендерних ролей і стереотипів у творах дитячих письменників: Івана Андрусяка “Стефа і її Чакалка”, “Хто боїться Зайчиків”, Марії Микицей “Будинок, який умів розмовляти”, їхнього впливу на гендерне виховання молодших школярів.

Гендер – це складний соціокультурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловіком і жінкою.

Гендерні ролі – соціально очікувана поведінка чоловіків і жінок, пов’язана з їхнім соціальним статусом в певних культурних, соціально-економічних і політичних умовах.

Гендерні стереотипи – це стійкі, однозначні, загальноприйняті уявлення про “чоловіків” і “жінок”, сформовані в певній культурі, про місце, належну суспільну поведінку тощо, очікувані від тієї чи іншої гендерної групи, за якою оцінюються її представники.

Традиційно вважати, що чоловіки мають бути раціональними, сильними, рішучими, серйозними, відповідальними, витривалими, незалежними. Жінки, у свою чергу, – добрими, ніжними, терплячими, співчутливими, емоційними, несміливими, слабкими, мрійливими тощо. Але з розвитком суспільства і культури погляди на роль жінки дещо змінилися. Передовсім це стосується соціальної і трудової сфери. Сучасна жінка стала активним членом суспільства, здатним виконувати завдання, що вважалися раніше традиційно чоловічими.

Автори казок створюють персонажів відповідно до своїх уявлень. В усіх творах, взятих для дослідження, головою сім’ї є батько, який забезпечує, дбає і любить свою родину: “Проблеми вирішуються з усмішкою, а з плачем лише нагромаджуються” [6, с.12], “В доброго воїна мусить бути міцна рука і гостре око” [6, с.16], “Коли вже гуска може вийти сухою з води, то людина тим паче. Треба лише подумати – і завжди щось придумається” [6, с.26]. Мама – берегині родинного затишку, невгамовні працівниці, що знаходять час на все і для всіх “Мамуся узяла дівчинку за руку і вони пішли на прогулянку збирати квіти і плести з них віночки” [2, с.44], “Тато весь тиждень їсть смакоту, яку готує мама” [6, с.6]. Тільки в казці Івана Андрусяка “Стефа і її Чакалка” мама працює на роботі, а не є домогосподаркою. “Мама працює вчителькою вчителів”, та це не привід звільнити її від усіх домашніх обов’язків: “Тато їв борщик, який невідомо коли встигла приготувати мама” [6, с.7]. Тому бачимо, що стереотип зайнятої жінки тільки посилюється в сучасному суспільстві.

Головна героїня казки Марії Микицей “Будинок, який умів розмовляти” втілює риси справжньої дівчинки “Справжні дівчатка не плачуть” [2 с.27], “Чемні дівчатка не вередують” [2 с.30]. “Ані свистіти, ані їздити на велосипеді вона не вмє, бо дівчатка цього не роблять” [2, с.34]. Анничка-Синичка та Андрійко втілювали у своїх образах “несправжніх” дівчинку і хлопчика, адже Анничка не мала довгої косички, не гралася в супермаркет і ляльками, одягалася в штанці, а Андрійко не грався у війну і машинки, не вмів свистіти, лазити по деревах, а також мав довге волоссячко. Конфлікт, який стався між дітьми, зробив із них справжніх хлопчика і дівчинку.

Проаналізувавши казки сучасних дитячих письменників, можна сміливо сказати, що їхні герої – втілення доброти, любові, взаємоповаги. Письменники не відходять далеко від стереотипів і кожний головний герой є носієм таких гендерних ролей, які відповідають його типу статі.

Казка, як ключ до серця дитини і її розуму, виховує і навчає, її персонажі стають кумирами молодших школярів, якими захоплюються і наслідують. Хлопчики і дівчатка безпосередньо переймають риси характерів улюблених героїв, тому від світобачення письменників гендерного світу людей, його стереотипів і ролей залежить майбутня очікувана поведінка від справжніх чоловіка і жінки, якими стануть юні читачі.

1. Зборовська Н. В. Психологія і літературознавство : посібник / Н. В. Зборовська. – К. : Академвидав, 2003. – 392 с.
2. Микицей М. Будинок, який умів розмовляти : повість / Марія Микицей. – К. : Грані-Т, 2012. – 68 с.
3. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / Т. М. Мельник. – К. : К.І.С., 2004. – 536 с.
4. Вороніна О. Універсалізм і релятивізм культури в конструюванні гендерної системи. Гендерна педагогіка : хрестоматія / О. Вороніна. – Суми : Університетська книга, 2006. – 313 с.
5. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / С. М. Оксамитна. – К. : К.І.С., 2004. – 536 с.
6. Андрусак І. Стефа і її Чакалка. Дівчача повістина : повість / Іван Андрусак. – К. : Грані-Т, 2011. – 64 с.

Яців Ірина,
V курс, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Зозуляк-Случик Р.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Яскраво виражений прогрес розвитку всіх сфер життєдіяльності людини несе за собою безповоротні зміни та вимагає створення оптимального середовища для їх реалізації. Безсумнівно, покращання та перспективи часто, якщо не завжди, отримують втілення від ініціативних, обдарованих людей. Таким чином, настає безумовна залежність між розвитком талановитої самодостатньої особистості та стратегічними інтересами держави.

Як від інших наук, від педагогіки в такій ситуації суспільство вимагає пошуку найбільш ефективних механізмів розвитку обдарованості та, врешті, побудови ідеальної системи освіти і виховання. А пріоритетним завданням, що повинно вирішуватися, на нашу думку, є: трансформація навчально-виховного процесу з поєднанням педагогічної спадщини й прогресивних досягнень сучасної науки та спрямованість їх на активізацію творчої, всебічно розвиненої, кмітливої особистості, здатної до самореалізації у житті.

Беручи до уваги обставини, **метою** нашого дослідження стало визначення особливостей розвитку кмітливості дітей дошкільного віку за принципами педагогіки Рудольфа Штайнера (1861–1925).

На початку ХХ ст. на основі своєї теорії, що отримала назву “антропософія”, Р.Штайнер (австрійський вчений, філософ, соціальний реформатор) розробив освітню схему, за якою, на його думку, відбувався б процес еволюції душ. Практичне втілення своїх ідей мислитель здійснив, заснувавши незалежні від державного контролю освітні заклади.

Першим таким закладом була школа “Вальдорф-Асторія” (1919 р., Німеччина), а з часом ідеї Р.Штайнера привели до появи близько 1000 вальдорфських освітніх закладів по всьому світу, що включали дитячі садочки й школи [1].

Займаючись дослідженнями проблем формування дитячої культури, духовного виховання та розвитку творчих здібностей, Р.Штайнер вивів фундаментальну навчально-виховну систему, згідно з якою у дітей розкриваються особистісні риси, самостійність, комунікабельність, відбувається інтенсивний інтелектуальний і творчий розвиток дитини, формується готовність до навчання. Також стрімкий та позитивний результат розвитку дітей дошкільного віку за принципами вальдорфської педагогіки розкривається у здатності швидко знаходити рішення та проявляти нестандартні підхід, кмітливість [3].

Які ж саме принципи педагогіки було спрямовано на розвиток кмітливості як характерної здатності знаходити нестандартні та подекуди творчі рішення до різних завдань? Насамперед, це:

- гуманність – ставлення до дитини як найвищої цінності;
- навчання та виховання без примусу й тиску і лише з урахуванням особливостей дитини, її емоційної, вольової сфери;
- специфіка викладу матеріалу, що залежить виключно від духовних, вікових потреб, розвитку уяви та можливості глибокого переживання й сприйняття;
- відмова від технологічних новинок, традиційних книг, карт, іграшок та інших методичних матеріалів. Натомість пропагується культ екологічних матеріалів для навчання, гри та інших видів діяльності;
- розкриття особистісних рис дитини в процесі комунікації, діяльності та вчинків, пізнанні та творчості (гри на елементарних музичних інструментах (шумових), малюванні, ліпленні, танцях, евричній (спеціальне мистецтво рухів, розроблене Р.Штайнером);
- самопізнання й саморозвиток індивідуальності за умов партнерства з вихователем, спостереження та участь безпосередньо дитини у побутовій та інших видах діяльності [2].

Отже, здійснюючи спробу визначення особливостей розвитку дітей дошкільного віку за принципами педагогіки Рудольфа Штайнера, важко не відзначити нестандартність побудови системи, несхожість моделі, положень та передумов розвитку особистості, специфічне пояснення індивідуальності, впливу навколишнього середовища, сім'ї, вихователів та власне дитячої творчості у формуванні життєвих компетенцій та здібностей. Зважаючи на такі своєрідні принципи цієї педагогіки, світовий досвід дозволяє визнати її ефективною та дієвою.

1. Вальдорфская педагогіка [Електронний ресурс] // Вальдорфская педагогіка в мире. – Режим доступу : <http://waldorf.am/вальдорфскаяпедагогіка/вальдорфская-педагогіка-в-мире/?lang=RU>.
2. Грюнелиус Э. М. Вальдорфский детский сад. Воспитание детей младшего возраста / Э. М. Грюнелиус. – М. : Аристотель, 1992. – 160 с.
3. Москалець, С. Д. Психологія особистості : навч. посіб. / С. Д. Москалець. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 262 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Боднар Надія,
магістрантка, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новосядла І С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Актуальність порушеної проблеми полягає у тому, що час не стоїть на місці, і на сучасному етапі розвитку українського суспільства значно зріс інтерес до музичного виховання дітей дошкільного віку. Це зрозуміло, адже дитині для пізнання та всебічного розвитку замало людської мови – необхідна музика у всіх її проявах, причому, як стверджують психологи, із самого раннього віку. Музика позитивно впливає на роботу мозку, змінює емоційний стан, облягоджує почуття, розвиває музичний потенціал та активізує енергетичні процеси організму, направляє їх на загальний розвиток і духовне становлення особистості. Музика допомагає вихованню, дає можливість пізнати світ. Через музику формується внутрішній світ особистості, любов до життя, людини, природи, розвивається художній смак і творча уява. Саме дошкільний період дитинства є найкращим часом для розвитку творчої уяви, а творча уява людини – той ключик, який відчиняє перед нею двері у нове, досі не знане життя.

З позицій сучасних надбань мистецтвознавчої, психологічної та педагогічної наук музично-естетичне виховання й навчання дітей дошкільного віку потребує розв'язання багатьох художньо-педагогічних проблем, нагальними серед яких є створення нових теоретичних розробок, ефективних методик музичного навчання й виховання, зокрема методик, спрямованих на формування у дошкільників музичних здібностей. Такі методики повинні сприяти виявленню практичних засобів щодо їх формування у закладах різних типів і рівнів.

З метою осмислити проблему та визначити критерії музичного розвитку дошкільнят, опрацьовано низку робіт українських та зарубіжних науковців, а саме: праці із загальномузичного (Е.Абдулліна, О.Апраксіної, Г.Падалки, О.Рудницької, Т.Танько, Г.Тарасенко), музично-творчого (А.Козир, А.Кречківського, Н.Ветлугіної), музично-естетичного виховання (А.Арісменді, Г.Артоблевської, В.Верховинця, М.Михайлова, С.Науменко, С.Русової, В.Шацької та ін.).

Методики, що з'явилися у ХХ ст., а саме педагогічні концепції Карла Орфа, Шинічі Сузукі, Наталії Ветлугіної, не лише не втратили свого практичного значення у наш час, а й знайшли своїх послідовників. Можна сміливо стверджувати про існування “шкіл”, де музичне виховання дітей відбувається згідно із започаткованими ними традиціями.

Сьогодні нові форми і методи музичного розвитку дітей поєднуються з традиційними, ефективність і результативність яких підтверджується уже не одне десятиліття.

Це, зокрема, одна з форм організації музичних занять, започаткована ще на початку ХХ ст. Е.Жак-Далькромом, а саме ритмопластика. Музично-ритмічні заняття допомагають залучати, активізувати й пробуджувати інтерес до діяльності, активізують мислення. Специфічною особливістю цієї методики є органічний зв'язок мови рухів з мовою музики, співвідношення пластичних засобів виразності з музичними. В основі ритмопластики лежить вивчення тих елементів музичної виразності, які найбільш природно і логічно можуть бути відображені у русі.

Інший традиційний підхід – це залучення дітей до збереження національних традицій засобами фольклору: використання різноманітних жанрів українського фольклору є змістом тематичних занять, що проходять в ігровій формі.

Однією з інноваційних педагогічних технологій у музичному вихованні є теорія рішення винахідницьких завдань (ТРВЗ), та методи розвитку творчої уяви. Мета ТРВЗ – не просто розвинути фантазію дітей, а навчити мислити системно.

У сучасній педагогіці активно відбувається впровадження інформаційно-комунікативних технологій, яке здійснюється за такими напрямками: створення презентацій до занять; робота з Інтернет-ресурсами; використання готових навчальних програм; розробка та використання власних авторських програм, сайтів. Яскраві пізнавальні презентації, відеофільми, мультимедій-

ні посібники допомагають урізноманітнити процес знайомства дітей з музичним мистецтвом, зробити зустріч з музикою яскравою й цікавою.

1. Афанасьєва О. В. Використання ІКТ в освітньому процесі / Микола Афанасьєв, Яна Ромашова // Вища школа. – 2010. – № 10. – С. 49–62.
2. Драганчук В. М. Музика як фактор психокоригування: історичні, теоретичні і практичні аспекти / В. М. Драганчук. – К., 2003. – 235 с.
3. Садовенко С. С. Світ фольклору : Український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку : наук.-метод. посіб. – К. : Київська нотна фабрика, 2007. – 332 с.

Бучка Ольга,
IV курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Литкан Л.М.,
старший викладач.

Метою даної роботи є детальне вивчення та аналіз процесів, які відбувалися в розвитку художнього ткацтва західного регіону України ХІХ–ХХ ст. та дослідження художніх і технологічних особливостей ткацтва того часу та регіону на основі творчості М.Я.Біласа як сучасного професійного майстра художнього текстилю.

Об'єкт дослідження – художнє ткацтво регіонів Західної України, його розвиток, художні та технологічні особливості.

Предмет дослідження – детальне дослідження творчості М.Я.Біласа, стилістика, орнаментика й колористика творів митця та його індивідуальний внесок у розвиток художнього ткацтва.

Ткацтво є однією з найважливіших складових національної культури українців. Воно існувало на українських землях ще з доісторичних часів як один із найпоширеніших видів ремесла і народного мистецтва.

У ХХ столітті народні тканини поступово витісняються промисловими. Центрами народного ткацтва були різноманітні артілі та художньо-виробничі об'єднання. У деяких регіонах (Карпати) ще й сьогодні практикується подекуди кустарне виробництво народних тканин в домашніх умовах переважно для власних потреб, але в основному багаж їхнього виготовлення взяли на себе професійні майстри та художники [1].

Визначаючи місце Михайла Біласа в художньому процесі сучасності, слід сказати: вражає широчінь його творчого діапазону. Він – майстер різних видів ткацтва-килимарства, гобелена, з яким в Україні виступив ще у 60-х роках ХХ ст.

Білас творить ліжники, килими, верети, невпинно експериментуючи в текстильній пластичності. Невпинний винахідник у застосуванні й комбінуванні різних матеріалів: ниток, ворсу, фільцу, картону, паперу, дроту, він віртуозно володіє різними виконавськими техніками й засобами, через що розмах думки та педантизм викінчення перебувають у його працях в оптимальній гармонії.

Спершу в нього домінували засвоєні з дитинства геометричні орнаменти; до них поступово долучалися символіко-сюжетні мотиви гуцульської та бойківської орнаментики. Він цікавився і досвідом інших – формами та засобами, вживаними митцями, котрі у своїй творчості виходили з норм народного мистецтва. Саме це переосмислення, точніше творча метаморфоза, живлена його могутнім талантом, і зумовила появу оригінальних вишиваних килимів, рушників, серветок. М.Білас розвинув і збагатив цю творчу галузь власними “винаходами”, несподіваними пластичними та колірними поєднаннями. Він працював над підсиленням образної виразності створених експозиційних груп та ансамблів, виявивши себе справжнім фахівцем у галузі мистецтва інтер'єру [2].

За принципом побудови орнаменту твори художника відрізняються від традиційних яскраво вираженою декоративністю, ритмічно чергуючи загальноживані мотиви в найрізноманіт-

нішій інтерпретації. Діапазон зв'язків творів М.Біласа з художніми надбаннями гуцулів і бойків різноманітний і неоднозначний. Вони відчутні на всіх рівнях, починаючи від інтерпретації окремих форм і елементів декору й закінчуючи складною гамою асоціацій. Традиція тут є стійкою і міцною першоосновою формування стилістичних особливостей.

Розширивши вузькі рамки килимарських можливостей, він прийшов до великих композиційних робіт, що складаються з кількох частин і пов'язані однією тематикою. Серед них “Косівський базар”, “Вечорниці”, “Красуля”, “Весільні ворота”, “Бойківське Весілля”. Саме цією специфікою мистецтво гобелена немовби покликане втілювати глибоко народну образність, повноту життя та поетично-мелодійний настрій. Вміло підібрана кольорова гама (недарма Біласа називають “композитором кольору”) та співзвуччя півтонів посилює емоційне сприйняття кожного твору. Образи його робіт відзначаються магичною привабливістю, самотністю та святковістю. Розташування фігур, об'ємність ліній та багатоплановість передають авторське відчуття мелодики рідного краю. Це гобелени: “Наречені”, “Гуцульська сім'я”, “Весілля”, аплікація “Вертеп” та багато інших [3, с.26].

Для творчості М.Я.Біласа характерні постійні пошуки нових засобів рішення декоративних композицій. Його твори відзначаються особливою системою декору з чітко вираженою ритмічною основою і яскравим емоційно-насиченим колоритом, вони настроєві, і в їх настроєвій виразності основну роль відіграє колір, густина насичених тонів.

Новаторство художника полягало у філософськи гармонійному поєднанні двох незалежних напрямків – класичному традиційному ткацтві та модерново-абстрактному з іншими способами, композицією та змістом. На основі народних форм, використанні глибинних витоків гуцульського і бойківського мистецтва, естетичного смаку, багатогранного світосприйняття і віртуозної майстерності сформувався індивідуальний стиль митця.

Таким чином, аналізуючи зібраний матеріал, стверджуємо, що творчість народного художника України М.Біласа є національною цінністю та гордістю нашої держави, а що найважливіше, – авторською школою ткацтва для теперішніх і майбутніх митців. Художньо-освітні погляди М.Біласа є прогресивними й визначальними для розвитку етномистецької освіти.

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. – Львів : Світ, 1992. – 271 с. : іл.
2. Білас-Березова О. “Бельткацтво” Михайла Біласа / Білас-Березова О. // Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції “Український килим: генеза, іконографія, стилістика”. – К., 1998. – С. 11.
3. Білас-Березова О. Білас Михайло Якимович / Білас-Березова О. // Енциклопедія сучасної України. – К., 2003. – Т. 2. – С. 762.
4. Білас-Березова О. Сакральна тематика у художньому світі Михайла Біласа / Білас-Березова О // Сакральне мистецтво Бойківщини : наук. чит. пам'яті Михайла Драгана. – Дрогобич : Відродження, 1997. – С. 15–17.
5. Волошин Л. Школа Олекси Новаківського / Волошин Л. // Образотворче мистецтво. – 2000. – № 3–4. – С. 31–36.
6. “Гуцульське Мистецтво” // Українське мистецтво. – Львів, 1926. – Ч. 1. – С. 55–56.

Галавай Андрій,
магістрант, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Круль П.Ф.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Термін “вердівський баритон” є часто вживаним у критиці, рецензіях на оперні вистави, іншій музикознавчій літературі. Предметом дискусії при цьому часто стає як взагалі коректність самого терміна, так і його зміст. Особливої актуальності ця проблематика набуває в контексті магістерського дослідження, присвяченого порівнянню виконавських інтерпретацій баритонних ролей провідними виконавцями ХХ століття.

Поняття “вердіївський баритон” можна розглядати у кількох площинах. По-перше – як тип голосу, по-друге – як свого роду вокальну спеціалізацію співака, по-третє – як специфічний репертуар. Якщо друге і третє трактування загалом зрозумілі, то стосовно першого існує ряд суперечностей.

У вітчизняній та російськомовній науковій літературі цій проблематиці не приділено багато уваги. Д.Маклюк [2] звертається до даної теми, однак основний акцент його дослідження зосереджений на сучасних виконавцях баритонових ролей Дж.Верді. Натомість в англійській науковій літературі можемо виділити як мінімум двох дослідників – Дж.Едвардса [3] та Н.Крюгера [5], роботи яких детально висвітлюють різні аспекти, пов’язані з виникненням та еволюцією поняття та його змістовим наповненням. Згідно з американським дослідником Дж.Едвардсом, вердіївського баритона найпростіше визначити як баритона, що виконує партії в операх Дж.Верді, що накладає певні вимоги до голосу виконавця [3]. Дж.Верді вперше ставить баритон у центр опери і розкриває його надзвичайно багаті виражальні можливості в образах Макбета, Франческо Фоскарі, Симона Боканегра, Ріголетто, Жермона, Міллера, Яго [2].

Як уже зазначалось, достатньо дискусійним є розгляд терміна в плані вокальної класифікації голосів. Основними вимогами до голосу, який виконує вердіївський репертуар, є двооктавний діапазон, достатньо велика сила звука, зазвичай темний тембр, зміщення значної частини вокальної лінії у верхню октаву або навіть квінту діапазону вимагає від співака вільного володіння високою теситурою та достатньої витривалості голосу. Відповідно до вищевказаного вердіївський баритон мав би вважатись різновидом або ж синонімом драматичного баритона. І власне тут часто виникають суперечності, адже драматичний баритон – голос, що наближається звучанням до баса, який погано корелює з надвисокою вердіївською теситурою.

Ситуація ускладнюється тим фактом, що сам баритон як тип голосу формується в той самий період, коли жив і творив Дж.Верді. Він починає диференціюватися, з одного боку, від низького тенора, а з другого – від *basso buffo*. Д.Маклюк вказує, що відносно амплуа баритон в ту епоху був типом низького тенора, а на початку XIX ст. діапазон і теситуру сучасного баритона мав *basso buffo*. Баритону Дж. Верді властивий повний діапазон рівного звучання з сильним верхом та здатність відтворювати різні емоційні відтінки. Формуючи нове амплуа, Дж. Верді затверджує особливий тип героя, якого почали називати “вердіївським баритоном”. Композитор, безумовно, орієнтований на деяких видатних співаків свого часу, однак водночас цей тип голосу та образу спрямований у майбутнє [2].

На сучасному етапі, як зазначає Граціано д’Урсо [4], під терміном “вердіївський баритон” можна насправді розглядати два типи голосів – *baritono lirico-spinto* (*lirico-drammatico*) і *baritono drammatico* (*Verdiano-Rusciniano*), тобто в приблизному перекладі лірико-драматичний і драматичний баритон відповідно. До першого належать такі ролі, як Жермон (“Травіата”), Ренато (“Бал-маскарад”), Граф ді Луна (“Трубадур”), Симон (“Симон Бокканегра”), а до другого – Ріголетто з однойменної опери, Яго “Отелло”, Набукко (“Набукко”), а також навіть деякі баритонові ролі з опер Дж.Пуччіні, наприклад Скарпіа з опери “Тоска”. Також Д.Маклюк [2] підмічає сучасну тенденцію виконання вердіївського баритонового репертуару голосами тенорового типу (П.Домінго), що цілковито міняє всю естетику традиційного оперного виконання цих партій.

1. Гнидь Б. П. Нові вокально-технічні та виконавські завдання, поставлені перед співаками творчістю Дж. Верді. Вердіївські співаки / Б. П. Гнидь // Історія вокального мистецтва. – К., 1997. – С. 46–53.
2. Маклюк Д. М. Концепції баритонових партій опер Дж. Верді: традиції та сучасний контекст [Електронний ресурс] / Д. М. Маклюк // Культура України. – 2016 – Вип. 54. – Режим доступу : <http://ku-khsac.in.ua/kultura54/17.pdf>.
3. Edwards G. The Verdi Baritone: Studies in the Development of Dramatic Character Indiana University Press / Edwards G., Edwards R. – Bloomington : Indiana University Press, 1994. – 193 p. : ill. ; 23 cm.
4. D’Urso G. Baritono Verdiano [Електронний ресурс] / D’Urso G. – Режим доступу : <http://cantolirica.blogspot.com/2016/09/baritono-verdiano.html>.
5. Krueger N. E. Gaetano Donizetti, Saverio Mercadante, and the Evolution and Development of the Verdi Baritone [Електронний ресурс] / Krueger N. E. – Режим доступу : arizona.openrepository.com/.../azu.

Гороховська Вікторія,
V курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Типчук В.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Звернення до традицій народного мистецтва у сучасній дизайнерській практиці дає феноменальний результат, є перспективним напрямком її розвитку і привертає увагу художників упродовж всього ХХ ст. Митці-дизайнери вкотре відкривають в етнічному одязі те, що співзвучно часу – крій, форму, колір, орнамент. Це не поверхова інтерпретація, а глибше осмислення окремих мотивів, яке призводить до оригінальних ідей [3, с.24]. Вдале введення української теми в сучасний контекст моделювання одягу здатне забезпечити високу “культурну рентабельність” цієї теми [1].

Більшість фундаментальних розвідок з питань етнорегіональних особливостей народного строю належать науковцям Н.М.Камінській, К.І.Матейко, Т.О.Ніколаєвій, О.Д.Тканко [2]. Аналізу української орнаментики та вишивки присвячено ґрунтовні праці Р.В.Захарчук-Чугай, Т.В.Кари-Васильєвої та М.Р.Селівачова. Окремі аспекти використання традиційного декору та аналіз одягових ансамблів західної України знаходимо в дисертаціях Г.В.Макогін, Л.Я.Семчук, Х.М. Нагорняк.

Колекції з використанням етномотивів українських вишиванок розробляють такі сучасні вітчизняні дизайнери, як Vita Kin, Л.Пустовіт, І.Каравай, О.Караванська, В.Анісімов, О.Громова, О.Ворожбит, Т.Земскова, Л.Чернікова, Л.Васенко та інші.

Тему етнічних елементів декору у сучасному костюмі розробляє відома в Україні і за кордоном львівський дизайнер Роксолана Богуцька. Ексклюзивності її колекціям надають художня вишивка по шкірі й тканині шовковими нитками і бісером, а також розпис та інкрустація металом.

Увагу привертає остання колекція дизайнера – весна – літо’ 2017 під назвою “ЕТНО”, яка налічує понад тридцять сорочок. Дану колекцію можна поділити на три групи. До першої ми відносимо вишиванки, виконані за традиціями Борщівського регіону, так званого “глухого Поділля”. Загалом вони становлять більшу частину колекції авторки. Автентичні елементи вишивок – це техніка їх виконання: настилу, насилування, гладі та стебнівки. Завдяки цим технікам візерунок візуально здається об’ємним та масивним, що притаманно традиційним сорочкам, вишитим бавовняними товстими нитками, якими користувалися тільки у Борщівському регіоні. У вишиванках Р.Богуцької структура та колорит автентичної вишивки є єдиною спільною ознакою з традиційними борщівськими сорочками. На відміну від стандартного крою тридільної системи рукава тут рукав поділений на дві частини і відповідно декорований. На кількох моделях можна простежити авторське нововведення, а саме сітку-мережку прямокутної форми на місці вишитої уставки.

Друга група представлена сорочками, в основі яких народні буковинські мотиви, що вирізняються яскравим колоритом. На деяких сорочках реалістичні рослинні орнаменти, вишиті у вигляді квіткових гірлянд або суцвіть, поділені діагональними геометричними мотивами, розміщуються по діагоналі, що характерно традиційним вишиванкам цього регіону. Визначною особливістю буковинських сорочок є вишита вставка, виконана у кольоровій гамі, відмінній від основної. Такі вставки можна побачити у всіх фасонах визначеної групи на місці уставок та манжетів рукавів, а також на горловинах і по центру пілочки.

До третьої групи відносимо сорочки, у яких прослідковуємо традиції яворівського вишитого одягу. У цій групі найбільше особливостей автентичних вишиванок – стилізовані квіткові орнаменти, їхня структура, колорит, співвідношення обсягу вишивки та мережок, використання давніх технік гладі та стебнівки.

Загалом колекція об’єднана завдяки силуету, крою, декору, технології вишивки, використанню домотканого полотна, мережок та французької тасьми, пропорційному співвідношенню оздоблення та незаповненого тла. Багато фасонів доповнені широкими, декорованими тасьмою

поясами, які зав'язуються поверх сорочки. Також слід відмітити в багатьох моделях автентичний елемент сокальської сорочки – коміречь з вилогами. У колекції він представлений у різних варіаціях та гармонійно поєднаний із традиційними мотивами сорочок різних регіонів.

Услід за мистецтвознавцем Ольгою Тканко можемо зазначити, що у творчій колекції “ЕТНО” Роксолани Богуцької “стилізація перетворюється з ремісницького копіювання на справжній творчий напрям, спроможний гармонійно поєднати форму і зміст, красу і зручність” [3], в якому гармонійно поєднані автентичні традиційні української народної вишиванки з авторськими варіаціями.

1. Наумкіна О. С. Етнічний культурний взірць в дизайнерських практиках сучасної України / О. С. Наумкіна. – URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/92847/36-Naumkina.pdf?sequence=1> (Дата звернення: 25.02.2017).
2. Тканко О. Д. Національна тематика у творчості випускників львівської школи моделювання костюма / Тканко О. Д. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. – Х. : ХДАДМ, 1999. – № 11. – С. 147–153.
3. Файдель Т. А. Диалог о моде / Файдель Т. А. // Художник, вещь, мода : сб. статей ; сост. М. Л. Бодрова, А. Н. Лаврентьев. – М. : Советский художник, 1988. – С. 24.

Дорошенко Ірина,
V курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Костюк І.Ю.,
старший викладач.

Озеленення в інтер'єрі вже давно вийшло за рамки фрагментарних композицій з квітів та вазонів. Сучасні тенденції та технології вертикального озеленення дозволяють створювати зелені килимові покриття, не використовуючи для цього багато площі. Площа приміщення має використовуватися економно. Вертикальне озеленення – це декорування рослинами різних опор, каркасів стін, арок тощо. У кімнатному озелененні дана техніка стала справжнім трендом.

Це зумовлено перевагами вертикального озеленення:

- вертикальне озеленення можна створювати навіть у дуже маленьких кімнатах;
- завдяки тому, що “жива” стіна займає мінімум місця, в приміщенні можна поставити багато рослин;
- виконує практичну функцію – дозволяє легко зонувати простір, не “обтяжуючи” його перегородками;
- покращує мікроклімат та екологічний стан; рослини фітостіни стабілізують вологість, чим роблять повітря комфортним для дихання людини;
- захист від протягів;
- фітостіна також забезпечує надійну звукоізоляцію, тому вона буде особливо доречна, якщо в будинку є маленькі діти;
- правильно організована жива стіна дозволяє створити неповторний дизайнерський проект в кімнаті;
- актуально як вдома, так і в офісі;
- за допомогою фітостіни можна приховати деякі недоліки вертикальних площин у приміщенні, а також заощадити на шпалерах або фарбуванні стін;
- проста в догляді й підтримці життєдіяльності.

Вертикальні сади, як їх ще називають, можуть бути двох видів: модульні, що складаються з декількох окремих ємностей (модулів), в які висаджуються різні рослини, а також цілісні, тобто ті, які мають одну ємність певного розміру для всіх рослин разом. Варто зазначити, що при використанні цілісних фітостін потрібно дуже серйозно підійти до вибору рослин і зважати на їхню сумісність між собою. Форму і розмір фітостіна може мати будь-яку. Це ж стосується і рослин, які можна висадити туди.

Окрім фітостін, не менш яскравими видами вертикального озеленення є живі картини з моху та фітокартини.

Картини з моху можуть стати яскравим акцентом будь-якого житлового або ж громадського інтер'єру. Для створення цих картин використовують так званий стабілізований мох. У процесі стабілізації з моху витягується вся рідина, а замість неї вводиться спеціальний розчин, який начебто і залишає рослину живою, але в той же час зупиняє в ній всі біологічні процеси. Під час такої модифікації рослини навіть змінюють свої властивості і якості. Зокрема, натуральний мох набуває таких властивостей, як еластичність і яскравість забарвлення, які не губляться протягом декількох років. На відміну від живого моху, стабілізований його аналог взагалі не потребує жодного догляду.

Також він абсолютно нешкідливий для людей і тварин і навіть володіє гіпоалергенними властивостями. Це природний, екологічно чистий матеріал.

До того ж, в процесі модернізації моху є можливість змінювати його забарвлення, що дає чимало можливостей для декорування приміщень.

Фітокартина, або картина з сукулентів, – різновид вертикального озеленення, який являє собою модуль, заповнений композицією з рослин. Сукуленти – рослини, що мають спеціальні тканини для запасу води. Сучасна різноманітність і доступність рослин дозволяють створити найнеймовірніші композиції. Влаштувати такі фітокартини можна в приміщенні, а також “вписати” в дизайн ділянки, як один з елементів пейзажу. Фітокартини можуть бути будь-якого розміру і будь-якої складності. Правильно скомпонована така картина прикрасить будь-яке приміщення: кімнати в квартирі та будинку, кабінети і офіси, тераси і балкони, літні майданчики і дворики. Фітокартина буде доречна навіть у крихітному приміщенні, де немає можливості поставити вазон, також, безперечно, вона покращує екологічний стан і мікроклімат у приміщенні. Така картина є оптимальним способом озеленення житла, в якому є маленькі діти й домашні улюбленці.

Отже, можемо дійти висновку – якщо вашому інтер'єру не вистачає вишуканої родзинки, спробуйте скористатися прийомами вертикального озеленення. Використання різновидів озеленення по вертикалі дозволить заощадити місце та вдало зонувати простір, не загромождаючи його непотрібними конструкціями. А також фітодизайн – це прекрасний засіб для створення затишку і гармонії в житловому інтер'єрі та свіжості й лаконічності в громадському. Можемо сміливо зазначити: ця тенденція має повне право на існування й обов'язково повинна бути на озброєнні в сучасного дизайнера. Популярність вертикального озеленення пов'язана з тим, що живі картини – це не тільки красиво, а й практично, адже рослини на них постійно можна змінювати та комбінувати і вони ніколи не виглядатимуть одноманітно. Крім того, така жива фітостіна здатна подарувати позитивний настрій і створити атмосферу гармонії з природою та із самим собою.

1. Костюк І. Ю. Озеленення інтер'єрів : методичні рекомендації для студентів / Костюк І. Ю. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – 70 ст.
2. Режим доступу : <http://sevas-wot.org.ua/vertikalne-ozelenennja.html>.

-
Комаровська Жанна,
магістрантка, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новосядла І.С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Ми живемо в епоху глобальної інформатизації суспільства, що вимагає інтенсивного розвитку пізнавальних можливостей людини. У сфері фортепіанного навчання пізнавальна діяльність особливо яскраво виражена в практиці читання музики з листа. Адже, поряд із величезним фортепіанним репертуаром, учень-піаніст отримує можливість ознайомитись з аранжуваннями різноманітних музичних творів, написаних у різних жанрах і для різних інструментів.

Проблема читання з листа традиційно привертає увагу як музикантів-виконавців, так і педагогів-музикознавців своєю . Це питання висвітлюється вже упродовж багатьох років, починаючи з методичних трактатів XVI–XVII століть (Ф.Е.Бах, Ф.Куперен) до теоретичних і методичних робіт нашого часу як вітчизняних, так і зарубіжних музикантів-педагогів (О.Алексєєв, І.Бабак, Т.Воробкевич, Р.Верхолаз, Ф.Брянська, Л.Баренбойм, Г.Ципін, В.Шендерович, Т.Карачарова, Й.Гат, С.Лоуренс, Л.Моурі, К.Херман та багато інших). Однак існуюча з даної проблеми література має здебільшого чітко виражений емпірико-методичний характер. Недостатня розробленість психологічного аспекту проблеми утруднює створення систематизованої методики формування вміння читання з листа музичних творів через відсутність необхідної теоретичної основи.

Користь читання музики з листа, як переконує сучасна музикознавча та фортепіанно-методична думка, полягає насамперед у якісному покращенні процесів музичного мислення учня-піаніста, стимулюванні його загального музичного розвитку. Значний вплив на читання музичного тексту справляє такий фактор як художня настанова, тобто попередня налаштованість сприйняття, яка діє впродовж усього процесу гри на фортепіано. Тому початкова настанова читання музики з листа в багатьох випадках залежить від типу вищої нервової системи, тобто особливих психологічних властивостей індивіда.

Зауважимо, що в реальному житті навички читання з листа є чи не найслабшою ланкою в підготовці піаністів – починаючи з ДМШ і закінчуючи вищим навчальним закладом. Це зумовлено не лише різним ступенем обдарованості та професійної майстерності, а й індивідуальними психологічними властивостями. Слід зазначити, що тип вищої нервової системи, найбільш загальним психологічним проявом якої є темперамент, в опануванні виконавською майстерністю та в ефективності читання з листа займає особливе місце, оскільки порівняно зі здібностями, характером та навичками, його неможливо змінити через генетичну обумовленість. Тип вищої нервової системи є енергетичним чинником, що визначає динамічні особливості психічної діяльності піаніста за показниками емоційності, енергійності, інтенсивності, швидкості, темпу, ритму та відповідно впливає на його піаністичну діяльність читання музичного твору. Під час читання нот з листа ці процеси відіграють першочергове значення, адже гра з листа виявляється, насамперед, у функціональній витривалості, тобто здатності витримувати тривалі чи короткочасні, але сильні збудження нервової системи. Рухливість нервових процесів під час читання нот виявляється в здатності піаніста змінювати виконавську дію залежно від текстових обставин, швидко переходити від пасивного стану до активного чи навпаки. Адже тут думка музиканта рухається від загального до часткового, від цілого до деталей, від згорнутого художнього образу до розгорнутого в часі музичного руху. Історія піаністичного мистецтва знає приклади феноменальної здатності до читання творів з листа, якою, зокрема, Ф.Ліст, Е.д'Альбер, С.Рахманінов володіли настільки, що могли дозволити собі виконання зовсім незнайомих опусів безпосередньо під час концертного виступу. При цьому не слід забувати, що унікальний вроджений музичний хист цих митців шліфувався у щоденній титанічній праці.

Отже, читання музики з листа – як один із найбільш складних різновидів гри з нот – певною мірою може претендувати на статус художньої діяльності. Здібність до швидкого читання музики з листа, за твердженням сучасної фортепіанної педагогіки, може плідно розвиватися в учнів-музикантів із різними (у тому числі й вельми скромними) природними задатками за умови цілеспрямованого, раціонально організованого навчання та самонавчання читанню музичних творів. Визначення типу темпераменту учня-піаніста в процесі педагогічної “діагностики” дає уявлення передусім про його технологічний (фізичний, анатомічний, рухово-моторний тощо) потенціал та визначає відповідне планування програми з фортепіано з точки зору її технічної складності.

1. Алексєєв А. Д. Методика обучения игре на фортепиано / А. Д. Алексєєв. – М. : Музыка, 1971. – 280 с.
2. Блинова М. П. Музыкальное творчество и закономерности высшей нервной деятельности / М. П. Блинова. – Л. : Музыка, 1974. – 144 с.
3. Цатурян К. А. Чтение с листа. Чтение партитур / К. А. Цатурян // Музыкальный энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 627.

4. Заброцький М. М. Психологія особистості : навч. посіб. / Заброцький М. М. – К. : Освіта України, 2009. – 364 с.
5. Нейгауз Г. Об искусстве фортепьянной игры / Генрих Густавович Нейгауз. – [2-е изд.]. – М. : Гос. музыкальное изд-во, 1961. – 319 с.
6. Воробкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано / Воробкевич Т. П. – Л. : ЛДМА, 2001. – 244 с.

Мелевич Святослава,
V курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Таран І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

На всіх етапах становлення і розвитку фортепіанного мистецтва питання звуковидобування залишається актуальним, тому що в комплексі знань, виконавських умінь і навичок піаніста будь-якої кваліфікації прийоми звуковидобування займають особливе місце, забезпечуючи реалізацію творчих задумів. Різноманітне використання прийомів звуковидобування на фортепіано виявляє такі труднощі, якими без спеціальної багаторічної роботи і без потрібних знань з історії інструмента оволодіти неможливо. Ця робота починається з моменту першого знайомства з клавіатурою і продовжується все життя.

Постійне прагнення “раціоналізувати” роботу щодо удосконалення виконавських аспектів прийомів звуковидобування, відшукати найбільш ефективні способи освоєння піаністичної майстерності підтверджується великою кількістю трактатів, досліджень, статей, збірників фортепіанних творів тощо. Особливу увагу питанню звуковидобування на фортепіано приділяв Г.Нейгауз, який розглядав ігровий апарат піаніста, зокрема “про руки і пальці, як про живі істоти, виконавців волі піаніста, безпосередніх творців фортепіанної гри” [1, с.86].

Однією зі складових частин виконавської майстерності є освоєння фортепіанних штрихів, як відшліфованих різноманітних технічних прийомів (рухів руки) у “чистому вигляді”. Це ледве помітний рух останнього суглоба пальця, всього пальця, кисті, передпліччя, плечового суглоба, використання ваги тулуба тощо. Точне розуміння того, який рух необхідний, і вміння ним користуватися дозволяють економити енергію руки навіть при найскладніших комбінаціях цих рухів. Штрих – це те, що передує реальному звучанню, тобто дотик до клавіші. Таким чином, дотик до клавіші, який “породжує” певний характер звучання, може бути прямим, ковзаючим, ласкавим, раптовим тощо. Залежно від того, звідки направлений цей дотик (від усієї руки, від пальця), змінюється звучання як з мистецького боку, так і з боку технічного: рівність, “зернистість”, ритмічна стійкість, щільність.

Певний ігровий досвід піаніста поступово формує його “технічний арсенал”. На початковій стадії вивчення твору він використовує запаси цього арсеналу, інтонаційно й тембрально удосконалює задум виконання та шукає нові технічні засоби втілення, тобто нові рухи та м’язові відчуття для звуковидобування. Розглянувши класифікацію прийомів звуковидобування, можна виокремити певні способи гри, які дають різний характер звучання: пальцева гра, гра з використанням енергії цілої руки від плечового поясу, кистьова гра, гра з використанням кистьової та пальцевої “ресори”, ротаційного руху дугових або площинних переносів рук, гра з використанням ваги тіла тощо [2, с.72]. Правильне їх застосування в багатьох випадках полегшить виконання технічних труднощів і допоможе втілити художню інтерпретацію виконавця, передати задум автора, повніше розкрити образ фортепіанного твору. В процесі оволодіння цими прийомами звуковидобування створюється індивідуальне туше, “звукова палітра” піаніста, яка передбачає розмаїття цікавих інтонаційних і тембральних знахідок. Усвідомлене звучання, яке необхідно досягнути, і рухи (пальців, кисті, передпліччя), які для цього потрібні, – необхідні умови виконавського освоєння фактури твору.

Оволодіння фортепіанними штрихами, тобто прийомами звуковидобування на фортепіано з використанням різноманітних фізичних можливостей руки поступово перетворює апарат піаніста в чуйний механізм, здатний швидко реагувати на будь-які зміни фактури у творі [3]. Різні

комбінації цих прийомів збільшують у багато разів число можливих варіантів звуковидобування.

У фортепіанних творах рідко зустрічаються штрихи в “чистому вигляді”, як правило, це поєднання тих чи інших рухів. Однак, маючи у своєму піаністичному арсеналі повну “абетку” штрихів, можна в будь-якому, навіть на перший погляд дуже складному фрагменті, знайти зручний для руки рух. Виходячи з принципу полегшення технічного завдання, засвоїти різноманітні прийоми звуковидобування можна на простих, знайомих вправах Ш.Ганона, переглянутих під кутом зору сучасного піанізму. Тоді будь-який фрагмент фортепіанної фактури може стати доступним, а піаністична спритність дозволить виконавцю без втрат донести до слухача свій творчий задум [4].

Інтерпретація фортепіанних творів вимагає особливої емоційної налаштованості, а кожний епізод (різноманітного за фактурою твору) – певного набору мануальних рухів. Тому не може існувати якийсь один універсальний рух руки, а тільки система, виходячи з якої можна буде легко прийти до найширшого оволодіння різноманітними прийомами звуковидобування.

1. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры : записки педагога / Г. Г. Нейгауз. – М. : Музыка, 1987. – 240 с.
2. Воробкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано / Т. П. Воробкевич. – Львів : ЛДМА, 2001. – 244 с.
3. Горшкова Ю. А. Работа над штрихами в классе фортепиано [Електронний ресурс] / Ю. А. Горшкова. – 2016. – Режим доступу : <https://infourok.ru/rabota-nad-shtrihami-v-klasse-forte-piano-1673518.html> (дата звернення 30.03.2017).
4. Касьяненко Л. О. Работа пианиста над фактурой : пособие по изучению исполнительской интерпретации фактуры фортепианного произведения / Л. О. Касьяненко. – К. : НМАУ, 2003. – 168 с.

Мельник Назарій,
магістрант, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Князєв В.Ф.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

У контексті сценічної практики у фаховій діяльності акордеоніста вагомого значення набуває належна підготовка музиканта до специфічних, стресових умов концертної діяльності.

У цій роботі важливим етапом підготовки виконавця є обігрування п'єси або програми. Починати потрібно від самостійних програвань, закінчуючи грою перед колом знайомих, колег та ін. Не варто обмежуватись доброзичливою аудиторією. Добре виконувати твір і перед більш компетентними, прискіпливими слухачами, які критично будуть сприймати гру.

Суттєвого значення варто надавати репетиціям, які відбуваються в умовах, наближених до концертних. Програвання на репетиціях повинні відбуватися з повною віддачею, наче на концерті в присутності уявних глядачів.

Дуже корисними є записи програвань на диктофон та відео. Цей прийом додає хвилювання та дозволяє після проаналізувати виконання. Повторні програвання зменшать вплив хвилювання, а зіставляючи запис із критичними зауваженнями, виконавець може скласти чітке уявлення про позитивні й негативні сторони своєї гри.

Навіть коли програма вивчена, здавалось би, ідеально, кожен музикант хоче застрахуватися від можливих помилок, збільшити своєрідний запас стабільності. Для цієї додаткової впевненості можна порекомендувати пограти твори в екстремальних умовах. Наприклад, при дуже яскравому або поганому освітленні або взагалі за відсутності його.

В останні дні перед виступом потрібно займатися не з такою внутрішньою напругою, як раніше. Якщо п'єса чи програма добре вивчені й опрацьовані, то вирішальне значення на концерті має відсутність фізичної втоми рук і свіжа свідомість. Тому недоцільно працювати до повної знемоги, намагаючись ще міцніше закріпити матеріал.

Найважливішим є передостанній день, коли робочі навантаження та перегравання можуть бути найнасиченішими. У випадку, якщо перегравання не вдаються, є ще день для виправлення помилок.

В останній день не варто займатися багато, а просто попрацювати над стабільністю, закріплюючи матеріал у середніх та повільних темпах. Перегравати твір або програму не бажано.

Міра відпочинку й інші риси поведінки в день виступу залежать від характеру та інших типів й індивідуальних рис, котрі притаманні артисту. Зокрема, концертантам, які відрізняються підвищеною нервовою збудженістю, легко втрачають контроль над собою під час виконання, потрібно провести день максимально спокійно, уникаючи сильних вражень.

Перед самим концертом обов'язково потрібно розігратись на матеріалі різноманітних гам та вправ. Це є індивідуальним. Не потрібно у день виступу перегравати твір з повною віддачею. Якщо виконаєш вдало – це заспокоїть ненадовго, а якщо невдало – можна знівелювати навіть якісно проведenu роботу.

Рідко хто з виконавців не хвилюється перед виступом. Ні талант, ні вік, ні досвід не рятують від хвилювання. Позбутися хвилювання, по суті, неможливо. Проте можливо навчитися пристосуватися в умовах концертного виступу до виконання в екстремальних умовах.

При достатньо частих, регулярних виступах виконавець може навчитися працювати у стресових умовах, і подекуди навіть демонструвати на публіці кращі творчі результати. Але якщо перерви між виступами сягають двох тижнів і більше, то така адаптація не настане.

У вирішенні проблеми сценічного хвилювання домінуючого значення слід надавати зосередженості на предметі роботи – виконанні. Найкращий засіб протистояти цьому – зосередитись на завданнях, які ставить перед артистом виконання даного твору.

Перед самим виконанням твору виконавець повинен дійснити певний обсяг дій, які і мають скерувати нервову енергію в потрібне русло.

Вихід. Поклін. Зручна посадка.

Виконання повинно починатися з “другого” разу, “перший” раз – воно має відбутися по думки. Це повинно виражатися думкою про ідею п'єси і її характер, слуховим уявленням музики в тому темпі, в якому виконання задумано. Уявляти потрібно не обов'язково початок твору. Це може бути епізод, в котрому потрібний темп найбільш яскраво виражений.

Відрізок часу, який припадає на аплодисменти публіки поміж творами, варто використовувати, окрім поклону глядачам, для перепочинку і зосередження на наступній п'єсі.

Готуючи виступ, якщо є змога, варто запланувати номери на біс. Зазвичай це є свідченням певної творчої зрілості музиканта. Вони виконуються, якщо попередні твори заграні дуже вдало і мають надзвичайно позитивну реакцію публіки. Граючи на біс, виконавець повинен добре розрахувати свої сили, щоб не знівелювати попереднє враження публіки.

Сценічна поведінка, творче хвилювання артиста не повинні виходити за свої естетичні межі. Проте, незалежно від того, яку виконавську манеру відчуває концертант близькою своїй натурі, головне в артистичній поведінці її правдивість, адже тільки максимальна щирість і природність народжує справжній артистизм і переконливість концертного виступу.

1. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста / М. Давидов – К. : Музична Україна, 1997. – 240 с.
2. Князев В. Ф. Теоретичні основи виконавської підготовки баяніста-акордеоніста / В. Ф. Князев. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. – 216 с.
3. Коган Г. У врат мастерства. Работа пианиста / Г. Коган. – М. : Музыка, 1969. – 342 с.
4. Семешко А. А. Виконавська майстерність баяніста / А. А. Семешко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 143 с.

Мохната Олеся,
магістрант, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Богодар Которович – один із корифеїв сучасної української скрипкової школи, який пройшов непростий шлях до визнання. Найважливіший етап його професійного становлення був пов'язаний з навчанням у Московській консерваторії у класі метра скрипкової педагогіки Ю.І. Янкелевича. Саме його творчі погляди на постановку апарату, методику, секрети скрипкового мистецтва засвоїв і перейняв Богодар Антонович.

Юрій Ісаєвич Янкелевич, поряд із К.Флешем, Л.Ауером, П.Столярським та А.Ямпольським, належить до найвизначніших викладачів в історії скрипкової педагогіки. Починаючи займатись із зовсім маленькими учнями, він доводив їх до рівня виконавців міжнародного класу.

В одному зі своїх інтерв'ю Богодар Антонович розповідав, яких саме постулатів навчав його свого часу дотримуватись Ю.І. Янкелевич і якими зазвичай нехтують у практичній діяльності недосвідчені педагоги-музиканти. Зокрема, він наголошував, що на уроці учень повинен грати. Справді, часто учень за урок грає менше половини відведеного для заняття часу, а решту часу викладач витрачає на повчальні розмови стосовно можливого прогресу учня. Таке заняття не приносить продуктивних результатів, оскільки під час цілісного програвання твору учень має змогу сконцентруватись і показати зроблену вдома роботу, усі відпрацьовані навички, висловити своє індивідуальне бачення твору, його концепцію, охопити твір від початку до кінця.

Спільною рисою Б.Которовича і Ю.Янкелевича є методика ведення уроків – це небагато-слівні, лаконічні, точні ремарки. Юрій Ісаєвич уважав, що афористична яскрава форма зауважень краще фіксується у свідомості учня і, крім того, не задавлює його фантазії занадто вузьким “наказом”.

Найголовнішою вимогою Ю.Янкелевича, на думку Б.Которовича, була якість звука, тон. Вокальність тону, спів на скрипці – основні риси, які характерні для усіх, без винятку, учнів Ю.Янкелевича. Богодар Антонович від своїх підопічних вимагав також високої культури звучання та гри.

До деталей продуманим, скрупульозно вивіреном та розумним був підхід до роботи над технікою скрипаля як у Ю.І.Янкелевича, так і у Б.А.Которовича. Шліфування основних проблемних технічних елементів, розвиток уваги, вміння відчувати гриф скрипки до такої міри, що, як говорив А.Ямпольський (учитель Ю.Янкелевича), руки повинні бути готовими виконати будь-який наказ, уміння зв'язувати звукове уявлення з відчуттями рухів. Увесь цей різнобічний, планомірний, виважений підхід до розвитку технічних умінь скрипаля приводить до бездоганної скрипкової техніки учнів. Цьому сприяв повний технічний розвиток скрипалів. Усі вправи, вважав Ю.І.Янкелевич, повинні вивчатись до шостого класу (13–14 років). Щодо виконання гам, то і Ю.І.Янкелевич, і Б.А.Которович приділяли їм велике значення і вважали, що вони повинні виконуватись бездоганно. Етюдному матеріалу обидва педагоги надавали чималого значення. Юрій Ісаєвич вважав, що саме на етюдах скрипаль набуває свою основну технічну оснащеність. Окрім того, він вважав, що чим більше вивчається етюдів, тим більше треба вивчати і п'єс, щоб не порушувалась рівновага технічного та художнього розвитку.

Іншим важливим принципом у поглядах Ю.Янкелевича і Б.Которовича є ставлення до перебудови ігрового апарату. Багато викладачів, особливо недосвідчених, нерідко вдаються до повної перебудови ігрового апарату учня з уже сформованими навичками. На думку Богодара Антоновича, як і Юрія Ісаєвича, потрібно акуратно і коректно втручатись у перебудову ігрового апарату лише тоді, коли музикант стоїть на роздоріжжі, а не руйнувати добрі і погані навички, щоби створювати все з початку. Богодар Антонович вважав, що це абсолютно хибний шлях, недолуга ідея, яка на практиці не дозволяє досягнути мети.

Спільною педагогічною рисою для обох метрів скрипки було глибоке проникнення у зміст, задум музичного твору. Ю.Янкелевич виділяв три етапи оволодіння музичним твором. Перший

етап – створення уявлення про автора, стиль, епоху, середовище, у якому він створював твір, виконавців, з якими він був у творчій співдружності, чим був захоплений у певний період творчості. Другий етап – аналіз твору – змістовний, стильовий, жанровий, аналіз форми. Третій – створення власного уявлення про твір. Такий детальний план оволодіння музичним твором давав змогу учням осягнути твір із різних боків та підійти до його виконання по-своєму.

Отже, учень видатного викладача Ю.Янкелевича Богодар Которович перейняв найкращі традиції російської (радянської) скрипкової школи, поєднавши їх зі здобутками українського скрипкового мистецтва. Орієнтація Богодара Которовича на передові педагогічні та методичні принципи, які протягом тривалого часу проходили апробацію у визнаних світових скрипкових школах, принесла яскраві результати, відображенням яких є його численні учні. Вони здобувають перемоги на престижних міжнародних конкурсах, продовжують педагогічні та виконавські традиції свого наставника, утверджують українську скрипкову школу як яскраве і самобутнє явище європейської музичної культури.

1. Режим доступу : <http://www.tmf-museum.kiev.ua/ua/1/person/bogodar.htm>.
2. Юсипей Р. Радісне і сумне. Богодар Которович: “П’ятнадцять відсотків учнів нашої консерваторії варто було б вигнати” // Дзеркало тижня. – 2006. – № 27 (606). – 15–21 лип.
3. Ушков В. Нариси з історії та методики українського скрипкового мистецтва / Ушков В. – К. : КіМ, 2009. – 44 с.
4. Янкелевич Ю. И. Педагогическое наследие / Янкелевич Ю. И. – М. : Музыка, 1983. – 251 с.
5. Юсов С. О. Видатні викладачі скрипкових класів Київської консерваторії / Юсов С. О. // Українське музикознавство. – К., 1990. – № 25. – С. 16–17.

Олійник Іванна,
IV курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бабій Н.П.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Тривалий час у наукових та журналістських колах ведеться дискусія: що краще для дітей – планшет чи книжка. Однозначної відповіді немає, хоча й зрозумілим та об’єктивним є пост про невідворотність прогресу цифрових технологій. Тож деякі українські видавці вирішили поєднати ці речі й видавати інтерактивні книжки.

Для початку розберімося з визначенням – що саме ми можемо називати інтерактивною книжкою. За Вікіпедією, інтерактивна книжка – це “електронна книжка, доступна онлайн через Інтернет платно або безкоштовно”. Електронна книжка, відповідно, – це “версія книжки в електронній формі”. Актуальним синонімом до інтерактивної книжки є “книжка-гра” – твір, що дає змогу читачеві брати участь у формуванні сюжету, взаємодіяти з книжкою на різних рівнях.

Згідно зі статистикою, інтерактивні книжки, що наразі представлені на ринку (найпопулярніші – це інтернет-магазини Play Market, AppStore, Amazon), мають формат саме книжки-гри, тобто такий, що розрахований на дитячу аудиторію.

Ілюстрований науково-популярний інтерактивний додаток “Таджетаріум” розробило одеське видавництво Gutenbergz. Їхнім пілотним проектом став інтерактивний “Шерлок Холмс”, а відтак, зібравши потрібну суму на краудфандинговій (англ. *Crowdfunding*, crowd – “громада, гурт, юрба”, funding – “фінансування”) платформі Kickstarter, видавці розробили дитячий півник світом пристроїв.

Завдяки ілюстраціям художника Владислава Єрка “Снігова королева” “А-БА-БИ-ГА-ЛА-МА-ГИ” є однією з найвідоміших книжок українських видавництв у світі. 2012 року вийшла інтерактивна версія книжки, де можна роздмухати полум’я в каміні чи натрусити снігу, побачити себе у дзеркалі злого троля, відшукати загублені на сторінках предмети абощо. Книжка доступна трьома мовами – українською, англійською та російською, – у форматі для iPad (платно) та Android (безкоштовна пробна версія).

”КОТИГОРОШКО” (KievSeaPirates)

Прецікавий видавничий проект “Пірати Київського Моря” 2013 року встиг видати одну книжку – українську народну казку “Котигорошко” з розкішними ілюстраціями Івана Сулими.

З інтерактивних приваб – булави, які падають із неба (їх можна розбити пальчиком), сторінка-розмальовка тощо.

Щиро кажучи, і в США сегмент інтерактивних книжок не став великим ринком, якщо порівнювати з додатками з підвищення продуктивності та іграми. На нашу думку, причина – у самій природі інтерактивних книжок. Надто багато ресурсів потрібно витратити на створення якісного продукту, цінність якого не очевидна для широкої аудиторії.

Але ми придумали рішення для ринку електронних книжок України. І вже почали роботу над його реалізацією. Так що стежте за новинами. Подібного проекту в Україні ще не було. Можу тільки сказати, що це стосуватиметься художньої літератури українською мовою.

Усі додатки – українською, російською та англійською мовами. Деякі видано окремо для німецького та китайського ринків.

Сьогодні українські батьки становлять усього 15% споживачів додатків для дітей. Ми пов’язуємо цей достатньо невисокий показник не лише з неготовністю українців платити за інтерактивні книжки, а й із загальною кількістю користувачів у нашій країні, із системою освіти батьків.

Мама й тато не лише повинні володіти планшетом чи смартфоном, а й мати звичку дізнаватися про корисні дитячі цифрові продукти, а також бути готовими читати інтерактивні книжки разом із дітьми.

Ігри в цьому плані популярніші, адже батьки, як правило, не сидять із дитиною під час гри, а в інтерактивній книжці важлива присутність дорослого поряд – слухати або читати книжку дитині й далі важливо разом із батьками.

Наразі інтерактивний додаток для нас насамперед – не механізм для росту продажів, а метод популяризації книжки як такої, додаткова можливість і нагода для батьків та дітей полюбити книжки.

Інтерактивна книжка – галузь, що має надзвичайний потенціал. Інтерактивність як метод є одним із ключових на сучасному інформаційному ринку із надзвичайними перспективами й можливостями; він здатен не тільки змінити систему подання інформації, а й способи її систематизації, систему сприйняття, сформуванню якісно новий рівень ставлення до навчання, інформації та її можливостей.

Інтерактивний додаток не зробить із книжки бестселера. Але, безперечно, це – чудовий механізм для того, щоб зацікавити батьків і дітей.

1. Вікіпедія. Електронна книжка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82>.
2. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання / С. Іванішева // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 9–11.
3. Куріцина М. “Відчуй себе інтелектуалом!”: Інтеактивні технології в розвитку творчих здібностей учнів / Куріцина М. // Освіта. – 2005. – № 9. – С. 4–5.
4. Яроцька Г. Ф. Інтерактивне навчання: його сутність та перші спроби / Яроцька Г. Ф. // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9. – С. 14–15.

Павлик Ярина,
V курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Палійчук І.С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Творчість Г.Берліоза є яскравим втіленням новаторського мистецтва епохи романтизму. Композитор, диригент, критик – він у всіх сферах музичної діяльності з молодих років пере-

бував у конфлікті з навколишнім світом, ніколи не знав спокою. Кожен зі зрілих творів автора сміливо підриває канони жанру, відкриває шляхи в майбутнє.

Провідне місце у творчій спадщині Г.Берліоза належить програмним симфоніям – “Фантастичній” (1830–1831), “Гарольді в Італії” (1834), “Траурно-тріумфальній” (1839), “Ромео і Джульєтти” (1840). Створені в межах одного творчо насиченого десятиліття (1830–1840), вони в особливо яскравій і сміливій формі втілили типові риси новаторського мистецтва композитора.

пропонованої статті – окреслити виконавські особливості партії альту в симфонії “Гарольд в Італії” Г.Берліоза.

Названа симфонія вважається одним із найбільших творів для альту у світовій музичній літературі і входить у репертуар відомих виконавців на цьому інструменті. Спершу її інтерпретаторами були видатні скрипалі – К.Ернст, К.Ліпінський, Ф.Давід, Й.Йоахім, Ф.Лауб, А.В’єтан, Л.Ауер, І.Гржималі, оскільки концертанти-альтисти, які вибрали альт своїм основним інструментом, з’явилися в кінці ХІХ – на початку ХХ століття, і з цього часу відкрилась нова сторінка у виконанні “Гарольда”. У різний час запис названої симфонії зробили Вільям Прімуоз, Нобукі Імаї, Пінхас Цукерман, Юрій Башмет та інші відомі альтисти, а також такі видатні скрипалі, як Д.Ойстрах, І.Менухін.

“Гарольд в Італії” присвячений близькому другові Г.Берліоза – поетові Ембер Феррану, якому, ймовірно, належить думка обрати за програму поему Дж.Байрона “Паломництво Чайльд Гарольда”. Мотиви її четвертої пісні, що розповідає про мандрівки героя по Італії, сплелися із власними спогадами композитора про враження від перебування в цій країні упродовж 1831–1832 років – про відвідини монастирів і народних свят, подорожі в Аbruцькі гори [2, с.175].

Використання альту як солюючого інструмента у “Гарольді в Італії” є на той час надзвичайно оригінальним і сміливим рішенням. Таке використання соло інструмента разом із дорученою йому темою, що мало змінюється упродовж симфонії, – небувале рішення, що зближує симфонію з оперою, де герою належить певний лейтмотив. З іншого боку, композитор зближує симфонічний жанр із концертним, причому виступає новатором і у виборі солюючого інструмента – у ХІХ столітті альтових концертів не було.

Запозичений у Дж.Байрона Гарольд, у Г.Берліоза значно переосмислений і трактований як узагальнений романтичний образ. Лейтмотив Гарольда, як і багато тем Г.Берліоза, вирізняється великою оригінальністю. На перший погляд, вірніше, на перше слухове відчуття, він може справити враження надуманого і незграбного. Його іманентні ознаки – повнота почуття, гордовитість, невимушена витонченість, лицарство – при загальному характері стриманості.

Під час розвитку музичної думки композитор розкриває розмаїття тембрових фарб альту, використовує всі його регістри. Він звучить то світло, широко, то приглушено і похмуро, передаючи безнадійний стан і тугу переживань героя. Уже перша мелодія альту, пристрасно-сумна, підкреслена оксамитовим звучанням нижнього регістру, заворює красою своєї повноти звучання. Ця тема Гарольда стає лейтмотивом симфонії і проходить через всі її частини в різних мелодичних і тональних освітленнях.

У другій частині – “Хо́да пілігримів, що співають вечірню молитву” – солюючий альт своїми арпеджіо надає звучанню флейт і арф такого відтінку в картині настання вечора, що засвідчує витончене колористичне відчуття композитора в розкритті можливостей названого інструмента.

У “Серенаді горця з Аbruцц своїй коханій” лейтмотив нашаровується на тему серенади, яку виконують флейта пікколо і кларнет. В кінці частини відбувається обмін функціями соліста й оркестру: лейтмотив виконують вже флейти й арфи, а окремі елементи серенади – альт. Таким чином, герой ніби висловлює своє ставлення до подій. Гарольд не змінюється, але сцени радості й насолоди життям не проходять безслідно для нього.

У четвертій частині – “Оргія розбійників. Спогади про попередні сцени” – роль солюючого альту є найменш примітною. В основному він звучить у вступі, де з’являються теми із попередніх частин (як у фіналі Дев’ятої симфонії Л.Бетховена), і з появою теми оргії інструмент мовчить майже до самого кінця. Відтак можливості солюючого альту найяскравіше розкриваються у першій частині, у середніх частинах його роль є більш чи менш значною, а у фіналі вона практично зводиться нанівець.

Таким чином, Г.Берліоз підготував нове використання виразових можливостей альта і в симфонічному оркестрі, і в опері, і в сольній літературі. Його досягнення були продовжені у творчості Р.Вагнера і Р.Штрауса.

1. Берлиоз Г. Большой трактат о современной инструментровке и оркестровке : в 2 ч. / Г. Берлиоз. – М. : Музыка, 1972. – Т. 1. – 306 с.
2. Кенигсберг А. Берлиоз / А. Кенигсберг // 111 симфоний / А. Кенигсберг, Л. Михеева. – М. : Культинформ-пресс, 2000. – С. 158–187.
3. Понятовский С. П. Альт / С. П. Понятовский. – М. : Музыка, 1974. – 50 с.
4. Понятовский С. История альтового искусства / С. Понятовский. – М. : Музыка, 1984. – 335 с.

Сенич Христина,
V курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Романюк Л.Б.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Взаємодія музики з іншими видами мистецтв містить у собі великі можливості для поступу музичної педагогіки. Актуальність статті полягає у потребі різнобічного розкриття змісту процесу інтеграції та висвітлення його особливостей у контексті вивчення музично-теоретичних дисциплін.

Мета статті – висвітлити можливості використання різнобічних міжпредметних зв'язків на уроках музичної літератури, фольклору, сольфеджіо, ритміки; виявити перспективи застосування міждисциплінарних впливів на заняттях хорового класу, вокалу та гри на музичних інструментах; сформулювати методичні рекомендації щодо ефективного впровадження інтегрованих знань у процес вивчення музично-теоретичних дисциплін.

Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, *integratio* – відновлення) – у перекладі з латинської мови – відтворення, об'єднання частин у єдине ціле. Стосовно навчального процесу поняття “інтеграції” може набувати двох значень: створення у школяра цілісного уявлення про навколишній світ (інтеграція як ціль навчання); і пошуки спільної платформи зближення предметних знань (тут інтеграція – засіб навчання). Розкриттю різнобічних аспектів процесу міжпредметності присвячено зміст численних наукових досліджень сучасних вчених, зокрема праці В.Н. Максимової, О.Я. Ростовського, О.П. Рудницької, О.І. Стріхар, В.О. Холоденко.

Інтеграція в освітній системі ДМШ дозволяє здобути необхідні знання і навички для успішного опанування таких дисциплін, як музична література, сольфеджіо, ритміка, хор, вокал, фольклор, спеціальність (гра на музичних інструментах). Міжпредметні зв'язки у процесі навчання виступають як стимулятори активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів та розвиваючих методів навчання. Інтеграційні процеси у контексті вивчення музично-теоретичних дисциплін за минулі роки посідають щораз важливіше місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей і потенційних можливостей. Інтегровані уроки з музично-теоретичних дисциплін повинні включати такі принципи їх організації: навчальний матеріал повинен чітко і різнобічно розкривати головну тему, художню дидактичну наповненість та виховне завдання; враховувати психологію навчально-музичного процесу та емоційно пізнавальні можливості учнів; розвивати творчі задатки дітей; встановлення зв'язку між творами, що вивчаються, і образами навколишнього середовища; адекватність сприйняття музики естетичній специфіці музичного мистецтва; створення емоційного комфорту; ініціація позитивного ставлення дітей до здобутих знань; висока якість і достатня дійсність додаткового та ілюстративно-зображального матеріалу та технічних засобів. Процес інтеграції музично-теоретичних дисциплін передбачає такі способи його реалізації: інтеграція мистецтв, до якої належить демонстрація близьких за настроєм, стилем або жанром творів музики і живопису, з метою посилення їх впливу на сприймаючого (інтеграція на рівні комплексу мистецтв); розгляд художнього синтезу,

в якому відбувається органічне злиття різних видів художньої творчості (інтеграція на рівні художнього синтезу). Вказані особливості інтеграційного процесу сформульовані в наступних основних методичних рекомендаціях: об'єкти дослідження повинні мати спільне підґрунтя, виражати певний зміст, ідею; у явищах мистецтва, які поєднуються чи порівнюються, використовуються відповідні методи їх дослідження; кожний інтегрований урок повинен мати чітко сформульовану мету і структуру, всі види завдань повинні привести учнів до логічного висновку; використання на уроках музики різних видів мистецтв має сприяти більш глибокому емоційному сприйняттю музичного твору; слід навчити учнів визначати споріднені засоби виразності різних видів мистецтв, таких як інтонація, ритм, образ, настрій, контраст, симетрія, відтінки і т. д.; для розуміння дітьми взаємопроникнення засобів художньої виразності використовувати терміни: мелодійність вірша, колорит в музиці, ритмічний малюнок, зображальність в музиці і т. д.; під час аналізу творів мистецтва і в процесі сприйняття важливо зберегти емоційне ставлення самої дитини до твору, не перевантажуючи його термінологією, сухими фактами; для ґрунтового аналізу художнього твору можна застосовувати такі методи: зіставлення творів різних видів мистецтва, метод порівняння творів за принципом подібності, відмінності, контрасту, повторності; враховувати вікові особливості учнів при підборі музичного, зображального та літературного ряду.

Отже, інтеграція мистецтв постає перспективним чинником розвитку пізнавальної активності учнів у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін.

1. Рудницька О. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу / О. Рудницька // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 40–43.
2. Стріхар О. Застосування принципів інтеграції в освітньому процесі навчання музичному мистецтву / О. І. Стріхар // Україна наукова : матеріали Дев'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – К., 2012. – Ч. III. – С. 57–59.

Соболик Оксана,
магістрантка, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Олег Васильович Крися народився 1942 року у невеликому польському селі Ухане (Люблінське воєводство). В ході сумнозвісної операції “Вісла” 1945 року сім'я була змушена покинути Польщу і переїхати до Львова, де розпочався творчий шлях талановитого скрипаля.

Олег Крися потрапив у клас викладача Костянтина Михайлова, котрий успадкував від свого вчителя Сергія Коргуєва усі традиції скрипкової школи Леопольда Ауера. Навчання у Львівській спеціалізованій музичній школі-інтернаті тривало десять років і було дуже успішним.

Після перемоги на республіканському конкурсі Олег Крися на запрошення Давида Ойстраха, який був одним із членів журі, 1960 року успішно вступає до Московської консерваторії. Москва на той час була найбільшим культурним та мистецьким центром СРСР і відкривала набагато більші можливості перед молодими талантами, ніж, наприклад, Київ чи Львів. Протягом навчання у консерваторії Олег Васильович здобув премії на найпрестижніших світових скрипкових конкурсах – імені Н.Паганіні в Генуї (Італія; 1963, перша премія), Міжнародному конкурсі скрипалів імені Г.Венявського в Познані (Польща; 1962, друга премія), Міжнародному конкурсі імені П.Чайковського в Москві (1966, третя премія) та Міжнародному конкурсі скрипалів у Монреалі (Канада; 1969, друга премія).

На початку 70-х років розпочинається його успішна концертна кар'єра скрипаля й ансамбліста, а невдовзі після закінчення аспірантури при Московській консерваторії – і педагогічна у Києві та Москві. В той період остаточно кристалізується неповторна виконавська манера Олега Криси, для якої притаманна органічна єдність академічної точності, вишуканості у втіленні

кожної деталі музичного тексту та багатой палітри емоційних переживань, сердечності і теплоти виконання.

У цей же час став помітним інтерес Олега Криси до сучасної, іноді навіть авангардної академічної музики. Він тісно співпрацював з Альфредом Шнітке, Едісоном Денисовим, Софією Губайдуліною, Кшиштофом Пендерецьким, Валентином Сильвестровим, Мирославом Скориком, Євгеном Станковичем, Вірком Балеєм. О.Криси був першим виконавцем їхніх творів, багато з яких були написані спеціально для нього. Видатний скрипаль був першим виконавцем I та II концертів Скорика, здійснив записи його скрипкових сонат. Твори Скорика були включені Олегом Крисию до програми циклу концертів у Києві “Історія скрипкового концерту: від Баха і Гайдна до Бартока і Скорика” сезону 1972/73 рр.

У 1989 році Олег Криси разом із дружиною та дітьми отримав від радянського уряду дозвіл на гастролі до США, і після налагодження зв'язків з українською діаспорою та американськими менеджерами й студіями, вирішив там залишитись. Нині він є професором скрипки Істменської музичної школи в Рочестері (штат Нью-Йорк, США). Він також є почесним професором скрипки Львівської національної музичної академії імені М.Лисенка і почесним членом Японської струнної асоціації викладачів.

Але попри все Олег Васильович не порвав своїх творчих зв'язків з Україною і всіляко намагається сприяти розвитку українського музичного мистецтва та його популяризації у Європі та США. Зокрема, у 1998 році на кошти спонсорів та меценатів Олег Криси організував Фонд ім. Бориса Лятошинського і спільно з дружиною – піаністкою Тетяною Чекіною та віолончелісткою Наталею Хомою розпочав запис серії дисків, присвяченої камерній музиці композитора, що виховав ціле покоління українських митців, зокрема Євгена Станковича, Івана Карабиця, Валентина Сильвестрова. Їх творчість теж зайняла особливе місце у виконавстві Олега Криси. До записаного ним диска “Дух Східної Європи” увійшов “Карпатський триптих” Євгена Станковича (партія фортепіано – Тетяна Чекіна), а у складі квартету Леонтовича з'явився запис струнного квартету №1 В.Сильвестрова. Фонд ім. Б.Лятошинського також допомагає українським студентам, які навчаються в Рочестері. У планах – надавати допомогу молодим виконавцям, які мають українське походження.

Після виїзду до Америки Олег Криси продовжує активно концертувати на Батьківщині, брати участь в українських музичних фестивалях, зокрема у Львівських “Віртуозах” та “Контрастах”. До програми своїх виступів, окрім творів світових класиків – Баха, Бетховена, Моцарта, Брамса, Паганіні, Венявського та інших, він щоразу включає твори українських композиторів. Віртуоз виконував Камерну симфонію №1 Віталія Губаренка та концерт Андрія Штогаренка з Київським державним оркестром під керуванням Володимира Кожухаря. Також у репертуарі скрипаля камерні твори цих композиторів. Нещодавно в Америці уперше у світі вийшов диск Олега Криси “Українські скрипкові концерти”, де він виконує концерти Андрія Штогаренка, Віталія Губаренка і Мирослава Скорика.

Проаналізувавши викладену вище інформацію, можна виділити такі основні вектори творчості Олега Криси, спрямовані на розвиток та популяризацію творчості українських композиторів:

- виконання скрипкових творів українських композиторів у своїх концертних програмах в Україні та за кордоном;
- запис різножанрової української музики на диски та поширення цих записів по всьому світу;
- популяризація української скрипкової музики серед своїх студентів.

1. Козирєва Т. Вік Криси / Козирєва Тетяна // Дзеркало тижня. – 2008. – № 12.
2. Лютий І. Скрипаль Всесвіту / Лютий Іван // Тиждень. – 2008. – № 78.
3. Кулиняк М. А. Портрет Олега Криси в подвійному дзеркалі сучасної історії / М. А. Кулиняк // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв : шоквартальний науковий журнал. № 4 / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К. : Міленіум, 2012. – С. 117–121.
4. Корінець Р. Розмова з маестро Олегом / Корінець Роман // Львів. – 2013. – 25 жовт.
5. Режим доступу : <http://olehkrysa-competition.com>.
6. Режим доступу : <http://www.olehkrysa.com>.

Мистецтву сучасності властива актуалізація культурних традицій, коли модними стають об'єкти й стилістика, час творення і побутування яких давно минув. На початку XXI ст. дизайн одягу, принти тканин, технології декорування та орнаментування ускладнилися і видозмінилися. На даному етапі дизайнери активно використовують тематику з історичним підґрунтям. Історична стилістика в дизайні одягу дозволяє нам осмислити мистецьку цінність попередніх епох. Беручи до уваги надбання попередніх поколінь, дизайнери створюють цілі колекції, презентуючи їх у сучасному баченні.

Набули актуальності мотиви візантійського мистецтва, що вирізняється пишністю форм, багатим декоруванням та масивними аксесуарами. Масивні кольє та довгі сережки, діадеми та розшиті коштовностями стрічки й обручі для волосся, великі намиста та браслети [1].

Alexander McQueen для колекції осінь – зима' 2010–2011 черпав натхнення з картин майстрів епохи Відродження і розкоші нарядів середньовічної Візантії. Орнаменти вишивки, виткані візерунки, складні драпірування – це відмінні риси даної колекції. Для досягнення повноти образу використано тканини – натуральний шовк, шифон, сатин. Основні кольори – чорний, червоний, білий і золото [2].

Chanel. Колекція “Париж – Візантія” осінь – зима' 2011–2012 є ще одним високохудожнім прикладом використання візантійського стилю. Основна колірна гама базувалася на чорних та золотих барвах. Колекція представила дорогоцінні аксесуари, багато високохудожніх тканин (твід, шовк тощо). Однією з головних ознак візантійської розкоші, крім багатства вбрання і прикрас, є високі зачіски, оздоблені ювелірними виробами, властиві Візантії в період її розквіту і влучно інтерпретовані в колекції. “Я не копіюю те, що мене надихає, але це є відправна точка для творчості”, – прокоментував Карл Лагерфельд [3].

Emilio Pucci. Колекція pre-fall' 2012 продемонструвала епоху візантійської імперії у новому баченні. Великі калейдоскопні візерунки колекції нагадують візантійські орнаменти. Використано тканини – шовк, шифон, мереживо. Задіяно цілу палітру кольорів і відтінків. Максі-сукні, мережива і накидки – сучасна інтерпретація історичних мотивів остаточно закріпилась у світі моди [4].

Elie Saab у кутюрній колекції осінь – зима' 2012–2013 джерелом натхнення послугувала давня візантійська імперія. Колекція отримала назву “Пробудження Константинополя”. Вбрання неймовірно розкішні, вишукані та витончені. Використано тканини – натуральний шовк і мережево, ручне вишивання в різних техніках. Основна кольорова гама – блакитний, синій, персиковий, пастель, золотий і чорний колір [5].

Dolce & Gabbana. Дует дизайнерів – яскравий приклад у демонстрації даного стилю. Тканини з великою кількістю декору є основною рисою колекцій вищезазначених авторів. У своїй творчості дизайнери зверталися до релігійної тематики. Крім стилізації ікон, було представлено імітацію мозаїки, що додавало образам історичної виразності. Звернення до релігії та демонстрація її в одязі є сміливим кроком, адже це викликає неоднозначні думки. Цей бренд продовжує розвиток історичної тематики і в колекції (весна – літо' 2013) представляє принти з військовими баталіями. Не менш актуальні роботи в стилі бароко з характерною розкішшю, помпезністю і навіть надмірністю, який вельми вдало інтерпретується дизайнерами [6].

Отже, історичні спадщина – невичерпне і бездоганне джерело для натхнення. Звернення до багатовікової традиції є популярним серед теперішнього покоління творців одягу. Мистецьке надбання попередніх віків дозволяє розкрити концепцію у новому баченні. В сучасній моді це перспективний напрям для творчої діяльності дизайнерів, який приводить до збагачення та розширення модельного ряду високохудожнього сучасного одягу.

2. Режим доступу : <http://www.alexandermcqueen.com/us>.
3. Режим доступу : http://www.chanel.com/ru_RU.
4. Режим доступу : <http://www.emiliopucci.com/ru>.
5. Режим доступу : <http://www.eliesaab.com/ru>.
6. Режим доступу : <http://www.dolcegabbona.com>.

Шевчук Наталія,
IV курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Шотландський скульптор доктор Енді Скотт народився у 1964 р., навчався у школі Мистецтв м. Глазго, 1986 р. отримав ступінь бакалавра з відзнакою. З того часу митець створив понад 70 шедеврів з оцинкованої сталі, скловолокна і литої бронзи. Енді удостоєний звання почесного доктора в чотирьох університетах Великобританії. Скульптор також є почесним членом Королівської інкорпорації архітекторів у Шотландії, Шотландського товариства архітекторів і художників, давньої Гільдії Hammermen і Фрімена з міста Глазго.

Зараз Енді Скотт працює на міжнародному рівні: створює громадські твори мистецтва, а також для приватних та корпоративних клієнтів. Нещодавні й поточні проекти включають в себе роботу в Единбурзі, Лондоні, Лідсі, Нідерландах, Каліфорнії, Нью-Йорку і Філадельфії.

Його скульптурна практика поєднує в собі традиційні креслення із сучасними методами виготовлення. Як казав сам автор, його роботи – це синтез сучасності і майбутнього. Найвідомішим проектом майстра є Келпі – скульптури кінських голів, що розташовані у м. Фолкерку в Шотландії, нині вони вважаються найбільш відомими громадськими творами цієї країни. Їх висота – 30 метрів, на виготовлення цих гігантських статуй пішло 600 тонн сталі. Дрібномасштабні макети цих Келпі успішно експонуються в Чикаго і Нью-Йорку. Майже 2 мільйони відвідувачів зробили фото з Келпі. Також його Келпі виграли UK National премію, премії Saltire й визнані скульптурами року на телеканалі BBC.

Для створення Келпі було обрано двох коней шотландської породи – Барона і Дюка. Енді з великою радістю згадує їхню першу зустріч: “Я з дитинства захоплювався цими прекрасними створіннями, вони наділені величезною місією на Землі, вони ідеали краси! Я хвилювався, коли почув стукіт копит у мої студії. Це були два велетні, які поводитися як справжні джентльмени, не боялися гуркоту, спалаху фотоапарата і професійно позували на камеру, без них у мене б нічого не вийшло” [2].

Скульптури Келпі стали символом Шотландії. Вони не просто окраса міста, але й формують систему каналів центральної Шотландії від гирла річки Каррон. Автор навмисно збудував коней саме тут, адже їх видно з усіх портів міста. Зараз навколо Келпі розбудовується маленьке містечко для туристів.

Коли Енді розпочинав свій проект, йому запропонували зробити Келпі функціональними та створити суднопідіймачі у вигляді цих голів, а всередині обладнати майстерню для кораблів. Одна з масивних кінських голів мала опускатися на 5 метрів уперед, а інша – назад. Цими рухами можна було б підіймати важкий вантаж та кораблі. Проте розробка такого проекту не мала успіху через побоювання щодо опору вітру та безпечного функціонування. Тому автору довелося перепланувати проект і залишити лише внутрішній простір для оглядового майданчика та ліфта. Кожна скульптура зроблена з сотень маленьких, вирізаних вручну сталевих пластин, приварених до каркаса зі сталевих стрижнів. Метод будівництва схожий із технологією, що використовується у суднобудуванні.

Зараз ці скульптури настільки популярні, що були прийняті корпорацією UKTI в рамках своєї рекламної кампанії в Китаї. Вони представлені на рекламних щитах і онлайн проектах як емблеми Великобританії. Китайська громадськість була запрошена, щоб дати скульптурам назву на їхній рідній мові, позаяк слово “Келпі” їм невідоме. Вони вирішили назвати “Кай Бо Цзюй Ма”, що означає “славні гігантські коні”.

Келпі активно рекламують найвідоміші бренди світу. Студія Енді була горда прийняти новий спортивний автомобіль Ferrari California: “Ми були схвильовані, адже це честь рекламувати такі авто, мене навіть запросили на обкладинку журналу!” [1].

Завдяки Келпі Енді отримав також нагороду Королівського інституту дипломованих геодезистів. Це стало додатковим стимулом для усієї команди.

Після такого успіху Енді запропонували контракт від школи ветеринарних досліджень в Единбурзькому університеті. Це скульптура 4,2-метрового Клайдсдейла – кінської голови на честь всіх загиблих коней 19 століття, які працювали на медичних возах під час військових кампаній. Родзинкою відкриття цієї скульптури був візит королеви Єлизавети. Принагідно королева замовила Енді ексклюзивні срібні шахи 18 століття.

Популярною стала книга про створення Келпі. Прекрасне ілюстроване видання від команди проекту, критики, місцевої громади та самого художника. Книга доступна і в онлайн версії.

Підсумовуючи, варто ще раз процитувати слова Енді Скотта: “Хто знає, що чекає нас в майбутньому, можливо, мої роботи – це примітивізм, а можливо, це техніка майбуття, головне – не боятися починати щось нове, відкривати нові можливості, творити, адже яке цікаве життя і який цінний талант у кожного з нас, ми творимо цей світ, ми творимо майбутнє!” [1].

1. Режим доступу : <http://www.scottsculptures.co.uk/news/ferrari-visits-the-kelpies>. – (Офіційний сайт Енді Скотта).
2. Режим доступу : <https://www.instagram.com/andyscott.sculptures>. – (Персональна галерея робіт Енді Скотта).

Шкляр Наталія,
IV курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицак В.С.,
заслужений діяч мистецтв України, доцент.

Театр – яке таємниче і чаруюче слово! Сучасний театр – це досить складне й багатогранне явище. Усім відоме прислів'я Станіславського говорить, що театр починається з вішалки, але тільки починається. Театр – це завжди надзвичайна, святкова атмосфера. Входячи в зал і бачачи важкі складки завіси, строгі ряди крісел, ліпні прикраси на стелі й стінах, неодмінно відчуваєш урочистість цього моменту, смакуєш щось таємниче, незвичайне. І по завершенню, будь-яка театральна постановка залишає незабутній слід у душі й стає предметом загальних обговорень і суперечок. Але тільки на перший погляд може панувати святковість і таємничість, а в дійсності сучасний театр – це насамперед живий зв'язок часів, живе спілкування із глядачем, адже сьогоднішній глядач іде в театр не за розвагою, а за розумною порадою, йде відшукати відповідь на глибокі питання, які ставить перед ним сьогоднішнє життя; тим і цінне сучасне мистецтво театру. І направити сьогоднішнє мистецтво театру на правельний шлях і оцінити результати їхньої роботи пошуків, задумів признана сучасна театральна критика. Якщо звернутись до джерел, то побачимо, що критика – це розгляд якогось явища, предмета, особи; його аналіз та оцінка згідно з існуючими законами, нормами, вимогами, масштабами, цінностями. Аналіз і оцінка когось чи чогось із метою виявлення та усунення вад, хиб. Для ясності можна сказати, що вона означає здібність розрізняти. Можемо пригадати, що театральна критика як інституція розпочиналася на зламі XIX і XX століть. Вона була дуже розмаїтою – серйозною, мудрою і веселою. Це була критика, яка працювала у класичному режимі, тобто вона була медіатором, посередником між театром і суспільством. Вона спиралася на світоглядні, етичні ідеї тощо. Паралельно із цим вона продовжувала ще ставати на ноги як професійний ресурс. З'явилися дуже талановиті критики, які працювали у режимі, сказати б, аналітично-художньо-естетичного та етичного напрямку. Бували критики, які могли подивитись тільки перший акт вистави і написати в цілому про неї детальну блискучу рецензію. І що найцікавіше – всі його художні оцінки були абсолютно адекватні повноті естетики і стилю вистави. Тут спрацював якийсь точний метонімічний принцип – щодо вистав класичного формату це цілком можливо. І чим ближче до сьогодні, тим більше ми

бачимо, як критика, втративши серйозний світоглядний фундамент, стає, м'яко кажучи, лише аналогом критики або критикою профанною, або комерційною чи, як кажуть, “джинсою”. Всі знають, що таке профанна критика, тобто критика, яка працює на замовлення, або так звана жовта, бульварна критика, яка ґрунтується на бруді та скандалах і завдає іноді багато шкоди справжньому мистецтву. Буває так, що критик написав чи виклав текстом свої думки про даний твір, він повинен бути готовим до того, що особа, про яку йдеться, може перестати спілкуватись із ним. Бувають моменти, що театральна критика зводить свою місію до питань, які переступають межі питань творчості, а зводяться до соціальних мереж, блогів. Є точка зору, що критика має рухатись у зону культурології, тобто у міждисциплінарну зону. Сьогоднішній критик повинен бути обізнаний не тільки у своїй професії, а й орієнтуватись в усіх існуючих професіях, бо без цього він не зможе дати належної об'єктивної оцінки. Сьогодні ми можемо побачити критику в журналістському образі, який базується на міцному підґрунті знань теорій і вимог сучасного життя. Нам же потрібний фундамент, який спроможний повернути критиці роль не “загравальника”, не “перукаря” у суспільстві, ми маємо йти до аристократичної культури, традиції, якої ще ніхто не відминив. І починати вже вчитися поважати себе, а потім вчитися поважати інших... В цьому може допомогти нам театральний критик. Критик – це творча професія, а також особа, яка вимагає бути не тільки інтелектуальним, а природного дару бути психологом, вміти на професійному рівні передбачати актуальність питань на майбутнє, займається театальною критикою – літературною творчістю, що відображає поточну діяльність театру у формі узагальнюючих статей, рецензій на вистави, творчих портретів акторів, режисерів і т. д. Театральна критика є однією зі складових такої науки, як театрознавство, і залежить від його рівня що, у свою чергу, дає матеріал для театрознавства, оскільки є більш злободенною і оперативніше відгукується на події театального життя. З іншого боку, театральна критика пов'язана з літературознавством і літературною критикою, відображає стан естетичної думки епохи і, зі свого боку, сприяє формуванню різних театральних систем художніх напрямків. Коли режисери або актори говорять, що природа їх творчості таємнича і незрозуміла критику – це дивно і насторожує, це говорить про те, що між ними нема взаєморозуміння і довіри. Взаємовідносини критика з текстом вистави, процес його осягнення нагадують акт творіння ролі або твори режисерського тлумачення. Словом, театральна критика схожа одночасно на режисуру і на акторське мистецтво, адже вона сьогодні є самостійним мистецтвом. Кожний сценічний твір вимагає від критика особливої оцінки, особливого підходу, своєї визначеної лексики.

На превеликий жаль, зараз все менше і менше зразків того, що можемо вважати саме театальною критикою. Багато критиків сьогодення, володіючи повнотою інформації, є деякою мірою продюсерами, які рекомендують спектаклі на фестивалі, створюють репутацію театрів.

Ми можемо взяти квиток у театр, і, відкривши сторінки інтернету, можемо побачити бруд і осміх даного твору, після чого відпадає бажання йти і дивитись сценічний твір, або ж навпаки, піти і пересвідчитись у дійсності написаного. Тому сьогоднішній критик має бути не тільки талановитим спеціалістом, не тільки ерудованим митцем, а і має бути співавтором, порадником, якому можна довірити найпотаємніші творчі задуми. От яким має бути театральний критик, для того щоб ця професія не зійшла нанівець.

1. Режим доступу : www.kurbas.org.ua.
2. Режим доступу : ukrzurnai.eu.
3. Режим доступу : <https://uk.m.wikipedia.org>.
4. Український театральний авангард / Ін-т проблем сучасного мистецтва Нац. акад. мистецтв України. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с. : 16 л. вкл.

Яручик Марта,
V курс, навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Типчук В.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Ювелірне мистецтво України – один із найдавніших видів декоративно-ужиткового мистецтва, що має давні історичні корені. Орнаментика ювелірних прикрас формувалася довгий час на основі давньоруських традицій і в постійному контакті із європейською та східною мистецькими школами, але при цьому мала свої характерні особливості, відмінні від них, тобто ознаки національної української ювелірної школи.

На початку ХХ ст. досягнення дрібної металопластики у ювелірному виробництві різних форм власності сягли високого рівня професійної і художньої довершеності, що засвідчують блискучі перемоги ювелірних виробів на виставках та отримання призових місць (фабрики Й.Маршака на виставках у Чикаго (1893 р.), Антверпені (1894 р.)) [1].

Після майже столітньої перерви у розвитку українського ювелірного мистецтва (через утиски з боку радянської влади) ювелірна та металопластикова галузі українського декоративно-ужиткового мистецтва наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. почали відроджуватися та активно розвиватись. Сьогодні українське ювелірне мистецтво обох його напрямів – промислового й авторського, переживає неабияке піднесення. Митці звертаються до історичних джерел нашої культури і популяризують свою продукцію в Україні та поза її межами. Одним із таких є дизайнерський дім “Скіфська Етніка”, чиї ювелірні вироби вирізняються на сучасному українському ринку і, найголовніше, є доступними для пересічних громадян.

У своїй творчості дизайнерський ювелірний дім “Скіфська етніка” використовує здобутки скіфо-сарматської епохи та періоду Київської Русі, збагачуючи технологічний, орнаментальний і практичний спектр ювелірних виробів. Одними з перших прикрас цього дому, якими він увійшов на ринок, була колекція “Перша” весна – літо 2010 року. Проаналізувавши за домінуючими виражальними ознаками близько 500 прикрас із цієї колекції, виділимо певні групи, а саме: трипільську, праслов’янську, руську, інших народностей та сучасні оздоби [3–4, 6].

Прикраси трипільської групи характеризуються використанням орнаментики, притаманної для декорування глиняних виробів трипільської культури, а саме: хрестоподібні, меандрові, фестонні, спіралеподібні елементи. До геометричного орнаменту віднесемо прямі та хвилясті лінії, овали, змієподібні спіралі, сліди сонячних символів, такі як хрести, різновиди свастики (солярні знаки) [2; 4]. Також у прикрасах цієї групи можемо побачити антропоморфні зображення.

Характерною рисою праслов’янської групи є використання багатого зооморфного орнаменту та символів язичницьких вірувань [5, с.4].

Руська група виробів імітує різноманітні техніки Київської Русі ІХ–ХІІІ ст.: литво, скань, філігрань, зернь, чернь, карбування, а також орнаменту цього історичного періоду: зображення дерева життя, сирен, сенмуврів, грифонів, вписаних в геометричні фігури, а також акантове листя, візантійську квітку, пальметки, напівпальметки, виноградну лозу, восьмипроменевої зірки, трикутники, ромби, зигзаги, мотив вузла – джгута [1, 5]. Зображення трипелюсткової лілієподібної квітки, йменованої крином, плетінки і рослинний орнамент, як і мотиви т.зв. “звіриного” стилю, широко застосовувалися в декоративно-прикладному мистецтві Київської Русі – майстри “Скіфської Етніка” вдало вкладають їх у дизайн своїх виробів. Звідсіля взята і техніка виконання прикрас “Скіфська етніка” – литво.

До групи інших народностей ми віднесли прикраси візантійські, єгипетські, балтійські, татарські, тюркські, грецькі і мінойські з притаманним їм орнаментом, стилем та імітованими техніками виготовлення.

Сучасна група, на нашу думку, підпадає під модні ринкові тенденції й не має мистецької вартості, а подекуди є кітчем.

Отже, ознайомившись із творчим доробком художників-ювелірів дизайнерського дому “Скіфська Етніка” та систематизувавши колекцію “Перша”, можемо дійти висновків: ювелірні

прикраси “Скіфської Етніки” характеризуються синтезом художніх історичних українських традицій із модними тенденціями сьогодення. Імітація технік скані, зерні в поєднанні з посрібленням дозволяє створювати актуальні сучасні ювелірні вироби з власним естетичним та філософським змістом, які є доступними для пересічного покупця.

1. Історія українського мистецтва : у 6 т. – К., 1968. – Т. 6 : Роготченко О. Ювелірне мистецтво України: радянський період // 24 карати. – 2003. – № 14. – С. 31–40.
2. Лоренц Н. Ф. Орнамент всех времен и стилей. Т. 1 : Огюст Расине / Лоренц Н. Ф. – М. : Ексмо, 2010. – 296 с.
3. Музейні читання. “Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки” (Київ, Музей історичних коштовностей України, 12–14 листоп. 2011 р.). – К., 2012. – 408 с.
4. Орнаменти давніх культур на теренах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/293307/mod_resource/content/3/%d0%9b%d0%b5%d0%ba%d1%86%d1%96%d1%8f%202.3.pdf.
5. Школа малювання. Стили в мистецтві. Орнаменти та декоративні мотиви / ред. Т. Граблевська. – М. : АСТ: Астрель, 2006. – 320 с. : іл.
6. Якушева М. С. Трансформація природного мотива в орнаментальную декоративную форму / М. С. Якушева. – М. : Изд-во МГХПУ им. С. Г. Строганова, 2011. – 256 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ, ТУРИЗМ

Григорів Мар'яна,
III курс, факультет туризму.
Науковий керівник – Зарічняк А.П.,
викладач.

На сучасному етапі розвитку туристичної індустрії все більшого значення набуває культурний туризм та один із його напрямів – анімація. Організація анімаційної діяльності є невід'ємною складовою комплексу туристичних послуг, що пропонуються закладами туристичної індустрії. В структурі комплексного туристичного обслуговування використання анімаційних технологій має значне соціально-економічне та виховне значення, сприяє популяризації, збереженню та розвитку культурної спадщини країни і туристичної дестинації. Анімаційні послуги є сучасним інструментом у конкурентній боротьбі між подібними за рівнем сервісу та облаштуванням інтер'єрів готелями і туристичними комплексами.

Проблеми, пов'язані зі змістом організації та проведення анімаційної діяльності, класифікацією споживачів анімаційних послуг за різними критеріями, висвітлені в дослідженнях С.І. Байлика та О.М. Кравця [1], Н.І. Гараніна та І.І. Булигіної [3], С.М. Килимистого [4]. Вплив психологічних особливостей туристів на вибір анімаційних програм частково розглянуто в роботі Т.І. Власової, А.П. Шарухіна, М.І. Панова [2].

В анімаційній діяльності використовуються класифікації щодо трьох основних характеристик клієнтів: віку, етнічної належності й ставлення туристів до влаштування дозвілля. Окреслені критерії мають визначальний вплив на вибір, планування та здійснення анімаційних програм. Правильна сегментація туристів допомагає належним чином сформулювати комплекс дозвіллєвих елементів, які будуть актуальними для кожної категорії споживачів.

Особливість вікового фактора визначається тим, що в різних вікових категоріях визначається відмінність в інтересах та вподобаннях, ставленні до проведення дозвілля, рухової активності (тобто доцільність проведення рухливих ігор типу “квач” є більшою в категорії діти, ніж у дорослих людей) тощо. З огляду на особливості кожної з груп, підбираються можливі елементи анімаційної програми, здійснюється підбір аніматорів.

Етнічна належність дозволяє обирати анімаційне програмне наповнення, виходячи з темпераменту представників конкретної нації, їх характерних рис, психологічного портрета, смаків, що склались впродовж тривалого історичного розвитку. Знаючи це, аніматори можуть складати певні типові програми для представників різних націй. Зосередження уваги на цьому критерії є важливим також тому, що анімаційна програма не повинна нести негативного впливу, зачіпати ідеологічні чи культурні уявлення туристів.

Орієнтація на ставлення туриста до влаштування дозвілля дає змогу визначити, до якого типу належить споживач. У вітчизняних дослідженнях превалює виділення 6 ключових категорій, які базуються на мотивації до здійснення подорожі (спорт, навчання, оздоровлення, хобі і т. д.), стереотипах поведінки, лояльності до культур інших народів тощо:

- перший тип – ініціативні туристи, які заздалегідь планують як робочі дні, так і дні відпустки, тому всі ідеї щодо організації дозвілля будуть належати їм. Головне завдання тураніматорів у роботі із цим типом туристів – вміння вислухати, можливість підіграти ініціативним туристам. Тут потрібна імпровізація та у жодному разі неприпустиме перехоплення ініціативи;

- другий тип – ділові люди, які в повсякденному житті практично позбавлені дозвілля та навіть свій вільний час вони прагнуть витратити з максимальною користю для справи. Найчастіше це бізнесмени, менеджери, представники наукової й технічної інтелігенції. Цей тип туристів віддає перевагу або такому дозвіллю, яке дає можливість для вдосконалення (ділові ігри, наукові диспути), або спокійному відпочинку, що дає можливість розслабитися, відпочити від стрімкого темпу життя (риболовля, полювання, виїзд на природу й ін.).

• третій тип – “вужькоспеціалізовані” туристи, що мають одне велике захоплення в житті (колекціонування, конструювання, моделювання тощо). Улюбленій справі вони присвячують весь свій вільний час, тому їм найбільше підходить клубний відпочинок. Саме в клубі за інтересами такий турист отримує найбільше моральне задоволення;

• четвертий тип – активні туристи, що віддають перевагу під час дозвілля руху (участі в спортивних іграх, змаганнях і різних заходах). Анімаційну програму для таких туристів треба складати з розрахунком на максимальну рухову активність;

• п'ятий тип – пасивні туристи, котрі схильні до домашніх форм дозвілля (читання художньої літератури, перегляду телепрограм, багатогодинному відпочинку на пляжі). Для такого типу туристів підійдуть програми, які передбачають ігри на пляжі, вечірні шоу та відеотеки.

• шостий тип – невіправні скептики. Це найбільш складна категорія клієнтів. Їх дуже важко чим-небудь захопити, однак при розмаїтості пропонованих програм і вони можуть знайти собі розвагу.

Надання анімаційних послуг також передбачає врахування неусвідомлених регуляторів поведінки споживачів (кліматичні умови, зміни часу доби та пір року, взаємозв'язок між особливостями будови тіла людини та її психікою, а також вплив кольорової гами, жестів і міміки). Ці фактори важче досліджувати, але при правильному виявленні взаємозалежності всіх елементів, можна отримати результат, що стане основою для подальшої роботи в анімаційній діяльності.

Загалом надання анімаційних послуг є складним процесом, який включає врахування великої кількості зовнішніх та внутрішніх факторів. Важливе місце відводиться саме впливу психологічних особливостей споживачів.

1. Байлик С. І. Організація анімаційних послуг в туризмі : навч. посіб. / С. І. Байлик, О. М. Кравець. – Х. : ХНАМГ, 2008. – 197 с.
2. Власова Т. І. Анимационный менеджмент в туризме : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Т. И. Власова, А. П. Шарухин, Н. И. Панов. – М. : Академия, 2010. – 320 с.
3. Гаранин Н. И. Менеджмент туристской и гостиничной анимации / Н. И. Гаранин, И. И. Булыгина. – М. : Советский спорт, 2004. – 128 с.
4. Килимистий С. М. Класифікація видів анімаційної діяльності в туризмі / С. М. Килимистий // Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. – 2015. – Вип. 2. – С. 77–83.
5. Gibson H. Tourist roles: Needs and the Lifecourse / H. Gibson, A. Yiannakis // Annals of Tourism Research. – Vol. 29, Iss. 2. – P. 358–383.

Горшук Володимир,
ІІІ курс, Коломийський навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чепіль М.В.,
старший викладач.

З кожним роком в Україні спостерігається погіршення стану здоров'я в усіх вікових групах. Здоров'я студентів в останні десятиліття різко погіршилося внаслідок несприятливої екологічної ситуації, складних економічних і соціальних умов. Сучасна Україна має невтішні показники захворювання молоді, яка навчається: близько 80–90% юнаків та дівчат України мають відхилення в стані здоров'я, понад 50% – незадовільну фізичну підготовленість. Лише 11,2% студентів не мають хронічних соматичних захворювань, не більше ніж 7,3% мають сприятливий морфологічний статус [3]. До вищих навчальних закладів (ВНЗ) абітурієнти приходять із такими відхиленнями у фізичному розвитку, які у студентському віці усунути складно, а іноді і неможливо.

Найактивнішими компонентами здорового способу життя є: раціональна праця студентів, раціональне харчування, раціональна рухова активність, загартування, особиста гігієна, відмова від шкідливих звичок. Покращенню стану здоров'я студентів певною мірою сприяє фізичне

виховання. Його розглядають з позиції формування ставлення до свого здоров'я як людської цінності та принципів здорового способу життя [1].

Враховуючи наведене, питання збереження і зміцнення здоров'я студентів є важливою проблемою сьогодення. Визначити спосіб життя та стан здоров'я студентів вищих навчальних закладів, а також популяризувати заняття легкою атлетикою серед студентів є важливим етапом життя молоді. Тому було проведено анкетування студентів Коломийського навчально-наукового інституту. Проводячи дослідження серед студентів віком від 17 до 22 років було запропоновано дати відповідь на ряд запитань. На запитання "Чи вважаєте ви, що ваш спосіб життя є здоровим?" – більше 53% дали негативну відповідь і лише 18% відповіли, що ведуть здоровий спосіб життя. На запитання "Чи є у вас шкідливі звички?" – більшість відповіли "я веду здоровий спосіб життя, але за корекції шкідливих звичок я можу його покращити" – 39%, далі були ті, хто хоче позбутись шкідливих звичок, і трохи менше тих, у кого шкідливі звички відсутні. А на запитання "Як часто ви займаєтесь фізичною культурою або спортом?" більшість відповіла, що займаються фізичною культурою, або хоча б зарядкою, як уточнили деякі, 5–7 разів на тиждень.

Результати анкетування наводять на висновок, що більшість студентів не ведуть здоровий спосіб життя, але принаймні б дуже цього хотіли, а більше 70% молоді мають проблеми зі шкідливими звичками.

Щоб дізнатись, які фізичні вправи студентам подобається найбільше, було запитано в студентів, який тип фізичних вправ їм подобається найбільше. Майже кожен тип фізичних вправ має своїх шанувальників, але легка атлетика є найбільш популярною серед студентської молоді. Чому саме легка атлетика? Тому що легка атлетика – найбільш масовий спорт, що сприяє всебічному розвитку людини, завдяки своїй багатогранності, різноманітності, доступності, а також своєму прикладному значенню. Різні види бігу, стрибків і метань входять як складові частини занять кожного заняття з фізичної культури в освітньому закладі будь-якого ступеня чи акредитації [2].

Тож можна зробити висновок, що заняття фізичною культурою для сучасної молоді є необхідністю, а легка атлетика, як спортивна дисципліна та засіб фізичного виховання, здатна суттєво впливати на фізичний, психічний, трудовий, виховний, соціальний аспект життя студента, що загалом може кардинально змінити його спосіб життя.

1. Ахметов Р. Ф. Легка атлетика : підручник / Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 340 с.
2. Гогін О. В. Легка атлетика : навч. посіб. / О. В. Гогін. – К., 2010. – 395 с.
3. Вплив способу життя студентів вищих навчальних закладів на стан їхнього здоров'я / М. Ріпак, І. Ріпак, О. Сидорко, В. Грибовський // Молода спортивна наука України / Львів. держ. ун-т фізичної культури. – 2012. – Т. 4. – С. 106–110.

-
-

Калашніков Іван,
ІІІ курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Ступар М.І.,
доцент.

Проблема неякісної гри будь-якої команди пов'язана в першу чергу з великим технічним браком на полі під час матчу, що свідчить про недостатньо раціональну техніко-тактичну підготовленість гравців. Чим більшою кількістю прийомів і дій володіє спортсмен, тим у більшому ступені він підготовлений до розв'язання складних тактичних завдань, що виникають у процесі змагальної боротьби, тим ефективніше він може протистояти атакуючим діям суперника й одночасно ставити його в складне становище.

Аналізом техніко-тактичних дій футболістів займалися провідні фахівці, такі як: Б.Г. Чирва, А.В. Дулібський, В. Залойло, Г.В. Монаков, В.М. Шамардін та ін., але в них проводилися дослідження або на командах Прем'єр-ліги, або на юних футболістах.

Аналізом техніко-тактичних дій команд другої ліги займалися недостатньо науковців, тому наше дослідження на даному етапі є актуальним.

Дослідження проводилося за допомогою методу експертного оцінювання. У ролі експертів були задіяні 20 студентів 1–5 курсів зі спеціальності “футбол” нашого факультету. Організатором і керівником науково-методичної групи експертів є професор кафедри спортивно-педагогічних дисциплін М.І. Ступар.

нашого дослідження є: визначення кількості браку у техніко-тактичних діях футболістів команди другої ліги “Тепловик-Прикарпаття” Івано-Франківськ під час змагальної діяльності.

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішувалися такі завдання:

1. Визначити кількісні характеристики виконання прийомів гри у футбол в процесі змагальної діяльності.

2. Визначити кількість браку в техніко-тактичних діях футболістів команди другої ліги під час змагальної діяльності.

Для розв’язання поставлених завдань застосовувалися такі

- аналіз та узагальнення науково-методичної літератури,
- педагогічне спостереження за змагальною діяльністю,
- методи математичної статистики.

Щоб виявити кількість браку, що припускався під час ігор кожним футболістом, і “слабкі” технічні прийоми, ми проаналізували техніко-тактичні дії футболістів команди “Тепловик-Прикарпаття” у 8 матчах сезону 2016–2017 рр.

Результати техніко-тактичних дій команди “Т-П” під час змагальної діяльності свідчать, що кращий показник ТТД у середньому за 8 зіграних матчів спостерігається у 2-му таймі, ніж у 1-му, також відсоток браку у 1-му таймі більший, ніж у другому. В середньому відсоток браку складає 29%. Були окремо підраховані показники за перший та другий тайми гри та загальна кількість техніко-тактичних прийомів.

Проаналізувавши показники за перший та другий тайми, матимемо деякі тенденції:

1. Кількість коротких передач вперед у другому таймі збільшується, але зменшується кількість передач поперек і назад.

2. Кількість обведень суперників у другому таймі збільшується.

3. Коефіцієнт браку при перехопленнях та відбору м’яча у суперників у другому таймі зменшується.

4. Збільшується у другому таймі кількість виконання кутових.

Результати даних показують, що відсоток браку у техніко-тактичних діях у команди “Т-П” є досить великим (29%). Це свідчить про нераціональну послідовність навчання технічним прийомам на початковому етапі підготовки футболістів.

Педагогічні спостереження за змагальною діяльністю футболістів дозволили прийти до висновку, що виконання ТТД обумовлено їх функціональними обов’язками. Кожен з польових гравців залежно від його амплуа взаємодіє з гравцями інших амплуа відповідно до тактичної побудови гри. Для гравців різних амплуа важливе відповідне співвідношення виконання ТТД у різних ігрових зонах.

Отримані результати дослідження дозволили констатувати, що підвищення спортивної майстерності футболістів має здійснюватися на основі аналізу техніко-тактичних дій, як головних структурних елементів змагальної діяльності. А сам процес удосконалення виконання ТТД має відбуватися, з одного боку, з урахуванням специфічних особливостей ігрових зон поля, а з іншого – з урахуванням функціональних обов’язків ігрових амплуа.

Аналіз структури техніко-тактичних дій та отримані результати дозволять тренерському штабу команди “Т-П” підвищити рівень індивідуальних та командних функцій в умовах змагальної діяльності, що прямолинійно впливатиме на результативність гри команди.

1. Віхров К. Тактика гри у футбол / Віхров К. // ФВ в школі. – 2004. – № 2. – С. 23–25.
2. Дорошенко Е. Ю. Загальні принципи управління змагальною діяльністю в командних спортивних іграх / Дорошенко Е. Ю. – К. : ФК і С, 2001. – 128 с.

3. Костюкевич В. М. Управління тренувальним процесом футболістів у річному циклі підготовки / Костюкевич В. М. – Вінниця : Планер, 2006. – 683 с.
4. Максименко І. Г. Змагальна і тренувальна діяльність футболістів / Максименко І. Г. – Луганськ, Знання, 2009. – 258 с.

Корнійчук Анатолій,
магістрант, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Випасняк І.П.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Здоров'я нації визначається насамперед станом здоров'я її дітей [3]. Дані численних досліджень показують [1; 2], що джерело виникнення відмінностей у здоров'ї дорослих треба шукати в їхньому дитинстві. Здоров'я дітей є інтегральним показником загального благополуччя суспільства, а також тонким індикатором усіх соціальних та екологічних негараздів [4].

У сучасних умовах стан здоров'я дітей має неабияке значення, оскільки саме від стану здоров'я підростаючого покоління залежить розвиток суспільства у майбутньому. Результати різноманітних досліджень [2–4] свідчать про наявну тенденцію погіршення показників здоров'я дітей в Україні. Характеристика здоров'я дітей більш складна у порівнянні з характеристикою здоров'я дорослого населення. Вона включає рівень фізичного, розумового, функціонального розвитку в різні вікові періоди, фізичну та нервово-психічну адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища.

роботи є визначення показників фізичного стану учнів молодшого шкільного віку, які мешкають на Прикарпатті.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі

1. Проаналізувати і систематизувати теоретико-методичні підходи до вивчення сутності поняття “фізичний стан”.

2. Визначити показники і встановити рівень фізичного стану дітей молодшого шкільного віку.

– фізичне виховання дітей молодшого шкільного віку в умовах загальноосвітньої школи.

– фізичний стан дітей 6–10 років.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань дослідження використовувався комплекс взаємодоповнюючих , адекватних завданням роботи: теоретичні – аналіз науково-методичної літератури, синтез, порівняння і узагальнення отриманих даних; емпіричні – спостереження, бесіда (для вивчення обізнаності дітей з основ здорового способу життя, здорового харчування, тощо) та опитування вчителів фізичної культури (для вивчення причинно-наслідкових зв'язків з обізнаністю дітей).

Визначивши показники фізичного стану дітей молодшого шкільного віку, можна стверджувати, що протягом навчання з 1 по 4 класи рівень здоров'я дітей погіршується, на це впливають різні чинники, такі як: недосконалість системи фізичного виховання для дітей молодшого шкільного віку, застарілість програми, згідно з якою проводяться уроки з фізичної культури, мала зацікавленість дітей заняттями фізичною культурою.

Нами також проаналізовано розподіл дітей молодшого шкільного віку на групи здоров'я, відповідно до спільного наказу Міністерства охорони здоров'я та Міністерства освіти і науки України.

Як показав аналіз розподілу школярів на групи здоров'я, починаючи з 1 по 4 клас, значна кількість дітей переходить з основної групи в підготовчу, спеціальну та, врешті-решт, збільшується показник звільнених від занять фізичною культурою.

. Проаналізувавши та систематизувавши теоретико-методичні підходи до порушеної проблеми, можна констатувати, що вирішення питання фізичного вдосконалення та зміцнення здоров'я дітей буде ефективним шляхом комплексного розв'язання педагогічних, ме-

дичних та соціальних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей дитини в різні вікові періоди, а фізичний розвиток і здоров'я дитини необхідно розглядати у взаємозв'язку з інтелектуальною та соціальною активністю, формуванням його особистості та індивідуальності. На жаль, сучасна система фізичного виховання не враховує соціально-економічні явища в Україні, унаслідок чого значно знизилася рухова активність підростаючого покоління.

1. Ажиппо О. Модель залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної дозвілєвої діяльності / О. Ажиппо, А. Бондар, Н. Тихонова // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – № 1 (29). – С. 23–27.
2. Бутенко Г. Сучасні підходи до підвищення рівня фізичного стану дітей у процесі фізичного виховання / Галина Бутенко // Фізична культура, спорт і здоров'я нації. – Вінниця, 2014. – Вип. 18, т. 1. – С. 37–42.
3. Павлова Ю. О. Теоретико-методичні засади забезпечення якості життя різних груп населення з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з фіз. виховання та спорту : спец. 24.00.02 / Павлова Юлія Олександрівна. – Львів, 2016. – 44 с.
4. Вікові зміни фізичного потенціалу дітей в умовах сучасної школи / Мицкан Б. М., Ковальчук Л. В., Ткачівська І. М., Попель С. Л. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт : зб. наук. праць / за ред. Г. М. Арзютова – К. : Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2010. – С. 66–68.

Марко Тарас,
V курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Баскевич О.В.,
кандидат медичних наук, доцент.

Надмірна вага і її наслідки є однією з актуальних проблем охорони здоров'я в усьому світі. Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я підрахували, що з 1980 року число жителів планети, які страждають ожирінням, зросло більш ніж у два рази. Ця проблема існує і для України.

даної роботи є всебічно розкрити проблему ожиріння і складання програми фізичної реабілітації людей з надмірною масою тіла.

: плавання як метод фізичної реабілітації людей з надмірною масою тіла.

фізична реабілітація плаванням для людей з надмірною масою тіла.

З

1. Розкрити поняття, причини надмірної маси тіла.
2. Розглянути методи фізичної реабілітації при ожирінні: лфк, аквафітнес.
3. Розробити комплексну програму фізичної реабілітації.

: теоретичний аналіз та узагальнення інформації.

Під нашим спостереженням знаходилися 24 жінки у віці від 20 до 30 років з діагнозом: ожиріння. Усі жінки були довільно розділені на дві групи – контрольні й експериментальні (по 12 чоловік у кожній групі). Серед хворих обох груп було 50% прості робочі і 50% працівників розумової праці (учителів, бухгалтерів, науковців).

В обстежуваних експериментальної групи були супутні захворювання у вигляді патології дихальної системи – 25%, серцево-судинної системи – 38%, шлунково-кишкового тракту, – 44% хворих, сечостатевої системи – 12% обстежуваних хворих і порушення з боку нервової системи спостерігалися у 61% жінок.

У хворих контрольної групи зустрічалися такі супутні захворювання: дихальної системи – у 23% обстежуваних хворих, серцево-судинної системи – у 36%, шлунково-кишкового тракту – у 47%, сечостатевої системи – у 16% хворих і нервової системи – у 59% хворих жінок. Зараз для оцінки надмірної ваги і ожиріння серед дорослих прийнято використовувати індекс маси тіла (ІМТ), який обчислюється як відношення ваги у кг до квадрата зросту у м² і корелює з вмістом

жирової тканини в організмі. Встановлено, що ІМТ 18,5–24,9 кг/м² свідчить про нормальну вагу, 25–29,9 кг/м² – НМТ, ≥ 30 кг/м² – ожиріння, яке може бути далі розподілене на підставі важкості ожиріння (класифікація ВООЗ).

. Так, при первинному обстеженні у жінок обох груп практично не було відмічено достовірних відмінностей у величинах показників функцій серцево-судинної системи (частота серцевих скорочень, тиск систоли і діастоли, час відновлення цих параметрів після проведення функціональної проби); дихальної системи (життєва місткість легенів, частота дихання, проби із затримками дихання на вдиху і видиху); антропометричних показників. Повторні обстеження жінок обох груп були проведені після вищезгаданої реабілітаційної дії, тобто на 28–30-й день.

Так, у хворих жінок контрольної групи при повторному обстеженні відзначалося зменшення ваги з $79,9 \pm 1,4$ кг до $75,3 \pm 1,5$ кг (при $p < 0,05$) і величини артеріального тиску систоли – з $122,3 \pm 1,1$ мм рт. ст. до $118,7 \pm 1,1$ мм рт. ст. (при $p < 0,05$). Достовірно зменшилася частота дихання з $26,8 \pm 1,9$ дихань у хвилину до $21,0 \pm 1,2$ дихання у хвилину (при $p < 0,05$); ЖЕЛ збільшилася з $1684,1 \pm 115,2$ мл до $2126,5 \pm 117,7$ мл (при $p < 0,05$); час затримки дихання на вдиху збільшився з $19,3 \pm 1,0$ з до $26,7 \pm 3,1$ з (при $p < 0,05$).

У хворих експериментальної групи відзначалася позитивна динаміка показників: вага тіла знизилася з $82,1 \pm 0,8$ кг до $79,4 \pm 0,7$ кг (при $p < 0,05$), ЧСС зменшилася з $85,2 \pm 0,8$ ударів у хвилину до $82,6$ ударів у хвилину (при $p = 0,05$), артеріальний тиск систоли зменшився з $121,5 \pm 11,5$ мм рт. ст. до $113,6 \pm 1,4$ мм рт. ст. (при $p < 0,0005$), тиск діастоли зменшився з $71,3 \pm 1$ мм рт.ст. до $66,3 \pm 1,3$ мм рт. ст. Частота дихання зменшилася з $27,1 \pm 1,3$ дихальних рухів у хвилину до $17,4 \pm 1,3$ (при $p < 0,00001$); величина ЖЕЛ збільшилася з $1680,4 \pm 110,7$ мл до $2700,3 \pm 108,2$ мл (при $p < 0,00001$); показники проб гіпоксії достовірно збільшилися – проба Штанге з $19,1 \pm 1,1$ з до $34,2 \pm 1,8$ з (при $p < 0,00001$), проби Генча – з $12,3 \pm 1,4$ з до $25,4 \pm 2,1$ з (при $p < 0,00001$).

При порівнянні показників між групами хворих слід зазначити більше виражений достовірний характер позитивних змін у жінок експериментальної групи.

Застосування описаної комплексної програми фізичної реабілітації дає надійні результати, що дозволяють рекомендувати її для надання допомоги хворим з надлишковою масою тіла і практично здоровим особам, що бажають схуднути і зберегти довголіття.

1. Агишева А. К. Комплексная методика лечения и профилактики алиментарного ожирения / Агишева А. К., Сердюк А. И., Цай П. А. – Х. : Санаторий “Берминводы”, 1985.
2. Белая Н. А. Лечебная физкультура и массаж / Белая Н. А. – М. : Сов. Спорт, 2001. – С. 168–181.
3. Беюл Е. А. Борьба с ожирением / Беюл Е. А., Попова Ю. П. // Клиническая медицина. – 1990. – Т. 68. – № 8. – С. 106–110.
4. Гордиенко С. Ожирение: мифы и реальность / Гордиенко С. // Академия. – 1998. – № 5. – С. 113–114.
5. Мухін В. М. Фізична реабілітація. – К. : Олімпійська література, 2000. – С. 203–210.

Мороз Богдан,
V курс, факультет туризму.
Науковий керівник – Мендела І.Я.,
кандидат економічних наук, доцент.

Ключовою специфікою санаторно-курортної діяльності є необхідність використання курортного ресурсу. Курортний ресурс матиме економічну цінність, якщо він знаходиться у достатній кількості для економічно виправданого використання. У свою чергу, курортний ресурс за своїм змістом являє собою будь-який природний ресурс, який здатен позитивно впливати на здоров'я людини. З цих позицій санаторно-курортна діяльність належить до групи ресурсомістких (тобто наявність доступного ресурсу є неодмінною умовою економічної успішності).

Ринок курортних послуг – це сукупність економічних відносин із приводу купівлі і продажу курортних послуг, в результаті яких формується попит і пропозиція на курортні

послуги, ціна на курортні послуги, конкуренція у сфері виробництва і надання курортних послуг.

Стан ринку курортних послуг та його сегментів характеризують попит, пропозиція, ціна та конкуренція.

Санаторно-курортна справа в Україні має давню історію. Перші згадки про природні можливості для оздоровлення датуються XV ст., а вже у XVIII ст. було відкрито перші оздоровчі заклади. Археологи наводять відомості, що знамениті сакські грязі, розташовані на території сучасного Криму, використовувалися для лікування хвороб ще до нашої ери. За результатами розкопок кримських міст зроблено висновок, що на початку нашої ери люди використовували з оздоровчою метою мінеральні води у спеціальних купальнях [2, с.18].

Є письмові свідчення, що у Прикарпатті та Закарпатті у XV ст. місцеве населення використовувало лікувальні мінеральні води для лікування та профілактики різних хвороб. У карпатських регіонах була традиція облаштовувати так звані копанки, де “збиралася” мінеральна вода [1, с.33].

Курортна справа, як особливий вид економічної діяльності, почала розвиватися в Україні у XVIII ст. (курорти Моршин, Миргород, морські курорти Криму та Одеської області). Вважається, що перша бальнеолікарня з відповідним житловим фондом для відпочиваючих розпочала роботу 1814 р. на курорті Немирів (Львівська обл.), перша грязелікарня – 1827 р. у місті Саки (Крим). 1827 р. було відкрито бальнеолікарню у Трускавці, а у 1829 р. – грязьовий курорт біля Одеси. Згодом у зв’язку з розвитком медичних наук, у тому числі і профілактичної медицини та рекреації, почалося інтенсивне освоєння курортних ресурсів у найбільш сприятливих і доступних місцевостях сучасних Закарпатської, Львівської, Донецької, Одеської областей та в Криму [2, с.21].

Таким чином, вже у середині XIX ст. було створено кілька високотехнологічних (на той час) курортних об’єктів, які сформували потужну матеріально-технічну базу курортної діяльності. У XIX ст. інформація про можливості вітчизняних кліматичних курортів була добре відома російським та європейським лікарям.

1. Бейлик О. О. Рекреаційна географія : навч.-метод. комплекс дисципліни / О. О. Бейлик. – К. : Обрії, 2007. – 96 с.
2. Николаенко Д. В. Рекреационная география [Текст] / Д. В. Николаенко. – М. : Центр, 2001. – 321 с.

-

Новіцький Михайло,
V курс, факультет туризму.
Науковий керівник – Мендела І.Я.,
кандидат економічних наук, доцент.

“Ресторани-примари”, що не мають конкретного фізичного місця розташування і працюють тільки в режимі доставки, з’являються по всій країні і, зокрема, ми можемо спостерігати таку тенденцію і в Україні. Тож виникає таке питання: чи може ресторан досягти успіху, існуючи в такому форматі?

Голодні нью-йоркці, які купують їжу через такі онлайн-сервіси, як Seamless або Eat24, замовляють все – від суші до бургерів і тако. Але, роблячи замовлення в певному ресторані, вони можуть навіть не здогадуватися, що це і не ресторани зовсім. Вони є віртуальними закусоочними, створеними великою компанією Green Summit Group, яка завідує декількома сервісами доставки їжі зі своїх центральних штабів на Манхеттені, в Брукліні і Чикаго. У Нью-Йорку бренди Green Summit пропонують їжу на будь-який смак: котлети, салати, гамбургери, соки, сир на грилі і багато іншого [1].

Green Summit – лише один приклад зростаючої тенденції.

Головною перевагою роботи в такому режимі Green Summit є той факт, що їм не доводиться виділяти квадратні метри для гостьової зони зі столиками для відвідувачів.

Співзасновник Green Summit зазначає, що ресторани типу МакДональдс віддають 75% свого простору під гостьову зону, в той час як 90% їх клієнтів просто беруть їжу із собою на винос [1]. Для порівняння, такі компанії, як заснована Шацбергом, цілком можуть відкриватися на мінімальній площі і запускати життєздатний ресторанний бізнес. По суті своїй, це велика кухня, розбита на станції, з прилеглою до неї кімнатою для збору замовлень.

Шацберг і його партнер Тодд Міллман заснували Green Summit в 2013 році з інвестиціями близько 1 млн доларів. Їх перший “ресторан-примар” зумів “зробити” \$ 20 000 уже в перший тиждень продаж [1].

Відсутність “реального” ресторану так само дозволяє швидко змінювати наповнення свого меню і підтримувати його в більш гнучкому стані, підхоплюючи нові концепції і відмовляючись від старих.

Для функціонування “ресторанів-примар” потрібне дуже грамотне злиття у формі перехресного використання продуктів. Наприклад, коли став популярний роке – Гавайський рибний салат, для Green Summit не склало труднощів перейти на нову тенденцію, тому що більшість інгредієнтів уже “були відомі”.

Це ще один плюс ресторанів-примар – вміння маневрувати і створювати нові бренди на одній і тій же вже існуючій основі. Традиційному ресторану потрібне постійне оновлення меню і зміна концепцій буде обходитися в рази дорожче.

Купити або орендувати невеличке приміщення для оформлення кухні, організувати процес виробництва готової продукції, створити власну службу доставки і мобільний додаток для швидкого замовлення їжі в ресторані, трохи реклами – і успішний бізнес у вигляді ресторанів-примар з мінімальними інвестиціями готовий. Складно уявити, скільки жителів великих і середніх міст будуть задоволені не стояти в черзі в ресторанах швидкого обслуговування, а просто замовити їжу в такому ресторані-примарі, віддавши йому перевагу перед службам, доставки суши і піци з їх обмеженим меню. Можливо, це та сама ніша, яку українським підприємцям у сфері ресторанного бізнесу невдовзі доведеться опанувати.

1. Журнал “Ресторатор” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.restorator.ua>.

Павлик Іванна,
магістрантка, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Ткачівська І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Активний туризм завжди займав одне з провідних місць у суспільному житті, що зумовлено органічною потребою людей, які дотримуються здорового способу життя, подорожувати по рідному краю.

Теперішній спосіб життя і навчання не забезпечує біологічної норми рухової активності. Цю проблему не вирішує навіть запровадження третього уроку фізичної культури. У цьому плані туризм, як засіб фізичного виховання школярів, є неоцінимим резервом оптимізації їх рухового режиму.

Виходячи зі сказаного, актуальність дослідження зумовлена проблемною ситуацією, яка характеризується наявністю досліджень, що доводять ефективність туризму в роботі зі школярами [1–3] і недоліком наукових робіт щодо застосування засобів туризму в оздоровчо-спортивній роботі з учнями.

– виявити стан психологічної підготовки дітей молодшого шкільного віку під час занять активним туризмом.

Високу оздоровчо-виховну цінність для рухової діяльності дітей на відкритому повітрі має використання форм оздоровчо-рухових занять, рухливих ігор та фізичних вправ циклічного характеру на прогулянці. Аналіз науково-методичної літератури вказує на важливу роль організованої рухової діяльності молодших школярів у формі прогулянок та переходів для зміцнення

здоров'я, розвитку рухової функції. Відтак вирішення завдань фізичного виховання в ЗОШ здійснюється у формі активного відпочинку, в якому активний туризм представлений як далекі пішохідні прогулянки, дні здоров'я; туристські естафети, туристські смуги перешкод, в оздоровчо-рухливих дозвіллях і святах.

В експерименті взяло участь 40 дітей віком 6–7 років Крихівецької ЗОШ.

Психічний розвиток дитини відрізняється великою різноманітністю і динамічністю. Протягом адаптаційного шкільного періоду дитина проходить життєвий шлях, на початку якого її поведінка обумовлена зовнішніми впливами й інстинктивними імпульсами. Це, насамперед, відносини і спілкування в дитячому колективі.

Взаємовідносини дітей 6–7 років Крихівецької ЗОШ вивчалися за допомогою двох соціометричних методик “Два будинки” і “Секрет”.

Дані свідчать про те, що кількість дітей, які опинилися в несприятливих статусних категоріях, перевищує кількість дітей, котрі знаходяться в сприятливих статусних категоріях. Це говорить про те, що взаємини дітей перебувають на низькому рівні добробуту.

Серед різноманітних засобів, що використовуються у фізичному вихованні молодших школярів певне місце відводиться засобам туризму.

У нашому дослідженні ми припустили, що використання засобів туризму у фізичному вихованні молодших школярів допоможе формувати благополучні взаємини між однолітками, створить умови для успішної взаємодії між ними.

Проведений аналіз отриманих результатів виявив низький рівень добробуту взаємовідносин в групі. До несприятливих статусних категорій “ізолюваних” і “пропущених” дітей на початку навчального року відносяться 60%. Статус “прийнятих” і “улюблених” школярів становив 40%. Таким чином, емоційний клімат для кожного вихованця можна охарактеризувати як не цілком благополучний, позаяк тут переважає кількість дітей з несприятливим статусом, що означає неблагополуччя більшості дітей у системі міжособистісних взаємин, їх незадоволеність у спілкуванні.

Молодший шкільний вік є значущим етапом становлення здатностей людини – рухових, пізнавальних, творчих та інших. Однією з необхідних умов комплексного і різнобічного розвитку здібностей людини є багатоплановість і різноманітність видів діяльності. У той же час у ряді досліджень [1–3] вказано на те, що зміст і методика проведення занять з фізичної культури в школі в основному орієнтована на формування у дітей рухових навичок і не враховує великих можливостей рухової діяльності у розвитку пізнавальних здібностей. Результати виявлення та оцінки знань про природу і в галузі фізичної культури у дітей 6–7 років виявили середній рівень їх розвитку.

Дані свідчать про переважаючу кількість дітей, які мають низький рівень розвитку знань про природу, в галузі фізичної культури, правила поведінки в природі.

1. Андрущенко Т. Туризм – нетрадиційна форма оздоровлення / Тетяна Андрущенко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – С. 19–20.
2. Круцевич Т. Ю. Оптимізація рухової активності дітей старшого дошкільного віку в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності / Круцевич Т. Ю. // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький : СКД, 2008. – С. 88–90.
3. Пангелова Н. Є. Фізична підготовка дітей старшого дошкільного віку в процесі занять з елементами туризму / Н. Є. Пангелова, Д. С. Мазоха // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький : СКД, 2008. – С. 98–100.

Руденко Михайло,
магістрант, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Курилук С.І.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Змагальна діяльність у єдиноборствах характеризується високою інтенсивністю і складною технічною структурою виконуваних прийомів. Велику кількість наукових робіт присвячено проблемі контролю в різних видах боротьби, а також єдиноборствах, пов'язаних з виконанням ударів.

Водночас активно розвиваються неолімпійські види єдиноборств, які вирізняються з-поміж інших високою видовищністю. Одним із таких є самбо.

Проблема підведення спортсменів до змагань – одна з найважливіших у спортивному тренуванні. Вона має величезну практичну значимість. Змагальний період характеризується тим, що спортсменові необхідно протягом тривалого часу зберігати високий рівень спеціальної фізичної, технічної підготовки, який був передбачений у підготовчому періоді. Досягти цього можливо застосовуючи змагальні й близькі до них спеціальні підготовчі вправи [2].

Участь у змаганнях висуває підвищені вимоги до організму спортсмена, тому в змагальному періоді спортсмени у своїх навчально-тренувальних заняття повинен включати вправи загального й спеціального характеру. Змагальний період відповідає спеціалізації спортивної форми. У цьому періоді необхідно забезпечити спортсмена такими умовами підготовки, за яких він зможе реалізувати в майбутніх змаганнях усі свої можливості для досягнення високого спортивного результату [3, 5]. Науковці відзначають, що на методику передзмагальної підготовки впливають тривалість основних змагань, кількість стартів у них [5].

Передзмагальна підготовка являє собою виділення спеціального стану, який є відносно самостійним і в якому “закінчується” підготовка спортсмена до конкретного старту з урахуванням створення умов для максимального прояву можливостей в умовах спортивної конкуренції на найвищому рівні.

Основними факторами, від яких залежить успіх виступу спортсмена, фахівці вважають: раціональне планування обсягу та інтенсивності тренувальних навантажень, їх динаміку; правильне чергування навантажень в мікроциклах та чергування самих мікроциклів; оптимальне співвідношення засобів підготовки; кількість стартів; підбір відповідних об'єктивних методів контролю та інше [1; 3; 5; 6,].

Отже, раціональна побудова навчально-тренувальних занять на цьому етапі сприяє підвищенню спортивних досягнень. Успіх передзмагальної підготовки можливий за умови безперервного удосконалення техніки виконання основних вправ у режимах, близьких до змагальних, оптимального рівня психологічного стану.

З'ясовано, що динаміка тренувального навантаження – один з факторів, що визначає ефективність тренувального процесу на передзмагальному етапі. Він є завершальною ланкою тренувального процесу. Від раціональної побудови цього етапу залежить результат всієї попередньої роботи тренера й спортсмена, основна мета якого – підведення спортсмена до головних змагань, тому вибір засобів і методів на етапі передзмагальної підготовки значною мірою залежить від індивідуальних особливостей спортсмена, рівня його підготовленості, ступеня тренуваності.

Досліджено, що власне сама підготовка набуває суто індивідуального характеру, де використовуються різні засоби відновлення, що дозволяють підтримати високу працездатність спортсмена, стимулювати перебіг процесів відновлення. Особлива увага приділяється усуненням дрібних недоліків у технічній, тактичній підготовленості, психічній втомі, зайвій нервовій напрузі.

Перспективи подальшого дослідження полягають у необхідності подальшого вивчення етапу підготовки до змагання, зокрема в контексті управління поведінкою спортсмена.

1. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / Платонов В. Н. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.

2. Родіонов А. В. Психологічні моделі в управлінні комплексною підготовкою / А. В. Родіонов, В. Ф. Сопов, В. Н. Непопалов // Спортивний психолог. – 2007. – № 1. – С. 6–13.
3. Терещенко В. І. Особливості тренувального процесу спортсменів на етапі безпосередньої підготовки до змагань / Терещенко В. І. // Придніпровський научний вестник. – 2009. – № 14. – С. 111–114.
4. Тронь Р. А. Дослідження показників змагальної діяльності кваліфікованих єдиноборців, які спеціалізуються в бойовому самбо / Р. А. Тронь // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 9. – С. 133–138.
5. Чікуров А. І. Управління передзмагальною психологічною підготовкою висококваліфікованих дзюдоїстів на основі результатів контролю стану готовності: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / А. І. Чікуров. – Красноярськ, 2008. – 193 с.

Турчин Юлія,
V курс, факультет туризму.
Науковий керівник – Дутчак О.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Бойківщина володіє потужним етнокультурним потенціалом, що має виняткове значення для задоволення як матеріальних, так і духовних, у тому числі туристсько-рекреаційних потреб. Проблема раціонального залучення етнокультурної спадщини в галузь туризму залишається завжди актуальною, оскільки при правильному та раціональному її використанні можна розвивати не тільки потужну туристичну індустрію, а й зберегти автентичні історико-культурні та етнографічні особливості місцевого населення.

Рівень туристичного використання об'єктів етнокультурної спадщини проявляється через два основні підходи [1]. Перший з них передбачає, що етнографічний об'єкт є основною метою туристичного відвідування, а ці пам'ятки можуть бути спеціально організованими та комплексно представленими в музеї або перебувати у природному середовищі [1].

Другий підхід виявляється у використанні окремих елементів традиційної культури в об'єктах туристичної інфраструктури. Останнім часом як у світі, так і в Україні спостерігається позитивна тенденція щодо туристичного використання елементів етнокультури. Прикладами непрямого використання етнографічної спадщини є: застосування традиційних матеріалів, кольорової гами та характерного декору в оформленні інтер'єрів ресторанів, місць розміщення та інших об'єктів туристичної інфраструктури тощо [1].

Об'єкти не тільки історико-етнографічної спадщини Бойківщини (автентична духовна культура, сакральні об'єкти, ремесла і промисли) є визначальною умовою для розвитку етнотуризму. Незважаючи на наявний потенціал, існує ряд проблем, що гальмує розвиток етнотуризму:

- недостатня наукова вивченість етнотуризму;
- відсутність належного державного фінансування в галузі охорони, популяризації та туристичного використання етнокультурного потенціалу, а також відповідних правових умов для залучення інвестицій в цю галузь;
- недостатня суспільна визначеність пріоритетності справи збереження та туристичного використання об'єктів етнографічної спадщини. Так, низький рівень історико-етнографічної свідомості суспільства впливає на втрату національного менталітету, етнічної ідентичності та колориту;
- мінімальний ступінь розробки анімаційних та фестивальних програм на основі бойківських традицій, святкових дійств, обрядів та ін. як перспективних шляхів популяризації здобутків національної етнокультури. Вітчизняні туроператори не збагачують національний туристичний продукт елементами унікальної української етнокультурної спадщини, а здебільшого використовують елементи масової культури;

- відсутність чітко сформованої національної стратегії з просування та популяризації етнічних сувенірних брендів, які можна створити в кожному історико-етнографічному регіоні України;
- відсутність чіткої інформативної промоції етнографічного потенціалу у друкованих виданнях, на туристичних виставках, в мережі Інтернет тощо [3].

Включення об'єктів етнокультурної спадщини у сферу туристичного використання також ускладнюється тим, що якщо об'єкти архітектурної спадщини, архітектурні пам'ятники, як правило, охороняються законом, то об'єкти етнографічної спадщини, наприклад, сакральна споруда або архітектурний комплекс, часто перебувають у громадській чи приватній власності та використовуються за своїм функціональним призначенням. Крім того, наближення граничного віку житлових дерев'яних будівель, зведених понад сто років тому, і культових, зведених понад двісті років тому, також вимагає особливого підходу при туристичному використанні. Разом з тим, окрім очевидної етнографічної цінності, етнокультурні пам'ятки, поряд з іншими рекреаційно-туристичними ресурсами, становлять значний інтерес для конструювання образу дестинації етнотуризму [4].

Аналізуючи вищезазначені факти, на нашу думку, першочергове подолання цих проблем сприятиме ефективнішому та раціональнішому туристичному використанню етнографічного потенціалу регіонів, що, у свою чергу, дозволить зберегти багато унікальних етнокультурних особливостей історико-етнографічних груп та краще розвивати етнотуризм на території нашої держави [2].

Отже, на сучасному етапі процес туристичної адаптації етнокультурної спадщини стикається з багатьма проблемами, які здебільшого мають нормативно-правовий, теоретико-методологічний, науково-практичний, інфраструктурний, фінансовий та рекламно-інформаційний характер.

1. Гаврилюк А. М. Сучасний розвиток українського етнотуризму: зміна парадигми / А. М. Гаврилюк // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 665–666. – С. 56–61.
2. Дутчак О. І. Теоретико-методологічні проблеми етнотуризму / О. І. Дутчак // Карпатський край. Наукові студії з історії, культури, туризму. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. – № 2. – С. 119–123.
3. Перспективи розвитку етнічного туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://tourlib.net/statti_ukr/mysjak.htm.
4. Черчик Л. М. Культурна спадщина як складова туристично-економічного співробітництва / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – Спецвип. 3. – Ч. 3. – С. 208–2011.

Хоптій Ольга,
Ш курс, факультет туризму.
Науковий керівник – Гуменюк Г.М.,
доцент, кандидат педагогічних наук.

Сучасні ринкові умови господарювання, ситуація постійного загострення конкуренції між учасниками туристичного ринку висувають на перший план потребу пошуку споживача та налагодження з ним довготривалих відносин. Безумовно, виконати ці задачі можливо лише за умови правильно вибудованої рекламної політики. Саме тому сьогодні суб'єкти ринку турпослуг, використовуючи як аксіому ведення бізнесу систему маркетингових комунікацій, першочергову роль відводять рекламі. Необхідність щоразу для кожного конкретного підприємства туристичного ринку обирати точно визначену частку реклами та її особливості в певній рекламній кампанії піднімає цілий ряд питань перед операторами ринку, які потребують розв'язання в умовах недостатньої теоретичної бази. Таким чином, чи не основним завданням є з'ясувати, через який канал комунікації доводити рекламу до "свого споживача".

Сьогодні поряд із традиційними технологіями реклами (преса, телебачення, радіо, поштової відправлення, зовнішня реклама, сувенірна реклама) також існують і зовсім нові, інноваційні

технології реклами, для прикладу, ембієнт-реклама (інтерактивні вітрини та підлога, віртуальний промоутер, туман-екран, цифрові постери, проектори, левітуючі рекламоносії, 3D-стікери, флуоресцентні дошки Flash AdBoard, бар-панелі, EL-панель (анімований постер), доповнена реальність (AR), оптичні ілюзії, інтерактивні 3D-борди, відеофети, “інтерактивний одяг”, левітаційна реклама, “Indoor TV” тощо) [2; 5–7], Інтернет-реклама (реклама в блогах, контекстна реклама, тізерна реклама, реклама в соціальних мережах, сервіси email-розсилок, а також реклама на сайті youtube.com., браузерях) [1; 9] та мобільна реклама (статичні або анімовані оголошення, міжсторінки мобільні оголошення, Rich media, відеореклама, нативна реклама). Щодо переваг кожної із них, то вони такі. Так, вся описана інноваційна реклама виконує кілька функцій, головною з яких є – привернути увагу до самої себе, адже така реклама незвична. Вона вражає, а отже, не залишається поза увагою аудиторії. Інноваційна реклама добре запам’ятовується. Про неї хочеться розповісти друзям, знайомим. При чому захоплює не об’єкт рекламування (товар), не зміст реклами, а незвична її подача. На фоні ембієнт-реклами люди часто фотографуються, і тоді сама фотографія стає засобом поширення інформації про товар чи послугу. Таким чином, поширення інформації є ще однією важливою функцією інноваційної реклами в стилі ембієнт. Також вона майже завжди викликає позитивні емоції при візуальному контакті, а отже, сприяє продажу товару. Ще однією важливою функцією інноваційної реклами є неминучість перегляду, адже споживач не може вимкнути чи переключити її, як, приміром, звичайну телевізійну. Щодо Інтернет-технологій, то останнім часом вони теж мають великий вплив на розвиток туристичного бізнесу і все частіше у всесвітній павутині можна знайти різноманітні сайти (сторінки), присвячені розвитку туристичної індустрії, туристичним фірмам, агенствам, а також санаторіям, пансіонатам, базам відпочинку та готелям, ресторонам, барам і т. д. “Новий” електронний рекламоносій має низку якостей, що дозволяють задовольняти потреби людей, які не могли бути задоволені традиційними засобами масової інформації: можливість оперативного як розміщення, так і пошуку в Інтернет інформації про “гарячі” тури, місця в готелях, квитках і т. п.; можливість бронювання через Інтернет турів, місць у готелях, квитків, а також знижки при бронюванні та замовленні через Інтернет, колосальна, цілодобова, ефективна і порівняно дешева реклама; велика економія коштів при використанні електронної пошти при співробітництві з іноземними партнерами, туроператорами, готелями, транспортними компаніями, можливість бути в курсі інформації важливої туристичним фірмам і туристам, наприклад, нові тури, знижки, політична та економічна стабільність у вибраних країнах, новини законодавства з туризму в різноманітних країнах; можливості мережі використовуються практично у всіх основних бізнес-процесах усередині туристичної компанії, починаючи від пошуку і залучення клієнтів і закінчуючи формуванням туристичного продукту як комунікаційного і маркетингового інструмента. Також це можливість інтенсифікувати просування власних продуктів чи просто порівняно дешево, доступно та зручного для потенційних туристів донести інформацію про свої пропозиції та саму фірму; пошук “своїх” клієнтів, розширення їх кола й відповідного збільшення продажів; підтримка іміджу компанії в очах клієнтів, партнерів і конкурентів; створення більш сприятливих, виняткових умов купівлі власних послуг і т. п.

В рамках “електронної” стратегії важливо також не забувати і про технології для мобільних телефонів [7]. Аргументом на їх користь може бути така статистика: у США 25% усіх замовлень у сфері туризму в 2016 р. зроблено з мобільних пристроїв, і їх відсоток буде тільки збільшуватися, тому кожна велика туристична компанія зобов’язана розробити мобільну стратегію.

Загалом, підприємцям і не тільки, важливо розуміти, що проблеми і задачі, які стоять перед суб’єктами туристичного ринку – ті самі що стояли і рік назад, і п’ять років назад. Змінилася поведінка туриста, його очікування, потреби, форма спілкування і його технологічна просунутість. Недавнє дослідження, проведене Sheraton Hotels and Resorts, показує, що близько 70% чоловіків та 75% жінок перевіряють свої соцмедіа аккаунти під час відпустки, як мінімум раз на день. І з ними потрібно будувати стосунки і вести діалог. Для користувача це новий цінний досвід спілкування з компаніями, чиею продукцією і послугами вони користуються, а також їх бренди.

1. Акша Р. Создание эффективной рекламы / Р. Акша. – М. : Вершина, 2003. – 272 с.
2. Алексанян Е. Эмбиент-маркетинг: эффективно и перспективно (результаты блиц-опроса экспертов) / Е. Алексанян // Маркетинг и реклама. – 2013. – № 1. – С. 16–24.
5. Волшебное зеркало. Инновационные технологии в сфере рекламы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dizain-reklama.ru/innovatsii/volshebnoe-zerkalo>. – Название с экрана.
6. Интерактивные футболки. Представительство Центра Маркетинга США в Украине и СНГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.best-promoitems.com/rus/interactive-futbolka.php>. – Название с экрана.
7. Кунина О. Эмбиент-маркетинг: эффективно и перспективно (результаты блиц-опроса экспертов) / О. Кунина // Маркетинг и реклама. – 2013. – № 1. – С. 16–24, 21.
8. Як в майбутньому зміниться туризм? Роль ІТ в туристичному маркетингу [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://businessviews.com.ua/ru/business/id/kak-v-buduschem-izmenitsja-turizm-rol-it-v-turisticheskom-marketinge-885>.
9. Як заробити на Youtube? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.myrouble.ru/kak-zarabotat-na-youtube-sposob-1.0>

МАТЕМАТИКА

Коренюк Юрій,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Власій О.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Укорінення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в життя пересічної людини сьогодні не видається чимось особливим. Ні для кого не є таємницею наявність в молоді ряду залежностей від ІКТ. Боротьба із цією залежністю є дуже складною, оскільки ІКТ проникли сьогодні практично в кожен сферу нашого життя. Мимоволі постає питання – якщо у сучасному суспільстві проявляється така відкрита та широка залежність користувачів від цифрових технологій, то чому б не почати застосувати її для їхнього ж блага? В даному випадку мається на увазі глибоке укорінення сучасних ІКТ в освітню сферу, в навчальний процес. Дослідження ґрунтується на власному досвіді, здобутому в доволі переломний момент в системі освіти нашої держави шляхом аналізу освіти, здобутої іншими студентами, спостереження за роботою педагогів у різних навчальних закладах та аналізу різноманітних інформаційних ресурсів.

Стратегічною метою впровадження сучасних і перспективних ІКТ у всі сфери людської діяльності вважається, зокрема, створення єдиного інтерактивного інформаційного простору, складовою якого є інформаційно-освітнє середовище (ІОС) навчального закладу [1; 2]. Єдиного визначення ІОС немає, однак, безумовно, формування сучасного ефективного ІОС неможливе без використання ІКТ [3]. Тому зупинимось на деяких аспектах можливості реорганізації ІОС навчального закладу з точки зору студента як здобувача знань.

. Гнучкість та доступність інтернету як освітнього інструмента є ключовою характеристикою, яка вирізняє його з-поміж інших можливостей. В даному випадку можна говорити як про використання існуючих ресурсів, так і про створення єдиного універсального середовища, яке в собі буде поєднувати існуючі. Широке використання різноманітних CMS (Content Management System – Система керування вмістом) дає змогу кожному бути творцем інтернет-контенту, тому слід виокремити певні властивості, якими повинне володіти ІОС: мультиплатформенність (можливість отримувати доступ з будь-якого пристрою); універсальність в предметних галузях (можливість організувати навчальний процес з будь-якої дисципліни); інтерактивність (взаємодія викладачів зі студентами та студентів між собою); адаптивність (можливість адаптувати ІОС під індивідуальний стиль викладача); доступність (простота у використанні з мінімальним часом для освоєння ІОС як з боку викладача, так і з боку студента, простота адміністрування) і ряд інших властивостей).

Всебічне дослідження існуючих навчальних платформ дає змогу уникнути ряду помилок та об'єднати в одній системі переваги кожного окремого ресурсу в одному ІОС, наприклад: миттєве сповіщення студентів про нову інформацію чи завдання (наприклад, як це відбувається у Google Classroom за допомогою Google Agent); застосування інтерактивної ігрової платформи в навчанні (як, наприклад, у Code Combat); створення своєї навчальної програми з готових навчальних модулів (наприклад, як у CODE.org); багатомовність інтерфейсу та навчальної інформації; перехід на хмарні технології (Google Classroom за допомогою Google Drive); застосування відеоматеріалів (наприклад, як у CODE.org); прикріплення та адекватне відкриття різнотипних файлів (наприклад, як у Google Classroom).

Студент може стати рушійною силою реорганізації ІОС в навчальному закладі. Буває так, що сучасний випускник недостатньо знайомий із професійними проблемами, які зустрічаються у реальному житті. Проект реорганізації ІОС дозволить

набути студентам важливого професійного досвіду. Це стосується не тільки студентів-програмістів, але й загалом студентів усіх напрямків. Оскільки комп'ютерна грамотність стала невід'ємною складовою компетентностей сучасного конкурентоздатного фахівця, то можна говорити про застосування набутих вмій і навичок для реорганізації ІОС. Залучення студентів до розробки чи наповнення ІОС надає можливість опанувати в рази більшу кількість сучасних технологій та методів професійного напрямку. Можливість реорганізації ІОС навчального закладу не обмежується створенням лише інформаційних навчальних структур, вона передбачає створення управлінських структур, простих у використанні CMS, тестувальних та екзаменаційних інструментів для втілення експериментальних дослідів у всіх навчальних сферах, науково-популярних блогів та каналів для груп прогресивних студентів.

Сучасні ІКТ не тільки забезпечують повноцінний інструментарій для реорганізації ІОС навчального закладу, але й дають можливість динамічного наповнення інформаційного контенту в процесі навчання шляхом активізації діяльності творчих студентів.

1. Рахманов В. О. Застосування освітньо-інформаційного середовища у навчальному процесі вищого навчального закладу / В. О. Рахманов // Вісник НТУУ – КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2014. – Вип. 2. – С. 60–67.
2. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України : монографія / [В. В. Лапінський, А. Ю. Пилипчук, М. П. Шишкіна та ін.] ; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова. – К. : Педагогічна думка, 2010. – 160 с.
3. Шахіна І. Ю. Визначення і напрями створення інформаційного освітнього середовища / Шахіна І. Ю. // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Х. : НТУ “ХПІ”. – 2013. – Вип. 36–37 (40–41). – С. 245–255.

Мамалига Христина,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Осипчук М.М.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Метою даної роботи є встановлення символу твірного оператора процесу Маркова, що утворюється із симетричного стійкого процесу взаємно однозначним перетворенням фазового простору.

Нехай $(\xi_0(t))_{t>0}$ симетричний α -стійкий процес, тобто процес Маркова в $\mathbb{R}$ зі щільністю ймовірності переходу

$$g_0(t, x, y) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{+\infty} e^{i\lambda(x-y) - ct|\lambda|^\alpha} d\lambda, \quad t > 0, x \in \mathbb{R}, y \in \mathbb{R}.$$

Нехай функція $f: D \rightarrow \mathbb{R}$ ($D \subseteq \mathbb{R}$) взаємно однозначна та диференційована. Покладемо $\xi(t) = f^{-1}(\xi_0(t))$. Випадковий процес $(\xi_0(t))_{t>0}$ є марківським зі щільністю ймовірності переходу

$$g(t, x, y) = \begin{cases} g_0(t, f(x), f(y))f'(y), & \{x, y\} \in D \\ 0, & \text{в іншому випадку} \end{cases}$$

Для кожної неперервної, обмеженої функції $(\varphi(x))_{x \in \mathbb{R}}$ функція $u_0(t, x, \varphi) = \int_{\mathbb{R}} \varphi(y) g_0(t, x, y) dy$ задовольняє рівняння

$$\frac{du_0}{dt} = A_x u_0 \quad (1)$$

та початкову умову $u_0(0+, x, \varphi) = \varphi(x)$.

Тут оператор A діє на функцію $(g(x))_{x \in \mathbb{R}}$ за правилом

$$(Ag)(x) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} (-c|\lambda|^\alpha) G(\lambda) e^{i\lambda x} d\lambda, \quad \text{де } G(\lambda) = \int_{\mathbb{R}} g(x) e^{-i\lambda x} dx.$$

Індекс в позначенні оператора означає його дію на функцію багатьох змінних саме за вказаною змінною.

Розглянемо функцію $(u(t, x, \varphi))_{t>0, x \in D}$, що задається рівністю

$$\begin{aligned} u(t, x, \varphi) &= \int_{\mathbb{R}} \varphi(y) g(t, x, y) dy = \int_D \varphi(y) g_0(t, f(x), f(y)) f'(y) dy \\ &= \int_{\mathbb{R}} \varphi(f^{-1}(z)) g_0(t, f(x), z) dz = u_0(t, f(x), \varphi(f^{-1})) \end{aligned}$$

З рівняння (1) маємо

$$\frac{\partial u(t, x, \varphi)}{\partial t} = \frac{\partial}{\partial t} u_0(t, f(x), \varphi(f^{-1})) = A_y u_0(t, y, \varphi(f^{-1}))|_{y=f(x)} \quad (2)$$

Для зручності позначимо $\psi = \varphi(f^{-1})$. Тоді

$$u_0(t, y, \psi) = \int_{\mathbb{R}} \psi(z) g_0(t, y, z) dz = \int_{\mathbb{R}} \psi(z) \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} e^{i\lambda(y-z) - ct|\lambda|^\alpha} d\lambda dz$$

Надалі вважатимемо, що функція $(\psi(z))_{z \in \mathbb{R}}$ абсолютно інтегрована.

Змінюючи порядок інтегрування, матимемо $u_0(t, y, \psi) = \int_{\mathbb{R}} \Psi(\lambda) e^{i\lambda y - ct|\lambda|^\alpha} d\lambda$, де $\Psi(\lambda) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} \psi(z) e^{-i\lambda z} dz$. Тому

$$A_y u_0(t, y, \psi) = -c \int_{\mathbb{R}} |\lambda|^\alpha \Psi(\lambda) e^{i\lambda y - ct|\lambda|^\alpha} d\lambda. \quad (3)$$

Нехай $\mathcal{L}$ твірний оператор випадкового процесу $\xi(t)$. Тоді з рівностей (2), (3) одержимо:

$$\mathcal{L}_x u(t, x, \varphi) = A_y u_0(t, y, \psi)|_{y=f(x)} = -c \int_{\mathbb{R}} |\lambda|^\alpha \Psi(\lambda) e^{i\lambda f(x) - ct|\lambda|^\alpha} d\lambda \quad (4)$$

при $t > 0$, $x \in D$. Розглянемо функцію $U(t, \lambda, \varphi) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} e^{-i\lambda x} u(t, x, \varphi) dx$.

Нехай $(\varkappa(x, \lambda))_{x \in D, \lambda \in \mathbb{R}}$ символ оператора $\mathcal{L}$. Тоді

$$\begin{aligned} \mathcal{L}_x u(t, x, \varphi) &= \int_{\mathbb{R}} \varkappa(x, \lambda) e^{-i\lambda x} U(t, \lambda, \varphi) d\lambda \\ &= \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} \varkappa(x, \lambda) e^{i\lambda x} \int_D e^{-i\lambda y} \int_{\mathbb{R}} \Psi(\mu) e^{i\mu f(y) - ct|\mu|^\alpha} d\mu dy d\lambda \end{aligned}$$

Припустимо, що існує $K_x(z) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} \varkappa(x, \lambda) e^{i\lambda z} d\lambda$, $z \in D - x$.

Покладемо $K_x(z) = 0$ при $z \notin D - x$. Тоді

$$\mathcal{L}_x u(t, x, \varphi) = \int_{\mathbb{R}} e^{-ct|\mu|^\alpha} \Psi(\mu) \int_D e^{-i\mu f(y)} K_x(y - x) dy d\mu. \quad (5)$$

Порівнявши рівність (4) і (5) отримаємо $-c|\lambda|^\alpha = \int_D e^{i\lambda(f(y) - f(x))} K_x(y - x) dy$.

Позначивши $f(x) = z \in \mathbb{R}$ та зробивши заміну $f(y) = p$ в інтегралі з правої частини останньої рівності, одержимо при $\lambda \in \mathbb{R}$, $z \in \mathbb{R}$

$$\begin{aligned} -c|\lambda|^\alpha &= \int_{\mathbb{R}} e^{i\lambda(p-z)} K_{f^{-1}(z)}(f^{-1}(p) - f^{-1}(z)) \frac{dp}{f'(f^{-1}(p))} \\ &= \int_{\mathbb{R}} e^{i\lambda u} K_{f^{-1}(z)}(f^{-1}(z+u) - f^{-1}(z)) \frac{du}{f'(f^{-1}(z+u))} \end{aligned}$$

Це означає, що при всіх $z \in \mathbb{R}$, $u \in \mathbb{R}$

$$K_{f^{-1}(z)}(f^{-1}(z+u) - f^{-1}(z)) \frac{1}{f'(f^{-1}(z+u))} = -\frac{c}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} |\lambda|^\alpha e^{-i\lambda u} d\lambda,$$

де інтеграл розуміється в сенсі головного значення.

Отже, при всіх $z \in \mathbb{R}$, $u \in \mathbb{R}$

$$K_{f^{-1}(z)}(f^{-1}(z+u) - f^{-1}(z)) \frac{1}{f'(f^{-1}(z+u))} = \frac{c}{\pi} \Gamma(\alpha + 1) \sin \frac{\pi\alpha}{2} \frac{1}{|u|^{\alpha+1}}$$

Поклавши $z = f(x)$, $f^{-1}(z+u) - f^{-1}(z) = y$, одержимо, що при $x \in D$, $y \in D - x$ має місце рівність $K_x(y) = \frac{c}{\pi} \Gamma(\alpha + 1) \sin \frac{\pi\alpha}{2} \frac{f'(x+y)}{|f(x+y) - f(x)|^{\alpha+1}}$.

Тоді остаточно шуканий символ при $x \in D$, $\lambda \in \mathbb{R}$ має вигляд

$$\begin{aligned} \mathfrak{a}(x, \lambda) &= \frac{c}{\pi} \Gamma(\alpha + 1) \sin \frac{\pi\alpha}{2} \int_{D-x} \frac{f'(x+y)}{|f(x+y) - f(x)|^{\alpha+1}} e^{i\lambda y} dy \\ &= \frac{c}{\pi} \Gamma(\alpha + 1) \sin \frac{\pi\alpha}{2} e^{-i\lambda x} \int_D \frac{f'(z)}{|f(z) - f(x)|^{\alpha+1}} e^{i\lambda z} dz, \end{aligned}$$

де інтеграл розуміється в сенсі головного значення.

Негрич Марія,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Гой Т.П.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Серед неklasичних крайових задач для диференціальних рівнянь з частинними похідним чільне місце займають задачі з нелокальними умовами, зокрема такими, що пов'язують значення шуканого розв'язку та його похідних щонайменше у двох граничних або внутрішніх точках розглядуваної області. Найпростішими з таких умов є умови періодичності. Загальне означення нелокальних умов та їх класифікація введені, зокрема, А.М. Нахушевим [2].

Крайові задачі з нелокальними умовами для рівнянь з частинними похідними зазвичай є некоректними, за Адамаром, а їхня розв'язність є нестійкою щодо малих змін параметрів задачі та пов'язана з проблемою малих знаменників, для подолання якої ефективним виявився метричний підхід [3].

Нехай $D = \{(t, x) \mid t \in (0, T), x \in (0, L)\}$ – прямокутна область, $H_q = H_q[0, T]$, де $q \in \mathbf{R}$, – простір усіх тригонометричних рядів $\phi(x) = \sum_{k \in \mathbf{N}} \phi_k \sin(\pi k x / L)$ зі скінченною нормою $\|\phi\|_{H_q} = \left(\sum_{k \in \mathbf{N}} (1+k)^{2q} |\phi_k|^2 \right)^{1/2}$; $C^n([0, T]; H_q)$, $n \in \mathbf{Z}_+$, – простір усіх рядів вигляду $u(t, x) = \sum_{k \in \mathbf{N}} u_k(t) \sin(\pi k x / L)$, де $u_k \in C^n[0, T]$, для яких

$$\|u\|_{C^n([0, T]; H_q)}^2 = \sum_{j=1}^n \max_{t \in [0, T]} \left\| \sum_{k \in \mathbf{N}} u_k^{(j)}(t) \sin(\pi k x / L) \right\|_{H_q}^2 < \infty.$$

В області D досліджуємо задачу

$$u_t(t, x) + a^2 u_{xxx}(t, x) + b u_x(t, x) + c u(t, x) = 0, \quad (t, x) \in D, \quad (1)$$

$$u(t, 0) = u(t, L) = u_{xx}(t, 0) = u_{xx}(t, L) = 0, \quad 0 \leq t \leq T, \quad (2)$$

$$u(0, x) - u(T, x) = \phi(x), \quad u_t(0, x) - u_t(T, x) = \psi(x), \quad 0 \leq x \leq L, \quad (3)$$

де $a, b, c \in \mathbf{R}$, $b^2 < 4a^2c$, $u = u(t, x)$ – прогин балки, тобто поле зміщення точок середньої лінії пружної балки, розташованої вздовж осі абсцис, $\phi(x)$ і $\psi(x)$ – задані функції зі шкали просторів H_q . Умови (2) означають, що закріплення кінців балки довжини L нежорстке.

Зауважимо, що багато задач про коливання стрижнів, балок і пластин, які мають велике значення у будівельній механіці, приводять до диференціальних рівнянь більш високого порядку, ніж рівняння струни [1; 4]. Згинальні коливання балки описуються рівнянням четвертого порядку вигляду (1).

Розв'язок задачі (1) – (3) шукаємо з простору $C^2([0, T]; H_q)$.

Встановлено, що коректна розв'язність задачі (1) – (3) залежить від діофантових властивостей послідовності $1 - \cos \beta_k T$, $k \in \mathbf{N}$, де

$$\beta_k = \sqrt{a^2 \lambda_k^4 - b \lambda_k^2 + c}, \quad \lambda_k = \pi k / L.$$

Якщо ця послідовність не містить нульових членів, тобто $\beta_k T \neq 2\pi m$ для всіх $(k, m) \in \mathbf{N}^2$, то задача (1) – (3) має єдиний розв’язок, який зображується формулою:

$$u(t, x) = \sum_{k \in \mathbf{N}} \frac{\beta_k (\cos \beta_k t - \cos \beta_k (t - T)) \phi_k + (\sin \beta_k t + \sin \beta_k (t + T)) \psi_k}{2\beta_k (1 - \cos \beta_k T)} \sin \frac{\pi k x}{L}, \quad (4)$$

де ϕ_k і ψ_k – коефіцієнти Фур’є функцій ϕ і ψ відповідно, тобто

$$\phi_k = \frac{2}{L} \int_0^L \phi(x) \sin \frac{\pi k x}{L} dx, \quad \psi_k = \frac{2}{L} \int_0^L \psi(x) \sin \frac{\pi k x}{L} dx.$$

Існування розв’язку задачі (1) – (3) пов’язане з проблемою малих знаменників, оскільки відмінні від нуля члени послідовності $1 - \cos \beta_k T$, $k \in \mathbf{N}$ у знаменнику формули (4) можуть як завгодно близько наближатися до нуля при $k \rightarrow \infty$. Це спричиняє розбіжність ряду (4) у просторі $C^2([0, T]; H_q)$ і, отже, приводить до нерозв’язності задачі у вказаній шкалі.

Якщо вдається оцінити знизу малі знаменники $1 - \cos \beta_k T$ певним виразом зі степеневою поведінкою стосовно k , то за відповідних обмежень на функції ϕ і ψ можна отримати коректну розв’язність задачі.

За допомогою метричного підходу отримано такі твердження.

Для майже всіх (стосовно міри Лебега в $\mathbf{R}$) чисел T нерівність

$$|1 - \cos \beta_k T| \geq T^2 k^{-\gamma}$$

виконується для всіх (крім скінченної кількості) значень $k \in \mathbf{N}$ при $\gamma > 2$.

2. *Якщо $\phi \in H_{q+\gamma+4}$ і $\psi \in H_{q+\gamma+2}$, де $\gamma > 2$, то для майже всіх (стосовно міри Лебега в $\mathbf{R}$) чисел T існує єдиний розв’язок $u \in C^2([0, T]; H_q)$ задачі (1) – (3), який неперервно залежить від функцій ϕ і ψ .*

1. Azizbayov E. A time-nonlocal boundary value problem for equation of homogeneous bar motion / Azizbayov E., Mehraliyev Y. // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія “Математика, механіка”. – 2012. – № 17. – С. 20–23.
2. Нахушев А. М. О нелокальных задачах со смещением и их связи с нагруженными уравнениями / Нахушев А. М. // Дифференциальные уравнения. – 1985. – № 21 (1). – С. 92–101.
3. Нелокальні крайові задачі для рівнянь із частинними похідними / Пташник Б. Й., Ільків В. С., Кміть І. Я., Поліщук В. М. – К. : Наук. думка, 2002. – 416 с.
4. Сабитов К. Б. Колебания балки с заделанными концами / Сабитов К. Б. // Вестник Самарского гос. техн. ун-та. Серія “Физико-математические науки”. – 2015. – № 19 (2). – С. 311–324.

Олійник Євген,

IV курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Гой Т.П.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Різні аспекти математичного моделювання процесів метаболізму в організмі людини досліджувались багатьма авторами [1–3]. Наприклад, у [1] наведено узагальнену модель цукрового діабету, що дає можливість визначити рівень цукру в організмі людини, яка страждає від діабету і потребує введення інсуліну. Ми досліджуємо цю модель шляхом проведення оцінки інсуліну в

крові та рівня цукру, з урахуванням швидкості загоєння ран, режиму харчування та прийому ліків.

Основою подальшого моделювання є система типу “хижак – жертва” (система Лотки – Вольтерри) [3]:

$$\begin{cases} \frac{dx}{dt} = k_1x(t) - g_1x(t)y(t), \\ \frac{dy}{dt} = -k_2y(t) + g_2x(t)y(t), \end{cases} \quad (1)$$

$$x(0) = x_0, \quad y(0) = y_0, \quad (2)$$

де $x(t)$ – чисельність популяції “жертви”, $y(t)$ – чисельність популяції “хижака”, $k_i, g_i, i = 1, 2$, – коефіцієнти, детальний зміст яких подано в [3].

Для моделювання цукрового діабету та процесу обміну речовин в організмі людини використовуємо задачу Коші вигляду (1), (2).

Введемо такі функції: $x(t)$ – рівень цукру (глюкози), $y(t)$ – рівень інсуліну в організмі людини. Після нескладних перетворень модель (1), (2) можемо записати у вигляді

$$\begin{cases} \frac{dy}{dt} = -k_1y(t) + k_2w(t), \\ \frac{dx}{dt} = -k_3x(t)y(t) + k_4z(t), \end{cases} \quad (3)$$

з початковими умовами

$$y(0) = y_0, \quad x(0) = x_0, \quad (4)$$

які встановлюють початкові рівні цукру та інсуліну в організмі людини.

Головною особливістю цієї моделі є введення у систему (3) додаткових функцій $w(t)$ і $z(t)$. Рівняння системи (3) мають такий зміст: рівень інсуліну в організмі змінюється за одиницю часу, спадаючи пропорційно до початкового рівня, проте він може регулюватись шляхом ін’єкцій інсуліну або прийомом відповідних препаратів у формі таблеток, інтенсивність дії яких нижча, ніж інтенсивність дії ін’єкцій. Рівень цукру в організмі змінюється за одиницю часу зменшується через зв’язування цукру присутнім в організмі інсуліном з інтенсивністю, яка є різною для різних організмів і підвищується через наявність цукру (глюкози) у продуктах харчування, які споживає протягом доби пацієнт.

Функція $w(t)$ визначає режим введення в організм інсуліну або відповідних медичних препаратів; вона дозволяє моделювати процес надходження інсуліну в організм і має таке параметричне представлення:

$$w(t) = \sum_{i=1}^k \frac{b_i}{m_i(t-t_i)^2 + 1}, \quad (5)$$

де t_i – моменти часу, в які вводяться ін’єкції інсуліну або приймаються препарати у формі таблеток, b_i – дози медикаментів, k – кількість сеансів прийому ліків упродовж доби, m_i – емпіричні коефіцієнти, величини яких залежать від способу введення медикаментів в організм (інтенсивність дії ліків при введенні їх в організм за допомогою ін’єкцій є вищою, ніж при прийомі ліків у формі таблеток).

Функція $w(t)$ кількісно і якісно описує процес: має кількість максимумів, яка відповідає кількості сеансів прийому медикаментів, можливим є регулювання та моделювання процесу засвоєння інсуліну.

Функція $z(t)$ визначає режим надходження в організм цукру (глюкози) при прийомі їжі; вона дозволяє моделювати кількість цукру, що потрапляє в організм у моменти прийому їжі та має параметричне представлення, аналогічне до (5):

$$z(t) = \sum_{j=1}^n \frac{c_j}{n_j(t-t_j)^2 + 1},$$

де t_i – моменти прийому їжі, c_i – доза цукру, що потрапляє в організм під час їжі у даний момент часу, n_i – коефіцієнт, який моделює ступінь засвоєння цукру організмом людини, n – кількість прийомів їжі упродовж доби.

Спосіб параметричного представлення функцій $z(t)$ та $w(t)$ є оригінальним, ми пропонуємо застосовувати його замість розривних функцій при моделюванні процесу обміну речовин в організмі людини, функцій типу щільності розподілу Гауса, кусково-лінійних апроксимацій [4], що сприяє стійкості й точності розрахунків при моделюванні.

1. Бабский В. Г. Математические модели в биологии, связанные с учетом последействия / Бабский В. Г., Мышкис А. Д. – М. : Мир, 1983. – 383 с.
2. Беляков В. Д. Состояние и перспектива математического моделирования в эпидемиологии / Беляков В. Д., Кравцов Ю. В., Герасимов Л. Н. // Журнал микробиологии, эпидемиологии и иммунобиологии, 1990. – № 6. – С. 109–113.
3. Вольтерра В. Математическая теория борьбы за существование / Вольтерра В. – М. : Наука, 1976. – 286 с.
4. Романюха А. А. Математические модели в иммунологии и эпидемиологии инфекционных заболеваний / Романюха А. А. – М. : БИНОМ, Лаборатория знаний, 2012. – 293 с.

Тужеляк Ольга,
 Вкурс, факультет математики та інформатики.
 Науковий керівник – Шопа Т.В.,
 кандидат фізико-математичних наук, ст.н.с., доцент.

Одним із найгнучкіших і найпопулярніших числових методів в механіці деформівного твердого тіла є метод скінченних елементів. Він дозволяє знаходити розв’язки крайових задач для систем диференціальних рівнянь як в геометрично складних областях, так і у випадках, коли умови існування класичного розв’язку порушуються, що часто виникає в інженерній практиці. В даній роботі розглянуто застосування методу скінченних елементів для розв’язку однієї із прикладних задач та проведено дослідження числових розв’язків.

Диференціальне рівняння, яке описує деформування неоднорідної балки довільного поперечного перерізу, має вигляд

$$\frac{d^2}{dx^2} \left(I(x) E(x) \frac{d^2 w(x)}{dx^2} \right) = q(x), \quad x \in (0, l), \quad (1)$$

де $w(x)$ – прогин балки, $I(x)$ – момент інерції поперечного перерізу балки, $E(x)$ – модуль Юнга матеріалу, $q(x)$ – зовнішнє навантаження, l – довжина балки. Вісь x напрямлена вздовж осі балки.

Оскільки балка жорстко закріплена на одному кінці та шарнірно оперта на іншому, то маємо такі крайові умови:

$$w(0) = 0, \quad \left. \frac{dw(x)}{dx} \right|_{x=0} = 0, \quad w(l) = 0, \quad \left. \left(I(x) E(x) \frac{d^2 w(x)}{dx^2} \right) \right|_{x=l} = 0. \quad (2)$$

Для існування класичного розв’язку крайової задачі в класі функцій C^4 накладаються жорсткі умови стосовно гладкості вхідних функцій в розглядуваній області: $I(x) \in C^2, E(x) \in C^2, q(x) \in C$. Однак у багатьох практичних задачах ці вимоги

порушуються. Розв'язок крайової задачі (1), (2) шукаємо на основі методу скінченних елементів, який є числовим методом знаходження узагальнених розв'язків крайових задач.

Домножимо обидві частини рівняння на тестову функцію $v(x)$ та проінтегруємо в межах від 0 до l . Після інтегрування частинами двічі матимемо

$$\left(\frac{d}{dx} \left(I(x) E(x) \frac{d^2 w(x)}{dx^2} \right) v(x) \right) \Big|_0^l - \left(I(x) E(x) \frac{d^2 w(x)}{dx^2} \frac{dv(x)}{dx} \right) \Big|_0^l + \\ + \int_0^l I(x) E(x) \frac{d^2 w(x)}{dx^2} \frac{d^2 v(x)}{dx^2} dx = \int_0^l q(x) v(x) dx.$$

Врахувавши крайові умови та вибравши функції $v(x)$ та $w(x)$ такі, що $v(0) = v(l) = v'(0) = w(0) = w(l) = w'(0) = 0$, отримуємо слабке формулювання крайової задачі

$$\int_0^l I(x) E(x) w''(x) v''(x) dx = \int_0^l q(x) v(x) dx. \quad (3)$$

Для того, щоб задовольнити отриману рівність, вимоги до функцій вже суттєво послаблюються: $I(x) \in L_\infty, E(x) \in L_\infty, q(x) \in L_\infty, w(x) \in H^2, v(x) \in H^2$. Отже, функція $w(x)$, яка задовольняє рівність (3) для будь-яких тестових функцій $v(x)$ з відповідного класу функцій, є узагальненим розв'язком крайової задачі. У методі скінченних елементів для апроксимації шуканої та тестової функцій використовується система фінітних базових функцій. Для цього область ділимо на скінченні відрізки (скінченні елементи). Для зручності вводимо локальну координату ξ на кожному скінченному елементі. Апроксимації на кожному з елементів представляємо у вигляді розкладу за системою базових функцій $\varphi_i(\xi)$

$$w(\xi) = \sum_{i=1}^4 \alpha_i \varphi_i(\xi), \quad v(\xi) = \sum_{j=1}^4 \beta_j \varphi_j(\xi), \\ \varphi_1(\xi) = 1 - 3 \frac{\xi^2}{l^2} + 2 \frac{\xi^3}{l^3}, \quad \varphi_2(\xi) = \xi - 2 \frac{\xi^2}{l} + \frac{\xi^3}{l^2}, \quad \varphi_3(\xi) = 3 \frac{\xi^2}{l^2} - 2 \frac{\xi^3}{l^3}, \quad \varphi_4(\xi) = -\frac{\xi^2}{l} + \frac{\xi^3}{l^2}.$$

У результаті підстановки відповідних апроксимацій у слабке формулювання та проведення математичних перетворень отримуємо систему лінійних алгебраїчних рівнянь відносно параметрів апроксимації шуканої функції.

Досліджено числові розв'язки у різних прикладних часткових випадках задачі, коли вхідні функції $I(x), E(x), q(x)$ мають розриви першого роду, а також коли має місце локальне навантаження, яке моделюється за використання дельта-функції Дірака.

1. Brenner S. The Mathematical Theory of Finite Element Methods / Brenner S., Scott R. – Springer-Verlag, 2007. – 400 p.

Годлевська Мирослава,
 V курс, фізико-технічний факультет.
 Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
 доктор фізико-математичних наук, професор.

Останнім часом основна увага дослідників спрямовується на використання як фотокаталізатора TiO_2 різного фазового складу та морфології, з акцентом на вивчення ультрадисперсних та мезопористих систем, оскільки зменшення розмірів частинок веде до росту квантової ефективності процесу генерації електронно-діркової пари та збільшення питомої площі поверхні матеріалу, що дозволяє підвищити число реакційних поверхневих центрів. Водночас фотокаталітична активність композиту анатаз-брукіт є вищою, порівняно з анатазом, що пов'язується з наявністю хімічно активних границь між фазами анатазу та брукіту [1]. Тому метою роботи стали дослідження взаємозв'язку структурно-морфологічних та фотокаталітичних властивостей нанодисперсного композиту анатаз/брукіт, отриманого методом гідротермальної обробки продуктів гідролізу тетрабутоксиду титану.

На першому етапі синтезу матеріалу здійснювався гідроліз 0.5 М тетрабутоксиду титану (97%, Sigma-Aldrich) із 1М гідроксиду амонію $\text{NH}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (25% водний розчин) при 25°C . Отриманий продукт змішували із водним розчином NaCl. Сформований колоїд витримувався в реакторі впродовж 24 год при температурі 180°C та тиску близько 2 МПа. Утворений осад промивався до нейтрального значення рН водної суспензії та висушувався на повітрі при 80°C впродовж 15 год, а далі відпалювався на повітрі при температурах 200 та 400°C . Було отримано чотири зразки матеріалів, які відрізнялися молярною концентрацією застосованого при синтезі розчину NaCl. Концентраціям 0 М, 0,17 М, 0,25 М та 0,5 М відповідають зразки, промарковані відповідно S0, S1, S2 та S3.

Виявлено, що зміна молярної концентрації розчину NaCl в реакційному середовищі визначає фазовий склад та морфологію матеріалу. Зокрема, за відсутності домішки отримується монофазний анатаз (система S0) з частинками призматичної форми розмірами 20–60 нм. В присутності NaCl в матеріалах присутні фази анатазу та брукіту з частинками стержневидної форми та розмірами 20–120 нм. Вміст фази брукіту для вихідного зразка S1 становить близько 45 мас. %, збільшуючись для зразка S2 до мас. 93%. При подальшому зростанні концентрації NaCl при синтезі до 0,5 М в матеріалі знову домінує фаза анатазу (77 мас. %).

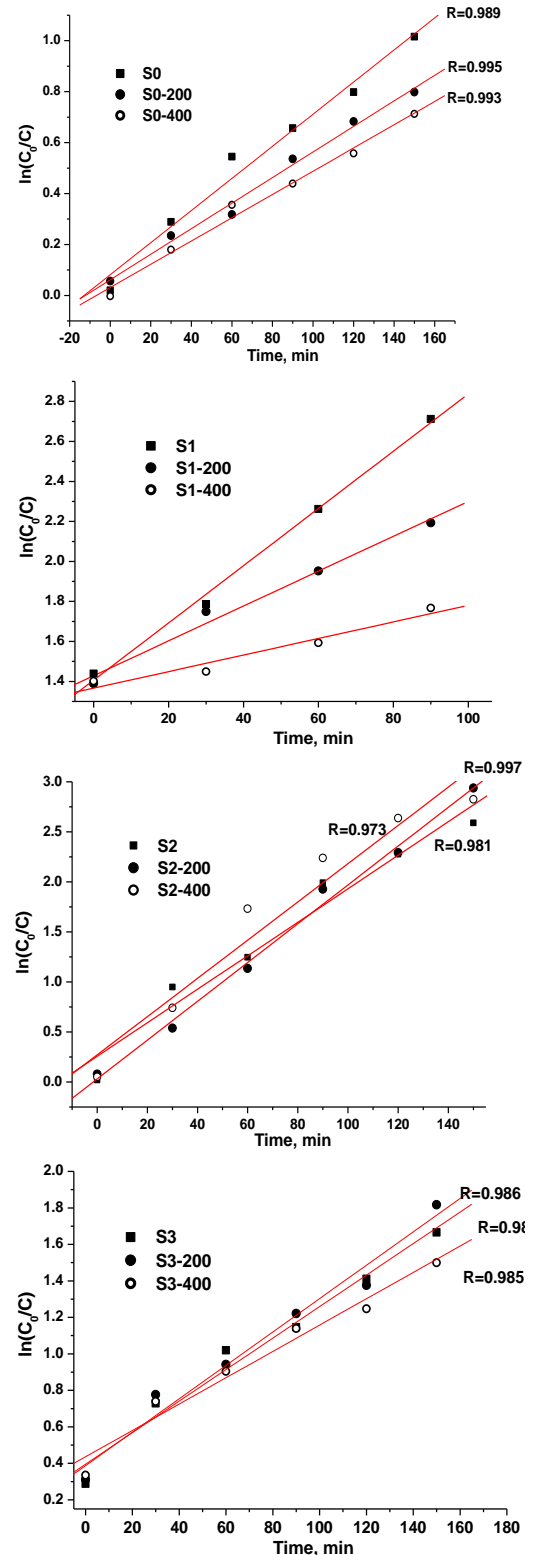

Рис. 1. Зміни відносної концентрації МБ від часу опромінення для випадку застосування як фотокаталізаторів зразків S0, S1, S2 та S3

Отримані системи були апробовані як фотокаталізатори деструкції метиленового синього (МС) ($C_0=40$ мг/л) при УФ-опромінюванні (ртутна лампа ПРК-1000). Криві зміни відносної концентрації МС від часу опромінювання для систем S0, S1, S2 та S3 представлено на рис. 1. Виявлено, що максимальною фотокаталітичною активністю володіє система S2, причому ріст температури відпаалу спричиняє збільшення швидкості реакції. Для цієї системи змісти анатазної та брукітної фаз близькі, причому відповідно до прямих спостережень методом електронної мікроскопії частинки характеризуються складною морфологією з наявністю зламів та ребер, які, ймовірно, можуть слугувати центрами перебігу реакцій.

Оптичні спектри поглинання синтезованих зразків (діапазон довжин хвиль 200–600 нм), отримані при кімнатній температурі (спектрофотометр ULAB 102 UV), дозволили визначити ширину забороненої зони. Встановлено, що для всіх зразків характерними є прямозонні оптичні переходи, причому для систем S0 та S3, для яких домінуючою є фаза анатазу, значення ширини забороненої зони становить близько 3,5 еВ. Збільшення цієї величини порівняно з мікрокристалічним зразком (3,2 еВ) пояснюється ефектами квантового обмеження в наночастинках, розміром менше 4–5 нм [2]. Для матеріалу S1, вміст брукіту в якому становить близько 45 мас. %, інтегральна ширина забороненої зони зменшується до 3,2 еВ, а для матеріалу S2, де брукіт домінує (близько 92%), вона становить близько 2,5 еВ.

Наноккомпозит анатаз/брукіт отримано гідротермальним способом у вигляді наночастинок стержневидної форми розмірами 50–150 нм. Встановлено, що максимальною фотокаталітичною активністю в реакції окиснення метиленового блакитного барвника володіє матеріал з максимальним вмістом фази брукіту, для якого ширина забороненої зони для прямих дозволених переходів є мінімальною (2,5 еВ).

1. Ozawa T. Low-temperature synthesis of anatase-brookite composite nanocrystals: the junction effect on photocatalytic activity / T. Ozawa // *Journal of Colloid and Interface Science*. – 2005. – V. 281, №. 2. – P. 510–513.
2. Reddy, K. Madhusudan, Sunkara V. Manorama, and A. Ramachandra Reddy. “Bandgap studies on anatase titanium dioxide nanoparticles”. *Materials Chemistry and Physics* 78.1 (2003): 239–245.

Останнім часом значний інтерес представляє отримання та дослідження перовскитоподібних нанопорошків, які мають ряд властивостей, важливих для їх практичного застосування, зокрема як електродного матеріалу для літєвих джерел струму, як матеріал електродів сонячних елементів.

Метою даної роботи був синтез нанорозмірних LaFeO_3 перовскитоподібної структури золь-гель методом за участі автогоріння та вивчення можливості використання LaFeO_3 як матеріалу електрода сонячного елемента.

Для синтезу LaFeO_3 реагентами були нітрати металів: $\text{La}(\text{NO}_3)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ і $\text{Fe}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$, а також лимонна кислота. Кожний з нітратів та лимонну кислоту було розчинено в дистильованій воді, молярне співвідношення яких 1:1.

Сполука LaFeO_3 утворюється внаслідок проходження хімічної реакції $\text{La}(\text{NO}_3)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O} + \text{Fe}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O} + \text{C}_6\text{H}_8\text{O}_7 \cdot \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{LaFeO}_3 + 6\text{CO}_2 + 3\text{N}_2 + n\text{H}_2\text{O}$.

Отриманий розчин випаровувався при температурі 130°C протягом 16 годин до повного висихання. При подальшому нагріванні утвореного золю до 250°C відбувся процес автогоріння ксерогелю, у результаті чого було отримано нанорозмірний порошок LaFeO_3 . Методом X-променевого структурного аналізу встановлено, що отриманий матеріал є однофазним (структура

перовскиту, просторова група симетрії $Pm-3m$), розмір областей когерентного розсіювання знаходиться в діапазоні 25–45 нм.

При апробації нанопорошку LaFeO_3 як електродного матеріалу сонячного елемента важливим етапом є підбір умов взаємодії барвника та плівки LaFeO_3 на поверхні скла. Скло з нанесеним покриттям $\text{SnO}_2:\text{F}$ попередньо травилося в розчині соляної кислоти ($\text{pH}=4$) протягом 30–90 хв. В подальшому готувалася колоїдна паста, яка являла собою суміш $\text{LaFeO}_3/\text{CH}_3\text{COOH}/\text{вода}/\text{ПАВ}$. Паста наносилася на підкладку скло/ $\text{SnO}_2:\text{F}$. Після просушування на повітрі осаджена плівка відпалювалася при температурі 200°C протягом 1 год для створення омичного контакту ортофериту лантану/плівка $\text{SnO}_2:\text{F}$. Площа плівки становила 6 см^2 . Для збільшення спектра поглинання використовувався антоціановий барвник, а як електроліт застосовувався LiI , I_2 , LiBF_4 (0,5:0,05:1 моль/л) в γ -бутирилактоні.

Моделювання сонячного випромінювання здійснювалося за допомогою лампи розжарювання (споживана потужність 100 Вт). Потужність падаючого випромінювання на одиницю площі становила $180\text{ Вт}/\text{м}^2$.

Вольт-амперна характеристика зразка на основі LaFeO_3 сенсibilізованого барвником загалом є типовою (рис. 1, а).

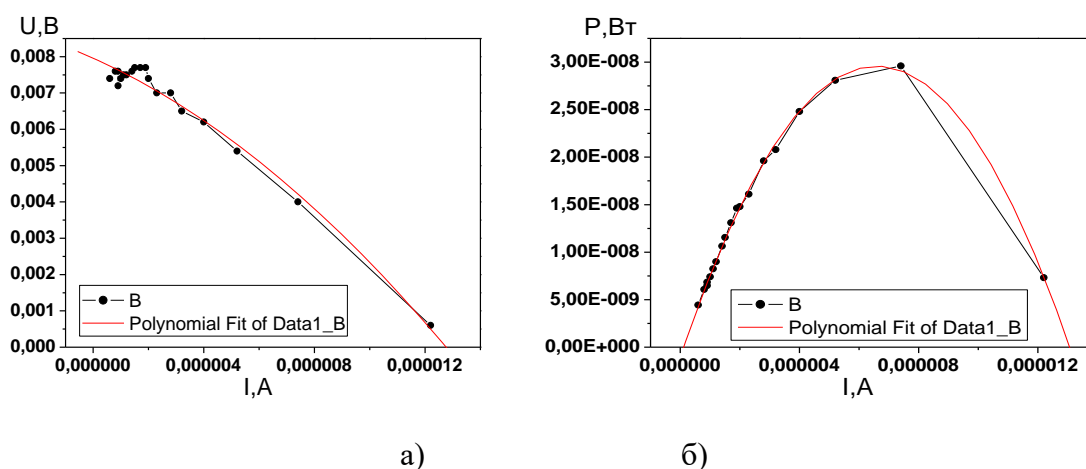

Рис. 1. Енергетичні характеристики сонячного елемента на основі LaFeO_3 : вольт-амперна характеристика (а) і залежність потужності від сили струму (б)

Для визначення числових характеристик сконструйованого макета сенсibilізованого барвниками сонячного елемента було побудовано залежність потужності від сила струму (рис. 1, б). Апроксимуючи експериментальні точки параболічною функцією, було отримано значення електрорушійної сили сонячного елемента та його внутрішнього опору, які для застосованих умов експерименту становлять: $\xi=0,01\text{ В}$, $r=700\text{ Ом}$.

Гуменюк Назарій,
магістрант, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Новосядлий С.П.,
доктор технічних наук, професор.

В сучасний період розвитку електроніки широко використовуються діоди Ганна для створення генераторів НВЧ-коливачів. У зв'язку з різноманітними конструкціями автогенератори на діоді Ганна знайшли своє застосування в різноманітних галузях промисловості. Саме тому, актуальною буде розробка надійного діода Ганна для побудови автогенераторів. Як показав попередній аналіз, існуючі діоди Ганна мають певні недоліки, такі як: обмежений температурний режим роботи, високу вартість та вплив зовнішніх факторів (тиск та вологість середовища тощо).

На основі аналізу цих та деяких інших недоліків було розроблено математичну модель діода Ганна та на основі цієї моделі побудовано його електричну схему (рис. 1).

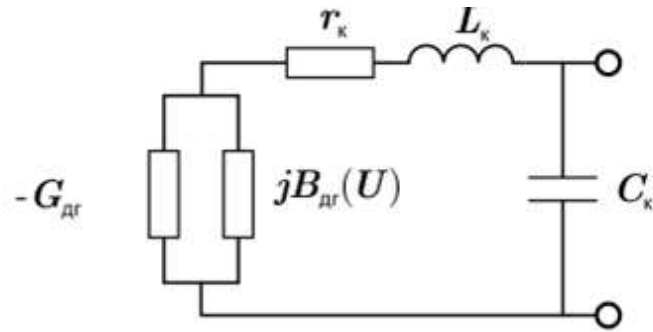

Рис. 1. Електрична схема діода Ганна

У цього приладу дуже проста конструкція та зведена до мінімуму кількість пасивних елементів. Це надає приладу температурну стабільність роботи та зменшення рівня споживаної енергії.

Принцип роботи цього приладу базується на ефекті міждолинного переходу електронів. Дослідження GaAs та подібних напівпровідників показало, що у цих двох зонах провідності електрони мають різну рухливість. У зоні, розташованій вище, тобто відповідній більш високим рівням енергії, рухливість електронів менша, ніж у центральній. Внаслідок таких неоднорідностей у напівпровіднику опір під дією сильного поля підвищується лише в деякій області – домені, який рухається від анода до катода. Зникнення доменів і виникнення нових супроводжується періодичною зміною опору діода Ганна, внаслідок чого з'являються коливання струму діода, частота яких при малій довжині шляху домену виявляється у діапазоні НВЧ.

На основі електричної схеми було проведено моделювання роботи приладу з використанням пакета прикладних програм: MicroCap, Multisim Pro 12.0.1. та Electronics Workbench v5.12. Отримані результати було порівняно з теоретично розрахованими. В результаті моделювання тільки підтвердились очікувані результати, що дає підстави для побудови реальної моделі діода. Запропонований прилад може бути застосований в бортовій апаратурі літаків для покращення зв'язку та навігації.

1. Павлов С. М. Основи мікроелектроніки : навчальний посібник / Павлов С. М. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 224 с.
2. Осадчук В. С. Напівпровідникові прилади з від'ємним опором : навчальний посібник / Осадчук В. С., Осадчук О. В. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – 162 с.

SnTe)

Дрогомирецька Ольга,
магістрантка, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Прокопів В.В.,
кандидат фізико-математичних наук, професор.

Розроблено модель квазіхімічних реакцій утворення власних атомних дефектів у плівках телуриду олова при їх вирощуванні з парової фази методом гарячої стінки в припущенні одночасного утворення одно- і двократно іонізованих дефектів за Шотткі.

$$"0" = V_{Te}^0 + V_{Sn}^0 \quad K_S = [V_{Sn}^0] \cdot [V_{Te}^0] \quad (1)$$

$$\frac{1}{2} Te_2^V = V_{Sn}^0 + Te_{Te}^0 \quad K_{Te_2, V} = [V_{Sn}^0] \cdot P_{Te_2}^{-1/2} \quad (2)$$

$$V_{Te}^0 = V_{Te}^+ + e^- \quad K_a = [V_{Te}^+] \cdot n / [V_{Te}^0] \quad (3)$$

$$V_{Te}^0 = V_{Te}^{2+} + 2e^- \quad K'_a = [V_{Te}^{2+}] \cdot n^2 / [V_{Te}^0] \quad (3a)$$

$$V_{Sn}^0 = V_{Sn}^- + h^+ \quad K_b = [V_{Sn}^-] \cdot p / [V_{Sn}^0] \quad (4)$$

$$V_{Sn}^0 = V_{Sn}^{2-} + 2h^+ \quad K'_b = [V_{Sn}^{2-}] \cdot p^2 / [V_{Sn}^0] \quad (4a)$$

$$SnTe^S = Sn^S + \frac{1}{2} Te_2^V \quad K_{SnTe} = P_{Te_2}^{1/2} \quad (5)$$

$$"0" = e^- + h^+ \quad K_i = n \cdot p \quad (6)$$

$$[V_{Sn}^-] + 2[V_{Sn}^{2-}] + n = [V_{Te}^+] + 2[V_{Te}^{2+}] + p \quad (7)$$

Рівняння (1)–(7) дають можливість визначити концентрацію дірок p через константи квазіхімічних реакцій K і парціальний тиск пари телуру P_{Te_2} :

$$Ap^4 + Bp^3 - Cp - D = 0.$$

$$A = 2K'_a K_S (K_i^2 K_{Te_2,V} K_{SnTe})^{-1}; \quad B = 2K_a K_S (K_i K_{Te_2,V} K_{SnTe})^{-1} + 1; \quad (8)$$

$$C = K_b K_{Te_2,V} K_{SnTe} + K_i; \quad D = 2K'_b K_{Te_2,V} K_{SnTe}.$$

Вирази для холлівської концентрації дірок p_X , електронів n , вакансій олова $[V_{Sn}^-]$, $[V_{Sn}^{2-}]$ і телуру $[V_{Te}^+]$, $[V_{Te}^{2+}]$ будуть мати вигляд:

$$p_X = p - K_i / p; \quad [V_{Sn}^-] = K_{Te_2,V} K_{SnTe} K_b \cdot p^{-1};$$

$$n = K_i / p; \quad [V_{Te}^+] = K_a K_S (K_{Te_2,V} K_{SnTe} K_i)^{-1} \cdot p.$$

$$[V_{Sn}^{2-}] = K'_b K_{Te_2,V} K_{SnTe} \cdot p^{-2}; \quad [V_{Te}^{2+}] = K'_a K_S (K_i^2 K_{Te_2,V} K_{SnTe})^{-1} \cdot p^2.$$

Встановлено, що з підвищенням температури підкладки T_{II} , при постійній температурі випаровування T_B концентрація дірок p зменшується, що якісно узгоджується з експериментом. Вакансії телуру утворюються у незначних кількостях і концентрація носіїв струму визначається в основному концентрацією вакансій олова $[V_{Sn}^-]$, $[V_{Sn}^{2-}]$. Причому при низьких температурах підклади T_{II} переважають однократно іонізовані вакансії олова $[V_{Sn}^-]$. З підвищенням температури підкладки T_{II} концентрація однократно іонізованих вакансій олова $[V_{Sn}^-]$ зменшується, а двократно іонізованих $[V_{Sn}^{2-}]$ зростає і при високих температурах підкладки набувають однакових значень.

Підвищення температури випаровування T_B при незмінній температурі підкладки T_{II} призводить до зростання концентрації дірок. Концентрації вакансій телуру $[V_{Te}^{2+}]$ і електронів n при цьому спадає, а концентрації вакансій олова $[V_{Sn}^-]$, $[V_{Sn}^{2-}]$ зростає.

Зміна парціального тиску пари телуру P_{Te_2} додаткового джерела телуру при постійній температурі підкладки T_{II} і температурі випаровування T_B при малих значеннях тиску телуру ($P_{Te_2} < 10^{-3}$ Па) не впливає на концентрацію носіїв струму і дефектів. Подальше ж збільшення парціального тиску пари телуру P_{Te_2} призводить до зростання концентрації дірок p та вакансій олова $[V_{Sn}^{2-}]$ і спадання концентрації електронів n та вакансій телуру $[V_{Te}^{2+}]$. Причому область, де концентрації носіїв струму і дефектів не залежать від парціального тиску пари телуру P_{Te_2} додаткового джерела телуру, розширюється зі збільшенням температури випаровування T_B . Це пояснюється тим, що при низьких тисках телуру P_{Te_2} додаткового джерела тиск телуру в системі визначається температурою випаровування T_B .

Soft-процесор – процесорне ядро, яке може бути повністю складене з використанням тільки логічного синтезу. Реалізується з використанням різних напівпровідникових пристроїв, що містять програмовану логіку (ASIC, FPGA, CPLD) [1].

Фірма Xilinx поряд з випуском нових сімейств програмованих логічних інтегральних схем (ПЛІС), які мають високі технічні характеристики, надає розробникам налагоджені модулі мікропроцесорних ядер, до числа яких відносяться сімейства PicoBlaze і MicroBlaze [2].

Система команд soft-процесора Gnome містить 16 інструкцій – це арифметико-логічні інструкції, інструкції збереження результату та інструкції умовного та безумовного переходів.

На рис. 1 зображено функціональну діаграму роботи команд досліджуваного soft-процесора Gnome.

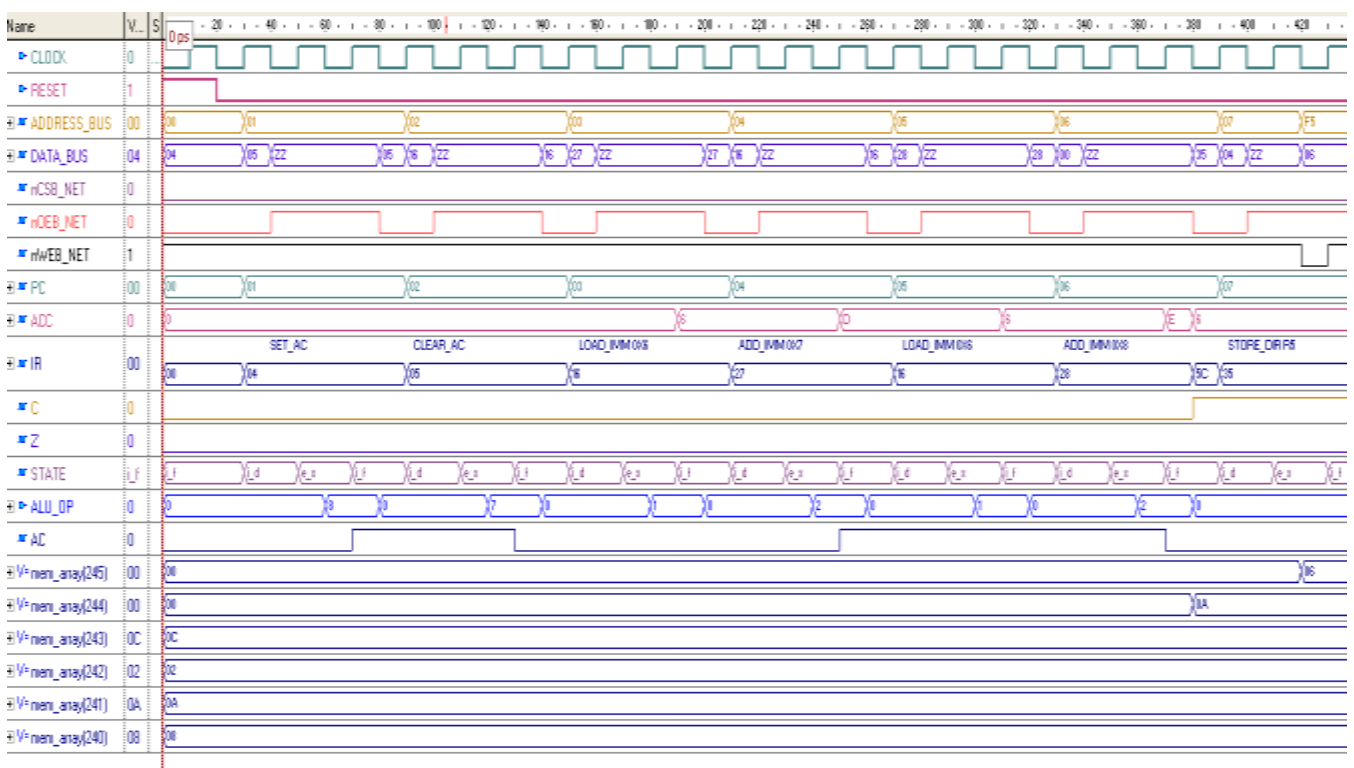

Рис. 1. Функціональна діаграма роботи soft-процесора

Інформаційний тракт soft-процесора Gnome забезпечує виконання однієї інструкції в поточний момент часу. Кожна інструкція виконується за три цикли. Після виконання поточної інструкції мікропроцесор переходить до виконання наступної, тобто в основу закладено принцип послідовного неконверсного опрацювання інструкцій.

Однокристальний комп'ютер складено з декількох частин. Всі вузли подані відповідними VHDL-моделями компонентів. За допомогою уведених сигналів (дротів і шин) ці компоненти поєднано поміж собою в софтверний комп'ютер і його з'єднано з контактами цільової ПЛІС.

За допомогою САПР Xilinx ISE отримано топологію розробленого проекту на ПЛІС, де можна бачити детальне розміщення кожного елемента на платі та задіяні контакти.

На рис. 2 подано топологію проекту на "робочій поверхні" ПЛІС Virtex-5.

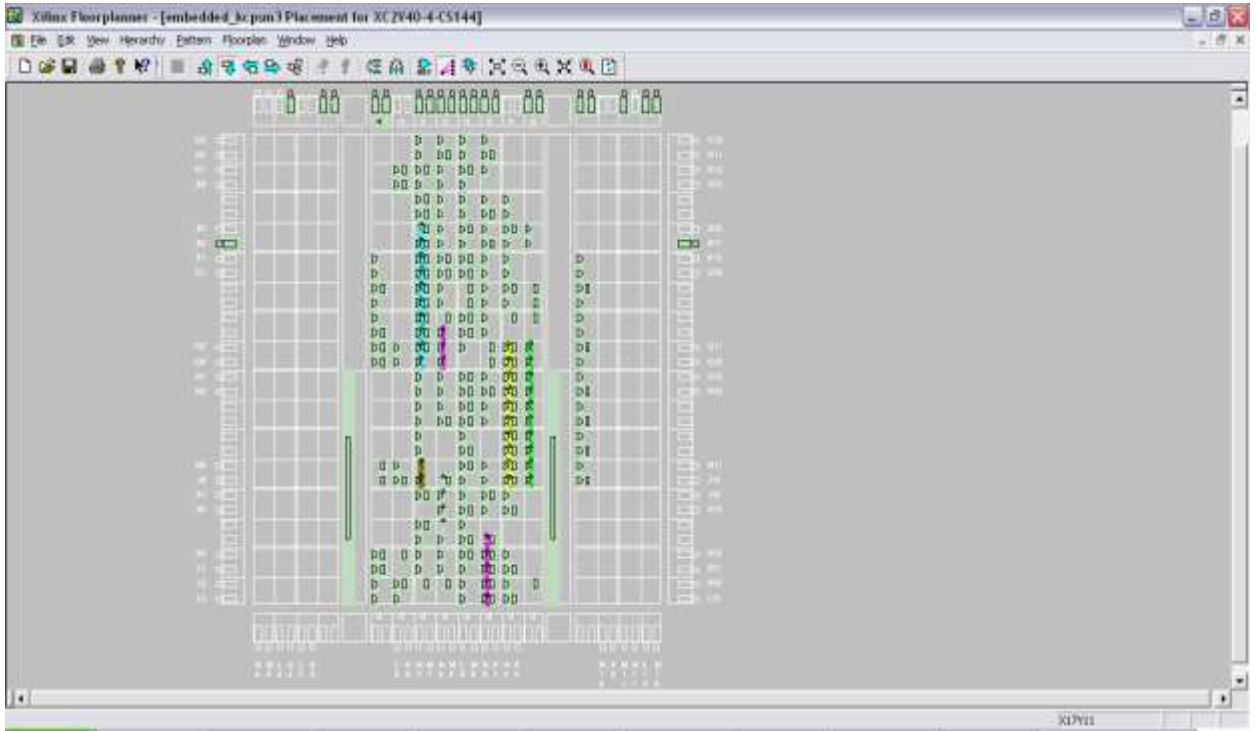

Рис. 2. Топологія розробленого проекту

На даному рисунку показано детальне розміщення кожного елемента на платі та контакти ПЛІС, які задіяла автоматизована система проектування.

В результаті виконання цієї роботи проведено функціональне моделювання soft-процесора та виконано синтез розробленого пристрою на ПЛІС фірми Xilinx й отримано системні характеристики функціонування розробленого пристрою (частота роботи – 258 МГц, апаратні затрати – 1205 конфігурувальних логічних блоків).

1. Грушвицкий Р. И. Проектирование систем на микросхемах программируемой логики / Грушвицкий Р. И., Мурсаев А. Х., Угрюмов Е. П. – СПб. : БХВ-Петербург, 2002. – 608 с. : ил.
2. Бибило П. Н. Основы языка VHDL : учебное пособие / Бибило П. Н. – Изд. 5-е. – М. : Либроком, 2012. – 328 с.
3. G. Biand, E. V. Jones “A Pipelined FFT Processor for Word-Sequential Data”, IEEE Transactions on Acoustics, Speech and Signal Processing. Vol. 37, n. 12, pp. 1982–5, 1989.

ХІМІЯ

Бойко Євген,
IV курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Татарчук Т.Р.,
кандидат хімічних наук, доцент.

Поширеним методом отримання керамічних наноматеріалів є золь-гель-метод. Традиційно під золь-гель-методом розуміють сукупність стадій процесу, який включає приготування розчину прекурсуру, його послідовне переведення спочатку у золь, потім у гель за рахунок процесів гідролізу і конденсації з наступним старінням гелю, висушування й термічну обробку кінцевого продукту.

За допомогою цитратної золь-гель технології було синтезовано серію зразків твердих розчинів ферит-хромітів кобальту (II) складу $(1-x)\text{CoFe}_2\text{O}_4-x\text{CoCr}_2\text{O}_4$ (де $x = 0 \dots 2$ з кроком 0,4). Аналіз структури X-променевим аналізом виявив наявність структури шпінелі в отриманих зразках. Усі піки ідентифіковані та індексовані відповідно до бази даних ICSD.

У таблиці 1 наведено параметри комірки (a), аніонні параметри (u), відхилення u від ідеального значення (δ), розмір ОКР (D) та розраховано площу питомої поверхні (S) синтезованих шпінелей, отриманих з даних X-променевого аналізу. Розмір ОКР обчислений за допомогою формули Шеррера:

$$D_C = \frac{0,89\lambda}{\beta_{1/2} \cos\theta} \quad (1)$$

де D_C – розмір ОКР, нм; $\beta_{1/2}$ – інтегральна ширина на половині висоти піка; θ – бреггівський кут відбивання; λ – довжина хвилі X-променевого випромінювання.

Таблиця 1

	a	$V, \text{ \AA}^3$	u			$S, \text{ \AA}^2$
CoFe_2O_4	0,83765	0,587743	0,3810	0,006	48	24
$\text{CoFe}_{1,8}\text{Cr}_{0,2}\text{O}_4$	0,8383	0,5890	0,3818	0,0068	37	31
$\text{CoFe}_{1,6}\text{Cr}_{0,4}\text{O}_4$	0,8361	0,5846	0,3826	0,0076	24	48
$\text{CoFe}_{1,4}\text{Cr}_{0,6}\text{O}_4$	0,8363	0,5849	0,3834	0,0084	13	89
$\text{CoFe}_{1,2}\text{Cr}_{0,8}\text{O}_4$	0,8361	0,5844	0,3842	0,0092	8	150
$\text{CoFe}_{1,0}\text{Cr}_{1,0}\text{O}_4$	0,8327	0,5773	0,385	0,01	8	152
$\text{CoFe}_{0,8}\text{Cr}_{1,2}\text{O}_4$	0,8345	0,5811	0,3854	0,0104	7	168
$\text{CoFe}_{0,6}\text{Cr}_{1,4}\text{O}_4$	0,8289	0,5695	0,3854	0,0104	7	159
$\text{CoFe}_{0,4}\text{Cr}_{1,6}\text{O}_4$	0,8298	0,5713	0,3856	0,0106	9	131
$\text{CoFe}_{0,2}\text{Cr}_{1,8}\text{O}_4$	0,8313	0,5744	0,3858	0,0108	9	132
CoCr_2O_4	0,8330	0,5781	0,3860	0,011	7	165

Також ми розрахували радіуси йонів металів в октаедричних і тетраедричних позиціях, залежності яких від вмісту хрому (x) зображені на рис. 1 і 2.

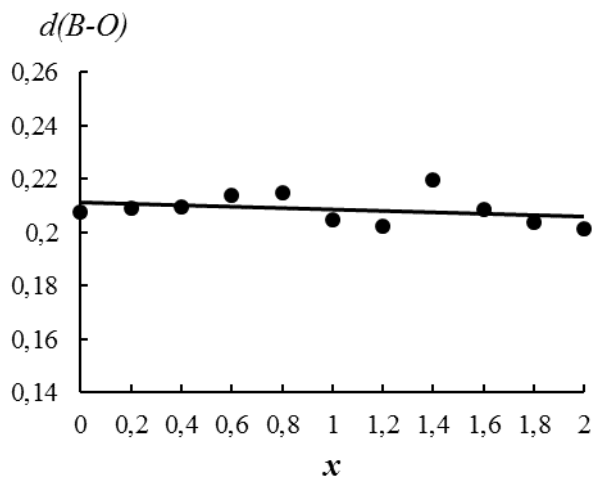

Рис. 1. Залежність радіусів йонів металу в октаедричній позиції $d(B-O)$ від складу x

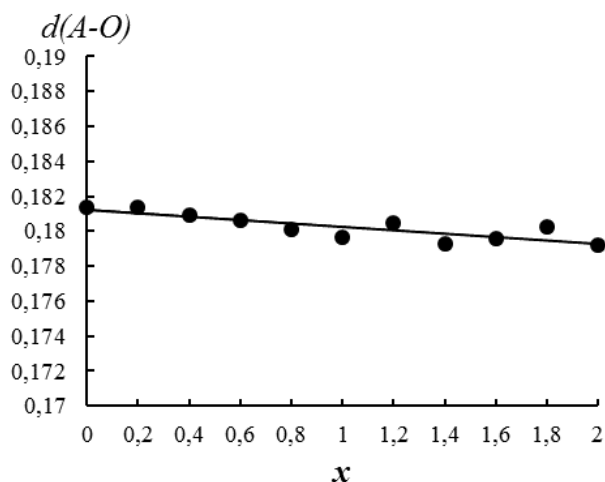

Рис. 2. Залежність радіусів йонів металу в тетраедричній позиції $d(A-O)$ від складу x

1. K. E. Sickafus, J. M. Wills, N. W. Grimes. Structure of spinel // Journal of the American Ceramic Society. – 1999. – V. 82, Iss. 12. – P. 3279.
2. O. Shaa, S. Wanga, Z. Qiaoa, W. Yuana, Z. Tanga, Q. Xua, Y. Sub. Synthesis of spinel $\text{LiNi}_0.5\text{Mn}_{1.5}\text{O}_4$ cathode material with excellent cycle stability using urea-based sol-gel method // Materials Letters. – 2012. – V. 89, Iss. 15. – P. 251–253.
3. C. Liu, M. Li, Z. Cui, J. Huang, Y. Tian, T. Lin, W. Mi. Comparative study of magnesium ferrite nanocrystallites prepared by sol-gel and coprecipitation methods // J. Mater. Sci. – 2007. – V. 42, Iss. 15. – P. 6133–6138.
4. S. Vivekanandhana, M. Venkateswarlub, D. Carnahanc, M. Misrad, A. K. Mohantyd, N. Satyanarayanaa, Sol-gel mediated surface modification of nanocrystalline NiFe_2O_4 spinel powders with amorphous SiO_2 // Ceramics International – 2013. – V. 39, Iss. 4. – P. 4105–4111.
5. S. Kurajicaa, E. Tkalceca, J. Schmauchb, CoAl_2O_4 -mullite composites prepared by sol-gel processes // Journal of the European Ceramic Society. – 2007. – V. 27, Iss. 2–3. – P. 951–958.

С

Грейда Надія, Ольхова Уляна,
 III курс, факультет природничих наук.
 Науковий керівник – Татарчук Т.Р.,
 кандидат хімічних наук, доцент.

Шпінель – це мінерал класу оксидів і гідроксидів, загальна формула якого – $\text{Me}^{+2}\text{Me}_2^{+3}\text{O}_4$. Типовими представниками є магній алюмінат та магній ферит, які теж кристалізуються у структурному типі шпінелі, де двовалентний метал (Mg^{2+}) знаходиться у тетраедричному оточенні атомів Оксигену, а тривалентні метали (Al^{3+} або Fe^{3+}) – в октаедричному оточенні.

Шпінельні алюмінати знайшли своє застосування як матеріали з перспективними оптичними, каталітичними та адсорбційними властивостями. Також високодисперсні порошки феритів є основою матеріалів, що застосовують для магнітного запису та накопичення інформації. Магнітні наночастинки широко застосовуються у медицині: магнітна сепарація, магнітно-резонансна томографія, лікування методом гіпертермії. Сьогодні актуальним є дослідження адсорбційних властивостей шпінелей, оскільки сорбенти мають важливе значення для поглинання різних токсичних речовин (барвників, важких металів, радіонуклідів). Магній алюмінат володіє великою питомою поверхнею, тому він часто використовується як адсорбент. Одним із найпоширеніших і найперспективніших є магній ферит, магнітні властивості якого залежать не тільки від розміру частинок, а й від способу отримання, що пов'язано з можливістю формування шпінелі з різноступеневою спрямованістю, тобто різним координаційним оточенням Fe^{3+} [2].

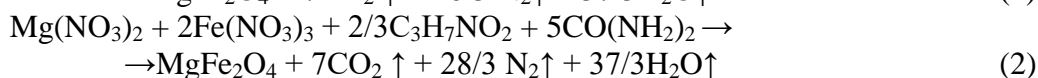
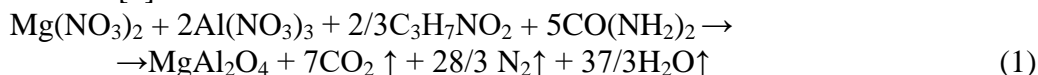
В даній роботі проведено дослідження адсорбційних властивостей алюмінату та фериту магнію. Відомо, що сорбційні властивості залежать від методу синтезу сорбента, тому отри-

мання шпінелі з хорошими адсорбційними властивостями є актуальним завданням. Золь-гель автогоріння (ЗГА) є поширеним методом, який застосовують для отримання пористих матеріалів, які використовують як сорбенти, каталізатори чи як носії каталізаторів, зокрема шпінельної структури. Він заснований на окисаційно-відновній реакції між нітратами металів і органічним паливом. Горіння можна розглядати як термічно індуковану відновну реакцію, де паливо проявляє себе як відновник, а нітрат-йони – окисники. Тобто нітрат-йони забезпечують окисаційне середовище для розкладу органічного компонента.

Під золь-гель-методом автогоріння розуміють сукупність таких стадій процесу: приготування розчину нітратів металів (оксидник); утворення золю після додавання палива (відновник); випаровування золю з переходом в гель; подальше випаровування до ініціації автогоріння; термічна обробка кінцевого продукту.

Для синтезу магній алюмінату та магній фериту було використано ЗГА з комбінованим паливом – аланін та сечовина [1]:

Внаслідок автогоріння утворюється матеріал дендритоподібної морфології.

Структура синтезованих зразків підтверджена даними X-променевого аналізу (рис. 1).

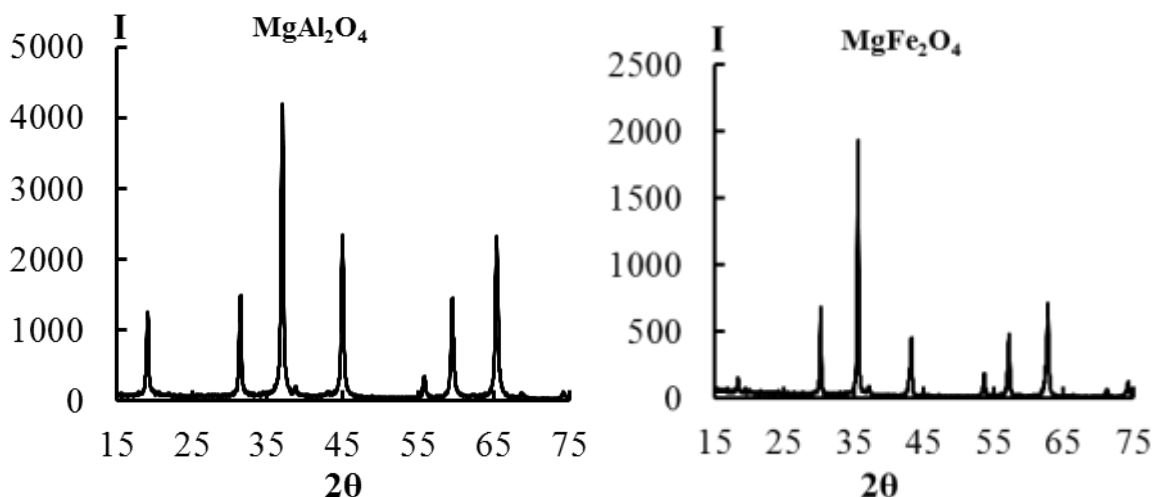

Рис. 1. X-променеві дифрактограми алюмінату та фериту магнію

Адсорбція – це вибіркове поглинання речовини з газового чи рідкого середовища шаром твердого тіла (адсорбенту) чи рідини. Компонент, що поглинається, який вміщується в суцільному середовищі (газі, рідині), називають адсорбтивом, а той, що вміщується в адсорбенті, – адсорбатом. Щоб дослідити адсорбційні властивості синтезованих зразків, було підібрано методику для визначення вмісту йонів CrO_4^{2-} та побудовано калібрувальний графік залежності оптичної густини від концентрації йонів CrO_4^{2-} . Адсорбцію досліджували на модельних розчинах дихромату калію фотоколориметричним методом (при $\lambda = 540$ нм) у присутності дифенілкарбазиду. За результатами дослідження адсорбційна ємність для MgAl_2O_4 становить $q_e = 5,1$ мг/г, а для MgFe_2O_4 – $q_e = 4,8$ мг/г.

1. R. Ianos, I. Lazay, C. Pacurariu, P. Barvinchi. Application of New Organic Fuels in the Direct MgAl_2O_4 Combustion Synthesis // Eur. J. Inorg. Chem. – 2008. – P. 913–938.
2. Комлев А. А. Магнитные характеристики MgFe_2O_4 -содержащих нанопорошков, полученных гидротермальным методом / Комлев А. А., Семенова А. С. // Наносистемы: физика, химия, математика. – 2012. – 3 (6). – С. 105–111.

Ляшок Тетяна,
V курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Федорченко С.В.,
кандидат технічних наук, доцент.

Питання раціонального використання ресурсів, економії палива та енергозбереження набувають все більшої актуальності в сучасному світі. Важлива роль у вирішенні проблеми енергозбереження і економії теплової енергії належить високоефективній будівельній та промисловій тепловій ізоляції. Тому виробництво спінених полімерних матеріалів успішно розширюється в усіх промислово розвинених країнах, що пов'язано з широкими можливостями використання піноматеріалів для теплоізоляції.

Карбамідоформальдегідні пінопласти (КФП) займають особливе місце серед газонаповнених пластмас зі зниженою горючістю. Їх головними перевагами є хороші теплофізичні характеристики, дешевизна і недефіцитність сировинних компонентів та висока технологічність. Однак при всіх позитивних характеристиках карбамідоформальдегідним пінопластам властиві певні недоліки. Для виробництва пінопластів використовують переважно карбамідоформальдегідну смолу зі зменшеним вмістом вільного формальдегіду, але при затвердженні КФП виділяється величезна кількість токсичного формальдегіду, концентрація якого значно перевищує ГДК в атмосфері.

Метою роботи є зменшення емісії вільного формальдегіду із карбамідоформальдегідного пінопласту під час його виготовлення та експлуатації шляхом введення спеціальних хімічних акцепторів. Для цього було вивчено дію різних акцепторів на карбамідоформальдегідну смолу та безпосередньо на піну.

У таблиці 1 представлена порівняльна характеристика смоли з додаванням та без додавання одного з акцепторів – карбаміду №1.

Таблиця 1

		-	-
1.	Зовнішній вигляд	Однорідна суспензія без сторонніх включень	Однорідна суспензія без сторонніх включень
2.	Масова частка нелетких речовин при 105°C, %	52,58	52,21
3.	Густина смоли, г/см ³	1,196	1,195
4.	pH	7,67	7,93
5.	Змішуваність з H ₂ O (20°C)	1:2	1:1,5
6.	Час желатинізації (100°C), с	82	74
7.	Масова частка CH ₂ O _{в.} , %	0,266	0,13

Із таблиці видно, що при правильно підбраному акцепторі вміст вільного формальдегіду в карбамідоформальдегідній смолі (масова частка CH₂O_{вільного}) зменшується удвічі.

Для подальших досліджень використовували КФП, виготовлений безпресовим способом без термічної обробки методом спінювання суміші (піноутворювач + кислота) у піногенераторі стислим повітрям, що подається в надлишку, та наступним його змішуванням у змішувачі із задалегідь диспергованою полімерною смолою. В таблиці 2 представлені середні значення емісії газоподібного формальдегіду із карбамідоформальдегідного пінопласту, виготовленого без додавання та з додаванням акцептора №1 в різній кількості безпосередньо в піну на стадії змішування впродовж його висушування при 20°C.

Таблиця 2
°С)

		С ₂ ³							
		Зразки після витримки на повітрі впродовж годин							
		0	0,5	1,5	3	4	24	24 (+1 при 40°С)	26
1.	КФП без акцептора	5	2,5	1,8	0,86	0,6	0,21	1,74	0,1
2.	КФП +0,5% акцептора №1	3,0	1,5	0,73	0,24	0,12	0,00	1,1	0,0
3.	КФП +1,0% акцептора №1	2,0	0,75	0,4	0,15	0,08	0,00	0,8	0,0

Як видно з табл. 2, при введенні 0,5–1,0% акцептора №1 емісія газоподібного формальдегіду з КФП зменшується у 2–4 рази – майже до нуля – після його висушування впродовж 24 год при 20°С. Можна відзначити, що при нагріванні висушеного КФП до температури 35–40°С виділення формальдегіду з пінопласту різко зростає, і найменше його виділяється із зразка, що містить 1% акцептора №1.

1. Берлин А. А. Химия и технология газонаполненных высокополимеров / Берлин А. А., Шутов Ф. А. – М. : Наука, 1980. – 544 с.
2. Берлин А. А. Пенополимеры на основе реакционноспособных олигомеров / Берлин А. А., Шутов Ф. А. – М. : Химия, 1978. – 458 с.
3. Вирпша З. Аминопласты / Вирпша З., Бжезинский Я. – М. : Химия, 1972. – 344 с.
4. Дементьев А. Г. Структура и свойства пенопластов / Дементьев А. Г., Тараканов О. Г. – М. : Химия, 1983. – 172 с.

Мотрук Назар,
IV курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Мідак Л.Я.,
кандидат хімічних наук, доцент.

В Україні широко розповсюджується виробництво полімерних матеріалів і конструкцій. Область застосування полімерних матеріалів дуже широка. Значна частина полімерних матеріалів та конструкцій виготовляються методом екструзії із поліолефінів та полівінілхлориду (ПВХ) [1; 2].

У останні роки на ринку полівінілхлоридних матеріалів та конструкцій спостерігається стабільно високе зростання. Перевагами ПВХ перед іншими багатотоннажними полімерами, що робить його полімером майбутнього, є можливості створення матеріалів і виробів з покращеними властивостями, виявлення нових галузей їх застосування, доступність сировини, збереження природних ресурсів, уникнення екологічних проблем [1; 2].

Полівінілхлорид – переважно лінійний полімер із ступенем кристалічності 10–35% [1; 2]. Температура склування ПВХ становить 78–105°С. Висока температура склування робить ПВХ жорстким за звичайних умов [1; 2]. Густина ПВХ 1,35–1,43 г/см³. Полівінілхлорид досить міцний (міцність при розтягуванні або 40–60 МПа, при вигині 80–120 МПа), володіє хорошими діелектричними властивостями [1; 2].

Полівінілхлорид, як і деякі інші полівінілгалогеніди, володіє деякими аномальними властивостями, пов'язаними з будовою, а саме: з наявністю в макромолекулах диполів, до складу яких входять бічні атоми хлору [1; 2]. В результаті сильної диполь-дипольної взаємодії ланцюги полімерів щільно упаковані. Так, відстань між ланцюгами ПВХ становить $2,8 \cdot 10^{-10}$ м (у 1,5 рази

менша, порівняно з поліетиленом). У розчинах спостерігається виникнення міцних асоціатів аж до гелеутворення [1; 2].

До 60° С полівінілхлорид стійкий до дії вологи, HCl і HCOOH будь-яких концентрацій, H₂SO₄ – до 90%-ї, HNO₃ – до 50%-ї і CH₃COOH – до 80%-ї концентрації [1; 2]. Полівінілхлорид не змінюється при дії лугів будь-яких концентрацій, промислових газів (NO₂, Cl₂, SO₃, HF та ін.), розчинів солей [1; 2].

Пластифікатори – речовини, які вводяться в полімерний матеріал для надання йому еластичності і пластичності під час переробки та експлуатації, вони можуть знижувати температури текучості, крихкості і склування, деякі можуть підвищувати світло-, вогне- і термостійкість полімерів [3].

Близько 90% пластифікаторів відноситься до групи естерних пластифікаторів [3]. Домінуючу частину цієї групи складають естери фталевої кислоти. Інші естери застосовуються в промисловості в значно менших обсягах, вони представлені тримелітатами, тетраметелітатами, терефталатами, адипінатами, себацінатами, азелаїнатами, акрилатами, метакрилатами, малеатами, фосфатами [3].

У рамках одного класу речовин їх пластифікуюча ефективність залежить від молекулярної маси: зменшується зі збільшенням молекулярної маси пластифікатора. Так, для родини фталатів пластифікуюча ефективність зменшується в ряду:

Дибутілфталат (ДБФ, C₄) > Діізогептилфталат (ДІГФ, C₇) > Ді(2-етилгексил)фталат (ДОФ, C₈) > Діізононілфталат (ДІНФ, C₉) > Діізодецилфталат (ДІДФ, C₁₀) > Дитридецилфталат (ДТДФ, C₁₃) [3].

Мета роботи полягає у дослідженні впливу хімічно-активних рідин та природи пластифікатора на фізико-механічні властивості полімерних матеріалів на основі полівінілхлориду.

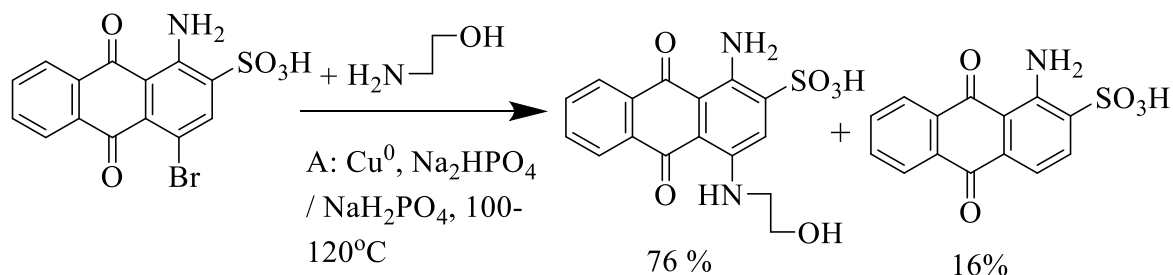
Для дослідження було використано композиційні матеріали на основі полівінілхлориду, що містили фталатний пластифікатор – діізодецилфталат (матеріал I), безфталатний пластифікатор – триоктилтримелітат (матеріал II) та комбінований пластифікатор – діізодецилфталат та триоктилтримелітат у співвідношенні 3:1 (матеріал III). Міцність при розриві та відносне видовження при розтягуванні визначали згідно з ГОСТ 11262-80. Зразки для випробувань виготовляли згідно з ГОСТ 11262-80 (тип. 1). Витримку досліджуваних зразків здійснювали протягом 7 діб за температури 136±2⁰С, 48 год за температури 20±2⁰С у середовищі бензину та 48 год за температури 120±2⁰С у середовищі моторної оливи.

Результати досліджень показали, що природа пластифікатора не впливає на показники міцності при розриві та відносного видовження при розтягуванні для базових зразків. Матеріал II, що містить безфталатний пластифікатор, проявляє кращу стійкість у досліджуваних середовищах за підвищених температур, порівняно з матеріалами I та III: показники міцності при розриві та відносного видовження при розтягуванні мало змінюються після витримки в рідинах. Найбільший вплив на фізико-механічні властивості досліджуваних зразків мала витримка в бензині.

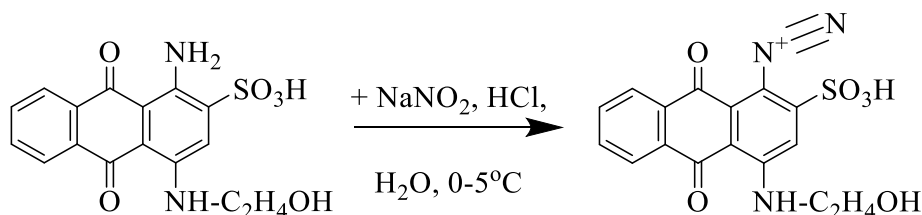
1. Пахомов С. И. Поливинилхлоридные композиции : учеб. пособие / С. И. Пахомов, И. П. Трифонова, В. А. Бурмистров ; Иван. гос. хим.-технол. ун-т. – Иваново, 2010. – 104 с.
2. Поливинилхлорид / Уилки Ч., Саммерс Дж., Даниэлс Ч. (ред.) : пер. с англ., под ред. Г. Е. Заикова. – СПб. : Профессия, 2007. – 728 с.
3. Козлов П. В. Физико-химические основы пластификации полимеров / Козлов П. В., Папков П. – М., Химия, 1982. – 224 с.
4. ГОСТ 11262-80 “Пластмассы. Метод испытания на растяжение”. – М. : Изд-во стандартов, 1986.

Олексюк Галина, Малиневич Христина,
IV курс, природничий факультет.
Науковий керівник – Тарас Т.М.,
кандидат хімічних наук, доцент.

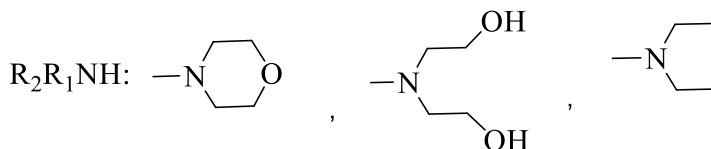
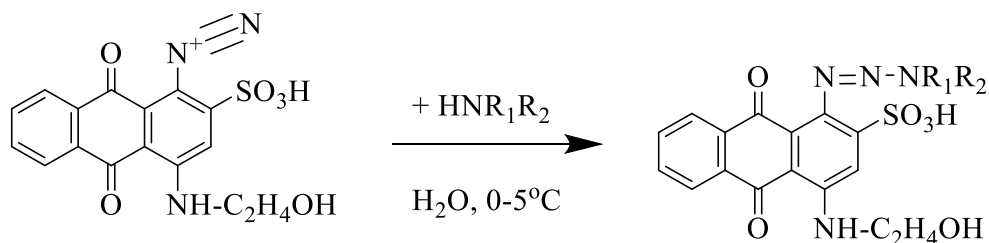
4-Бром-1-аміно-9,10-діокси-9,10-дигідроантрацен-2-сульфо кислота (технічна назва – бром-амінова кислота) має велике значення як напівпродукт для синтезу кислотних, дисперсних і активних антрахінонових барвників [1–2]. На першій стадії ми провели синтез заміщення бром у бромаміновій кислоті на моноетаноламін [3]. Заміщення проходило у фосфатному буфері на мідній пластинці, проте вихід основного продукту зменшувався через окисно-відновну реакцію з утворенням продукту без-бром у [4].

Синтезована нами 1-Аміно-4-[(2-гідроксіетил)аміно]-антрахінон-2-сульфо кислота була використана в таких стадіях. Наступною стадією процесу є реакція нітрузування ароматичного аміну, яку проводили у водному середовищі нітритом натрію при кислому рН, спостерігався перехід кольору від синього до червоного [5]. Надлишок діазо перевіряли йодокрохмальним папером і знімали його розчином Р-солі.

Останньою стадією є реакція присаднання амінопохідних, при якій спостерігався перехід кольору від червоного до жовтого. Одержувались триазени: 4-[(2-гідроксіетил)аміно]-1-[(Е)-(морфолін-4-ол)діазеніл]-9,10-діоксо-9,10-дигідроантрацен-2-сульфо кислота; 1-[3,3-біс(2-гідроксиетил)триаз-1-ен-1-ол]-4-[(2-гідроксіетил)аміно]-9,10-діоксо-9,10-дигідроантрацен-2-сульфо кислота; і 1-(3,3-диетилтриаз-1-ен-1-ол)-4-[(2-гідроксіетил)аміно]-9,10-діоксо-9,10-дигідроантрацен-2-сульфо кислота наведені на формулі:

1. Venkataraman, K., *The Chemistry of Synthesis Dyes Vol. 2* (New York), 1952.
2. Lubs H. A. *The Chemistry of Synthetic Dyes and Pigments* (New York), 1955.
3. Шупенюк В. І. Нуклеофільне заміщення бромом в бромаміновій кислоті / Шупенюк В. І., Тарас Т. М., Болібрех Л. Д. // Вісник національного ун-ту “Львівська політехніка”. – 2016. – № 841. – С. 264–270.
4. Шупенюк В. І. Методи нуклеофільного заміщення бромом в бромаміновій кислоті різними видами амінів / Шупенюк В. І., Тарас Т. М. // Збірника тез доповідей Десятої Української наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених з міжнародною участю “Хімічні проблеми сьогодення”. – Вінниця.
5. Younis Waqi and Christa E. Muller; Efficient and mild deamination procedure for 1-aminoanthraquinones yielding a diverse library of novel derivatives with potential biological actives; *Tetrahedron Letters*. Vol. 53, Iss. 50, 2012, pp. 6739–6742. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tetlet.2012.09.011>.

БІОЛОГІЯ, АГРОХІМІЯ, ЛІСОЗНАВСТВО

Жарська Віра,
V курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Бродович Р.І.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Необхідність збереження і поліпшення стану біорізноманіття й оздоровлення довкілля регіону Карпат спонукає до пошуку шляхів оптимізації сучасного лісового покриву, в першу чергу за рахунок удосконалення процесів штучного лісовідновлення та сприяння процесам природного відновлення лісу.

Відповідно до геоботанічного районування Українських Карпат Передкарпаття належить до округу букових лісів, підокругу ялицево-букових і буково-ялицевих лісів. Характерними фітоценотичними і флористичними особливостями даного регіону є те, що вздовж нижньої північно-східної границі компонентами букових і ялицевих лісів доволі часто виступають дуби звичайний і скельний, граб, клен гостролистий, явір і ясен звичайний [1; 2].

В передгір'ї Карпат унаслідок специфічних ґрунтово-кліматичних умов значна частина лісових площ піддана періодичному перезволоженню і частково заболочуванню, лише в держлісфонді Івано-Франківської і Чернівецької областей таких площ нараховується більше 150 тис. га.

Метою наших досліджень було вивчення і узагальнення передового виробничого досвіду для створення і вирощування лісових культур в базових лісгосподарських підприємствах Передкарпаття. З цією метою зібрані й проаналізовані відомчі дані десяти держлісгоспів регіону досліджень, а також лабораторії лісовідновлення і селекції УкрНДІґіліс (м. Івано-Франківськ), де автор проходила практику.

Загальноновизнано, що лісокультурний фонд кожного регіону оцінюється як середовище для створення лісових культур і подальшого вирощування лісу. У зв'язку з цим при плануванні лісокультурних заходів слід враховувати продуктивність окремих категорій лісокультурних площ, їх ґрунтових умов, типи лісу і зрубів, характер і розвиток природного поновлення, а також цілий ряд інших об'єктивних і суб'єктивних факторів [3].

Переважає більшість ділянок, що підлягають закультивуванню в Передкарпатті, відносяться до відносно багатих і багатих типів умов місцевиростання – С₃ і D₃. Основні типи лісу – вологі грабово-ялицеві субучини, буково-дубові суяличини і яличини, вологі буково-ялицеві судіброви і діброви. Вони представляють, здебільшого, свіжі незадернілі, трактородоступні зруби з значною кількістю пнів і слабким (65–83%) відновленням головних і цінних супутніх порід [4].

Основний спосіб обробітку ґрунту в даних умовах повинен бути механізований, частковий, шляхом проведення смуг або борозен за допомогою плугів типу ПКЛ-70. Ширина смуг приймається 0,4–0,5 м, відстань між ними – 2,5–3,0 м. Ґрунт обробляється переважно весною, а в умовах надмірного зволоження – восени, без корчування пнів, формуючи штучні мікропідвищення. Як свідчить досвід, механізоване садіння лісових культур в умовах Передкарпаття виявилось неефективним, а тому воно здійснюється вручну під меч Колесова або лопату. Як садивний матеріал здебільшого використовують стандартні сіянці або дички головних типотвірних та цінних супутніх і інтродукованих порід. Догляд за висадженими культурами проектується в середньому 10-разовий протягом перших чотирьох років (4-3-2-1) і він полягає в прополюванні та обжинці (обкошуванні) трав'янистої рослинності. Середній строк зімкнення лісових культур в Передкарпатті становить 5–6 років, однак залежно від типу лісу може досягати і 8 років.

За результатами проведених досліджень виявлені найбільш ефективні типи лісових культур в межах переважаючих типів умов місцезростання і типів лісу. У свіжих сугрудках (С₂ГД) на зрубках з незадовільним природним поновленням створюють суцільні лісові культури у підготовлених смугах з використанням кулісного способу змішування порід: 3–5 рядів дуба, 1–2 ряди липи або клена, розміщуючи садивні місця відповідно через 2,5–3,0 x 0,75 м. У вологих сугруд-

ках (С₃гбкД), де очікується здебільшого надійне природне поновлення, створюють часткові лісові культури дуба рядами з розміщенням 4–6 x 0,75 м. Тип лісу С₃дГБк представлений головним чином свіжими зрубам з частковим поновленням головних і супутніх порід, де вимагається вводити дуб окремими біогрупами з розміщенням 3 x 0,8 м, а для підвищення продуктивності – модрина, дугласію або ялину.

У свіжих і вологих суяличинах і яличинах ялицю білу слід вирощувати в культурах як головну породу. У цих типах вона разом з буком і дубом формує мішані високопродуктивні та довговічні насадження. Виробничий досвід свідчить про необхідність врахування такої особливості ялиці, як її повільний ріст у перші 6–10 років.

1. Генсірук С. А. Ліси Українських Карпат та їх використання / Генсірук С. А. – К. : Урожай, 1964. – 290 с.
2. Парпан В. І. Лісовий фонд / Парпан В. І. // Українські Карпати. Природа / Парпан В. І. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 94–99.
3. Бродович Р. І. Типи лісових культур для зони Карпат / Р. І. Бродович. – К. : Укрдержліспроект, 2010. – 15 с.
4. Бродович Р. І. Удосконалення нормативних вимог стосовно природного і штучного лісовідновлення в Карпатах – реальна вимога часу / Р. І. Бродович, А. М. Гаврусевич, В. С. Олійник // Лісівництво і агролісомеліорація : збірник наукових праць. – Х. : УкрНДЛГА, 2006. – Вип. 109. – С. 41–44.

Іванишин Ольга,
IV курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Волощук М.Д.,
кандидат сільськогосподарських наук, професор.

Українські Карпати є вододілом між басейном Чорного та Балтійського морів. Загальна площа їх складає 19,5 тис. км². Це 18,6% території Львівської, 37,5% Івано-Франківської, 15,8% Чернівецької і 65,8% Закарпатської областей.

Тут росте понад 3 тис. видів рослин (третина флори Європи). Багатий і оригінальний склад тваринного світу, який нараховує близько 40 тис. видів [1].

Над Карпатами постійно нависає загроза екологічних катастроф. Північна частина схилів Карпатської дуги вкрита радіоактивними оксидами Чорнобильського походження. Площа лісів у гірських ландшафтах Карпат зменшилась у 1,5–2 рази; передгірських – у 2–4 рази; рівнинних – у 3–7 рази. Після вирубування лісів і створення на лісових землях сільськогосподарських угідь (агрогеосистем) відбувається деградація ґрунтів: погіршення гідрологічного (водного) режиму, зменшення запасів гумусу, погіршення структури ґрунту.

Південний схил г. Попадя (рис. 1) на перетині Закарпатської та Івано-Франківської областей. Ареали змитих ґрунтів вказують на катастрофу деградації ґрунтів.

Рис. 1. Південний схил г. Попадя

Різноманітні природні ресурси Карпат по-хижацьки експлуатувалися протягом багатьох десятиріч, що призвело до розвитку катастрофічних негативних процесів: повеней, лавин, ерозій, зсувів, селів, вітровалів та інших стихійних явищ.

Змитий і розмитий ґрунт, уламки гірських порід замулюють родючі заплавні землі. Середньорічна каламутність Карпатських річок змінюється у великих межах і коливається від 50 до 180 г/м³. Найбільшої величини вона досягає в повені, безпосередньо в місцях виходу рік із гір, коли вони ще зберігають значну енергію, а протиерозійна стійкість ґрунтів зменшується. В середньому за рік притоки Дністра виносять до 3 млн т ґрунту, а Прута – понад 2 млн т [2].

В гірських умовах Карпат площинний змив ґрунту спостерігається в основному на випуклих розораних схилах південної та південно-західної експозиції. Виявлено, що інтенсивний змив ґрунту відбувається на свіжих вирубках лісу та під лісовим пологом у тих місцях, де близько до поверхні виходять масивні пласти пісковиків. Інтенсивний площинний змив також спостерігається в нижній крутій частині осипних схилів (Горгани), у зв'язку з чим на них зустрічаються окремі розсипи [3]. Зі збільшенням ступеня змитості ґрунтів спостерігається погіршення фізико-хімічних показників ґрунту (табл. 1).

Таблиця 1

		%	%	%		3
Слабоеродовані	0–10	2,13	5,20	0,215	9,15	1,31
	20–30	2,05	2,05	0,116	3,10	1,45
	40–70	1,75	1,20	0,049	6,00	1,63
Середньоеродовані	0–10	2,05	2,40	0,210	4,50	1,35
	20–30	1,78	1,60	0,080	5,50	1,53
	40–70	1,54	1,25	0,067	5,50	1,67
	60–70	1,38	1,05	0,078	4,40	1,85
Сильноеродовані	0–10	1,95	1,15	0,048	4,00	1,39
	20–30	1,78	1,05	0,047	4,40	1,54
	40–70	1,65	1,45	0,078	4,00	1,63
	60–70	1,04	0,95	0,028	3,50	1,71

За даними М. Горшеніна, В. Пешко на незадернованих схилах північно-західної експозиції в районі г. Пожижевська крутизною 22° площинний змив в середньому по роках спостерігався 35 разів. Максимум проявлявся під час зливових дощів (табл. 2).

Таблиця 2

	%			%
Слабий	< 0,03	розмоїни, промоїни, слабопомітні	розпоширені поодинокі	< 10
Середній	0,03–0,05	3–5	40–50	10–30
Сильний	0,05–0,07	5–10	15–10	30–50
Дуже сильний	> 0,07	10 і більше	10–5 і менше	> 50

Отже, на основі аналізу літературних джерел, картографічних матеріалів, наших експериментальних даних (спостережень) ми окреслили систему заходів із регулювання водно-ерозійних процесів Карпат.

1. Ерозійно-екологічний стан ґрунтів Українських Карпат / М. Д. Волощук, В. Б. Лукомська, Ф. М. Лагуш, Р. С. Яремко. – Івано-Франківськ, 1993.
2. Голояд Б. Я. Ерозійно-денудаційні процеси в Українських Карпатах / Б. Я. Голояд, В. М. Пановник, Р. О. Сливка. – Івано-Франківськ, 1995. – 114 с.
3. Пасулько Й. І. Ерозія – ворог землі / Й. І. Пасулько. – Ужгород : Карпати, 1967. – С. 84.

Застосування препаратів азотфіксуючих організмів – це реальний спосіб забезпечення рослин азотом, який має переваги господарського і екологічного характеру в порівнянні з використанням мінеральних азотних добрив. Ця проблема настільки важлива і актуальна, що десятки наукових установ різних країн Європи, в тому числі і України, займаються її вивченням.

Однак соя для Прикарпаття є новою культурою і проблема симбіотичної азотфіксації в даних умовах не досліджувалася. Тому метою курсової роботи було всестороннє вивчення процесу симбіотичної азотфіксації та впливу інокулянта на нодуляційну здатність сої.

Об'єктом вивчення служили азотфіксуючі бактерії (інокулянт ХайКот Супер) та сорт сої культурної Діона (Інститут зрошуваного землеробства НААН).

Досліджуючи вплив бактеризації на нодуляційну здатність сої культурної, ми отримали такі результати. Поява бульбочок спостерігалася на 10–15 день після появи сходів у контролі та на 7–10 день у дослідному варіанті. З розвитком рослин поступово розросталися і бульбочки на коренях рослин, збільшувалася їх кількість і маса. Так відбувалося до моменту зав'язування плодів, а далі, у фазі досягання насіння і плодів та старіння рослин кількість бульбочок та їх маса зменшувалися. Така закономірність була характерна для всіх варіантів досліду. При цьому за даними показниками інокульовані рослини значно переважали контрольні. Так, у фазу наростання вегетативної маси у дослідних рослин було по 120 бульбочок масою 3,1 г, а у контрольних – лише 80 масою 1,37 г; у фазу зав'язування плодів – 325 бульбочок масою 4,1 г і 140 бульбочок масою 2,8 г відповідно.

Таким чином, за кількістю й масою бульбочок рослини сої, попередньо оброблені бактеріальним препаратом Хайкот Супер Extender, значно перевищували контрольні.

Результати спостереження за зміною забарвлення бульбочкових зрізів свідчать про значно активнішу азотфіксувальну здатність штучно інокульованих симбіонтів. Бульбочки з дослідних рослин не лише раніше починали функціонувати (рожевий, а потім і червоний колір зрізів), а й довше зберігали високу активність. Згідно з отриманими результатами, досліджуваний препарат не лише стимулював формування нодуляційної системи (утворення бульбочок на коренях рослин), а й був головним чинником її високої ефективності.

Гістологічні дослідження проводили для вдосконалення розуміння будови та формування бульбочкових бактерій на коренях рослин. На фотографіях цитологічних зрізів бульбочок із коренів сої показано тканини, наповнені бактеріодами бульбочкових бактерій роду *Bradyrhizobium japonicum*.

Отриманий результат цитологічних досліджень підтверджує, що проведена штучна інокуляція насіння високоактивними штамми специфічних бульбочкових бактерій для даного сорту сої була успішною і сприяла формуванню ефективного нодуляційного апарату: соєво-ризобіального симбіозу.

Також ми вивчали вплив мікробіологічних препаратів на вміст у насінні сої олії, крохмалю та ферментів його розпаду (α - і β -амілаз).

Встановлено, що між дослідним і контрольним насінням є лише незначна відмінність у межах похибки у кількості ліпідів. Це дає можливість зробити висновок про те, що інокуляція рослин в умовах нашого експерименту не впливала на зміну їх кількості. Досліджувані зразки містили 4–6% крохмалю. Його вміст у складі інокульованого насіння був достовірно вищим. Також таке насіння містило значно більшу кількість α - і β -амілаз.

Таким чином, передпосівна бактеризація рослин сої не впливала на вміст ліпідів у насінні та збільшувала кількість крохмалю і ферментів його гідролізу.

Виконуючи перше завдання, вивчали вплив інокуляції насіння сої на розвиток вегетативних частин рослин: загальну масу, висоту стебла, довжину коренів та листків. Виявлено, що у варіанті з бактеризованим насінням сої показники кількості листків та їх довжина, як і розміри всієї надземної частини рослин, достовірно перевищували контроль.

Таким чином, за передпосівної обробки насіння сої відмічено тенденцію до збільшення площі асиміляційної поверхні листя рослин у порівнянні з варіантами, в яких насіння було не оброблене бактеріями. Також збільшувалася величина кореневої системи та загальна маса рослин. Різниця між посівами небактеризованих і бактеризованих рослин є істотною і спостерігається на всіх фазах органогенезу. За рахунок доступного азоту та інших поживних речовин бактероїдів значно покращуються мінеральне живлення рослин, що, у свою чергу, збільшує фотосинтетичну поверхню та загальну продуктивність рослин.

Отже, інокуляція насіння азотфіксувальними препаратами посилює нодуляційну здатність рослин, а також впливає на вегетативну масу та фотосинтетичну активність сої культурної сорту Діона.

1. Бабич А. О. Селекція, виробництво, торгівля і використання сої у світі / Бабич А. О., Бабич-Побережна А. А. – К. : Аграрна наука, 2011. – 547 с.
2. Волчовська О. Є. Вплив мікробних препаратів на ріст і продуктивність рослин ріпаку / Волчовська О. Є. // Вісник Львівської аграрної академії. – 2010. – № 14 (1). – С. 88–95.
3. Москалець В. В. Застосування мікробних препаратів і мікроелементних добрив на якість зерна сої / В. В. Москалець, В. К. Шинкаренко // Агроєкологічний журнал. – 2004. – № 3. – С. 19–24.

Семак Уляна,
V курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Миленька М.М.,
кандидат біологічних наук, доцент.

У зоні впливу Бурштинської ТЕС, потужного джерела стаціонарних викидів ряду потенційно небезпечних сполук, рослинні угруповання зазнають сильного техногенного навантаження, що впливає на їх формування.

Фітоценогенез визначається екологічними чинниками, насамперед едафічними. Загалом еколого-біологічні та фізико-хімічні умови едафотопів золошлаковідвалів сприятливі для поселення флори і формування рослинності [2; 4], однак характеризуються підвищеним рівнем концентрації рухомих форм сполук важких металів та забрудненням ґрунтів продуктами окислення сірчистих газів, що не може не відобразитись на стані фітобіоти [1; 2; 4].

Зважаючи на те, що золошлаковідвали з екологічної точки зору відносяться до об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, визначення особливостей таксономічної структури рослинних угруповань має значну цінність, адже слугує показником ступеня інтенсивності техногенного пресингу і дозволяє відобразити особливості формування фітоценозів в умовах техногенезу.

Метою дослідження було вивчення особливостей таксономічної структури рослинних угруповань в умовах техногенно-трансформованих екотопів золошлаковідвалів.

Для дослідження території був використаний маршрутний метод. Видовий склад вивчався з використанням методу видових майданчиків. У найбільш репрезентативних місцях закладалися пробні ділянки площею 1 x 1 м² для трав'яної рослинності та 20 x 20 м² для деревно-чагарникової, на яких досліджувалося видове багатство. Таксономічний склад рослинності визначався у польових умовах та на основі зібраного гербарного матеріалу за Визначником вищих рослин України [3].

Таксономічний аналіз флори показав, що основу флористичного різноманіття складають представники відділу *Magnoliophyta*. Відділ *Pinophyta* представлений лише одним видом – *Pinus sylvestris* L.

Найбільшим видовим різноманіттям характеризуються родини *Asteraceae* (32,5%), *Fabaceae* (13,0%) та *Poaceae* (10,8%), менш чисельною є родина *Rosaceae*, на яку припадає 4,3% родинного спектра (рис. 1). У дендрофлорі найчисельнішою є родина *Salicaceae*, що становить 8,6%. Решта родин (*Aceraceae*, *Amaranthaceae*, *Apiaceae*, *Betulaceae*, *Caryophyllaceae*, *Cornaceae*,

Chenopodiaceae, *Elaeagnaceae*, *Juglandaceae*, *Oxalidaceae*, *Plantaginaceae*, *Polygonaceae*, *Scrophulariaceae*) є одновидовими.

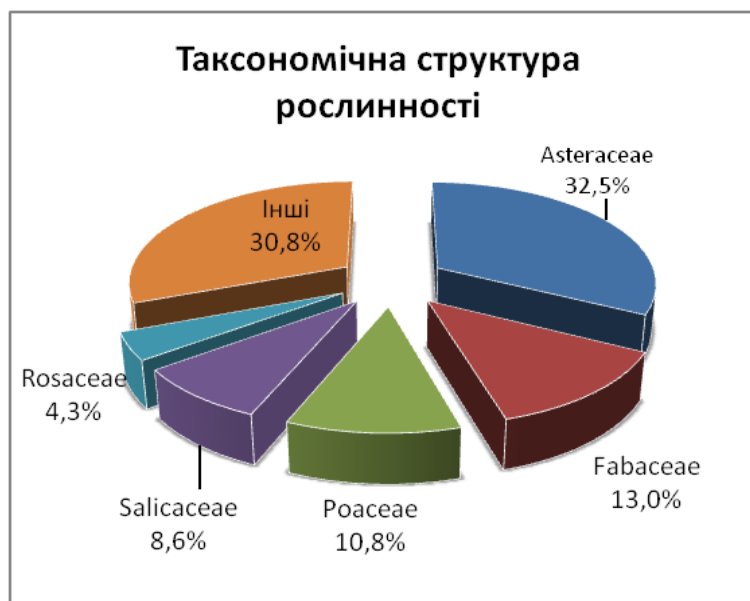

Рис 1. Таксономічна структура рослинності золошлаковідвалів Бурштинської ТЕС

Більш повну внутрішню структуру і специфічні особливості рослинних угруповань відображає родовий флористичний спектр. У родовому спектрі головне положення займають роди *Trifolium*, *Melilotus* та *Artemisia*. Роди родини *Asteraceae* становлять 35% родового спектра досліджуваної рослинності. На родини *Poaceae* та *Fabaceae* припадає по 10%. Щодо дендрофлори, то найчисельнішими є роди *Salix* і *Populus* – на них припадає 5,0% видової насиченості.

Найбільша участь у формуванні рослинного покриву належить *Melilotus officinalis* (L.) Pall., *Melilotus albus* Medik. та *Medicago falcata* L. У дендрофлорі найчисельнішим видом є *Populus tremula* L.

Особливості таксономічної структури рослинності золошлаковідвалів Бурштинської ТЕС, а саме збіднення видового різноманіття і, як наслідок, перебудова родинного та родового спектрів, свідчить про високий ступінь техногенного навантаження на рослинну компоненту досліджуваної екосистеми.

1. Миленька М. М. Біоіндикаційна оцінка екологічного стану Бурштинської урбоекосистеми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук : спец. 03.00.16 “Екологія” / Миленька М. М. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.
2. Неспляк О. С. Екологічні особливості формування флори і рослинності золошлаковідвалів Бурштинської теплової електростанції та їх використання в рекультивациі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук : спец. 03.00.16 “Екологія” / Неспляк О. С. – Дніпропетровськ, 2011. – 23 с.
3. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – К. : Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.
4. Парпан В. І. Аналіз флори золошлаковідвалів Бурштинської теплової електростанції / В. І. Парпан, О. С. Неспляк // Екологія та ноосферологія. – 2010. – Т. 21, № 3–4. – С. 57–61.

Федорчук Христина,
 III курс, факультет природничих наук.
 Науковий керівник – Івасюк І.Й.,
 кандидат медичних наук, доцент.

– це проблема, яка торкається 15% подружніх пар. Причини непліддя – різноманітні і остаточно не з’ясовані. Сьогодні вважається, що якщо при регулярному статевому

житті вагітність не настає протягом року, треба ставити питання про безплідний шлюб і починати обстеження та лікування подружжя.

, оскільки на прикладі Івано-Франківської обл. близько 20–25% подружніх пар в репродуктивному віці не можуть зачати дитину, тобто кожна 4–5 пара безплідна. Приблизно на 10% переважає жіноче безпліддя – 50–55%, а у чоловіків – 45–55%.

За даними Прикарпатського центру репродукції людини, щорічно звертаються за допомогою приблизно 3 тис. безплідних пар. Методом допоміжних репродуктивних технологій за минулі роки лікується приблизно 1 000 безплідних пар, ефективність лікування 35–40% що є одним із найвищих показників в Україні.

ознайомитися з будовою жіночих статевих органів в нормі та за можливих відхилень.

з'ясувати причини виникнення безпліддя, пов'язані з порушенням залоз внутрішньої секреції, із запальними захворюваннями та ускладненнями після оперативних маніпуляцій.

У результаті дослідження можна сказати, що якщо в жінки ніколи не було вагітності, то йдеться про первинну безплідність. Якщо в жінки була хоча б одна вагітність, і не залежно чим вона закінчилася – родами, аборт, викиднем, позаматковою вагітністю, а в подальшому вона не може завагітніти, то це вважається вторинним безпліддям.

- 1) недорозвинення статевих органів жінки (інфантилізм), відхилення в їх розвитку та супроводжувальні їх гормональні порушення;
- 2) неправильне положення матки, що створює несприятливі для зачаття умови;
- 3) функціональна недостатність статевих залоз, що виявляється в порушеннях менструального циклу.

: 1. Патологія залоз внутрішньої секреції, зокрема захворювання щитовидної залози. Лабораторно спостерігається збільшення вироблення гормонів щитовидної залози, зменшення вироблення гормонів гіпофіза, а це безпосередньо впливає на вироблення гормонів жіночої статевої сфери. Через це можуть виникнути різні захворювання статевих органів: ендометріоз, міома матки, синдром полікістозних яєчників. У той же час, гіпофункція щитовидної залози веде до підвищеної продукції гормонів гіпофіза, а через це пригнічується вироблення гормонів яєчників і порушуються процеси запліднення і виношування. 2. Запальні захворювання органів статевої системи жінки: маткових труб і яєчників, шийки матки, піхви, лабораторно в мазку спостерігається кокова флора. 3. Ускладнення після аборт або гінекологічного вискоблювання. Фолікули при цьому можуть дозрівати і запліднюватися, але не відбувається імплантація або виникає мимовільний викидень на 2–3 тижні вагітності. У цьому випадку шанси завагітніти повторно у жінки мінімальні. 4. Іонізуюче випромінювання, радіація. 5. Виснажливі захворювання, хронічні інтоксикації, а також неповноцінне харчування (особливо в дитинстві або непродумані дієти в гонитві за ідеальною фігурою) 6. “Біологічна несумісність”, за якою, як правило, приховується неможливість пояснити або виявити причини безпліддя. Лікувати від безпліддя такі пари найважче, бо якщо неточний діагноз, то неясні і методи лікування.

Найчастіше зустрічається ендометріоз – це захворювання, яке характеризується запаленням ендометрію, що є ускладнення запальних захворювань, аборт. Хвора скаржиться на ниючі болі низом живота, можуть бути кров'яністі виділення коричневого кольору, рясні місячні з виділенням згустків різної величини (від дрібних пластівців бордового кольору до величини та консистенції індичої печінки).

На УЗД спостерігається неоднорідний ендометрій. Лабораторно спостерігається різке зниження гемоглобіну, збільшується кількість естрогенів, зменшується кількість прогестерону. У випадку збільшення температури спостерігається лейкоцитоз.

Причиною безпліддя може бути наявність субмукозних вузлів, які деформують порожнину матки і сприяють передчасному відторгненню ендометрію.

І як , для того щоб вберегтися від страшного діагнозу “безпліддя” потрібно берегтися небажаної вагітності, яка закінчується аборт, вчасно лікувати запальні захворювання як специфічного так і неспецифічного характеру. Проходити програму огляду гінеколога (не менше одного разу на рік) з діагностикою патогенної флори та УЗД.

1. Грищенко В. И. История создания и развития вспомогательных репродуктивных технологий в Украине / В. И. Грищенко, Н. Г. Грищенко // Медицинские аспекты здоровья женщины. – 2008. – Т. 13, № 4. – С. 91–94.
2. Грищенко В. И. Бесплодный брак : метод. реком. для студентов и врачей / В. И. Грищенко, Н. И. Козуб. – Х. : ХГМУ, 2001. – 60 с.
3. Допоміжні репродуктивні технології лікування безпліддя : навч. посіб. / за ред. Ф. В. Дахна, В. В. Камінського та О. М. Юзька. – К., 2011. – 338 с.
4. Наказ МОЗ України № 787 від 9.09.2013 р. “Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні”. – К., 2013. – 72 с.
5. Оперативная гинекология / В. И. Краснопольский, С. Н. Буянова, Н. А. Щукина, А. А. Попов. – М. : МЕДпресс-информ, 2010. – 320 с.

Цапів Тетяна,
V курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Яцик Р.М.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Відомо, що економічний розвиток супроводжується несприятливими порушеннями навколишнього природного середовища, і не тільки в межах національних територій, а й планети в цілому. Прогноз розвитку цих процесів свідчить, що вже наступні покоління людей можуть зіткнутися з глобальною екологічною катастрофою: кліматичними аномаліями, зникненням цілих держав у зв'язку з підйомом рівня Світового океану і затопленням острівних та низинних територій, втратою цінних природних генетичних ресурсів, нестачею питної води, опустелюванням земель. В Українських Карпатах лісові насадження більш схильні до дії екстремальних природних і техногенних факторів, неухильно зростаючих з початку ХХ століття, а також інтенсивних вирубок лісу, що викликають у багатьох випадках несприятливу зміну породного складу лісів та збіднення їх природного генофонду.

Лісові держави світу почали проводити дослідження з лісової генетики та селекції ще в довоєнний період минулого століття і серйозно займаються цими проблемами сьогодні. Ці науки зробили тільки перші кроки, але й вони вже дали чимало позитивного для лісової практики [1–3]. Кількісні ознаки, що характеризують ріст і продуктивність лісів, полігенні, з невисоким рівнем успадкування, тому є найбільш важкими для селекційного поліпшення і навіть теоретично не можуть швидко призвести до істотного збільшення продуктивності нового покоління [2; 4]. Адже лісові рослини представляють дуже складний довготривалий об'єкт для селекційних досліджень, і загальні підходи і методи, розроблені науковцями, при використанні їх стосовно деревних рослин потребують суттєвого коригування та адаптації [5; 6]. За іншими ознаками – якості стовбура і деревини, стійкості деревних порід до екстремальних впливів навколишнього середовища, шкідників і хвороб – певне селекційне поліпшення може бути отримано в потомстві вже при використанні під час лісовирощування відібраного цінного природного генофонду – лісових генетичних резерватів (ЛГР), плюсових дерев і насаджень. Для цього слід вивчати цей унікальний генофонд і створити об'єкти постійної лісонасінневої бази на генетико-селекційній основі. Нехтувати цими проблемами неприпустимо. Адже щорічний лісокультурний фонд Карпатського регіону становить приблизно 7 тис. га.

Вчені стверджують, що через 15–20 років доступні для експлуатації ліси в Україні будуть здебільшого вирубані, продовжиться подальше погіршення їх складу та цінності генофонду. В регіонах виникнуть проблеми зі збереженням лісових культур, низькі показники яких не дозволять формувати високоякісні деревостани.

З метою ефективного використання цінного лісового генетичного фонду для потреб селекції і насінництва обстежено й вивчено ЛГР цінних реліктових лісових видів та перспективних інтродуцентів. При цьому виявлено:

1. Найбільші в Українських Карпатах масиви сосни звичайної реліктової розповсюджені на висоті 600–950 м н.р.м., а саме: у кв. 20 урочища “Тарниця” Микуличинського лісництва

ДП “Делятинське ЛГ” на площі 84,9 га та у кв. 5 урочища “Бредулець” Зеленського лісництва
ДП “Надвірнянське ЛГ” на площі 50,3 га.

2. На південно-західному мегасхилі карпатських гір цінними є природні осередки сосни звичайної реліктової в урочищі “Клева” ДП “Міжгірське ЛГ”. Тут на площі 41,4 га у кв. 9 Ізківського лісництва (725 м н.р.м.) виділено єдиний в Закарпатті ЛГР цього виду.

3. ЛГР сосни кедрової європейської є у кв. 9, вид. 15 та 36 Кедринського лісництва ДП “Брустурянське ЛМГ”. Він має статус державного ботанічного заповідника. Чисті кедрачі формуються зрідженими вузькими смугами довкола кам’янистих розсипищ шириною 30–40 м в екстремальних оліготрофних умовах. При віддаленні від них дещо покращуються едафічні умови кедрової сосни. Загалом це різновікове природне насадження IV бонітету, повнотою 0,46, із середнім діаметром – 36,0 см, висотою – 21,6 м і запасом – 210 м³/га.

4. Поліфункціональний ЛГР на дві породи – ялини європейської і сосни кедрової європейської відібраний у кварталах 43 та 44 Гутянського лісництва ДП “Солотвинське ЛГ” на площі 93,3 га у верхів’ї потоку Бистрий, який є лівою притокою ріки Бистриця Солотвинська.

5. ЛГР псевдотсуґи Мензіса у кв. 5 вид. 13 на площі 1,8 га Тур’я-Реметівського лісництва ДП “Перечинське ЛГ” характеризується надзвичайно високими таксаційними показниками, які є рекордними для лісів України. В 112-річному віці запас стовбурної деревини складає 2 255 м³/га, повнота – 1,2, бонітет – I^f, середня висота – 53 м, а середній діаметр – 74 см.

1. Вавилов Н. И. Селекция как наука / Вавилов Н. И. // Теоретические основы селекции. – М. : Наука, 1987. – С. 28–68.
2. Видякин А. И. Эффективность плюсовой селекции древесных растений / Видякин А. И. // Хвойные бореальной зоны. – Красноярск, 2010. – Т. XXVІІ, № 1–2. – С. 1825.
3. Царев А. П. Селекция и репродукция лесных древесных пород / Царев А. П., Погиба С. П., Тренин В. В. – М. : ЛОГОС, 2003. – 503 с.
4. Paule L. Sl’achtenie lesnych drevin / Paule L. – Zvolene : Vysoka Skola lesnicka a drevarska vo Zvolene, 1989. – 158 s.
5. Гайда Ю. І. Деякі попередні підсумки реалізації Галузевої програми розвитку лісонасінної справи на 2010–2015 рр. / Гайда Ю. І., Яцик Р. М., Козацька Н. Я. // Лісівнича наука в контексті сталого розвитку. – Х. : УкрНДЛГА, 2015. – С. 150–151.
6. Гаврусевич А. М. Результати багаторічних наукових досліджень з селекції й насінництва, лісовідновлення й лісорозведення у Карпатському регіоні / Гаврусевич А. М., Бродович Р. І., Яцик Р. М // Сучасні проблеми лісівничо-екологічної типології. – Івано-Франківськ : НАІР, 2016. – С. 125–132.

-

Шаманська Катерина,
IV курс, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Соловей Г.М.,
викладач.

Збереження і розширене відтворення родючості ґрунтів можливе лише за умови науково-обґрунтованого вирощування сільськогосподарських культур. В умовах Передкарпаття надійним шляхом підвищення врожайності і якості продукції льону олійного є удосконалення технології його вирощування, яка б базувалася на екологічно ефективних рівнях інтенсифікації, зокрема збалансованої системи удобрення.

Як відомо, поживний режим ґрунту є визначальним у формуванні урожайності та якості продукції і залежить від системи удобрення, направленості біологічних процесів, способів обробітку ґрунту. Особливою мірою це стосується способів удобрення, оскільки при вирощуванні культурних рослин повинен зберігатися позитивний баланс сполук основних біогенних елементів.

Отож актуальним залишається питання впливу вирощування льону олійного на поживний режим дерново-підзолистого ґрунту.

Дослідження проводилися на дослідному полі кафедри агрохімії та ґрунтознавства згідно з методикою польового досліду Б.О. Доспехова [1]. Ґрунт дослідної ділянки (до закладки досліду)

характеризувався такими показниками у шарі 0–20 см: вміст гумусу (за Тюрнімом) – 2,0%, лужногідролізованого азоту (за Корнфілдом) – 76,8 мг/кг ґрунту, рухомого фосфору та обмінного калію (за Кірсановим) – 41,2 і 71,7 мг/кг ґрунту відповідно, реакція ґрунтового розчину рН=5,1.

Дослід включав такі варіанти: контроль (без добрив), N₂₀ P₄₀ K₆₀, P₄₅ K₆₀, P₅₀ K₇₅, P₆₀ K₉₀. Площа облікової ділянки 25 м², повторність – трикратна, сорт льону олійного Орфей. В досліді використовували мінеральні добрива: аміачна селітра (34,5% д. р.), суперфосфат (18% д. р.), калімагnezія (28% д. р.).

Відбір ґрунтових проб і підготовку їх до аналізу здійснювали відповідно до ДСТУ 4287:2004 та ДСТУ ISO 11464:2007.

Льон олійний за час вегетації нерівномірно використовує поживні речовини у всіх фазах. Невелика їх кількість засвоюється в період сходів, а максимальна кількість поживних елементів – у фазі цвітіння. Встановлено, що вирощування льону олійного зумовлює зміну агрохімічних показників дерново-підзолистого ґрунту. Так, за весь період вегетації на контрольній ділянці вміст лужногідролізованого азоту зменшився на 13,9%, рухомого фосфору та обмінного калію – на 25 і 15% відповідно, показник реакції ґрунтового розчину зменшився на 0,5%. Це свідчить про те, що рослини активно використовували поживні речовини, які були присутні в ґрунті. Вміст гідролізованого азоту в орному шарі (0–20 см) у варіантах досліді не перевищував 73 мг/кг ґрунту, тоді як низькому рівню його забезпечення відповідає 80 мг/кг (рис. 1). Найвищі показники спостерігались на варіанті із застосуванням повного мінерального удобрення N₂₀P₄₀K₆₀, найменші – на контролі. Аналогічна тенденція спостерігалася і за вмістом рухомого фосфору та обмінного калію.

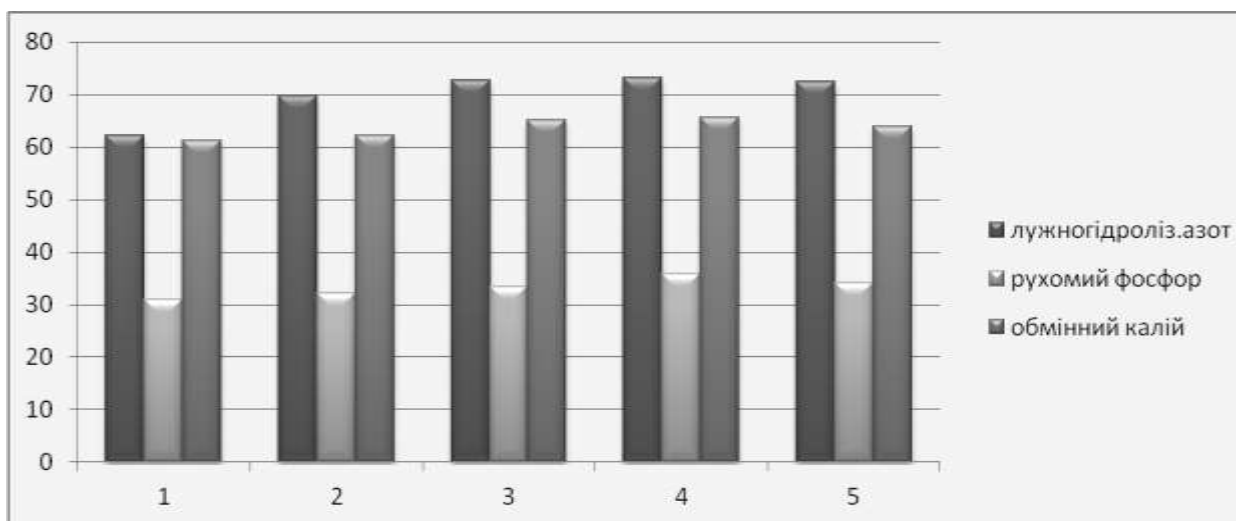

Рис. 1. Зміна вмісту елементів живлення дерново-підзолистого ґрунту при вирощуванні льону олійного, мг/кг

Примітка: 1 – контроль (без добрив); 2 – P₄₅K₆₀; 3 – P₅₀K₇₅; 4 – N₂₀P₄₀K₆₀; 5 – P₆₀K₉₀

Результати досліджень свідчать, що внесення мінеральних добрив позитивно позначилося на формуванні параметрів продуктивності льону олійного. Встановлено, що найінтенсивніше розвивалися культури льону на варіанті з удобренням P₅₀K₇₅: висота рослин становила 71,8 см, кількість коробочок – 30 шт., що на 15% більше, ніж на контролі.

Основним показником, що визначає господарську цінність, є урожайність льону олійного. Великою мірою це залежить від біологічних особливостей культури, технології вирощування, удобрення та догляду. Аналіз експериментальних даних свідчить про те, що найменшою урожайністю була на контрольних варіантах (без добрив), а найвища – на варіанті 3 (P₅₀K₇₅). Внесення мінеральних добрив на дерново-підзолистому ґрунті призвело до збільшення врожаю льону олійного на 0,3 т/га (167%), порівняно з контролем.

Отже, як показали результати досліджень, льон значною мірою впливає на поживний режим дерново-підзолистого ґрунту і є досить чутливою культурою до мінерального живлення.

1. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта с основами статистической обработки результатов исследований / Б. А. Доспехов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Колос, 1985. – 416 с.

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Абрамець Ігор. “ХОЛОДНА” ФІЛОСОФІЯ ТА “ФРИГІДНИЙ” ФІЛОСОФ.....	3
Багрій Орест. ІДЕАЛИ ЯК ЗАПЕРЕЧЕННЯ СВОБОДИ.....	4
Бердар Любов. РОЛЬ ПРОТЕСТАНТИЗМУ У ФОРМУВАННІ ЗАХІДНОГО ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА, ТРУДОВОЇ ЕТИКИ ТА СУЧАСНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ.....	5
Василишин Софія. ФЕНОМЕН НЕНАВИСТІ ЯК ОБ’ЄКТ ФІЛОСОФСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ... ..	6
Вітюк Святослав. ПРОЯВИ ДЕСТРУКТИВНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ВНЗ.....	8
Заник Юлія. ОСОБЛИВОСТІ МЕЖОВИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	9
Кунашик Ірина. ГЕНДЕРНА СТРУКТУРА ЗАЙНЯТОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРИЧИНИ.....	11
Кучирин Мирослава. СИНДРОМ “ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ” У ПЕДАГОГІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	12
Ладаняк Лідія. УРБАНІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	13
Нагалка Ганна. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК ЗАСОБУ ПРОТИСТОЯННЯ ЗЛОЧИННИМ ПРОЯВАМ У СОЦІУМІ.....	15
Надь Діана. ЦІЛІСНА ЛЮДИНА ЯК ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО КОРДОЦЕНТРИЗМУ.....	16
Пасічняк Надія. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ НЕВРОТИЧНОЇ ДЕПРЕСІЇ.....	17
Попович Вікторія. ІНДИКАТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СВОБОДИ ВИБОРУ У СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	19
Семенюк Іванна. РОЗУМІННЯ ПРАКТИКИ У ФІЛОСОФІЇ ПРАГМАТИЗМУ.....	20
Тимофійчук Марта. РАННЄ МАТЕРИНСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА.....	21
Тринчук Лілія. КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ.....	23
Христонько Ірина. ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	24

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Біль Владислав. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	26
Голинська Ірина. ЯРМАРКИ І ТОРГИ В ГАЛИЧИНІ.....	27
Головчинський Назар. МОДЕЛІ СУСПІЛЬНОГО ТЕЛЕРАДІОМОВЛЕННЯ В ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	28
Гураль Любомир. ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОПОЗИЦІЙНИХ ДІЯЧІВ ХХ ст.	30
Дущук Віталія. ПОЛІТИЧНА ЕТИКА.....	32
Куляк Іванна. СУТЬ ВЧЕННЯ ЄРЕСІ ПЕЛАГІЯ НА ОСНОВІ “ПОСЛАННЯ ДО ДЕМЕТРІАДИ”.....	33
Пиндорак Анастасія. ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО САМОСТІЙНИЦЬКОГО РУХУ В СЕРЕДИНІ ХХ ст.	35
Приймак Володимир. ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ОЛЕКСИ ГІРНИКА.....	36
Феш Юлія. ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ ЛЕМКІВ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.	38
Чорній Анна. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ТВЕРДОХЛІБА (1911–1954 рр.).....	39
Януш Ольга. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ 1989–1991 рр.	40
Яцук Анна. МІСЬКА ГЕРАЛЬДИКА НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ “ЗНАК”.....	42

ФІЛОЛОГІЯ

Бучко Христина. СПІЛЬНОСЛОВ’ЯНСЬКІ НАЗВИ ЖІНОК У ЄВСЕВІСВОМУ ЄВАНГЕЛІЇ 1283 РОКУ.....	43
Геналуєк Наталія. ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ И. БРОДСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ СТИХОТВОРЕНИЙ РАЗНЫХ ПЕРИОДОВ ТВОРЧЕСТВА).....	44

Гошовська Мирослава. ЧАСОПРОСТОРОВІ ВИМІРИ У РОМАНІ КАТЕРИНИ МОТРИЧ “НІЧ ПІСЛЯ СХОДУ СОНЦЯ”.....	45
Кропивницька Любов. СУБ’ЄКТНА ТА ОБ’ЄКТНА СТРУКТУРА МОНОЛОГУ З ПОГЛЯДУ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ МОВЦЯ (на матеріалі новел Василя Стефаника).....	47
Кропельницька Оксана. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ АНТОНІЯ ЛІБЕРИ “МАДАМ”.....	48
Курляк Анастасія. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ <i>ENGLISHNESS</i> У РОМАНІ Е. ФОРСТЕРА “A PASSAGE TO INDIA”.....	50
Лецишин Тетяна. НЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ EURO- В СУЧАСНІЙ ЧЕСЬКІЙ МОВІ...	51
Магусева Юлія. ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО МОЛОДІЖНОГО МОВЛЕННЯ.....	53
Мисюк Богдан, Соломка Андрій. МОВНІ ЗНАКИ ПОВСЯКДЕННОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ ПРИКАРПАТТЯ.....	54
Мисюга Леся. КОНЦЕПТ “КОХАНА ЛЮДИНА” В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ...	56
Нірода Марта. СОНЕТ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ГНАТЮКА: МОТИВИ, ОБРАЗИ.....	58
Прунько Ірина. СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ.....	59
Стрельченко Іван. СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ З ВІДНОСНО-РЕПРОДУКТИВНОЮ СЕМАНТИКОЮ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ (на матеріалі коломийської місцевої преси).....	60
Тацакович Уляна. ЗАМІНА СТРУКТУРНОЮ МЕТАФОРОЮ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МЕНТАЛЬНОГО ОБРАЗУ ПРОСТОРОВОЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ У ПЕРЕКЛАДІ.....	62
Тинкалюк Надія. СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРЧОСТІ ВСЕВОЛОДА НЕСТАЙКА.....	63
Хоманчук Ольга. КІНОКРИТИКА В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕПРОГРАМИ “АРГУМЕНТ-КІНО”.....	65
Шкірка Христина. ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ.....	66
Чекайло Анастасія. ТЕМА ГОЛОКОСТУ У ТВОРЧОСТІ НОРБЕРТА ФРІДА.....	68

ЕКОНОМІКА

Гарда Тетяна. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ РІВНЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СИСТЕМ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ БЕЗПЕКОЗНАВЧИХ ПАРАДИГМ.....	70
Осташук Андрій. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	71
Паращич Марічка. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	72
Паращич Марічка. НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	74
Стеф’юк Богдана. РОЗВИТОК ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ.....	76
Ткачук Денис. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	77

ПРАВОНАВСТВО

Блажкевич Діана. УКРАЇНСЬКА ГЕТЬМАНСЬКА ДЕРЖАВА 1918 РОКУ.....	79
Дронь Юлія. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ.....	80
Кисилиця Наталія. ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛОІНФОРМАТИВНИХ ПІДПИСІВ МЕТОДОМ СТРУКТУРНО-ГЕОМЕТРИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК.....	82
Мальцева Валентина. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР.....	83
Угриновський Юрій. ДИВІЗІЯ СС ГАЛИЧИНА: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВІЙСЬКОВИЙ ЧИН.....	85
Шукало Ірина. ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ САНІТАРНО-ЗАХИСНИХ ЗОН В УКРАЇНІ.....	86

ПЕДАГОГІКА

Бабінець Роксолана. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ У ФОРТЕПАННІЙ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ.....	89
Вацеба Марія. ХОРЕОГРАФІЯ І ДРАМАТУРГІЯ МУЗИЧНИХ ІГОР ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ І РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	90

Грицьків Анна. ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО НАД ПІДЛІТКАМИ У СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	91
Данчук Світлана. ВИХОВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ СПІВУ.....	92
Дрекало Марія. ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СЛОВАМИ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	94
Дронь Роман. АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ... ..	95
Кузик Вікторія. ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ЛОГІЧНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ.....	96
Міськів Оксана. ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ УРОКУ МУЗИКИ.....	98
Плитка Іванна. ХАРАКТЕРИСТИКА НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	99
Саган Надія. ІНТЕРАКТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ.....	101
Сірко Галина. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ.....	102
Ткачук Христина. ПРОБЛЕМА ЕТИКЕТУ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОВЕДЕННЯ БЕСІД, АНКЕТУВАНЬ ІЗ ДИТИНОЮ.....	103
Федунків Анастасія. ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	105
Фесюк Мар'яна. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ СІМЕЙ ІЗ СЖО.....	106
Хомин Марія. УКРАЇНСЬКА КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА.....	108
Цибульська Олеся. ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	110
Яців Ірина. ПЕДАГОГІКИ РУДОЛЬФА ШТАЙНЕРА.....	111

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Боднар Надія. НОВИЙ ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД У ДОШКІЛЬНОМУ МУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ.....	113
Бучка Ольга. СТИЛІСТИЧНІ ПОШУКИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА БЛАСА ТА ЙОГО ВКЛАД В СУЧАСНЕ ХУДОЖНЄ ТКАЦТВО ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ.....	114
Галавай Андрій. ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНУ “ВЕРДІЇВСЬКИЙ БАРИТОН”.....	115
Гороховська Вікторія. СТИЛІЗАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ МОТИВІВ НАРОДНОГО ОДЯГУ У КОЛЕЦІЇ СОРОЧОК “ЕТНО” ВЕСНА – ЛІТО’ 2017 РОКСОЛАНИ БОГУЦЬКОЇ.....	117
Дорошенко Ірина. НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОЗЕЛЕНЕННІ ІНТЕР’ЄРІВ.....	118
Комаровська Жанна. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЧИТАННЯ НОТ З ЛИСТА У ФОРТЕПІАНОМУ КЛАСІ: ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	119
Мелевич Святослава. ВИКОНАВСЬКІ АСПЕКТИ ПРИЙОМІВ ЗВУКОВИДОБУВАННЯ НА ФОРТЕПІАНО.....	121
Мельник Назарій. СЦЕНІЧНА ПРАКТИКА У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АКОРДЕОНІСТА.....	122
Мохната Олеся. СКРИПАЛЬ БОГОДАР КОТОРОВИЧ – СПОДКОЄМЕЦЬ ТРАДИЦІЙ ЮРІЯ ЯНКЕЛЕВИЧА.....	124
Олійник Іванна. ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРАКТИВНИХ КНИЖОК ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ.....	125
Павлик Ярина. ВИКОНАВСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЇ АЛЬТА В СИМФОНІЇ “ТАРОЛЬД В ІТАЛІЇ” Г. БЕРЛІОЗА.....	126
Сенич Христина. ІНТЕГРАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЦИКЛУ.....	128
Соболик Оксана. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ У ВИКОНАВСЬКІЙ, ПЕДАГОГІЧНІЙ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СКРИПАЛЯ ОЛЕГА КРИСИ.....	129
Чухрій Тетяна. ІСТОРИЧНА СТИЛІСТИКА У КОЛЕКЦІЯХ ДИЗАЙНЕРІВ ХХІ ст.	131
Шевчук Наталія. ЕНДІ СКОТТ – СКУЛЬПТОР, ЯКИЙ ТВОРИТЬ ВОГНЕМ І СЕРЦЕМ.....	132
Шкляр Наталія. СУЧАСНА ТЕАТРАЛЬНА КРИТИКА.....	133
Яручик Марта. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО ДОМУ “СКІФСЬКА ЕТНІКА”.....	135

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ, ТУРИЗМ

Григорів Мар'яна. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОЖИВАЧІВ АНІМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ ВРАХУВАННЯ ПРИ РОБОТІ З ТУРИСТАМИ.....	137
Горщук Володимир. ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЗАНЯТЬ З ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.....	138
Калашніков Іван. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ ФУТБОЛІСТІВ КОМАНДИ “ТЕПЛОВИК-ПРИКАРПАТТЯ”.....	139
Корнійчук Анатолій. МОНІТОРИНГ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРИКАРПАТТЯ.....	141
Марко Тарас. ОЗДОРОВЧЕ ПЛАВАННЯ У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ОЖИРІННІ.....	142
Мороз Богдан. РОЗВИТОК КУРОРТНОЇ СПРАВИ.....	143
Новіцький Михайло. ОСОБЛИВОСТІ “РЕСТОРАНІВ-ПРИМАР” ЯК НОВА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.....	144
Павлик Іванна. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ АКТИВНИМ ТУРИЗМОМ.....	145
Руденко Михайло. УПРАВЛІННЯ ПЕРЕДЗМАГАЛЬНОЮ ПІДГОТОВКОЮ САМБІСТІВ.....	147
Турчин Юлія. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ НА БОЙКІВЩИНІ	148
Хоптій Ольга. МІСЦЕ І РОЛЬ СУЧАСНОЇ РЕКЛАМИ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ.....	149

МАТЕМАТИКА

Коренюк Юрій. ПРОБЛЕМИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	152
Мамалига Христина. ПЕРЕТВОРЕННЯ ФАЗОВОГО ПРОСТОРУ СИМЕТРИЧНОГО СТІЙКОГО ПРОЦЕСУ.....	153
Негрич Марія. ПРО ОДНУ КРАЙОВУ ЗАДАЧУ ДЛЯ РІВНЯННЯ КОЛИВАНЬ БАЛКИ З НЕЖОРСТКО ЗАКРІПЛЕНИМИ КІНЦЯМИ.....	155
Олійник Євген. МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ У ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ЛОТКИ – ВОЛЬТЕРРИ.....	156
Тужельяк Ольга. РОЗВ'ЯЗОК ЗАДАЧІ ПРО ЗГИН БАЛКИ ДОВІЛЬНОГО ПОПЕРЕЧНОГО ПЕРЕРІЗУ, ЖОРСТКО ЗАКРІПЛЕНОЇ НА ОДНОМУ КІНЦІ ТА ШАРНІРНО ЗАКРІПЛЕНОЇ НА ІНШОМУ, ЗА ДІЇ ЛОКАЛЬНОГО ТА РОЗПОДІЛЕНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ОСНОВІ МЕТОДУ СКІНЧЕННИХ ЕЛЕМЕНТІВ.....	158

ФІЗИКА

Годлевська Мирослава. ДОСЛІДЖЕННЯ ФОТОКАТАЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАНОКОМПЗИТУ АНАТАЗ/БРУКІТ.....	160
Годовська Галина. АПРОБАЦІЯ LAFeO ₃ ЯК МАТЕРІАЛУ СОНЯЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ.....	161
Гуменюк Назарій. ЕФЕКТ ГАННА І ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ГЕНЕРАТОРІВ НВЧ НА ДЮДІ ГАННА.....	162
Дрогомирецька Ольга. КВАЗІХІМІЧНИЙ ОПИС УТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ В ТОНКИХ ПЛІВКАХ СТАНУМ ТЕЛУРИДУ (SnTe)	163
Осадець Наталія. МОДЕЛЮВАННЯ ТА СИНТЕЗ НА ПЛІС VHDL-МОДЕЛІ SOFT-ПРОЦЕСОРА.....	165

ХІМІЯ

Бойко Євген. КРИСТАЛОХІМІЧНІ ПАРАМЕТРИ ШПІНЕЛЬНИХ ТВЕРДИХ РОЗЧИНІВ ФЕРИТ-ХРОМІТІВ КОБАЛЬТУ.....	167
Грейда Надія, Ольхова Уляна. СИНТЕЗ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СОРБЦІЙНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МАГНІЙ АЛЮМІНАТУ ТА МАГНІЙ ФЕРИТУ.....	168
Ляшок Тетяна. ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ СПІНЕНИХ АМІНОПЛАСТІВ.....	170
Мотрук Назар. ВПЛИВ ХІМІЧНО-АКТИВНИХ РІДИН НА ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КОМПЗИТІВ НА ОСНОВІ ПОЛІВІНІЛХЛОРИДУ.....	171
Олексюк Галина, Малинович Христина. СИНТЕЗ ТРИАЗЕНІВ ІЗ БРОМАМІНОВОЇ КИСЛОТИ....	173

БІОЛОГІЯ, АГРОХІМІЯ, ЛІСОЗНАВСТВО,

Жарська Віра. ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ЛІСОВИХ КУЛЬТУР У ПЕРЕДКАРПАТТІ.....	175
Іванишин Ольга. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.....	176
Петришин Леся. ПРОБЛЕМА СИМБІОТИЧНОЇ АЗОТФІКСАЦІЇ.....	178
Семак Уляна. ТАКСОНОМІЧНА СТРУКТУРА РОСЛИННОСТІ ЗОЛОШЛАКОВІДВАЛІВ БУРШТИНСЬКОЇ ТЕС.....	179
Федорчук Христина. СТАН ЛАБОРАТОРНИХ ПОКАЗНИКІВ ТА СТРУКТУР ЖІНОЧИХ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ НЕПЛІДНОГО ШЛЮБУ.....	180
Цапів Тетяна. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЦІННОГО ГЕНОФОНДУ ЛІСІВ З МЕТОЮ СТВОРЕННЯ НАСАДЖЕНЬ МАЙБУТНЬОГО.....	182
Шаманська Катерина. ПОЖИВНИЙ РЕЖИМ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТОГО ҐРУНТУ ПРИ ВИ- РОЩУВАННІ ЛЬОНУ.....	183

Наукове видання

V

Збірник студентських наукових праць

Головний редактор *В. М. Головчак*
Літературне редагування і коректура *Р. Д. Боднар*
Комп'ютерна правка, верстка *В. Д. Яремко*

Підп. до друку 14.07.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 20,8.

Видавець
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1
Тел. 71-56-22. E-mail: vdvcit@pu.if.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006